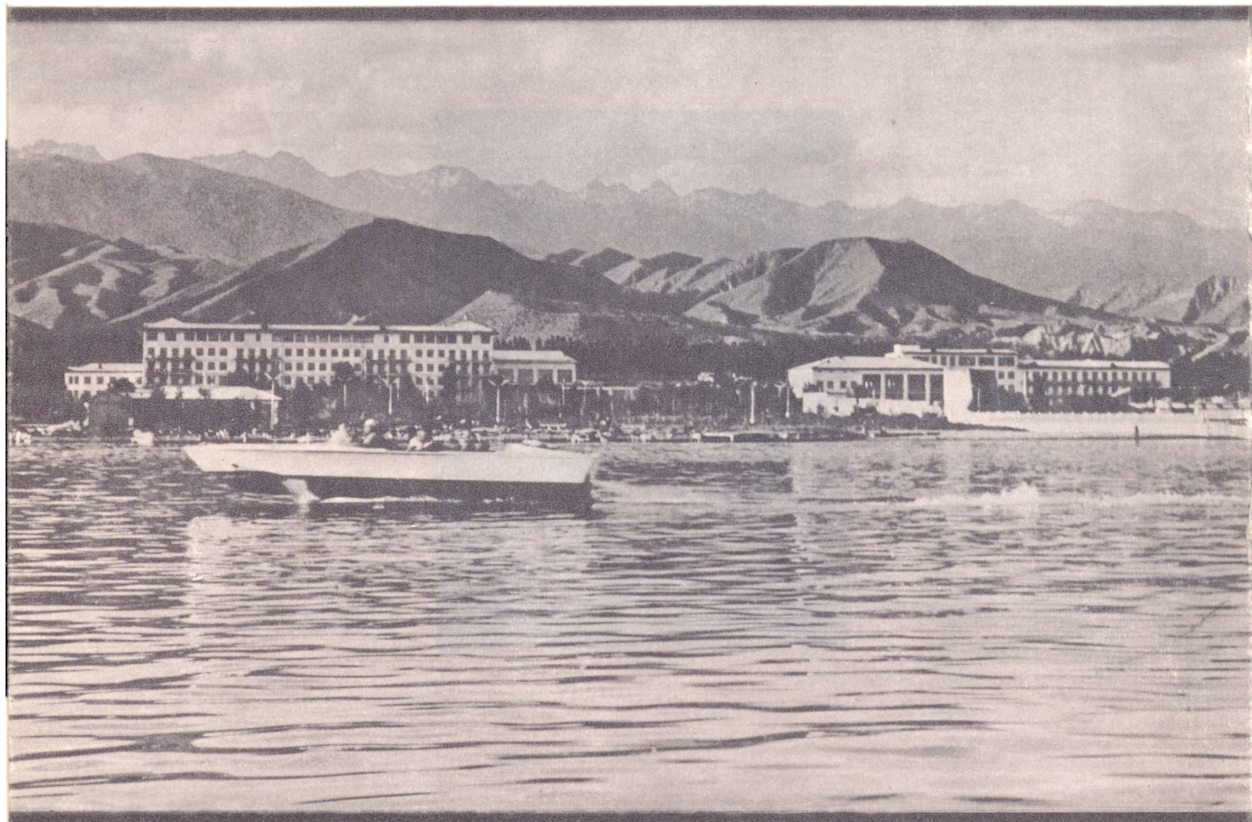

ЫСЫК-
КӨЛ
ФОРУМУ

ИССЫК-
КУЛЬСКИЙ
ФОРУМ

THE
ISSYK-KUL
FORUM

ЫСЫК-
КӨЛ
ФОРУМУ

ИССЫК-
КУЛЬСКИЙ
ФОРУМ

THE
ISSYK-KUL
FORUM

«КЫРГЫЗСТАН»
ФРУНЗЕ 1987

KIRGHIZSTAN PUBLISHERS
FRUNZE, 1987

Художественное оформление и фотографии А. ТОКБАЕВА

Составители: Н. ГОРШКОВ, Е. МАРЧЕНКО

Сүрөттөрүн тарткан жана көркөмдөгөн А. ТОКБАЕВ

Түзүүчүлөр: Н. ГОРШКОВ, Е. МАРЧЕНКО

Design and photographs by A. TOKBAEV.

Compiled by N. GORSHKOV., E. MARCHENKO.,

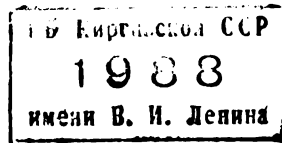
Перевод на киргизский язык Х. АМАНКАНОВА, С. МОКЕНОВА

Перевод на английский язык С. В. КИБИРСКОГО

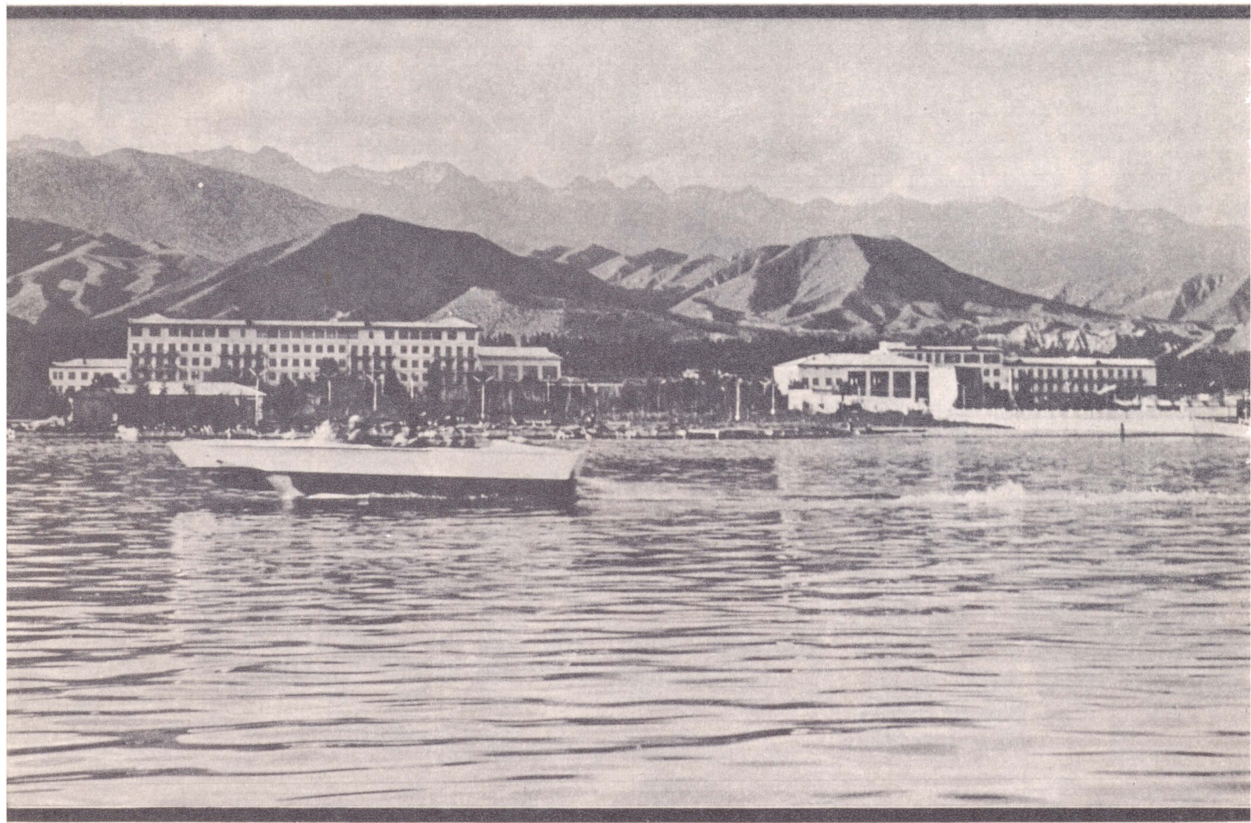

0802010100—317
И —
М 451 (17) 87

4231

ИССЫК-
КУЛЬСКИЙ
ФОРУМ

ОБЩЕПЛАНЕТАРНАЯ
ТОЧКА
ЗРЕНИЯ

Даже фантаст Лем или парадоксальный футуролог Ол. Тоффлер, пожалуй, не рискнули бы предсказать, что однажды соберутся под единой крышей лучшие умы XX столетия, чтобы на пороге XXI объявить будущее «Веком Планеты», «Веком Творчества». Однако это произошло, подтвердив в очередной раз бесконечную пластичность живой, реальной действительности и свойственное ее духовному потенциалу «чувство» воображения.

Эта «футурологическая» способность в полной мере проявилась на Исык-Кульском форуме, где талантливые люди разных континентов, религий, эстетик и философий говорили на одном языке — языке пронизательности, свободы и творчества. В октябре по приглашению советского писателя Чингиза Айтматова, творчество которого известно в мире своей социально-философской ориентацией, на его родной земле встретились для неформального обмена мнениями по вопросам будущего планеты хорошо известные миру прогрессивные деятели гуманитарной сферы: писатель и актер Питер Устинов (Великобритания), ученые-футурологи Ол. и Х. Тоффлер (США), художник Афеверк Текле (Эфиопия), президент Римского клуба А. Кинг, писатель, лауреат Нобелевской премии, Клод Симон (Франция), его собратья по профессии Артур Миллер и Джеймс Болдуин (оба США), Лисандро Отеро (Куба), Яшар Кемаль (Турция), общественный деятель Федерико Майор (Испания), физик Аугусто Форти (Италия), представляющий ЮНЕСКО и др.

Эта встреча была подобна «мозговой атаке», которая высекла идеи принципиально нового типа. «Выживание через творчество» — вот лозунг этого движения. Объединенные усилия талантли-

вых и мужественных людей породили интереснейшую и глубоко мудрую инициативу: идею всепланетной подготовки встречи третьего тысячелетия как торжества мира, гуманизма и созидания; необходимость рождения нового планетарного мышления как инструмента решения грядущих проблем творческого могущества человека, способного проложить путь к мирному будущему планеты. Вслушаемся в диалог.

ЧИНГИЗ АЙМАТОВ: «Друзья, я исхожу из того, что в общем контексте современной мировой культуры каждый из нас имеет свою стезю, обладает индивидуальным видением и собственным голосом в искусстве, в гуманитарных занятиях и науках, а все мы входим в интеллектуальный потенциал мира создателей духовных ценностей... К чему пришел разум?.. Неужто было так предусмотрено в генах — человек достигнет грандиозного, непостижимого могущества и рухнет под тяжестью достижения собственного ума? С этим примириться трудно и нельзя — теперь, когда разум сам контролирует природу и себя... И тут мы обращаемся в художественном творчестве прежде всего к слову, к духу, к сознанию как такому, как первоначальным импульсам жизненно мыслящих существ, в надежде, что нескончаемое познание собственной сути поможет человеку выжить и заново обрести себя в условиях неудержимой научно-технической революции, позволяющей все больше наращивать противостоящими сторонами смертоносного для земли вооружения, в условиях подчиненности массовой культуры потребительским интересам и вкусам...»

ФЕДЕРИКО МАЙОР: «...Человек должен обрести согласие с самим собой и ясно понять: люди — не враги друг

другу. Земля у нас у всех одна, и другой не будет. Все мы плывем в одной лодке».

ПИТЕР УСТИНОВ: «Да, я действительно верю в это — человечество вступило в такой период, когда войны могут быть предотвращены... Я — за союз художников, за их верность и своим странам, и нашей особой, общей стране — миру творчества. Художник — это мост, соединяющий народы в один род человеческий».

ДЖЕЙМС БОЛДУИН: «Сегодня нет более важной проблемы, чем возможность преодолеть ограничения, связанные с национальными границами, национальными стереотипами и, если можно так выразиться, с ограничениями, принятыми сегодня на языке политики и социальных систем».

АРТУР МИЛЛЕР: «Сегодня мы столкнулись с совершенно новыми проблемами, однако при этом продолжаем руководствоваться идеями, которым по меньшей мере лет сто пятьдесят... Прошлое правит нами, хотя мы в этом и не сознаемся».

АЛЕКСАНДР КИНГ: «Подлинная значимость данной встречи, ее уникальность в том, что выдающиеся деятели мировой культуры приехали в Советский Союз на гостеприимную киргизскую землю, чтобы всем вместе поразмышлять о проблемах, которые ожидают человечество в грядущем тысячелетии. Поразмышлять, задуматься и, конечно же, действовать. Это важная политическая акция, притом акция долговременная».

ЯШАР КЕМАЛЬ: «Что может быть важнее личных контактов для того, чтобы научиться понимать друг друга?.. Несмотря на сложную, я бы сказал, драматическую ситуацию в мире, все основания для оптимизма налицо. Я имею в виду тот пример политического

терпения, мудрости и реализма, который был продемонстрирован Советским Союзом на встрече в Рейкьявике. Мы провожаем XX век, и мы не должны забывать, что именно в наш век пережила свою страшную трагедию Хиросима».

АУГУСТО ФОРТИ: «Я думаю, что встреча, организованная Чингизом Айтматовым, — это встреча, происшедшая в такой сложный период мировой истории, когда необходимо сконцентрировать умственную энергию всех людей, чтобы сломать традиционные догмы мышления, перейти к новому типу мышления в ядерный век».

За пятнадцать лет до третьего тысячелетия лучшие умы человечества продемонстрировали миру власть коллективного воображения и способность участвовать не только в предвидении будущего, но и в его формировании, продемонстрировали свою способность к нелинейному мышлению, к новым предвосхищающим инициативам. Человеческий гений будет отвечать за сохранность жизни на земле, где он обитает, — логический вывод этого созидательного диалога, оформившегося в ставшее уже сегодня историческим «Заявление Иссык-Кульского форума».

«Творческое начало позволило человечеству выжить в течение многих тысячелетий в этом мире, отягощенном бедами, войнами и катастрофами. Поэтому чрезвычайно важно, чтобы следующее столетие стало не только «Веком Планеты», но также и «Веком Творчества». Выживание и счастье через творчество — вот наш ответ на серьезные опасности и угрозы в нашем современном проблемами мире... Новые идеи должны распространиться на все области нашей жизни, включая политику, создавая таким образом но-

вое мышление в каждой стране. Будущее не должно зависеть только от решений, принимаемых политиками, и от конфронтаций между отдельными державами. Огромную роль призваны сыграть человеческий гений, сила воображения талантливых людей, инициативы и открытия людей науки, мечты поэтов, надежды простых людей. И только все это вместе взятое поможет посеять семена нового мышления — общего и политического».

В планетарном масштабе возрастает сегодня роль интеллигенции. И ее компетентная воля и «опережающее мышление» могут и должны стать волей миллионов. Прийти к общему согласию через общее творчество, через приоритет общечеловеческих ценностей — единственный путь сохранить цивилизацию. Об этом был особый разговор на встрече группы деятелей мировой культуры, участников форума, с Генеральным секретарем ЦК КПСС М. С. Горбачевым, состоявшейся 20 октября 1986 г. Ибо, как было отмечено, человек — это, в конечном счете самое главное. Если прогресс в той или иной области сопровождается человеческими потерями — не только духовными или политическими, но и физическими, — то система, допускающая такие потери, должна быть поставлена под сомнение. Если мы не сможем отвести нависшую над нашим общечеловеческим домом угрозу ядерной войны, то у нас не будет и возможности для исправления ошибок. Роковая опасность может быть устранена лишь совместными усилиями. Человечество не предоставит волю силам самоуничтожения.

Кому-то эта встреча «чрезвычайной важности» увиделась подобием «Афинской школы» с бессмертной фрески Рафаэля, где о вечных вопросах бытия

задумались Аристотель, Платон, Архимед. Если это и выглядит метафорой, то весьма пророческой на пороге «Века Творчества». Всепланетная подготовка третьего тысячелетия как эры гуманности и творческого созидания взяла старт.

Адрес старта: Советский Союз, Иссykk-Куль, октябрь 1986.

ВРЕМЯ ТРЕБУЕТ
НОВОГО
МЫШЛЕНИЯ

20 октября 1986 года Генеральный секретарь ЦК КПСС М. С. Горбачев встретился с группой деятелей мировой культуры, приехавших в Советский Союз по приглашению писателя Чингиза Айтматова. Несколько дней гости провели в Киргизии, где состоялся обмен мнениями по самым актуальным вопросам современности. Эта встреча получила название «Иссык-Кульский форум». Во встрече участвовали: советский писатель Чингиз Айтматов, турецкий писатель Яшар Кемаль, президент Индийской Академии музыки и драмы Нараяна Менон, кубинский прозаик Лисандро Отеро, президент Римского клуба Александр Кинг, американский драматург Артур Миллер, его жена художница Инга Миллер, турецкий композитор Омер Ливанели, американский прозаик Джеймс Болдуин, французский писатель, лауреат Нобелевской премии, Клод Симон, испанский общественный деятель и литератор Федерико Майор, член секретариата ЮНЕСКО Аугусто Форти, американский футуролог Олвин Тоффлер, его супруга, философ, Хейди Тоффлер, английский писатель, актер, режиссер Питер Устинов, эфиопский художник Афеверк Текле, американский актер Дэвид Болдуин.

М. С. ГОРБАЧЕВ. У меня такое ощущение, что и у меня, и у вас было желание встретиться. Поэтому сердечно вас всех приветствую. Лично знаком я только с Чингизом Айтматовым. Прочитал, наверное, все, что он написал. С друзьями знаком заочно по их произведениям, по их работам.

Знаю повод, в связи с которым вы оказались в Советском Союзе, в гостях у нашего писателя Чингиза Айтматова. Вчера в газете прочитал ваши краткие интервью. Но, может быть, у вас есть

желание сегодня подробнее об этом рассказать.

Первое слово за вами. У меня тоже есть что сказать. По-моему, у нас у всех есть что сказать друг другу. И если следующим шагом и с нашей, и с вашей стороны будет действие — а в данном случае мы уже представляем много стран и разные континенты,—то это было бы хорошо.

Чингиз АЙТМАТОВ от имени «Иссык-Кульского форума» поблагодарил М. С. Горбачева за то, что он, несмотря на колоссальную занятость, нашел время встретиться с гостями. Иссык-Кульская встреча, отметил он, не была спонтанной и случайной, хотя носила она личный характер.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Это даже хорошо.
Ч. АЙТМАТОВ. Все здесь находящиеся уже давно работают на поприще литературы и искусства, гуманитарных наук, не раз встречались на форумах и конгрессах и в частном порядке. Мы сумели списаться, созвониться и решили собраться у нас на Иссык-Куле. Не стану перечислять те аспекты, которых мы касались. Все присутствующие выступали не ограниченные ничем, в том числе и никакими регламентами. Например, известный футуролог Олвин Тоффлер имел возможность полтора часа высказываться, и мы очень внимательно его слушали. Многие темы общеизвестны, на них обращена современная общественная мысль. Были у нас свои специфические позиции. Это не значит, что мы хотели их противопоставить общественным истинам. Мы углубляли, уточняли аспекты и искали формы нашего воздействия на общественное мнение. Участники нашей встречи в результате пришли к выводу, что мы можем на неофициальной основе иметь нечто постоянно действующее

щее, которому все единодушно дали название «Иссык-Кульский форум». Одной из форм нашего дальнейшего общения станет систематическая переписка. Она может включать обсуждения и деятельности каждого из нас, и общественных вопросов, может быть открытой для печати, особенно в тех странах, где живут авторы.

Нами был затронут целый ряд важных проблем. Безусловно, мы — за предотвращение войн, за сотрудничество прежде всего в гуманитарной области. Современные литература, искусство, философия могут оказывать в этом отношении полезное воздействие.

Мы преисполнены также желания и готовы поддерживать современных политических лидеров в их поисках согласия, особенно тогда, когда необходима поддержка со стороны интеллигенции разных стран. Должен сказать, что присутствующие здесь деятели литературы и искусства, ученые — люди широко известные, и к их голосу прислушиваются современники.

Как видите, созвездие имен очень солидное, люди серьезные, это подтвердили собеседования. Мы попытались их зафиксировать, и я думаю, получится большая поучительная книга, которую в целом можно охарактеризовать как поиск нового типа мышления в современных исторических условиях.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Я тоже выступаю за новое мышление. Поэтому, может быть, кандидатом в ваш клуб я могу вступить? (С м е х). Если же говорить о дефицитах в сегодняшней цивилизации, их много. Но самый большой — это дефицит нового мышления.

Ч. АЙТМАТОВ. В развитие сказанного Вами, еще раз хочу вернуться к тому, что именно побудило нас собраться. Одной из причин явилось Ваше За-

явление от 15 января 1986 года. Ваши идеи стали одной из стимулирующих причин для того, чтобы все мы собрались. Мы преисполнены решимости служить общему делу и отдать этому весь наш жизненный опыт, все, что в наших силах как деятелей культуры.

На последнем нашем собеседовании Федерико Майор предложил, а затем и подписал по нашему поручению телеграмму на Ваше имя. Сегодняшняя встреча — результат этой телеграммы. Господин Майор хотел бы прокомментировать ее.

Сегодня, отметил Федерико МАЙОР, люди часто испытывают отчаяние, ибо в мире существует неравенство самых различных слоев, висит тень отчаяния и разочарования. Как говорится в заявлении нашего форума, новые идеи должны проникнуть во все сферы, включая политику.

«Иссык-Кульский форум» обращается ко всем, в особенности к ученым, с призывом присоединиться к нашим стремлениям и участвовать в общих усилиях, которые могли бы способствовать улучшению нынешнего положения и действовать как факторы, способствующие предотвращению нежелательного мирового развития и грозящей катастрофы.

Новые проблемы нельзя решать устаревшими методами. Старое является слишком тяжелым грузом. Каким образом приспособиться к новым реальностям? Я хотел бы повторить, что прошлое подобно зеркалу заднего обзора в автомобиле. В него смотрят только для того, чтобы определить правильное движение вперед. Очень часто мы оставляем в стороне факты реальной жизни, предпочитаем оставаться в наших «башнях из слоновой

кости». Мы должны признать новые реальности и факты и в то же время быть в состоянии предугадывать будущее.

Мы очень рады, что свой форум провели в вашей стране. С большим волнением вспоминаем о тех местах Киргизии, которые посетили, и где много увидели и узнали. Быть среди людей — это единственный способ узнать их истинные надежды, познакомиться с их материальными и духовными ценностями. Главное богатство находится в самом человеке, у каждого есть творческий потенциал, и он должен свободно развиваться и выражаться.

Наши цели и главные мысли суммированы в Заявлении «Иссык-Кульского форума». На этой встрече мы выработали также некоторые инициативы. В частности, хотели бы расширить нашу группу и распространять свои публикации, устанавливать связи с международными, общественными и неправительственными организациями. Любое предложение в этом плане будет рассматриваться с готовностью.

Как Вы сказали вначале, нужны не слова, а действия. Сегодня это наша главная задача.

От имени коллег мне была оказана честь в конце нашего форума направить Вам телеграмму и просить встречи с Вами, чтобы изложить наши взгляды. Мы были уверены, что Вы, господин Генеральный секретарь, благосклонно отнесетесь к нашему предложению. Ваш ответ был быстрым и благоприятным. Ваше доброе отношение к форуму стимулирует нашу деятельность и даст ей необходимый импульс.

«Иссык-Кульский форум» направил также письмо президенту Рейгану. Каждый из нас попытается распространить

как можно шире Иссык-Кульское Заявление в наших странах, с тем чтобы его мысли достигли высших правительственных учреждений. На пороге новой эры мира мы сознаем, что многое зависит от действий тех, кто несет на своих плечах самую большую ответственность. Но долг каждого из нас тоже быть на высоте своих трудов и забот.

Мы надеемся, что жизнь будет продолжаться в условиях мира, свободы и справедливости и, что войны и другие способы разрушения исчезнут. Мы делаем все, чтобы устранить существующую угрозу. «Иссык-Кульский форум» подчеркнул, в частности, настоятельную необходимость радикального изменения системы просвещения для того, чтобы уменьшить пропасть, существующую между уровнем знаний и реальной жизнью. Нужно овладеть ситуацией, а может быть, и предугадать возможное ее развитие.

Я от всего сердца хочу поблагодарить Вас. Желаем всяческих успехов Вам, Советскому Союзу, всему советскому народу.

Мы чувствуем себя здесь, как дома, и очень горды тем, что нам удалось сделать. Эти дни были наполнены важными событиями, дискуссиями.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Это очень интересное сообщение.

Хейди ТОФФЛЕР рассказала, что на конно-спортивном празднике в Киргизии ее особенно поразили состязания, в которых мужчина пытается поймать девушку. Если он не поймает, то на обратном пути девушка хлещет его плеткой. Это очень странный, но и поучительный обычай. Может быть, его следует широко распространить, закончила она под общий смех.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Попробуем использовать эту метафору в политике: если мы окажемся неспособными угнаться за идеей мира, прогресса, справедливости, мы достойны того, чтобы нас избили плетками по-настоящему.

Я привела этот эпизод только в качестве аналогии, продолжала Х. Тоффлер. В конце телевизионных программ, которые мы с мужем делаем, звучат примерно такие слова: «Мы все стоим на старте великих состязаний в будущее. У некоторых есть преимущества, а у других — какие-то недостатки. Но важно, чтобы не было ни победителей, ни побежденных в этих соревнованиях за право на будущее. Мы все должны дойти до финиша вместе».

Мы полагаем, что наш долг и ответственность состоят в том, чтобы сделать будущее для всего человечества более гуманным и более демократическим, чем любая цивилизация, которая существовала прежде.

Александр КИНГ рассказал, что впервые он посетил Советский Союз в 1933 году, многократно приезжал позже. Особенно ему запомнился первый визит, тогда его поразила новизна в жизни страны. Но никогда раньше он не видел такой искренности и открытости, как в этот свой приезд.

Я хотел бы сказать, заметил А. Кинг, что многие в мире думают о будущем. Очень важно, что неправительственные организации способны относиться с пониманием к задачам, которые стоят перед правительствами. Мой опыт показывает, что многие высшие политические руководители (а у меня большой опыт встреч на уровне президентов и премьер-министров) реально понимают нынешние трудности, готовы внести изменения, но им это труд-

но сделать из-за мощи бюрократии, которой они руководят, и которая под ними работает.

Творческая способность, о которой говорилось в Заявлении «Иссык-Кульско-го форума», — это основа нового подхода, которому мы сейчас привержены, и убеждены, что в мире возникло новое мышление, его ростки появляются то там, то здесь. И представление о будущем сегодня — не то, каким оно было раньше.

Это мышление затрагивает многое, начиная с физических наук до биологии, но не проникло пока в общественное мышление. А оно может там многое дать. И задача нашей группы состоит в том, чтобы подобная ассимиляция идей произошла с Вашей помощью, с помощью Ваших коллег, возглавляющих правительство. Мы высоко ценим Вашу открытость, то, что Вы пригласили нас сюда.

Артур МИЛЛЕР сердечно поблагодарил за гостеприимство и сказал: я драматург, работаю в одиночку и если лично высказываю какие-то идеи, то они выражаются через мое искусство. Однако очень важно, чтобы мы могли говорить непосредственно друг с другом. Есть идеи, которые должны передаваться от одного человека к другому.

А. Миллер считает, что нужно преодолеть понимание, согласно которому основная функция правительства — быть центром всякой власти. Я думаю, говорил он, что ваши новые подходы, открытость, которые вы сейчас демонстрируете в своей стране, очень перспективны.

Вы знаете, что дело поэта высказывать правду. Он должен говорить от глубины сердца, а это требует проявления терпимости со стороны властей. Не только поэт, но вообще любой, у

кого есть достойные идеи, должен иметь возможность обнародовать что-то новое. Я говорю не только о конкретной стране. Ортодоксы существуют во всем мире, и они все защищают друг друга. Если мы хотим развиваться, нам нужно иметь мужество отбрасывать то, что уже не является истиной, и признать то, что является истиной. Поэтому что реальность не имеет фаворитов.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Тема реальности — это моя любимая тема...

Олвин ТОФФЛЕР большую часть своего выступления посвятил проблемам информации. До сих пор, отмечал он, многие из нас, художники, писатели, требовали свободы информации, исходя из политических и философских соображений. Сегодня у нас есть еще один, очень сильный аргумент: никакая экономическая реформа ни в одной из наших стран невозможна без изменения политики в отношении информации. Необходимость свободы передачи информации — это непосредственная экономическая потребность, потому что новая экономика основана в значительной степени именно на использовании технологии информатики.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Я думаю, что главное — это человек. Когда я вижу прорывы технологии, которые сопровождаются огромными человеческими потерями, и не только духовными, но и тем, что человек, как таковой, исключается из процесса и политического, и общественного, уж не говоря об экономическом, я считаю, что эта система должна быть, как минимум, подвергнута большому сомнению.

Так вот сейчас, по-моему, очень важно соединить научно-технический прогресс с интересами человеческого общества таким образом, чтобы не толь-

ко не растворился человеческий фактор, личность, ее достоинство не были бы унижены и подавлены, а, наоборот, чтобы человек больше чувствовал себя действительно творцом, настоящим активным творцом, ибо он — источник этого движения вперед, самое великое творение природы.

Я был в 1984 году в Англии и посетил крупный автомобильный концерн. Я застал его в таком состоянии, когда там, коренным образом перестроив производство, вышли на новую технологию и на производство новых моделей автомобилей. Я очень высоко оценил технику и модели автомобилей, но попросил откровенно ответить, что случилось с теми людьми, которые до модернизации работали. Оказывается, почти половина из них лишилась работы. Вот проблема, которая заслуживает того, чтобы ею занимались основательно с тем, чтобы в результате технологических взрывов и прорывов не обесценивалась человеческая личность. Никто не может сильнее поднять эту тему, чем вы. Если же у вас другая позиция, то вы отрицаете сами себя.

Олвин ТОФФЛЕР рассказал, как он с женой пять лет работал на автомобильном конвейере, на ручных работах. Они делали автомобили и мотоциклы. Меня не нужно убеждать, что проблема индивидуальности, технических нововведений — это коренная проблема, подчеркнул он. Пока еще не найдено сколько-нибудь удовлетворительного решения этой задачи, но я полагаю, что новая технология содержит в себе и обещание. Она ликвидирует ту тяжелую работу, которую приходилось выполнять мне и моей жене, работу, которая достойна животных, а не людей.

Нараяна МЕНОН говорил о том, в чем были единомышленны все участники

Иссык-Кульской встречи,—о необходимости мира во всем мире и лучшей жизни для человечества, о том, что необходимо реалистически видеть мир и его проблемы. Он затронул вопросы развивающихся и слаборазвитых стран. Это больше половины населения земного шара, подчеркнул Менон. Многие живут в нищете и голодают. Эту проблему надо также рассматривать, и надо относиться к ней честно и открыто.

За последние 300 лет колониализм разделил мир на тех, кто работал и что-то производил, и тех, кто отнимал это и продавал с выгодой для себя. Мы должны говорить и об этой реальной действительности, нельзя забывать о ней.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Меня очень волнует проблема развивающихся стран. Я я думаю, что уже сумел об этом в какой-то мере сказать. Если мы будем уклоняться от решения этой проблемы, нас ждут сюрпризы мирового масштаба. Я бы согласился, что это — «бомба замедленного действия».

Питер УСТИНОВ высоко оценил Иссык-Кульскую встречу. Это очень важно — внимательно и благосклонно выслушать мнение другого. Теперь, сказал он, к нашему форуму добавился еще один весьма почтенный человек, который тоже сидит и слушает наши разговоры. Я знаю, как много это значит, когда вы говорите, и вас слушают.

В начале нашей встречи я говорил, что у каждого из нас два гражданства: одно — то, которое в паспорте, а другое — это наша профессия. И наше уважение к человеческой жизни. Часть своего выступления Питер Устинов посвятил проблемам развивающихся стран. Он работал в ЮНИСЕФ и считает, что Советский Союз сейчас мог бы вносить более существенный вклад в работу

этой организации. Во многих отношениях это замечательная организация, особенно в нынешних условиях, говорил Питер Устинов. Есть принципы личной гигиены, они хорошо известны. Если поранишь палец и не вылечишь рану, то заболит кисть руки. Если не начать лечить, зараза пойдет по всей руке, до плеча, а если и это проигнорировать, то можно и умереть. Теперь, очевидно, надо всем довести до сознания, что человечество требует от нас такого же отношения, как и наше собственное тело. Если ты живешь на ладони у судьбы, то не надо думать, что люди, которые живут на пальцах ноги, очень далеки от тебя.

Яшар КЕМАЛЬ сердечно благодарит Михаила Сергеевича за встречу, за все то, что он сказал ее участникам. Мировые проблемы, подчеркнул он далее, очень сложны, особенно нависшая над человечеством ядерная опасность. Мир стоит перед лицом угрозы ядерной войны. Как мы можем предотвратить ее? Надо объединить всех людей, всех представителей искусства, деятелей культуры, литературы. Такое объединение против военной опасности может быть только организованным.

Вторая опасность, перед которой стоит человечество, это уничтожение природы. Мы видим, что она постоянно, с каждым днем убивается. Гибнет животный мир, разрушается окружающая среда. И эта опасность не менее страшная, чем опасность войны.

Опасность уничтожения природы очень велика. Порой мы даже не представляем себе, насколько она велика. Иногда заявляют, что природу убивает современная технология. Я, говорил Кемаль, не могу обвинить современную технологию. Если мы поймем, что необходимо спасти мир, то это может сде-

дать только современная технология. Но, спасая нашу жизнь, спасая наш мир, она одновременно их уничтожает.

Лисандро ОТЕРО ометил, что самым интересным во время Иссык-Кульской встречи было разнообразие различных мнений, которые высказывались и в политическом плане, и с точки зрения этики, религии. Мы все, сказал он, люди очень разных взглядов, и это, естественно, отражается на наших позициях. Но, несмотря на все различия, мы пришли к единому мнению, общим позициям, к единой цели, которой мы должны следовать. И это — самое главное.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Ваша мысль очень правильна. За «круглым столом» действительно были разные люди, но вам всем было интересно, вы обогатились в результате этой встречи, и, я думаю, как-то поднялись в своем понимании, видении, обрели «второе дыхание». Этим я сразу хочу воспользоваться. Возьмите весь мир — мы все разные. Разве это недостаток? Это — реальность. Значит, надо научиться жить в этом многообразии, уважать выбор каждого народа. Как говорят, солнце не закроется, народ не заблудится. Это тоже мысль серьезная и заслуживающая того, чтобы ее обдумали.

Разве мы должны стрелять друг в друга из-за того, что мы разные? Мы должны пользоваться этим и из этой разности получать новое, обогащать друг друга.

Мы достигли большого согласия, откликается на эти слова Лисандро Отеро, и у нас общая цель действий. Договорились о том, чтобы выступать совместно. Отрешиться от всего, что сейчас нас разъединяет. Мир переживает много трудностей и сложных проблем, его разъедают различные антагонизмы.

Взять хотя бы накопленное огромное количество ядерного оружия. Поэтому участники встречи полны желания внести свой вклад в решение проблем и договорились по основополагающим пунктам. Это порождает надежду, что мы можем помочь спасти нашу планету. Мы можем и должны воздействовать на людей, чтобы мир и гармония существовали вечно.

Омер ЛИВАНЕЛИ подчеркнул, что одна из важнейших проблем — отношение между творческой интеллигенцией и руководителями. По книгам, сказал он, мы знаем, что в старые времена иные правители нуждались в поэтах. Но в наш век мы являемся свидетелями того, что связи и взаимоотношения между правительствами и художественной интеллигенцией порой прерываются. Один из нацистских главварей заявил, что, когда он слышит слово «культура», его рука тянется к пистолету. И сегодня, продолжал Ливанели, писатели и поэты хотят заниматься серьезными проблемами. Они хотят отражать в своих произведениях наше представление о будущем, наши мечты. Мы находимся в стране, которая является родиной великих деятелей культуры. Это огромная удача для нас и огромная возможность увидеть культурные ценности в Советской стране — за это мы благодарны.

Аугусто ФОРТИ затронул вопрос, который, как он считает, важен для него как ученого. В нашей работе, сказал он, мы обсуждаем различные точки зрения, а затем должны прийти к согласию. Необходимо найти то, что является общим для всех, и только таким путем наука движется вперед. Если это не достигнуто, то нет и прогресса в науке. Так было с законом Ньютона, который остается для нас

законом на протяжении многих веков, и, может быть, это применимо и к новой науке, которая только возникает. Встреча, которую организовал Айтматов, дала большой импульс. Мы усматривали в этом новый диалог по главным вопросам. И если это справедливо для нас, то это должно быть справедливо и для общества. Только таким путем оно может достичь прогресса. Обращаясь к М. С. Горбачеву, А. Форти сказал, что в Советской стране существует огромный потенциал для движения вперед. У вас замечательные ученые, замечательные писатели, продолжал он. Ваша страна и Вы лично можете дать миру идеи, которые имеют огромное значение.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Я благодарю вас за то, что вы верите в наши возможности. Мы тоже верим.

В беседу вступил Джеймс БОЛДУИН. Он говорил, что хотел бы добавить к тому, что говорил господин Менон относительно «третьего мира». На земном шаре много людей, одни находятся в «цивилизованном мире», о других говорят — «третий мир», вкладывая в это понятие несколько презрительный смысл. А наша цель состоит в том, чтобы включить в общество тех, кто из него исключен. Сколько людей живет в гетто или находится фактически в тюрьме, как будто для них нет иного места на Земле. И все потому, что иные из тех, кто стоит у власти, считают их бесполезными, лишними для общества. Это глобальная проблема. К ней надо подходить очень внимательно, ибо привычки застарелого мышления играют и здесь большую роль. У власть имущих свои представления, отличные от тех, кто находится внизу. Но ведь и они тоже люди. Необходимо включить

и их в круг наших забот и нашего мышления.

Афеверк ТЕКЛЕ говорил, что как художник он всегда пытается выразить то, что чувствует, при помощи кисти и полотна. Однако здесь ему хотелось бы поделиться мыслями, возникшими у него в последние дни пребывания в Советской стране.

Я живу, продолжал он, на континенте, где существует много проблем. Это относится и к Эфиопии. Да и в других странах есть проблемы, требующие новых решений. Когда я вернулся к себе домой из Европы, мне пришлось забыть многое из того, чему меня там научили. Потому что у нас художник не может жить в «башне из слоновой кости», а должен делить свой талант, свои творческие возможности со своим народом. С теми, с кем он живет в одном обществе, надеясь, что может помочь им решить их повседневные проблемы.

М. С. ГОРБАЧЕВ. И вы, и господин Майор говорили, что художник, подлинный художник не может жить в «башне из слоновой кости». Недавно мы отмечали — и, пользуясь случаем, я благодарю ЮНЕСКО—800-летие «Слова о полку Игореве». Вот уже 800 лет семь с половиной страниц этой песни волнуют людей. И не только в нашей стране. Когда закончилось торжественное заседание, на котором была большая группа писателей, я в беседе с ними сказал: «Знаете, какой урок следует извлечь из сегодняшнего вечера и 800-летия «Слова о полку Игореве»? Надо писать о том, что составляет судьбу народа. Вот этого мы от вас ждем. А какие вы жанры выберете и какие вы будете стили исповедовать — это ваше дело. Больше, я говорю, у меня к вам просьб нет». Мысль, что художник не может жить в «башне из слоновой ко-

сти», не только правильная, но и очень своевременная.

А. Текле согласился с М. С. Горбачевым. Когда я вернусь на родину, продолжал он, то буду заниматься творческой деятельностью и вместе с тем — как африканец, как интеллигент — буду заниматься и проблемами собственной страны, и глобальными проблемами, имеющими универсальный характер, ибо постоянно размышляю о человеке, о мире.

Получив приглашение Айтматова приехать на Иссык-Куль, я сначала подумал, что смогу я сделать, какой вклад внести в это дело, тем более в решение проблем, которые встанут перед нами в следующем тысячелетии. Но благодаря той атмосфере, которая была для нас создана, мы смогли со всей полнотой выражать наши мысли. Находясь на берегах Иссык-Куля и во Фрунзе, я впервые осознал: все, что мне предстоит сделать, должно быть проникнуто мыслью о Вселенной, а не только об одном каком-то уголке планеты. Я, продолжал Текле, был рад узнать, что некоторые мои идеи разделяются многими коллегами, с которыми мне довелось познакомиться на Иссык-Куле. Я увидел не только красоту пейзажа, гор, но и красоту души мыслящих людей, взявших на себя обязательство решать проблемы XXI века с надеждой и искренним стремлением найти новые подходы к ним. Как художник я порой чувствовал себя одиноким, но Иссык-Кульская встреча привела меня к новому мышлению, и я полон решимости, вернувшись в свою страну, в Африку, быть еще более полезным обществу, еще более активным.

Организация этого форума, сказал Текле, послужила для меня еще одним доказательством того, что такие руководители, как М. С. Горбачев, дали

возможность материализовать хорошую идею в конкретной форме, поучительной для будущего. Думаю, очень важно, когда руководители доверяют творческим работникам. Это всегда позволяет достичь позитивного решения.

Я уезжаю из Советского Союза, великой страны, где живут по-настоящему творческие люди и где художникам воздают большие почести, с чувством счастья и уверенности. Многие проблемы и беды обрушились на Африку, особенно на Эфиопию. И когда я вернусь на родину, то расскажу коллегам в Эфиопии и во всей Африке о встрече на Иссык-Куле, о том, что роль художников — не только создавать произведения искусства, но и своей общественной деятельностью вселять в людей надежду на светлое будущее.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Я вижу, что вы многое за эти дни обдумали, обсудили, и я вас поздравляю. Да, вы разбудили многое и во мне.

Поскольку больше желающих выступить, вроде, нет, хотел бы тоже высказать свое отношение к тому, что произошло на Иссык-Куле. Мне кажется, что это было только начало, которое будет иметь продолжение. И вы можете надеяться не только на наше сочувствие, но и на поддержку.

Вы, как я понял, удовлетворены своей встречей. Здесь Артур Миллер сказал, что он привык в одиночку жить, в одиночку творить. Хотя, разумеется, для людей. Он признает, что сомневался, выйдет ли что из этой встречи на Иссык-Куле, стоит ли пускаться в такое далекое путешествие. Теперь я вижу, что господин Миллер и все вы не жалеете о том, что поехали на встречу. Мне кажется, это не только ваше приобретение, но и общее для лю-

дей разных стран, которых вы представляете.

Лично я на вашей стороне. Вы делаете большие усилия. Я их приветствую. О нашей сегодняшней беседе с вами я бы сказал, что, как я понимаю, нас свело здесь не просто взаимное человеческое любопытство. Хотя оно тоже непредосудительно: ведь не все же мы философы, прежде всего мы люди.

Думаю, что желание встретиться продиктовано и с моей, и с вашей стороны общими заботами и тревогами, раздумьями о мире, в котором мы живем, и о будущем этого мира. Есть много оснований для того, чтобы задуматься и о настоящем, и о будущем этого мира. По-моему, преимущество «Иссык-Кульского форума» в том, что здесь собрались люди очень разные и не только по профессиям, но и по своим взглядам на мир. Форум как бы в миниатюре продемонстрировал возможность договариваться, находить согласие в масштабах всего человечества.

Не так давно я встречался с большой группой ученых, собравшихся здесь, в Москве, и обсуждавших проблемы, которые тревожат сегодняшний мир. Среди них было много крупных имен, людей с мировой известностью, лауреатов Нобелевской премии. Я им сказал (и это было опубликовано), что политика нуждается в научных аргументах. Политика может дать необходимые ответы на проблемы, если она опирается на научный анализ и свободна от шарханья из стороны в сторону, от волюнтаризма и импровизации.

С еще большей убежденностью могу сказать сегодня о том, что политика должна питаться всем тем, что заключает в себе интеллектуальное богатство каждой нации и всей человеческой цивилизации. Наша интеллигенция (я в

данном случае уже говорю о сообществе советских народов) всегда имела в виду прежде всего человека как объект своего постоянного исследования, беспокойства и раздумий. Политика, которая не оплодотворяется раздумьями о человеческих судьбах,—это плохая, аморальная политика, и она не заслуживает уважения.

Поэтому я разделяю мысль, которая прозвучала в ваших выступлениях, мысль о необходимости естественной связи, я бы сказал, взаимной потребности у политиков и представителей современной культуры общаться, встречаться, поддерживать постоянный обмен мнениями. Думаю, что и та и другая сторона будут только обогащаться в результате этого.

Ведь вы, как я полагаю, не станете отрицать, что как в политике наряду с достижениями и приобретениями были большие потери, заблуждения, ошибки и даже роковые, так и в искусстве есть огромные достижения, но много и потерь. Особенно тогда, когда это искусство или его отдельные направления и представители уходили от реальной жизни, более того, становились в позу по отношению к животрепещущим проблемам жизни людей.

Хочу высказать одно полемическое суждение. Приглашаю вас вспомнить, как обстояли дела в прошлом и даже в недавней истории. У человечества всегда хватало разума, мужества и совести разбираться в причинах тех или иных потрясений. Но, к сожалению, это, как правило, происходило после того, как беды свершались. Каким бы мир был сегодня, если бы люди могли всякий раз, когда беда оказывалась у порога, вовремя ее отводить?

Вот и поэтому я приветствую «Иссык-Кульский форум» и рассматриваю его

как еще одну интеллектуальную попытку повести за собой лучшие силы всех народов и наций, понять современный мир и высказаться о его будущем, с тем чтобы предотвратить беды, которые могут постигнуть всех нас.

Преимущество вашей встречи в том, что в ней участвовали люди очень разные. Однако они сумели встать выше того, что их разделяет и прийти к общему согласию по главному вопросу — об ответственности всех за будущее человечества. И в этом — наука для других. Вероятно, присутствующие знакомилась с высказываниями по этим вопросам на нашем партийном съезде. Там мы тоже попытались не только рассмотреть свои проблемы, но и взглянуть на весь мир, на мир взаимосвязанный, взаимозависимый, хотя и противоречивый, но целостный. И эту идею мы почерпнули у Ленина. Наверное, это не новость, что я читаю Ленина и перечитываю его. Для вас это не будет большим открытием.

Что будет, если мы не сумеем отвести нависшую над нашим общечеловеческим домом ядерную угрозу? Если бы это случилось, то возможности для исправления ошибок уже не было бы. Сейчас действительно настал тот критический момент в истории, когда очевидно, что роковая опасность может быть устранена лишь совместными усилиями.

В. И. Ленин в свое время высказал мысль колоссальной глубины — о приоритетности интересов общественного развития, общечеловеческих ценностей над интересами того или иного класса. Сегодня, в ракетно-ядерный век, значимость этой мысли ощущается особенно остро. И очень хотелось бы, чтобы и в другой части мира тоже поняли и приняли тезис о приоритете обще-

человеческой ценности мира над всеми другими, к которым привержены те или иные люди.

Надо во весь голос говорить о тревогах нашего времени, вместе вести поиск необходимых решений ради мирного настоящего и будущего, будить совесть и ответственность каждого человека за судьбы мира. Надо сохранить цивилизацию при всех ее трудностях и противоречиях для жизни, для человека. А если человечество будет жить, с противоречиями оно как-нибудь разберется.

Поэтому задача задач — сохранить этот мир, может быть, даже уникальный во Вселенной. Я не противопоставляю значение борьбы против ядерной угрозы заботам, вызванным экологией, последствиями научно-технической революции, проблемами информации.

Как и вы, я такого же мнения, что мы живем в далеко еще не совершенном мире. Во всяком случае, нельзя сказать, что мы живем в совершенном мире. Но уверен, что его можно сделать более совершенным. И я думаю, что и интеллектуальный потенциал, и, как вы сказали, научные открытия, и технологию — все можно поставить на службу достижениям этой цели. Однако прежде всего мы должны уберечь мир от угрозы ядерного уничтожения.

Общая тревога людей в мире в связи с ядерной угрозой — это то, что сейчас объединяет всех нас, независимо от того, где мы живем, какую идеологию разделяем, к какой вере принадлежим. Это пусть все остается с каждым из нас — нашим выбором. Но осознать реальность, главную реальность ядерно-ракетного века, мне думается, сегодня нет более важной задачи для всех нас. На «Иссык-Кульском форуме»

Во время встречи Генерального секретаря ЦК КПСС М. С. Горбачева с участниками Иссyk-Кульского форума

КПСС БКнын Генеральный секретары М. С. Горбачевдун Ысык-Көл форумуна катышуучулар менен жолугушуусу

General Secretary of the Communist Party's Central Committee Mikhail Gorbachev talking with the participants of the Issyk-Kul Forum

эти тревоги находились в центре внимания, и они нашли отражение в принятом заявлении, в котором выражено общее желание всех его участников развивать идеи форума и двигаться дальше, объединяя все большие круги современной интеллигенции, передовой интеллигенции, которой близки проблемы сегодняшнего мира. На мой взгляд, это большое дело. У каждого политика есть свои возможности, а у представителя искусства есть свои, не меньшие в своей сфере возможности.

Что могут противопоставить деятели культуры силам, подталкивающим человечество к катастрофе? Накануне первой мировой войны подобные проблемы очень тревожили Льва Толстого. И это созвучно нашему времени. 80-летний патриарх мировой литературы чувствовал приближение войны. Он говорил, что в руках тех, кому выгодна война, миллиарды денег и миллионы войск. В руках же писателя лишь одно, но могущественное оружие — истина. И этого достаточно, чтобы сказать: борьба небезнадежна!

«Иссык-Кульский форум» — огромный аргумент в подтверждение того, что дает новое мышление. Мы видим новые всходы на политической ниве, мы видим эти всходы на культурном фронте, и это самое обнадеживающее.

Здесь почти все говорили о том, что для адекватного осознания сегодняшних реальностей необходимо новое мышление. Исходя из этого, мы поехали в Рейкьявик с такими предложениями, с которыми Советский Союз еще ни разу не выступал. И все же в Рейкьявике этого нового мышления не хватало. Я ставил там вопрос так: мы приехали не требования и ультиматумы предъявлять, а привезли предложения, далеко идущие предложения, рассчитывая на

то же со стороны президента США. О Рейкьявике уже много сказано. Это не провал, не безнадежность, мы очень далеко продвинулись. Эта встреча показала, что можно выйти на соглашения, которые положили бы начало ликвидации ядерного оружия. Выдвинутая СССР программа новых предложений не закрывает, а открывает дверь для поиска взаимоприемлемых решений. Она дает реальную возможность выбраться из тупика. Но встреча одновременно показала, что на пути к соглашениям надо преодолеть немалые трудности.

Один из главных уроков Рейкьявика состоит в том, что новое политическое мышление, соответствующее реальностям ядерного века, это непереносимое условие для выхода из критической ситуации, в которой человечество оказалось на исходе двадцатого столетия. Нужны глубокие перемены в политическом мышлении всего человеческого сообщества. Сейчас, конечно, в освоение итогов Рейкьявика в США сильно вмешались пропаганда, интересы различных групп и группировок, выборы и т. д. Тут уж ничего не поделаешь. Но выборы проходят, а проблемы остаются, и надо думать и искать пути их решения.

Мне очень интересно было услышать, что вы увидели у нас, каким показалось наше общество. Мы проходим через интересный этап, через интересную полосу исторического развития, на социалистической базе хотим обновить все стороны нашей жизни. Мы не отказываемся от наших ценностей, от того, во что верим, от того, что вывело Россию на уровень, на котором она сегодня находится. Просто мы обнаружили, что плохо, или, мягко говоря, недостаточно использовали то, что дает наша система для развития экономики, социальной сферы, культуры.

Более того, мы обнаружили, что у нас произошли определенные деформации, никак не согласующиеся с социалистическими ценностями. И то, что мы сейчас встали на путь перестройки, используя гласность и демократию, это вызвало огромный резонанс в нашем народе. Мы почувствовали такую поддержку, которой не было уже, может быть, десятилетия.

Мы пойдем этой дорогой. В мире одни приветствуют и разделяют с нами планы, поддерживают наши намерения и желания. Других это почему-то пугает. Мы думаем: то, что мы делаем, не только отвечает чаяниям советских людей, но и открывает возможности для поиска новых форм сотрудничества, взаимодействия с другими народами и государствами. Нам хотят помешать. Но, знаете, у России такой характер: если ей мешают, тогда уж она еще сильнее развернется! Нас, тех, кто эту политику предложил, даже вдохновляет, что она кое-кого задела, заставила забеспокоиться. Это тоже аргумент, подтверждающий, что мы на правильном пути.

Потребуется большие усилия, мы это понимаем. Процессы кое-где идут болезненно. Но подумайте: нас 280 миллионов, более 100 наций и народностей! И все мы сегодня должны многое переосмыслить — под новым углом зрения, под углом зрения перспективы, которую открывает нынешняя политика для нашего общества. Это ведь непростой вопрос.

Мы надеемся на огромную помощь нашей интеллигенции. Советская интеллигенция — и это очень важно — активно включилась в процесс перестройки, и не просто включилась, а стала ее горячим поборником. Все наше обще-

ство пришло в движение, это движение набирает силу. Это открывает большие возможности для решения не только внутренних задач, но и глобальных проблем. Будут нарастать наши возможности, будет нарастать наш вклад — материальный, политический, интеллектуальный, моральный.

Я был очень рад с вами встретиться, познакомиться, увидеть вас, многих я знал лишь заочно.

Желаю вам по-человечески всего самого счастливого, чтобы для начала оправдалась хотя бы часть того, о чем Вы договорились на «Иссык-Кульском форуме».

Голоса. Чтобы больше оправдалось...

М. С. ГОРБАЧЕВ. Я вижу, вы хотите многого. Это тем более меня радует. Я испытываю огромное удовлетворение от нашего общения.

Всего вам доброго. Счастливого пути, благополучия.

Участники встречи сердечно благодарили М. С. Горбачева, проводили его аплодисментами.

Ч. Т. АЙТМАТОВ
ВСТУПИТЕЛЬНОЕ
СЛОВО НА
ОТКРЫТИИ
ИССЫК-КУЛЬСКОГО
ФОРУМА

Дорогие гости, дорогие друзья! Можно предположить, что перед приездом в наш край вы не забыли взглянуть на географическую карту—куда предстоит держать столь долгий путь. Любая карта, однако, не в состоянии сказать всего. С вашего разрешения, я позволю себе для начала краткое пояснение на этот счет.

Вы находитесь в Средней Азии, в той ее горной оконечности, где советские границы примыкают непосредственно к границам Китая. В прошлом весь этот древний регион от Бухары до Самарканда и до нынешней Алма-Аты, и далее назывался Туркестаном. В более ранние эпохи неподалеку от этих мест существовали древние Бактрия и Согдиана. Именно в этих пределах протекало столь длительное противоборство Ирана и Турана, нашедшее отражение в бессмертных произведениях восточной классики.

Мне думается, что в данном случае важно отметить еще одну историко-культурную особенность нашего региона, заключающуюся в том, что здесь долгое время сосуществовали два типа культуры—оседлый и кочевой. Великий шелковый путь из Китая в Византию пролегал на значительном своем отрезке по нашим местам, и, если квалифицировать культуру Великого шелкового пути как определенную и уникальную цивилизацию, впитавшую в себя элементы оседлой и кочевой культур, послужившую долговременным мостом между Евро-

пой и Азией, то в известной степени внесли свой вклад в цивилизацию шелкового пути и наши предки, древние киргизы, испокон веков населявшие эти горные земли, ибо караваны несли с собой не только товары, но и дух культурных достижений, служили средством обмена жизненным опытом народов и континентов.

Но вернемся в наши дни. По нынешнему административно-государственному делению наша республика Киргизия граничит внутри страны с Казахстаном, Узбекистаном и Таджикистаном.

Вот примерно географические контуры вашего местопребывания.

Далее, мне хотелось бы сказать в самом начале, что каждый из нас, присутствующих на этой встрече, представляет прежде всего самого себя как личность, а уж потом, в известной мере ту или иную страну. Иначе говоря, не столь важно откуда мы, но важно, кто мы. Мне хотелось бы особо подчеркнуть личностный характер встречи. Этим самым я хочу сказать, что наша встреча не имеет какого-либо официального предназначения, а является частной, межличностной, если хотите, приватной встречей людей одного круга, вытекающей из наших добрых побуждений.

Задумывая нашу встречу, хотелось, если можно так выразиться, преодолеть в индивидуальном порядке ту разобщенность нашего конфликтующего, поделенного на блоки мира, становящегося

все более тягостным и угрожающим для всех, кто живет в этот исторический период. Я рассчитывал, с достаточной на то уверенностью, что обращаюсь к единомышленникам, близким для меня людям в литературе, в искусстве, в сфере общественной мысли. Хотелось узнать, а сможем ли мы сами по себе собраться в один прекрасный день в одном из уголков земли—не на международную конференцию, патронируемую той или иной организацией, не на университетский семинар, а просто в гости, поговорить по душам, пообщаться, как если бы мы жили все на одной улице или в одном пригороде и вдруг созвонились бы, да собрались бы в одном из наших домов...

И вот, кажется, получилось. Вчера я думал об этом в аэропорту в ожидании вашего самолета, а сейчас мы уже вместе. Для меня это поистине желанный и прекрасный день. Возможно, я испытываю чувство, приходящее с возрастом, с осознанием того, что дух возвышается и оплодотворяется духом, что в этой духовной близости современников заключена одна из благодатей бытия.

Мне лично наше собрание напоминает неким образом чудесные дни из моего теперь уже идиллического детства. В прошлом, в такую вот устоявшуюся осеннюю пору, после летних страдных забот, по завершении отгона скота на зимовья, киргизские старики устраивали «шерне»—ездили поочередно друг к другу в гости. То был свой круг достойных людей, собеседников, хорошо знавших друг друга и находивших удовольствие в этих неторопливых разговорах. На «шерне» съезжались со всей округи, как я уже сказал, поочередно, в неделю раза два, не больше, то к одно-

му, то к другому, как заранее улаживались перед этим. И, как правило, на «шерне» мужчина отправлялся один, на добром коне, в лучшей шубе на плечах, жена его была заинтересована в том, чтобы он достойно выглядел на людях. Иной из стариков прихватывал с собой какого-нибудь любимого внука, усадив его позади себя на круп коня. Пусть, мол, мальчишка послушает, о чем будут вестись разговоры в этом кругу умудренных. Именно в этом качестве любознательного мальчишки доводилось мне в свое время бывать на таких «шерне». Как теперь я понимаю, то было собеседование равных, равных по духу и по жизненному опыту людей. На «шерне» вкушали свежего барашка или, предпочтительно по осенней поре, доброго козленка, пили чай и кумыс и вели степенные разговоры. О чем были те разговоры? Можно сказать, обо всем, что было доступно и интересно тогда тем людям. Предавались воспоминаниям о былых славных временах, рассуждали о поступках и судьбах сильных мира сего, вот, мол, как повелел такой-то и что из этого получилось, предполагали, что грядет впереди, какие времена; будет ли конец света, а если будет, то как это произойдет, обсуждали писания священных книг, предречения пророков, спорили о том или ином приоритете—где захоронен, например, некий Идрис, якобы, совершенно мудрый святой, у нас в Чаткальских горах или в Далекой Аравии, делились наблюдениями о высоте снега на хребтах и вершинах гор и строили из этого прогнозы о количестве воды, а в наших краях, как вы сами понимаете, наличие воды—первостепенное условие жизни. Короче говоря, то были спокойные и непринужденные беседы о том, о сем, о житебыть, о нелегкой человеческой доле.

В общем, в итоге все сводилось к тому, как человеку жить на свете?

Да, «шерне»—это осенние беседы, с угощением и чаепитием. И если вам это что-то говорит, то считайте, что вы, дорогие гости, приехали к нам на «шерне» и, если угодно, рассматривайте нашу встречу на киргизской земле как «шерне» у очага Айтматова... Но, разумеется, по сравнению с прежними «шерне», расстояния несколько иные, и наша округа в данном случае не ограничивается масштабами видимых простым глазом пределов. Между нами лежат необозримые пространства океанов и материков. Важно другое—суть встречи, в общем-то, та же...

А потому добро пожаловать к нам на «шерне»!

Кстати, важно отметить при этом одно обстоятельство—молодые и близкие люди приглашающей стороны считали делом чести и долга устроить «шерне» таким образом, чтобы встреча благоприятствовала глубокой и спокойной беседе старших. В этом смысле мне приятно представить вам моих близких советчиков и помощников, моих московских и здешних друзей, которые присутствуют в этом их качестве на нашей встрече. Оставив свои дела, они охотно вызвались помочь мне в осуществлении этого замысла. Благодаря именно их усилиям и доброй воле, мы сумели скоординировать свои планы и действия и собраться сегодня в том составе и там, где мы того желали, то есть здесь, в Киргизии. Вместе с тем, должен еще вам сказать, огромную помощь в этом деле оказали мне наши различные общественные фонды, в частности, общество книголюбов, Союз писателей, общества дружбы с зарубежными странами.

А теперь я приветствую в вашем лице, дорогие друзья, современников своих—тех, кто представляет ныне искусство и культуру текущего века.

Друзья, обращаясь к вам с любовью и приветом, я исхожу из того, что в общем контексте современной мировой культуры каждый из нас имеет свою стезю, каждый из нас обладает индивидуальным видением и собственным голосом в искусстве, в гуманитарных занятиях и науках, а все вместе взятые, мы входим в интеллектуальный потенциал мира, созидателей духовных ценностей в тех сферах, где мы творцы и носители идей. И в связи с этим я хотел бы обратить ваше внимание на некоторые характерные для всех нас обстоятельства, имеющие, как мне кажется, немаловажное значение для нашей встречи.

В ожидании вашего приезда я пытался представить себе, что бы я мог сказать вам хотя бы для затравки нашего собеседования, какие сокровенные мысли могли бы еще больше сблизить нас в нашем общем деле—в искусстве и культуре.

И как всегда в таких случаях обнаружилось, что существует больше поводов для озабоченности духа, нежели для довольства.

Начну с того, что все чаще наталкиваюсь на пугающую мысль, что в наше время, в силу целого ряда обстоятельств в развитии мировой истории, трудно стало полагаться на прежнюю традиционную диалектику бытия—на тот извечный баланс добра и зла, на котором худо-бедно, но держался белый свет. Эта почтенная диалектика мироустройства оказалась ныне, на мой взгляд, вне рамок здравого смысла и потому уже не в состоянии служить инструментом познания современной личности и совре-

менного общества, отображение которого входит в нашу первейшую задачу. Замечаем ли мы то парадоксальное положение вещей, при котором в общем смятении духа эпоха стоит на коленях перед собственным порождением—мы взываем к самим себе, мы заклинаем и проклинаем самих себя в страхе перед всеобщей катастрофой, точно мы—это не мы, а некто противостоящий нашей собственной воле. Такой степени самоотчуждения человек не знал ни в какие предыдущие эпохи.

И потому я задаюсь вопросом, не означает ли это положение наступления принципиально новой эры в существовании человеческого духа на земле, эре, равноценной, скажем, по своей значимости ледниковому периоду в геологической истории планеты? С полюсов как бы исползают льды отчаяния, и мы мечемся на все сокращающемся для выживания пространстве. И, в связи с этим, не означает ли такое положение того, что мы, люди творчества, должны по-новому осмыслить свое творческое предназначение и, самое главное, по-новому осмыслить ответственность перед самым поразительным и непостижимым достижением человека во все времена—перед словом, как таковым. Ибо слово—это человек!..

Нынешнему человеку грозит самоуничтожение в тенетах собственных противоречий и предрассудков, когда технически он демиург, а нравственно еще дикарь и варвар. Не напрашивается ли отсюда некая общая тема для разговора, которую мы могли бы условно обозначить как «Выживание через творчество»...

Может возникнуть вопрос—почему выживание, и при чем тут творчество? Тут, разумеется, много различных аспектов—исторических, политических,

социальных, моральных и прочее и прочее... Но есть аспект всеобъемлющий... Лично я воспринимаю это положение вещей, как грозное испытание жизнеспособности разума. Ведь прорыв природы к разуму совершался не один миллиард лет. И что же в итоге, к чему пришел разум? Чем грозит обернуться высшее эволюционное развитие сознания? Если корень зла таится в биологии, то неужто это направление в развитии этого вида материи было изначально тупиковым, потенциально гибельным, уходящим со сцены в процессе саморазрушения и самоуничтожения? Неужто было так предусмотрено в генах—человек достигнет грандиозного, непостижимого могущества и рухнет под тяжестью достижений собственного ума? С этим примириться трудно и нельзя. Теперь, когда разум сам контролирует самую природу и себя, собственное воспроизводство и собственную эволюцию, давать волю силам самоуничтожения было бы, по крайней мере, преступно.

Перед лицом все более подступающей опасности для жизни мы все уповаем на разум, подразумевая под этим превосходство реального сознания над слепым инстинктом вражды и ненависти, над эгоцентризмом во всех его болезненных проявлениях, коллективных и индивидуальных. Да, разум—наша опора, единственная опора и бесценный дар эволюции. Действительно, мы полагаемся на разум в его глобальной надмировой значимости, как на ответственную высшую субстанцию, оберегающую нас от беды, хотя разум—это мы сами. Благодарение бытию, что разум способен к бесконечному самосовершенствованию, к бесконечной эволюции. Иначе, говоря попросту, нам бы уже давно не сдобровать. Эта интел-

лектуальная эволюция, все более ускоряющаяся в круговерти крутых глобальных противоречий, в наше время переживает новый качественный подъем, новую фазу развития. Возможно, это скачок, рывок к самосохранению, необходимый для выживания, момент, когда человек разумный выходит, поднимается на ступень человека мудрого. Если разум — рациональная логичность, то мудрость — это нравственно одухотворенный разум.

Культ мудрости, принцип мудрости — это ли не благодатная тема для художника-гуманиста, исследователя новой ипостаси в развитии человеческого духа, для человека мудрого, руководящегося в своей жизнедеятельности прежде всего высшими соображениями разумной жизни всего людского рода на земле.

И тут мы обращаемся в художественном творчестве прежде всего к слову, к духу, к сознанию как таковым, как к первоначальным импульсам жизненности мыслящих существ, в надежде, что нескончаемое познание собственной сути поможет человеку выжить и заново обрести себя в условиях неудержимой научно-технической революции, позволяющей противостоящим сторонам все больше наращивать смертоносные для земли вооружения, в условиях подчиненности массовой культуры потребительским интересам и вкусам. И тут мы сталкиваемся неизбежно с глобальной задачей культивирования нового сознания, нового планетарного мышления как средства выживания человеческого общества на рубеже веков, на пороге нового тысячелетия.

И как только мы обращаемся к теме современного человека в современных исторических условиях, то неизбежно сталкиваемся с категориями общества — с государством, с политикой, с моралью,

в лоне которой протекает его судьба. За этим неизбежно следуют вопросы: каково это общество, способно ли оно культивировать гуманистические принципы и осуществлять демократию, способно ли оно превозмочь свои эгоистические блоковые интересы перед лицом мировых противоречий? Способно ли оно к осмыслению действительности на уровне планетарного мышления, способно ли оно, скажем, утвердить и продлевать на все новые сроки ядерный мораторий, способно ли оно осознать, что милитаризация космоса есть нарушение универсальных устоев вселенной, посягательство на земной статус человека и человечества. Хотим мы того или нет, но эти проблемы требуют называть вещи своими именами в целях воспитания в людях всеобщей ответственности за судьбы и без того подверженной серьезным внутренним кризисам современной мировой цивилизации и культуры. Человек, по моему убеждению, должен соотносить себя со всем остальным миром по формуле: «Мир — это я». Только тогда культ планетарного сознания может обрести действенность. Возможно, я слишком пристрастен к такого рода умозаключениям, возможно, я не совсем учитываю реальность и многоликость современного общества, его гигантские социальные противоречия и политические проблемы. Но мы должны выходить, мне кажется, на новый путь мышления, на новый уровень универсального сознания, и в этом смысле я горячо поддерживаю тех лидеров современности, которые кладут эту проблему в основу новых международных отношений.

Как бы то ни было, я убежден, что существует глубинная связь в творчестве современного художника с тем, что происходит в круговоротах актуальной

общественной жизни на планете. Иные из нас подчас не разделяют такого рода ангажированности художника. Однако чистое искусство, искусство ради искусства, на фоне страждущего человечества становится делом отшельника, убажывающего по большей части свое спокойствие и равнодушие.

Я лично в душе жажду того, чтобы художник, мыслитель содействовал бы всеми доступными ему средствами развитию духовных возможностей человека как личности, что особенно важно в наше время, когда массовость культуры выступает повсюду как средство стандартизации и нивелировки. Более того, мне представляется, что достижения, изменения, противоречия нашей эпохи оказались настолько далеко идущими, что под их воздействием обновляется и усложняется само понятие личности XX века. Современная литература, социология, футурология уже столкнулись с этим явлением—с динамикой, с масштабами самосознания нового человека. Эта личность обрела на своем опыте дополнительный горизонт видения—она носитель нового планетарного мышления, в этом одно из коренных отличий ее от предыдущих поколений. Личность XX века наделяется как бы новым статусом землянина, новыми моральными прерогативами. Опять же, мне представляется в связи с этим, что значимость художника, мыслителя, роль искусства, отражающих и катализирующих этот процесс, еще больше возрастает и усложняется. А наш моральный императив недвусмысленно ужесточается перед лицом новых творческих задач. Наши предшественники, даже самые великие классики XIX столетия, не сталкивались с теми творческими проблемами, вытекающими из неведомых прежде исканий духа, с

которыми сталкивает нас наша действительность.

Нельзя полагать, что жизнь человека станет легче в будущем даже при самых благоприятных условиях сохранения мира на земле. Если это дается, то это дается ценой напряженного единоборства человека с собственным консерватизмом и вековыми пристрастиями национального, регионального, государственного, блокового эгоизма. В мировом круговороте вещей человеческая личность будет носима, как щепка в бурном море, и тем более значимы будут ее победы над собой, над укоренившимися в плоти и крови инстинктами и предрассудками недоверия и взаимной враждебности. И мы видим, как это трудно дается людям не только в сферах межгосударственных сношений, но и в обыденной повседневной жизни, когда на путях демократии, открытости, гражданского и человеческого доверия вновь и вновь совершаются подлые террористические акты, бессмысленные и ожесточающие, низводящие цену человеческой жизни до разменной монеты. И эти злодеяния всех нас затрагивают, где бы мы ни жили, ибо в таких случаях нет чужой беды. Унизительно сознавать, что люди в наше время могут вести себя столь гнусно и преступно. Но, с другой стороны, есть и великие, вдохновляющие примеры, позволяющие верить, что разум все-таки восторжествует.

Буквально вчера завершилась встреча в Рейкьявике между лидерами двух мировых держав—М. С. Горбачевым и Р. Рейганом, и об этом невозможно не думать, невозможно не ценить по достоинству такое стремление к сближению позиций. В этом случае сильные мира сего имеют на своей стороне все-народную поддержку и одобрение всех

социальных слоев и политических сил, отдающих себе отчет в значении такой встречи. Надо договариваться, надо идти навстречу друг другу, и тем усердней, чем сложнее международная обстановка. Земля не может быть вотчиной одной или двух-трех великих держав. Обтесывать жизнь и образ мышления других народов по своему разумению и на свой лад никому не дано. Практика убеждает, что согласие может родиться только на компромиссных началах. Подлинно великими державами могут называться лишь те, которые, сознавая собственную мощь, найдут в себе нравственные силы отказаться от погони за призраком превосходства над другими. Больше чем кто-либо они призваны быть великодушными, осмотрительными, дальновидными, преисполненными сознания своей огромной ответственности не только за собственную судьбу, но и за судьбу всей нашей цивилизации. В поисках общего согласия категория национального суверенитета, которую все ревностно оберегают (что, действительно, необходимо в разумных пределах), эта юридическая условность, по всей вероятности, должна все больше уступать место понятиям общности, кооперативности народов в больших и малых делах, в том числе, и в сфере культуры и искусства.

Надо, наконец, всем нам попытаться понять внешние параметры развития планеты и право всех народов, всех нынешних и будущих поколений на жизнь в этих пределах. Нет второго земного шара, куда могла бы переселиться от конфликтов и притеснений часть населения Земли. Такого не дано. Научиться жить сообща на небольшой планете—вот единственная альтернатива человечества на сегодняшний день и на все грядущие времена.

Надо ли распространяться еще на этот счет, доказывать самим себе, насколько важно преодоление в сознании военной инерции веков для выживания и продолжения рода человеческого. Пожалуй, нет... Всем ясно, что эра нескончаемых распрей и завоевательских походов, которым всегда находились объективные причины и оправдания, ушла в область преданий. История войн уступает место истории выживания и процветания на единственно возможном пути—пути компромиссов, взаимных уступок и терпимости. Этот новый кодекс гуманизма становится кодексом совести каждого человека, подобно кодексу—не убей ближнего своего...

Дорогие гости, я надеюсь, что вы воспринимаете данные высказывания мои всего лишь как вступление к нашему собеседованию. Я не хотел бы, злоупотребляя правом хозяина, занимать у вас больше времени, чем следует и тем более не хотел бы предопределять направления наших бесед. Мы в этом смысле с вами абсолютно свободны, и я не сомневаюсь, что ваш творческий и общественный опыт подскажет вам наиболее значимые аспекты животрепещущих проблем современного бытия, современной культуры и искусства. А ваш авторитет мастеров культуры и мыслителей несомненно придаст нашим обсуждениям большую значимость.

Что касается конкретной цели нашей встречи, то на сей раз все зависит от нас самих, от нашего коллективного разумения. У нас нет обязательной программы, мы будем действовать так, как того сами пожелаем.

И все-таки, с вашего разрешения, вот какова, по-моему, могла бы быть одна из целей нашего собрания. Я предложил бы придать этой встрече определенную направленность: обме-

няться мнениями и положить начало подобным неформальным контактам интеллектуалов—творцов слова, деятелей науки и культуры. Я постараюсь пояснить суть этого пожелания. Мы с вами на веку своем участвовали в самых различных международных форумах и конференциях. Это, как говорится, само собой. Но подобной встречи, возникшей на чисто личной основе, насколько я знаю, не было. Мне посчастливилось пригласить вас к себе, я буду рад показать вам нашу страну—насколько это возможно по времени. Сейчас же мне представляется необходимым попытаться определить то, что объединяет, а не разделяет нас, людей творческого труда, в поиске путей нового мышления, нового типа общения между интеллектуалами, в каком виде может быть выражена наша согласованная воля, наше стремление к гуманному миру, свободному от насилия и страха.

ПОМНИТЬ О
ЖИЗНИ!
РАЗМЫШЛЕНИЕ ОБ
«ИССЫК-КУЛЬСКОМ
ФОРУМЕ»

Около шестидесяти часов продолжалось это необычное собеседование. Оно шло не только в живописном предместье города Фрунзе Ала-Арче и на берегу озера Иссык-Куль. Обмен мнениями не прекращался и в прогулочном автобусе, и в воздухе во время перелета к Чолпон-Ате, и на ипподроме, где гости любовались зрелищным конно-спортивным праздником. Деятели мировой культуры, собравшись по приглашению Чингиза Айтматова на его родине, говорили на различных языках—русском и английском, французском и испанском, турецком и хинди. Участники форума не скрывали своих далеко не совпадающих мировоззренческих ориентаций и политических симпатий, но у всех была моральная готовность выслушать собеседника до конца, искреннее желание не только понять точный смысл высказываний другого, но и вникнуть в суть его доводов и доказательств—важный элемент диалога, которого так не хватает в иных международных встречах. Минуло уже несколько недель, но живые впечатления от форума еще не сгладились, продолжают побуждать к размышлениям...

В ходе одного из кулуарных разговоров известный английский писатель и актер Питер Устинов остроумно заметил, что иные люди звонят друг другу вовсе не для того, чтобы поговорить, так сказать, отвести душу, а чтобы проверить исправность телефонного аппарата. Это—симптоматичное явление теперешнего времени. Ведь современная цивилизация если и не разобщает людей, то, во всяком случае, не способствует их сближению. В этих условиях резко возрастает интегративная роль культуры.

В наши дни эта непреходящая духовная задача приобрела очень важное

политическое значение. В мире сложилась совершенно новая ситуация, в контексте которой культивирование у людей разных убеждений и мировоззрений, чувства духовной общности, превратилось в настоящую и настоятельную историческую необходимость. Ибо перед современным человеком во весь свой рост встала задача поистине космического масштаба и космической значимости—спасти жизнь и разум во Вселенной.

Хотя ядерная эра заявила о себе наиболее громким образом—взрывом атомных бомб в Хиросиме и Нагасаки, для абсолютного большинства жителей планеты ее наступление осталось незамеченным. Считалось, что отличие нового оружия от старого—только количественное, т. е. ядерная война может вызвать лишь сравнительно большие людские жертвы и экономические разрушения. В действительности же, речь идет об отличии глубоко принципиальном, качественном: ракетно-ядерное оружие несет с собой смертельную угрозу всей цивилизации.

Огромные усилия для сохранения мира прилагают наша партия, Советское государство. Чувством огромной ответственности за судьбы человечества проникнуты программа построения безъядерного мира, предложенная М. С. Горбачевым в Заявлении от 15 января 1986 года, важные инициативы по разоружению, выдвинутые на XXVII съезде КПСС. В том, что сейчас о поистине исторической дилемме—быть или не быть человечеству—во весь голос заявляют и деятели гуманитарной культуры, нет ничего удивительного. Именно литература и искусство, как наиболее чувствительные сейсмографы человеческой совести, раньше всех воспринимают сигналы о происходящих или готовя-

щихся тектонических сдвигах в недрах социального бытия и сознания. Конечно, писатели, художники, философы не принимают непосредственного участия в выработке соответствующих политических, экономических или стратегических решений, касающихся судеб мира. Однако культура, которую они творят, формирует нравственный климат эпохи. А этот последний так или иначе влияет на характер подобного рода решений, предопределяя общие контуры соответствующих подходов к их выработке. Это было ясно осознано еще в тридцатые годы, когда на весь свет прозвучало знаменитое горьковское «С кем вы, мастера культуры?». Довоенные и послевоенные движения в защиту культуры—традиции, связанные с именами Анри Барбюса и Ромена Роллана, Максима Горького и Бертольда Брехта, Бертрана Рассела и Мартина Андерсена-Нексе, Ильи Эренбурга и Назыма Хикмета, Александра Фадеева и Мирзо Турсун-заде—сыграли огромную роль в духовном и политическом пробуждении народов целых регионов и континентов.

Одной из новых форм воздействия культуры на общественное мнение положил начало «Иссык-Кульский форум», носивший неофициальный и неформальный характер. Главный итог форума, собравшего вместе лучших представителей мировой художественной и научной интеллигенции, как раз состоит в осознании новой духовной роли литературы, искусства и гуманитарной науки—активном влиянии на сам процесс становления будущего. Последнее не должно зависеть от решений, принимаемых политиками, стратегами или научно-техническими экспертами; огромную роль призваны сыграть также человеческий гений, художественные открытия

служителей муз, грезы поэтов, надежды людей доброй воли. Только все это вместе взятое может помочь выжить росткам нового мышления, соответствующего духу и устремлениям нашего времени,—таково единодушное мнение участников иссык-кульского движения.

Каковы составляющие нового мышления—общего и политического? Какой конкретный вклад могут внести деятели культуры в его отношении? Так можно сформулировать лейтмотив «Иссык-Кульского форума».

Самое главное—осознание целостности и неделимости мира как исторической реальности. Хотя это духовное прозрение, требующее решительной переориентации политического мышления, началось еще в 60-е годы, однако оно затянулось до самого последнего времени, а кое-где не завершено и поныне. Во всяком случае, встреча в Рейкьявике со всей наглядностью показала, что на пути к международному миру есть еще очень много искусственных барьеров, большинство из которых своим происхождением обязано идеологическим стереотипам и политическим предубеждениям неоконсервативного толка, доминирующим мышлением с конца 70-х годов. В этой связи уместно процитировать следующий пункт Заявления «Иссык-Кульского форума»: «Как в прошлом, так и в настоящем, прогрессу человечества часто мешало нежелание найти в себе достаточно воображения, мужества и проницательности и сделать своевременно то, что потом придется сделать по необходимости».

Идея пестрого и противоречивого, но взаимозависимого и целостного мира входит в современное общественное сознание через осмысление глобальных проблем, связавших невидимыми, но крепкими нитями не только полити-

ческие полюса, именуемые ныне Востоком и Западом, но и Север и Юг—эти экономические антиподы. Вот почему глобальные проблемы современности нельзя решить средствами и методами старого, «линейного» мышления.

Наглядный пример дискредитировавшего себя подхода к сложным задачам привел в своем выступлении Артур Миллер, рассказавший поучительную историю, свидетелем которой был сам.

Во время перелета из Лос-Анджелеса в Нью-Йорк он оказался рядом с президентом одной из транснациональных корпораций. Когда самолет завис над великой американской пустыней, Миллер заметил: «Я не представлял себе, что она так велика». «Да,—ответил его сосед по салону,—в этих местах можно было бы поселить не менее 40 миллионов людей!» «Но откуда вы возьмете воду?»—любопытствовал Миллер. «Вода вон там, под скалистыми горами, окружающими пустыню,—подняв шторку иллюминатора и указывая на бескрайнюю даль, сказал деловой американец. «А как вы достанете ее оттуда?»—продолжал любопытствовать малоискушенный в делах инженерных гуманитарий. «Очень просто—возьмите две атомные бомбы, подложите их под этими горами на двух противоположных сторонах пустыни и взорвите: вода будет фонтанировать мгновенно!»—«А разве она не будет заражена радиоактивностью?»—робко возразил Миллер. «Это уже не моя забота, мое дело высказать идею!»—последовал отрешенный ответ...

Эта реплика—вовсе не причуда узкопрофессионального сознания. Она—концентрированное выражение философского содержания целого этапа в истории взаимоотношения человека и природы, когда научно-технический прог-

ресс был (и остается поныне) вне всякого социально-нравственного контроля.

Участники «Иссык-Кульского форума» были единодушны в признании того, что грандиозные задачи, возникшие перед современным мировым сообществом, принципиально неразрешимы в национальных или региональных масштабах, и что они требуют выработки совершенно новых подходов. Сталкиваясь со столь сложными и серьезными проблемами, многие люди, в том числе и некоторые интеллектуалы, испытывают чувства отчаяния и досады. Но, как свидетельствует история, творческое начало в человеке позволило ему выжить в течение многих тысячелетий в мире, отягощенном неожиданными стихийными бедствиями и военными конфликтами. И, именно, оно, творческое начало, должно спасти человечество и на этот раз.

Для этого, однако, необходим переход на принципиально новый уровень сознания—трансформация человека мыслящего в человека мудрого. Только нравственно одухотворенный разум может справиться с глобальными проблемами нашего века.

Другое, не менее важное составляющее нового политического мышления—осознание значения общечеловеческого. Об этом говорил М. С. Горбачев в беседе с участниками «Иссык-Кульского форума»: «Общая тревога людей в мире в связи с ядерной угрозой—это то, что сейчас объединяет всех нас, независимо от того, где мы живем, какую идеологию разделяем, к какой вере принадлежим. Это пусть все останется с каждым из нас—нашим выбором. Но осознать реальность, главную реальность ядерно-ракетного века,—мне ду-

мается, сегодня нет более важной задачи для всех нас».

Единство мира и неделимость его безопасности нашли отражение в Делийской декларации. В то же время, отдавая приоритет общечеловеческим ценностям, человеческой жизни, отстаивая ненасильственный мир, марксисты не отказываются от классового, партийного подхода к общественным процессам, от непримиримой идеологической борьбы с идеологическим противником. Новое мышление, являющееся, по определению «Иссык-Кульского форума», нелинейным, системным по природе и планетарным по масштабам, должно базироваться на определенных моральных посылах—принципах, аккумулирующих в себе духовный опыт развития всего человечества как исторической целостности. Это требование—органичная часть марксистского взгляда на мир и мировую политику. Гневно осуждая внешнюю политику, преследующую преступные цели, играющую на национальных предрассудках, Маркс призывал «добиваться того, чтобы простые законы нравственности и справедливости, которыми должны руководствоваться в своих взаимоотношениях частные лица, стали высшими законами и в отношениях между народами» (К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч., т. 16, с. 11).

Первым и наиболее важным шагом в этом направлении следует рассматривать очищение морально-психологической атмосферы мирового сообщества от целого ряда загрязнений духовного порядка—злости и взаимной подозрительности, национально-эгоистических, культурцентрических предрассудков и т. п.

...Когда во время составления текста заявления «Иссык-Кульского форума» президент Римского клуба Александр

Кинг предложил начать с фразы «Менее пяти тысяч дней отделяет нас от конца века и начала нового тысячелетия», кто-то бросил реплику: «Почему бы не сказать просто и коротко: «Менее 15 лет...?». Вопрос остался без ответа, собравшиеся молча согласились с автором удачно найденного начала. Вспоминая теперь этот эпизод, хотел бы объяснить читателю причину тогдашнего единодушия.

У выраженного на привычном языке календаро-дней времени, оставшегося до конца второго тысячелетия, не только более яркая эмоциональная окраска, но и более высокая нравственная себестоимость. Отныне по примеру древних белым камешком будут отмечены дни, заполненные благородными делами во имя будущего, а их призыв «Лови день!» приобретает новый гуманистический смысл и значение, соответствующие достигнутому уровню духовного и политического развития: день, который не использован для укрепления мира на Земле, должен считаться нравственно пустым, следовательно бесследно потерянным!

Внушать политически и идеологически разобренным людям всех стран и континентов всеисторическую необходимость этой ежедневной неустанной работы, вселять в их души веру в реальную возможность спасения будущего—святая обязанность современной гуманистической культуры.

**МЫ
ГОВОРИМ
НА ЧИСТОТУ**

ПО ЧЕСТИ И СОВЕСТИ

Это была действительно уникальная встреча деятелей мировой литературы и искусства, интеллектуалов разных стран. Теперь ее называют «Иссык-Кульским форумом». А вынашивалась эта идея мною и моими друзьями давно: провести встречу близких по духу и мысли людей в домашнем кругу, на личной основе. Близких, прежде всего, по взгляду на роль и назначение искусства и литературы в современном мире. И поскольку мы хотели собраться не на какое-то официальное мероприятие, которых и без того достаточно, то я пригласил этих моих близких друзей к киргизскому очагу в качестве личных гостей. Когда мы собрались в предместье Фрунзе Ала-Арче и начали сопоставлять свои мысли, обмениваться заботами, тревогами и надеждами, то поняли, как давно была необходима такая встреча не только для нас, но, думаю, и для всех тех, кого волнуют вещи, имеющие прямое отношение ко всем народам, независимо от их положения в мире.

Мы предались раздумьям. Мы были давно готовы излить наши души. И поскольку мы не были ограничены никакими заранее предопределенными темами и были вольны говорить то, что думаем, то получился свободный разговор близких по кругу интересов интеллектуалов. Среди нас были люди, которые относятся к общественным деятелям очень крупного масштаба. Они многое знают и многое могут предвидеть. К их числу принадлежат супруги Тоффлер. Это — крупные американские философы. Послушать их было поучительно. Разумеется, то же самое можно сказать о президенте Римского клуба — Александре Кинге. Что же касается ли-

тературы и искусства, то Артур Миллер, Джеймс Болдуин, Клод Симон попытались бросить взгляд на всю картину современной художественной литературы. И поскольку в современных условиях возникла необходимость выработки нового мышления человека перед лицом трудноразрешимых противоречий и глобальных проблем, то этому и призваны служить, на их взгляд, литература и искусство. Эстетики и этики должны дать пример нового подхода, нового видения мира и, в конце концов, нового мышления.

Самым значительным событием в нашей работе была, конечно, встреча с М. С. Горбачевым. Она продолжалась почти три часа. Откровенно говоря, поначалу я полагал, что встреча будет носить характер визита вежливости как с одной, так и с другой стороны. Я не предполагал, что мы развернем на ней свои знамена, изложим все, что нас тревожит. Вышло, однако, по-другому. Каждый из нас изложил Михаилу Сергеевичу то, что думает о современном мире и современной культуре. То, что мы сформулировали или пытались сформулировать на Иссык-Куле на своем форуме, все это заново и в более концентрированном виде было высказано на встрече с Михаилом Сергеевичем. Это, по существу, был еще один «Круглый стол», на этот раз с участием Генерального секретаря ЦК КПСС. И хотя каждая фигура была, я бы сказал, достаточно серьезной сама по себе, в итоге М. С. Горбачев сумел обобщить разность взглядов, найти их общий смысл и дать им целостное объяснение. Разговор получился сложный, интересный, глубокий. Впечатление было огромное.

(Смысл «Иссык-Кульского форума» — противодействовать возникновению са-

мой идеи войны в умах людей, чтобы человек потенциально, в своем создании, не приемлел войну. К этому мы стремимся и призываем наших собратьев по искусству и литературе.

Мы утверждаем, что человеческая жизнь имеет абсолютную ценность. Так же, как и сама цивилизация в целом имеет абсолютную ценность. Других цивилизаций во Вселенной, насколько известно, нет. То, что достигнуто, чем владеет наша цивилизация — культура, техника и т. д. — имеет абсолютную ценность. Мы призваны сберечь то, что человечество накапливало до нас тысячелетиями.

Итак, как же будет влиять на других «Иссык-Кульский форум»? Прежде всего через взаимную переписку. Мы дали слово, что каждый из нас может обратиться к любому из пятнадцати участников форума по любому вопросу: и личного, и, конечно, общественного характера. Эти письма могут стать достоянием гласности в любой точке земного шара, когда и где мы сочтем это необходимым. Тем самым мы можем оказывать воздействие на общественное мнение.

«Иссык-Кульский форум» будет периодически собираться то в одной, то в другой стране. По предложению Питера Устинова мы предполагаем провести следующую встречу в Женеве. Но уже выстроилась целая очередь тех, кто хотел бы пригласить всех нас к себе на родину. В их числе венгерский скульптор Варга. Он не был участником нашего форума, но прислал приветственное письмо. В Стамбул приглашает турецкий писатель Яшар Кемаль. Другой участник форума — ученый, поэт, дипломат Федерико Майор настаивает, чтобы мы после Женевы собрались в Испании, в Гранаде.

Короче, уже намечается большая программа поездок, собраний, встреч.

* * *

Сегодняшняя реальность — реальность атомного века — понуждает интеллектуальные силы всего мира, его умы и сердца найти единственно правильное решение основного вопроса: быть или не быть планете Земля, остаться ли на ней человеку или все сущее низвергнется в пучину небытия? Вариантов решения, как нам известно, немало. И каждый обусловлен историческими, социальными, а порой и субъективными причинами.

* * *

Задумывая подобную встречу, хотелось, если можно так сказать, посредством личного контакта преодолеть разобщенность нашего конфликтующего, поделенного на блоки мира, становящуюся все более тягостной и угрожающей для всех, кто живет в этот исторический период.

* * *

Роль культуры — всеми доступными ей средствами воздействовать на сознание, умонастроение современников, чтобы концепция абсолютной человеческой жизни возымела универсальное значение.

Конечно, в прямом смысле вряд ли что мы можем сделать и бороться с этим, но надо иметь в виду, что войны зарождаются прежде всего в умах людей. И мы будем воздействовать всеми до-

ступными нам средствами, чтобы этическое и индивидуальное сознание современного человека не принимало бы идей войн, гонки вооружения, под каким предлогом бы они ни выдвигались. В этом плане литература и искусство могут значительным и решающим образом влиять на думы и настроения людей. Мы рассчитываем, что наша концепция абсолютной ценности человеческой жизни возымеет универсальное значение во всех странах и во всех обществах.

* * *

Наш девиз — «Выживание через творчество» вбирает в себя многое. Все то, что может способствовать тому, чтобы люди смогли осмыслить, осознать себя и как личности XX века, и как люди, ответственные за всеобщее состояние мира. Я думаю, что «Иссык-Кульский форум» в определенной степени причастен к формированию такой системы мышления, к диалогу между людьми, обмену мнениями по самым актуальным вопросам современности, задевающим нашу общечеловеческую культуру, наш духовный потенциал. Я хочу сказать, что все наши размышления, рассуждения имели определенный исторический рубеж, к которому мы отсылали свои мечты и решимость: это преддверие нового XXI века, нового тысячелетия. Мы намерены и в дальнейшем продолжать наши встречи и всякий раз обсуждать на них все то, что нас будет волновать и что мы найдем нужным обсудить в интересах общечеловеческой культуры, общечеловеческого гуманистического духа.

* * *

Две птицы разделены непроходимым снежным перевалом. Но обе поют о том, что они жаждут весны. О том, что они любят жизнь, свободу и все то, что присуще стихии птицы. Они слышат друг друга через перевал. Но погода ухудшается, и слышимость тоже ухудшается. И тогда одна из птиц отваживается на перелет. Через бури и выюги летит она и достигает другой стороны. И снова они вместе поют, и голоса их слажены и гармоничны. И такая необходимость была между нами, многие годы знающими друг друга писателями, художниками, философами, общественными деятелями — теми, кто в своем творчестве и реакциях находили много общего. И мы сумели собраться вместе. И эта встреча на берегах Иссык-Куля еще больше нас сблизила и объединила. Идея нашей встречи и свелась к девизу — «Выживание через творчество».

* * *

Я думаю, что это один из актуальнейших вопросов, касающихся современной художественной интеллигенции. Роль писателя, или шире — художника — в наши дни обретает новую функцию. Хотя задачи литературы и искусства остаются прежними — это рассказ человека о человеке, о его судьбе, его устремлениях к духовному совершенствованию, к тому, что в просторечии мы называем справедливостью. К правде жизни, красоте человеческого духа. Сейчас к этому всему прибавляется еще забота всеобщего характера. Если прежде мы могли предполагать, что основные конфликты человеческого бытия

коренятся в самих нациях, государствах, то сейчас этого недостаточно для того, чтобы осмыслить положение человека в современном мире. Поэтому гуманистический должен иметь в виду все то, что он может сейчас сказать о всеобщности судьбы человеческого рода. Будет ли то маленький рассказ или трилогия, или картина и музыка — везде эта забота должна присутствовать в прямом или косвенном смысле. Нужно воспитывать в людях чувство единства человеческого рода, чтобы противодействовать тем самым культу насилия, разобщенности, расовых противопоставлений и т. д. Обо всем этом болит душа художника, где бы он ни жил. И это проявилось во встрече на Иссык-Куле. Ведь когда мы собирались, то у нас не было намерения создать новую организацию. Мы просто хотели свободно беседовать. Но в результате взаимопонимания мы пришли к выводу, что должны объединиться и распространять эти идеи в среде современной художественной интеллигенции.

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ

САМОЕ ГЛАВНОЕ — ЧЕЛОВЕК!

Для писателя существует только одна тема — важность человеческого существования. Больше всего меня тревожит неумение трезво взглянуть на окружающую действительность, неумение предвидеть последствия поступков, которые совершаются и могут стать необратимыми. Поэтому сейчас самое главное для всех нас изменить образ наших мыслей, объединиться и попытаться спасти человечество, саму жизнь на планете от гибели.

Наш век переполнен множеством легенд, особенно о других странах и народах. Людям необходимо как можно больше общаться и узнавать правду друг о друге. Делать для себя открытия, менять свои представления, отказываться от предрассудков.

Раньше казалось — Земля так велика, теперь ощущаем — так мала. То, что происходит здесь, словно эхом, откликается там. Человек уже не может отгородиться стенами своего дома и даже целого государства, чтобы чувствовать себя в безопасности. Это совершенно ясно в нашу ядерную эпоху. Новое мышление — это когда все мы, каждый из нас, думал бы не о том, как выжить ему самому, а о том, как выжить и процветать всему человечеству.

И я, и мой брат, без колебаний откликнулись на приглашение приехать в Советский Союз и принять участие в дискуссиях с виднейшими деятелями литературы и искусства из многих стран. Наши надежды оправдались, потому что в главном — в заботе о мире — мы были едины. Первый шаг сделан. Мы приняли важный документ — Заявление Иссык-Кульского форума.

ДЖЕЙМС (АРТУР) БОЛДУИН

БУДУЩЕМУ БЫТЬ!

Что может быть важнее личных контактов для того, чтобы научиться понимать друг друга? Эту древнюю истину с особой силой мы поняли здесь, за «круглым столом» Чингиза Айтматова. Крайне необходимо, чтобы подобные диалоги имели бы достойное продолжение. Подлинный смысл этого форума в том, что мы обсуждали сложные вопросы, которые ставит перед человечеством наше тревожное время.

Для решения глобальных проблем надо использовать все возможности. Главная проблема века, эпохи, вечности — проблема войны и мира. Быть или не быть роду человеческому. Я говорю — быть. С верой и надеждой смотрю в будущее.

Несмотря на сложную, я бы сказал, драматическую ситуацию в мире, все основания для подобного оптимизма налицо. Я имею в виду тот пример политического терпения, мудрости и реализма, который был продемонстрирован Советским Союзом на встрече в Рейкьявике. Мы провожаем XX век, и мы не должны забывать, что именно в наш век пережила свою страшную трагедию Хиросима! Нельзя забывать об этом и нам, мастерам искусства и литературы. Наш голос в защиту мира должен звучать все громче, все решительнее, разум должен победить мракобесие.

Иссык-Кульская встреча более чем своевременна. Стыдно, что деятели культуры и искусства отстали от врачей, физиков и других обеспокоенных людей. Одновременно встреча показала, что договариваться деятелям культуры очень непросто. Преодолевать старые клише приходится каждый раз в сложной, трудной, подчас острой полемике. И все же главное — мы смогли найти общий язык и договориться, наметить программу дальнейших действий.

ЯШАР КЕМАЛЬ

МИР ГРЯДУЩЕМУ ВЕКУ

У меня три внука. Одному 25 лет, второму 23, третьему 21 год. Старший — геолог, средний — врач, младший — поэт.

Этим ребятам (хотя они взрослые люди, для меня они, конечно, ребята) жить в двадцать первом веке. Я постоянно думаю о том, как они будут жить? Будут ли жить вообще? (Страшна эта мысль!). И что надо сделать для того, чтобы они, их сверстники, чтобы поколения, сменяющие нас, жили и были счастливы.

Вот почему, когда в мае 1986 года я встретился в Париже с Чингизом Айтматовым и он пригласил меня в гости, я с радостью принял это приглашение.

Я считаю, что Иссык-Кульская встреча стала очень важным событием в общественной жизни. Более того — это была вдохновляющая встреча. Ведь все мы — люди самых разных взглядов, однако никаких сложностей в общении не возникало. И в первую очередь потому, что мы не только не искали, но, наоборот, старались проходить мимо того, что нас разделяет. Постоянно думали о том, что нас объединяет. А объединяет многое. И в первую очередь убеждение, что проблемы, стоящие перед человечеством, очень трудные и останутся такими, даже если будут решены вопросы ядерного разоружения. Нас объединяло общее беспокойство за судьбы человечества и готовность сделать все от нас зависящее, чтобы обеспечить мирное будущее нынешних и грядущих поколений.

Один из главных выводов, к которому мы пришли, — это необходимость перестройки мышления в наш ядерный век.

Как никогда ранее, сегодняшний день диктует настоятельную потребность нового, «нестандартного» мышления. Мышления, которое не тащилось бы позади, а опережало технологические новинки, какими бы фантастическими они ни казались.

Сознание человека, стереотипы его мышления формировались столетиями, или в наше бурное время — десятилетиями. И, конечно, нельзя, невозможно изменить людей за короткий срок, за несколько месяцев, за год-два. Это нельзя сделать никакими уговорами, распоряжениями, приказами. Необходимы разъяснения, воспитание новых людей. Людей, которые будут мыслить не так, как мы, а в духе меняющегося времени.

В наше время исключительно быстрых и непредсказуемых перемен одним из наиболее важных факторов является умение предугадать существующие тенденции. И трезво рассмотреть проблемы и трудности, прежде чем они достигнут уровня кризиса. В современном мире политический руководитель, меняющий свою точку зрения, обычно, считается неудавшимся политическим лидером. Но в нашей новой эре, в которую мы вступаем, перемена носит настолько калейдоскопический характер, настолько непредсказуема, что самым великим достоинством, которым может обладать политический руководитель, является умение менять свое мнение, и трезво смотреть на меняющуюся действительность.

И вот здесь-то особенно велика роль деятелей мировой культуры — ученых, писателей, поэтов, артистов. Их духовной энергии, интеллектуального и нравственного авторитета. Их слова и произведения расходятся по всему миру, имеют большое общественное звучание. Поэтому каждое их слово, каждое произведение должно помогать людям познавать современный мир, делать людей лучше, чище, мужественнее.

Мы много говорили об этом на берегах прекрасного Иссык-Куля, на фоне величественных гор, окруживших это уникальное озеро. Сама природа Киргизии располагала к глубоким раздумьям. Мне кажется, что подготовленное и подпи-

санное нами «Заявление Иссык-Кульского форума» полностью отражает наши общие заботы, тревоги и надежды на мирное будущее третьего тысячелетия, до которого осталось совсем немного времени — менее пяти тысяч дней.

Прощание с веком происходит при затемненном, затянутом тучами атомной опасности небосклоне. Главной проблемой остается проблема выживания человечества и предотвращения угрозы ядерной катастрофы. Думается, что деятели культуры могут во многом способствовать решению этой проблемы, и эта встреча на Иссык-Куле — только начало.

АЛЕКСАНДР КИНГ

НЕ УСТАВАТЬ ОТ ЖИЗНИ

Трудно и становится все труднее, обеспечивать прогресс — будь то экономика, политика или что угодно другое, — основываясь на старых и уже доказавших свою бесполезность, никчемность рецептах и концепциях. Мы просто не можем больше позволить себе брать эти рецепты и пускать их в дело. Мир меняется. Меняется стремительно. А потому нужны новые подходы, новые — качественно новые — идеи.

Есть, конечно же, и такие люди, кто отказывается признать очевидное, кто отказывается открыть глаза и увидеть мир каким он становится, мир, перенасыщенный ядерным оружием. Единственное, для чего годится ядерное оружие, — это для того, чтобы убивать, уничтожать, разрушать. А гонка вооружений идет. Мы словно мчимся под гору в автомашине, у которой — и мы это знаем — отказывают тормоза. И это в ситуации, когда не хватает средств на то, чтобы удовлетворить самые эле-

ментарные потребности, на то, чтобы не дать человеку умереть с голоду.

Как я назову наши беседы в Киргизии? По праву назову их необычайными, уникальными. Ведь не было еще такого, чтобы по личному приглашению советского писателя в гости к нему приехали лауреат Нобелевской премии из Франции, знаменитый художник из Эфиопии, черные братья — известный писатель и известный артист из США, представители Индии, Кубы, Турции, других стран. Люди разные, очень разные по своему социальному положению, по профессии, по взглядам на политику, экономику, вообще на жизнь.

Но все мы объединены единым стремлением, единой целью: сделать наш мир, нашу планету безопасной для миллиардов людей, раскрепостить человеческое сознание, помочь всем и каждому осознать себя людьми атомного века. Помочь им изменить мышление. Ибо только полное осознание реалий современного мира сможет сделать нашу жизнь мирной, избавит человечество от постоянно грозящей ему опасности.

Я прожил достаточно большую жизнь. Но я не устал от нее. Я люблю жизнь, люблю своих близких, свою Родину. В каждом своем произведении я стараюсь рассказать об этой любви, обо и музыка, и поэзия, и проза, и танец — все это не может быть равнодушным. Искусство должно развивать человека, воспитывать, делать его добрым, отзывчивым, честным... Поэтому необычайно велика и ответственна роль людей, посвятивших себя искусству, осбенно тех, чьи имена знают многие.

Люди искусства по самой природе своей — просветители. Своим талантом, яркостью, силой своего творчества они помогают миллионам читателей, зрителей, посетителей концертных залов, просто тем, кто регулярно слушает ра-

дио, смотрит телепрограммы (а кто их не смотрит!), многое понять. Лучше разобраться в окружающей жизни. Научиться по-новому мыслить, отбрасывать устаревшие и часто ставшие не только ненужными, но и вредными догмы. Короче говоря, всей своей деятельностью, своим творчеством мы способствуем созданию нового Человека.

Обо всем этом мы говорили на берегах Иссык-Куля. Часто спорили, но всегда находили общее, приемлемое для всех решение. Не могли не найти, ибо в конце концов главной темой наших дискуссий стала одна — будем ли мы и все человечество жить в ближайшие пятнадцать лет, и что можно для этого сделать.

По общему признанию, путь может быть только один — постепенная полная ликвидация ядерного оружия. Но ведь что происходит пока? Оружие, единственная цель которого — убивать, не ликвидируется, а накапливается. Причем, в невероятных количествах. Нынешняя американская администрация заявляет, что ядерное оружие, дескать, защитит от войны. Но кто в это поверит! Не может быть защитой то, что призвано убивать.

Я объездил десятки стран. Был в таких государствах Африки, Азии, Латинской Америки, где миллионы людей голодают, умирают от болезней, недоедания. Где средний возраст человека менее сорока лет. Вдумайтесь в эту цифру! Страшно в нее вдуматься, страшно, когда вместо того, чтобы бороться с нищетой, голодом, болезнями, чтобы повышать урожаи, чтобы делать жизнь счастливой, самые богатые государства мира тратят астрономические суммы на оружие массового, а честнее — всеобщего уничтожения.

Вывод, к которому мы всегда приходили в ходе дискуссий на эту тему, был один: нужны конкретные действия.

Хватит уже заявлений о миролюбии, нужны дела, а не слова. Понятно, конечно, что горы накопленного оружия вот так сразу не ликвидируешь. Этого не сделаешь и за три-пять лет. Но сделать это необходимо. Если те, кто этим оружием владеет, хотят сохранить мир на земле.

Михаил Сергеевич Горбачев говорил во время беседы с нами о будущем. Это — постоянная наша забота. Я имею в виду те меры, которые мы предлагаем после нашего первого совещания. Предлагаем в единогласно одобренном и подписанном всеми Заявлении. Я говорю о «первом совещании», потому что не сомневаюсь: это — начало, которое найдет продолжение. Должно найти, ведь это очень многообещающее начало. А главное — продвижение вперед. Пусть хоть на дюйм-два. Это тоже шаги вперед. Важно, чтобы они были непрерывными.

НАРАЯНА МЕНОН

ИДТИ, ЧТОБЫ ПОНЯТЬ

Сегодня мир столкнулся с совершенно новыми проблемами, однако при этом продолжает руководствоваться идеями, которым по меньшей мере лет сто пятьдесят. Ситуация кажется тупиковой. Обе стороны — Запад и Восток — бьются близко к решению тех проблем, что стоят перед всеми нами. Еще буквально шаг... И вдруг опять расходятся в разные стороны. Ностальгия по старым системам в всем мире слишком велика. Прошлое правит нами, хотя мы в этом и не сознаемся. Нужны новые подходы, нужно воображение. Художники, писатели, люди творческие в этом плане могут сделать многое.

Иссык-Кульская встреча дала уникальную возможность обменяться взглядами по самым актуальным проблемам в исключительно свободной атмосфере. Были сделаны первые шаги к тому, чтобы увидеть мир сквозь призму нового времени. Был предложен целый ряд новых подходов, не ограниченных никакими идеологическими рамками. Конечно, пока еще рано говорить о достижениях: раньше чем летать, необходимо научиться ходить. Однако, беседа с Михаилом Горбачевым, проходившая в атмосфере максимальной доброжелательности, стремление не упустить ни одну из точек зрения участников встречи, укрепило их во мнении, что был сделан хотя и первый, но очень важный шаг к выработке взаимного понимания.

АРТУР МИЛЛЕР

МЫСЛИ, ОБЪЕДИНЯЮЩИЕ ЛЮДЕЙ

Вопреки некоторым отступлениям, сделанным человечеством на пути к XXI веку, разум и справедливость восторжествуют.

В XXI веке должна стать явью извечная мечта человечества о мире и согласии, о гармоничном обществе, основанном на справедливости и равенстве.

Моральный долг каждого человека — способствовать взаимопониманию народов Земли, взаимному обмену в различных областях, в том числе, и в области культуры. Если же этот человек — человек творчества, то он несет двойную ответственность. В сознании каждого

должна укорениться мысль о том, что новая война, если она разразится, станет самой страшной и, быть может, последней трагедией человечества. Донести эту мысль до всех, сделать так, чтобы она объединила людей, вот главная задача творческой интеллигенции...

Я рад сказать, что инициатива Чингиза Айтматова была чрезвычайно успешной. Он сумел высказать новую идею и собрать группу друзей, которые не связаны какими-либо организационными институтами.

Мы принадлежим к различным идеологиям, к различным религиям, у нас различные принципы и даже различная эстетика. Но тем не менее мы нашли общую платформу для взаимного понимания. Эта общая платформа заключается в том, что мы, как группа, совместно начали обсуждать проблемы, стоящие перед человечеством и обдумывать эти проблемы. Я, конечно, считаю, что в настоящий момент самая серьезная проблема — это проблема ядерного оружия и опасность войны. Поэтому в будущем и в наших странах, и по всему миру мы будем действовать, используя все влияние, которое мы способны оказать для того, чтобы добиваться развития нового мышления, нового подхода к решению проблем и поисков мира во всем мире...

ЛИСАНДРО ОТЕРО

СОЕДИНИТЬ УМЫ И СЕРДЦА

Я думаю, что встреча, организованная Чингизом Айтматовым, такая неформальная, без четких рамок, которая

собрала вместе писателей, артистов, деятелей искусства, художников, произошла в такой сложный период мировой истории, когда необходимо сконцентрировать умственную энергию всех людей, чтобы сломать традиционные догмы мышления, перейти к новому типу мышления в ядерный век.

В этом году исполняется 300 лет со дня публикации работы Ньютона «Принципия». В течение этих лет у нас сохранялось одно и то же видение мира, одно и то же мышление. Теперь же, когда человеческий гений раскрепостил колоссальные силы природы, которые могут быть использованы и для созидания, и для разрушения, время требует от нас нового видения мира, нового мышления. Я считаю, что в таких условиях люди, понявшие это, подобно Михаилу Горбачеву, с которым мы встречались и на котором лежит такая большая ответственность, могут оказать чрезвычайно большую помощь всему мировому сообществу. От таких людей во многом зависит, сможем ли мы войти в третье тысячелетие в обстановке мира, творческого созидания и братской помощи, в обстановке, позволяющей каждому удовлетворять свои потребности и реализовывать свои способности.

АУГУСТО ФОРТИ

ЗЕМЛЯ — НАШ ЕДИНСТВЕННЫЙ ДОМ

Войны были всегда. Всегда существовали люди, начинавшие их. Человек поднимал руку на человека, и порой без всякой причины. Что же изменилось в XX веке? Похоже, что человеческое сознание осталось прежним. По крайней

мере, оно не стало более миролюбивым. Однако изменились способы ведения войн. И средства. Они стали более разрушительными. И если научно-технический прогресс во многих областях принес человечеству огромную пользу, то развитие военной науки приумножило страдание и увеличило число жертв. Нередко достижения науки служат не для блага человечества.

Каждый человек обладает несметными духовными богатствами. Мы сделали огромный шаг вперед в раскрытии природных ресурсов. Надо надеяться, что они будут использованы на благо человека и помогут не только укрепить его здоровье и продлить жизнь, но и глубже раскрыть его духовные богатства. Однако, нельзя лишь предаваться прекрасным мечтам о будущем. Уже сегодня необходимо дать человеку то, чем располагает человечество.

Можно ли избежать ядерного апокалипсиса или нет? Это зависит прежде всего от тех, кто обладает атомным потенциалом. Но не надо забывать и о других средствах уничтожения — химическом, бактериологическом, генетическом, которые не менее разрушительны. Человек должен обрести согласие с самим собой и ясно понять: люди не враги друг другу. Люди всего мира должны протянуть друг другу руки. Хотим мы того или нет, земля у нас у всех одна, и другой не будет. Все мы плывем в одной лодке. ✓

Я полностью разделяю великие убеждения, выраженные в Заявлении Иссук-Кульского форума, я считаю, что мы в состоянии сами определить свое будущее. Это возможно с помощью созидательного творчества, и тогда мы сможем решать, какое именно будущее заслуживает человечество. С помощью творческого созидания, с помощью новых

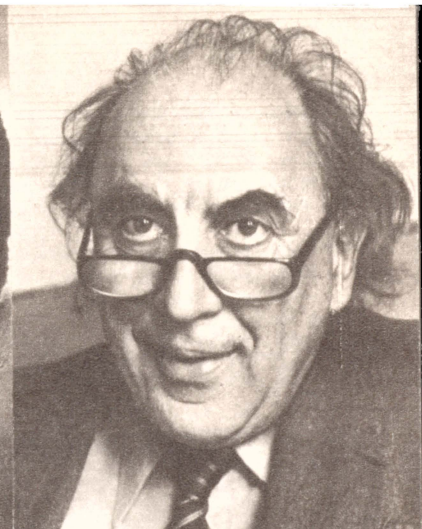
формул и новых подходов, я убежден в этом, человечество сможет создать новую реальность, новую действительность, не имеющую ничего общего с рыночной психологией, не имеющую ничего общего с мнением, существующим по крайней мере у нас на Западе, согласно которому вооружения должны сохраняться, поскольку это производство обеспечивает работу огромному числу людей.

Разумеется, нам придется совсем не легко, и я совсем не думаю, что мы сможем все изменить за пять минут, но, к примеру, если мы изучим вопрос о том, каким образом можно перевести все отрасли промышленности, занимающиеся производством оружия, в отрасли, которые займутся производством продуктов питания и сохранением продовольствия, разумеется, на это уйдет много времени, мы должны рассчитывать на длительный прогрессивный процесс, а не на немедленные решения. Но, в конечном счете, я никогда не забываю, даже когда мой оптимизм тускнеет, я никогда не забываю этой фразы Альберта Эйнштейна, потому что она всегда у меня перед глазами в моем кабинете. Он сказал: в момент кризиса воображение гораздо важнее знаний. Нам необходимы две вещи — знание и воображение. Знание без творческого воображения в современной действительности бесполезно, оно не способно решить наши проблемы.

ФЕДЕРИКО МАЙОР САРАГОСА

ПРАВДУ ЗНАТЬ ВСЕМ

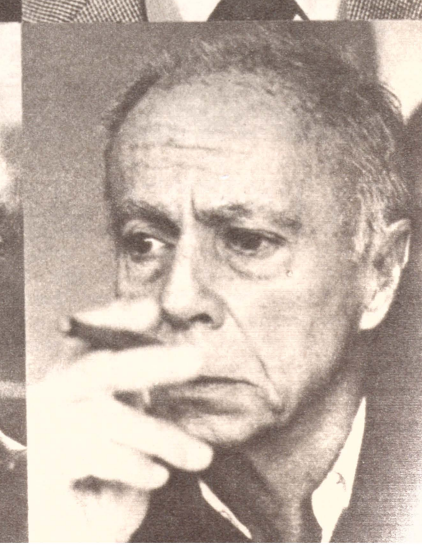
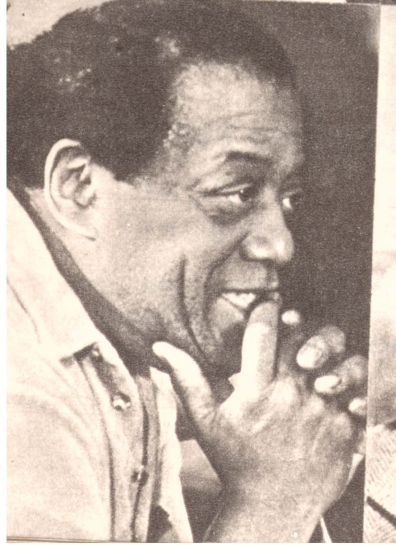
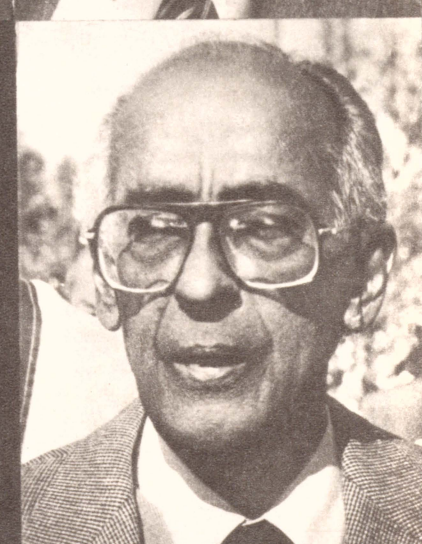
Я не оратор. Свои мысли мне привычнее выражать на бумаге. Однако, с полной уверенностью могу сказать одно:

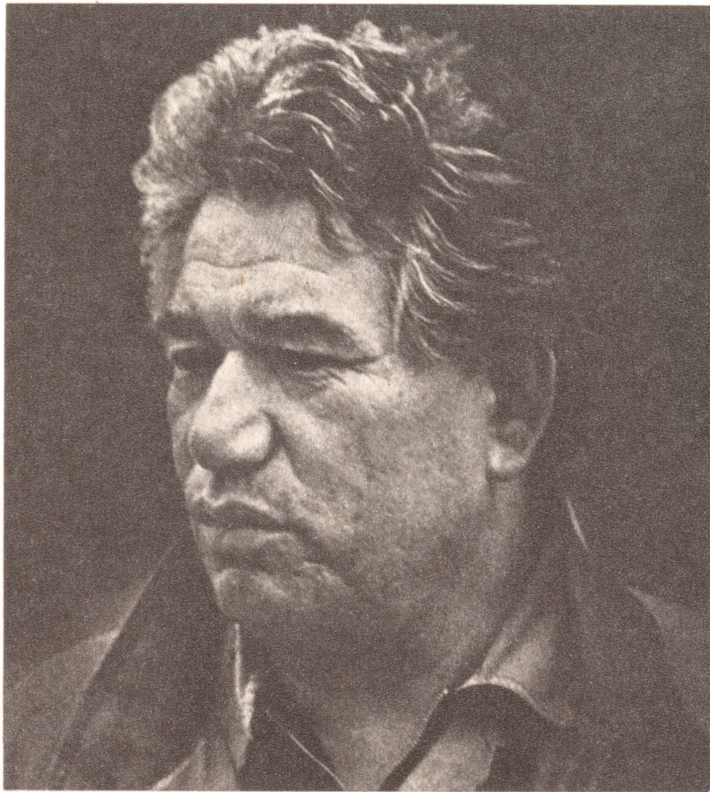
ЫСЫК-
КӨЛ
ФОРУМУ

ИССЫК-
КУЛЬСКИЙ
ФОРУМ

THE
ISSYK-KUL
FORUM

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ

CHINGIZ AITMATOV

РОДИЛСЯ В 1928 г. В АИЛЕ ШЕКЕР КИРГИЗСКОЙ ССР.

ИЗЛЮБЛЕННЫЙ ЖАНР ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА—ПОВЕСТЬ. ЭТО—«РАННИЕ ЖУРАВЛИ», «ПЕГИЙ ПЕС, БЕГУЩИЙ КРАЕМ МОРЯ», «ПЕРВЫЙ УЧИТЕЛЬ», «МАТЕРИНСКОЕ ПОЛЕ», «ТОПОЛЕК, МОЙ, В КРАСНОЙ КОСЫНКЕ», «ПРОЩАЙ, ГУЛЬСАРЫ!», «БЕЛЫЙ ПАРОХОД».

ПОСЛЕДНИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ПИСАТЕЛЯ—РОМАНЫ: «БУРАННЫЙ ПОЛУСТАНОК» («И ДОЛЬШЕ ВЕКА ДЛИТСЯ ДЕНЬ»), «ПЛАХА».

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ—НАРОДНЫЙ ПИСАТЕЛЬ КИРГИЗИИ, ДЕПУТАТ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР, ЛАУРЕАТ ЛЕНИНСКОЙ И ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРЕМИЙ СССР, ДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЙ ЧЛЕН ЕВРОПЕЙСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК, ИСКУССТВ И ЛИТЕРАТУРЫ В ПАРИЖЕ, ЧЛЕН ВСЕМИРНОЙ АКАДЕМИИ НАУК И ИСКУССТВ, ЧЛЕН РИМСКОГО КЛУБА.

1928-ЖЫЛЫ КЫРГЫЗ ССРинин ШЕКЕР АЙЫЛЫНДА ТУУЛГАН.

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВДУН СҮЙҮКТҮҮ ЖАНРЫ — ПОВЕСТЬ. «ЭРТЕ ЖАЗДАГЫ ТУРНАЛАР», «ДЕНИЗ БОЙЛОП ЖОРТКОН КӨК ДӨБӨТ», «БИРИНЧИ МУГАЛИМ», «САМАНЧЫНЫН ЖОЛУ», «КЫЗЫЛ ЖООЛУК ЖАЛЖАЛЫМ», «ГУЛСАРАТ», «АК КЕМЕ» ОШОЛ ЖАНРДАГЫ ЧЫГАРМАЛАРДАН. ЖАЗУУЧУНУН СОҢКУ ЧЫГАРМАЛАРЫ «КЫЛЫМ КАРЫТАР БИР КҮН», «АКЫР ЗАМАН» РОМАНДАРЫ.

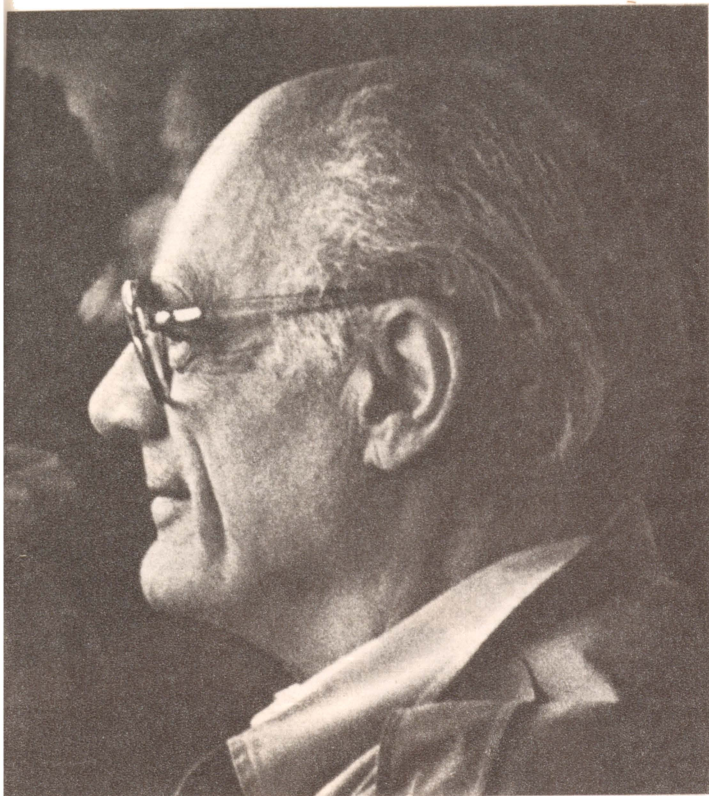
ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ — КЫРГЫЗ ССР ЭЛ ЖАЗУУЧУСУ, ССР ЖОГОРКУ СОВЕТИНИН ДЕПУТАТЫ, ЛЕНИНДИК ЖАНА МАМЛЕКЕТТИК СЫЙЛЫКТАРДЫН ЛАУРЕАТЫ, ПАРИЖДЕГИ ЕВРОПА ИЛИМДЕР, ИСКУССТВО ЖАНА АДАБИЯТ АКАДЕМИЯСЫНЫН АНЫК МҮЧӨСҮ, БҮТКҮЛ ДҮЙНӨЛҮК ИЛИМДЕР ЖАНА ИСКУССТВО АКАДЕМИЯСЫНЫН МҮЧӨСҮ, РИМ КЛУБУНУН МҮЧӨСҮ.

CHINGHIZ AITMATOV WAS BORN IN THE VILLAGE OF SHEKER IN THE KIRGHIZ SSR IN 1928. AFTER GRADUATION FROM AN AGRICULTURAL COLLEGE HE WORKED AS A ZOOTECHNICIAN ON A LIVESTOCK FARM.

THE STORY DJAMILYA (1958), TRANSLATED ALMOST IMMEDIATELY INTO MANY EUROPEAN LANGUAGES, BROUGHT WIDE RENOWN TO THE YOUNG WRITER. LATER IT WAS AMONG THE STORIES OF THE BOOK TALES OF THE HILLS AND THE STEPPES, FOR WHICH HE WAS AWARDED THE LENIN PRIZE IN 1963.

CHINGHIZ AITMATOV'S FAVOURITE GENRE IS SHORT STORIES, SUCH AS EARLY STORKS, PIEBOLD DOG, RUNNING ALONG THE SEA SHORE, THE FIRST TEACHER, MOTHER-EARTH, MY PRETTY POPLAR IN A RED KERCHIEF AND THE ASCENT OF MOUNT FUJI, FAREWELL, GULSARY, THE WHITE STEAMSHIP AND A DAY THAT LONGER THAN AN AGE DOES LAST, THE EXECUTIONER'S BLOCK.

АРТУР МИЛЛЕР

ARTHUR MILLER

РОДИЛСЯ В 1915 г. В НЬЮ-ЙОРКЕ. ОКОНЧИЛ МИЧИГАНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ. ИЗВЕСТНОСТЬ ПРИНЕСЛА ЕМУ ПЬЕСА «ВСЕ МОИ СЫНОВЬЯ» (1947 г.), РЕШИТЕЛЬНО ОСУДИВШАЯ ДЕЛЬЦОВ, КОТОРЫЕ НАЖИВАЛИСЬ НА ВОЙНЕ.

АРТУР МИЛЛЕР СОЗДАЛ НЕМАЛО ПРОИЗВЕДЕНИЙ. ПОЛУЧИВШИХ ВСЕМИРНОЕ ПРИЗНАНИЕ: ПЬЕСЫ «СМЕРТЬ КОММИВОЯЖЕРА», «ТЯЖКОЕ ИСПЫТАНИЕ», «ВИД С МОСТА», «ЭТО СЛУЧИЛОСЬ В ВИШИ», ПОВЕСТЬ «НЕПРИКАЯННЫЕ». ОН — ОБЛАДАТЕЛЬ МНОГИХ НАГРАД, В ТОМ ЧИСЛЕ, ЗОЛОТОЙ МЕДАЛИ АМЕРИКАНСКОЙ АКАДЕМИИ ИСКУССТВ.

С 1965 ПО 1971 ГОДЫ А. МИЛЛЕР БЫЛ ПРЕЗИДЕНТОМ МЕЖДУНАРОДНОГО ПЭН-КЛУБА.

1915-ЖЫЛЫ НЬЮ-ЙОРК ШААРЫНДА ТУУЛГАН. МИЧИГАН УНИВЕРСИТЕТИН БҮТҮРГӨН. АНЫН АТАГЫН СОГУШТАН БАЙЫГАН ШЫЛУУНДАРДЫ ЧЕЧКИНДҮҮ АЙЫПТАГАН «БААРЫ МЕНИН БАЛДАРЫМ» (1947) ДЕГЕН ПЬЕСАСЫ ЧЫГАРГАН.

АРТУР МИЛЛЕР БҮТКҮЛ ДҮЙНӨГӨ КЕНИРИ БЕЛГИЛҮҮ БОЛГОН КЫЙЛА ЧЫГАРМАЛАРДЫ ЖАРАТТЫ. АЛАР: «КОММИВОЯЖЕРДИН ӨЛҮМҮ», «ООР СЫНОО», «КӨПҮРӨДӨН КӨРҮНҮШ», «БУЛ ВИШИДЕ БОЛГОН» ПЬЕСАЛАРЫ, «ӨКҮН-БӨГӨНДӨР» ПОВЕСТИ. АЛ КӨП СЫЙЛЫКТАРДЫ, АНЫН ИЧИНДЕ АМЕРИКА ИСКУССТВО АКАДЕМИЯСЫНЫН АЛТЫН ЖЫЛДЫЗЫН АЛГАН.

А. МИЛЛЕР 1965 — 1971-ЖЫЛДАРДА ЭЛ АРАЛЫК ПЭН-КЛУВДУН ПРЕЗИДЕНТИ БОЛГОН.

BORN IN NEW YORK CITY IN 1915, ARTHUR MILLER IS A GRADUATE OF MICHIGAN UNIVERSITY. HE HAS WRITTEN QUITE A NUMBER OF WORKS THAT WON INTERNATIONAL RECOGNITION: ALL MY SONS, A VIEW FROM THE BRIDGE, THE CRUCIBLE, INCIDENT AT VICHY, THE CREATION OF THE WORLD AND OTHER BUSINESS, ELEGY FOR A LADY AND DEATH OF A SALESMAN. HE HAS WON MANY AWARDS INCLUDING THE GOLD MEDAL OF THE AMERICAN ACADEMY OF ARTS AND LETTERS.

FROM 1965 TO 1969 HE WAS PRESIDENT OF THE INTERNATIONAL PEN CLUBS ORGANIZATION, AND IS NOW ITS VICE-PRESIDENT.

РОДИЛСЯ В 1921 ГОДУ. ОКОНЧИЛ ЛОНДОНСКУЮ ТЕАТРАЛЬНУЮ СТУДИЮ. АВТОР ПЬЕС «НИ ПРОБЛЕСКА НАДЕЖД», «НА ПОЛПУТИ К ВЕРШИНЕ». РОМАНОВ «ПРОИГРАВШИЙ», «НЕИЗВЕСТНЫЙ СОЛДАТ И ЕГО СУПРУГА», «УВАЖАЕМЫЙ Я» (АВТОБИОГРАФИЧЕСКИЙ РОМАН), «КРАМНЕГЕЛ». ВЫДАЮЩИЙСЯ АНГЛИЙСКИЙ ПИСАТЕЛЬ. АКТЕР. ДРАМАТУРГ. РЕЖИССЕР, ИЗВЕСТНЫЙ ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ. РАБОТАЕТ В ЮНЕСКО И ЮНИСЕФ, АКТИВНО ВЫСТУПАЕТ ЗА МИР, РАЗОРУЖЕНИЕ, МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО. ЛАУРЕАТ НЕСКОЛЬКИХ ПРЕМИЙ «ЭММИ», ПРИСУЖДАЕМЫХ В США ЗА ЛУЧШИЕ ТЕЛЕПЕРЕДАЧИ И ПРОГРАММЫ. ЛАУРЕАТ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРЕМИИ ЮНИСЕФ ЗА 1978 ГОД. СНЯЛСЯ БОЛЕЕ ЧЕМ В 50 ФИЛЬМАХ. В 1961 ГОДУ ЕМУ ПРИСУЖДЕНА ПРЕМИЯ ОСКАРА ЗА ЛУЧШЕЕ ИСПОЛНЕНИЕ МУЖСКОЙ РОЛИ

1921-ЖЫЛЫ ТУУЛГАН. ЛОНДОНДОГУ ТЕАТРАЛДЫК СТУДИЯНЫ БУТКӨН. «ҮМҮТТҮН ШООЛАСЫ ДА ЖОК», «ЧОКУГА ЖАРЫМ ЖОЛДО» ПЬЕСАЛАРЫНЫН, «УТТУРГАН», «БЕЛГИСИЗ ЖООКЕР МЕНЕН АНЫН ЖУБАЙЫ», АВТОБИОГРАФИЯЛЫК «УРМАТТУУ МЕН», «КРАМНЕГЕЛ» РОМАНДАРЫНЫН АВТОРУ. АНГЛИЯЛЫК КӨРҮНҮКТҮҮ ЖАЗУУЧУ, АРТИСТ, ДРАМАТУРГ, РЕЖИССЕР, БЕЛГИЛҮҮ КООМДУК ИШМЕР. ЮНЕСКО МЕНЕН ЮНИСЕФТЕ ИШТЕЙТ. ТЫНЧТЫКТЫН, КУРАЛСЫЗДАНУУНУН. ЭЛ АРАЛЫК КЫЗМАТТАШУУНУН ЖИГЕРДҮҮ ТАРАПКЕРИ. АКШДА ЭҢ МЫКТЫ ТЕЛЕБЕРҮҮЛӨРҮ ЖАНА ПРОГРАММАЛАРЫ ҮЧҮН ЫЙГАРЫЛУУЧУ БИР КАНЧА ЭММИ СЫЙЛЫГЫНЫН ЛАУРЕАТЫ. ЮНЕСКОТИН 1978-ЖЫЛ ҮЧҮН ЫЙГАРЫЛУУЧУ ЭЛ АРАЛЫК СЫЙЛЫГЫНЫН ЛАУРЕАТЫ. 50 ДӨН АШЫК КИНОГО ТАРТЫЛГАН. АГА 1961-ЖЫЛЫ ОСКАР СЫЙЛЫГЫ ЫЙГАРЫЛГАН.

PETER USTINOV WAS BORN IN 1921 AND IS A GRADUATE OF THE LONDON THEATRE STUDIO. HE IS THE AUTHOR OF SUCH PLAYS AS NO SIGN OF THE DOVE AND HALF WAY UP THE TREE, AND THE NOVELS THE LOSER, THE UNKNOWN SOLDIER AND HIS WIFE, DEAR ME (AN AUTOBIOGRAPHIC NOVEL). AND KRUMNAGEL.

AN OUTSTANDING BRITISH WRITER, ACTOR, PLAYWRIGHT, AND DIRECTOR, AND A WELL-KNOWN AND PRESTIGIOUS PUBLIC FIGURE, PETER USTINOV WORKS WITH UNESCO AND UNICEF AS AN ACTIVE ADVOCATE OF PEACE, DISARMAMENT AND INTERNATIONAL COOPERATION.

HE IS ALSO THE RECIPIENT OF SEVERAL EMMY AWARDS GIVEN IN THE USA FOR OUTSTANDING TELEVISION PROGRAMMES. WAS AWARDED THE 1978 UNICEF INTERNATIONAL PRIZE AND IS THE WINNER OF THE 1961 OSCAR FOR BEST ACTOR. PETER USTINOV HAS ACTED IN MORE THAN 50 FILMS.

ПИТЕР УСТИНОВ

PETER USTINOV

ИНГА МИЛЛЕР

ИЗВЕСТНЫЙ АМЕРИКАНСКИЙ ФОТОГРАФ-ХУДОЖНИК. ИЗВЕСТНОСТЬ ЕЙ ПРИНЕСЛИ АЛЬБОМЫ С ПОРТРЕТАМИ ВЫДАЮЩИХСЯ ДЕЯТЕЛЕЙ СОВРЕМЕННОГО МИРА.

АМЕРИКАЛЫК БЕЛГИЛҮҮ ФОТОГРАФ-СУРӨТЧҮ. АЗЫРКЫ ДҮЙНӨНҮН КӨРҮНҮКТҮҮ ИШМЕРЛЕРИНИН ПОРТТЕРИ ТАРТЫЛГАН АЛЬБОМДОРУ АРКЫЛУУ АЛ КЕҢИРИ БЕЛГИЛҮҮ БОЛДУ.

A WELL-KNOWN AMERICAN PHOTOGRAPHER-ARTIST WHOSE RECOGNITION WAS BROUGHT TO HER BY ALBUMS WITH PORTRAITS OF OUTSTANDING FIGURES OF THE CONTEMPORARY WORLD.

INGE MILLER

АЛЕКСАНДР КИНГ

ALEXANDER KING

РОДИЛСЯ В 1909 ГОДУ В ГЛАЗГО. ОКОНЧИЛ ХАЙГЕТСКУЮ ШКОЛУ, ЛОНДОНСКИЙ КОРОЛЕВСКИЙ КОЛЛЕДЖ, А ТАКЖЕ МЮНХЕНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ.

ПРЕЗИДЕНТ МЕЖДУНАРОДНОЙ ФЕДЕРАЦИИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ, ПОЧЕТНЫЙ СЕКРЕТАРЬ МЕЖДУНАРОДНОГО ХИМИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА. АССОЦИИРОВАННЫЙ ЧЛЕН ЦЕНТРА ПО ИЗУЧЕНИЮ ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ИНСТИТУТОВ САНТА-БАРБАРА, КАЛИФОРНИЯ.

АВТОР РЯДА НАУЧНЫХ ТРУДОВ В ОБЛАСТИ ФИЗИКИ И ХИМИИ. НАИБОЛЕЕ ИЗВЕСТНЫЕ ЕГО РАБОТЫ—«МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТИМУЛЫ» (1974 г.), «СОСТОЯНИЕ ПЛАНЕТЫ» (1980 г.). ЛАУРЕАТ ПРЕМИИ ГАРРИСОНА «МЕЖДУНАРОДНОГО ХИМИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА».

ОДИН ИЗ ОСНОВАТЕЛЕЙ И ПРЕЗИДЕНТ РИМСКОГО КЛУБА.

1909-ЖЫЛЫ ГЛАЗГОДО ТУУЛГАН. ХАЙГЕТ МЕКТЕБИН, ЛОНДОНДОГУ КОРОЛЬ КОЛЛЕДЖИН, ОШОНДОЙ ЭЛЕ МЮНХЕН УНИВЕРСИТЕТИН БҮТКӨН.

ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНЫН ЭЛ АРАЛЫК ФЕДЕРАЦИЯСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИ, ЭЛ АРАЛЫК ХИМИЯ КООМУНУН АРДАКТУУ СЕКРЕТАРЫ. ДЕМОКРАТИЯЛЫК ИНСТИТУТТАРДЫ ИЗИЛДЕП-ҮЙРӨНҮҮ БОЮНЧА БОРБОРДУН (САНТА БАРБАРА, КАЛИФОРНИЯ) АССОЦИАЦИЯЛАНГАН МҮЧӨСҮ.

ФИЗИКА ЖАНА ХИМИЯ ТАРМАКТАРЫНДА БИР КАТАР ИЛИМИЙ ЭМГЕКТЕРДИН АВТОРУ. АНЫН КЫЙЛА БЕЛГИЛҮҮ ЭМГЕКТЕРИ—«ЭЛ АРАЛЫК СТИМУЛДАР» (1974), «ПЛАНЕТАНЫН АБАЛЫ» (1980). ЭЛ АРАЛЫК ХИМИЯ КООМУНУН ГАРРИСОН СЫЙЛЫГЫНЫН ЛАУРЕАТЫ. РИМ КЛУБУН НЕГИЗДЕГЕНДЕРДИН БИРИ ЖАНА АНЫН ПРЕЗИДЕНТИ.

BORN IN GLASGOW IN 1909, HE IS A GRADUATE OF THE HIGHGATE SCHOOL, THE ROYAL COLLEGE OF SCIENCE IN LONDON AND THE UNIVERSITY OF MUNICH.

ALEXANDER KING IS CHAIRMAN OF THE INTERNATIONAL FEDERATION OF INSTITUTES FOR ADVANCED STUDY, HONOURABLE SECRETARY OF THE INTERNATIONAL CHEMICAL SOCIETY AND AN ASSOCIATE FELLOW OF THE CENTRE FOR THE STUDY OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS IN SANTA BARBARA, CALIFORNIA.

THE AUTHOR OF A NUMBER OF WORKS IN PHYSICS AND CHEMISTRY, HE REGULARLY CONTRIBUTES TO INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNALS. HIS BEST KNOWN WORKS ARE THE INTERNATIONAL STIMULUS (1974) AND THE STATE OF THE PLANET (1980). HE IS A WINNER OF THE HARRISON PRIZE OF THE INTERNATIONAL CHEMICAL SOCIETY.

АМЕРИКАНСКИЙ ФУТУРОЛОГ, РОДИЛСЯ В 1928 ГОДУ. ЕГО ТРУДЫ ПО ФУТУРОЛОГИИ, ОБЛЕЧЕННЫЕ В ФОРМУ ТАЛАНТЛИВОЙ, ЯРКОЙ ПУБЛИЦИСТИКИ, ПРИНЕСЛИ АВТОРУ ОГРОМНУЮ. ПОПУЛЯРНОСТЬ, НЕ ТИПИЧНУЮ ДЛЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЯ АКАДЕМИЧЕСКОГО МИРА. ЕГО КНИГИ РАСХОДЯТСЯ ОГРОМНЫМИ ТИРАЖАМИ, ЕГО ЧИТАЮТ В ДЕСЯТКАХ СТРАН, ЕГО ОБЩЕСТВА ИЩУТ ПЫТЛИВЫЕ И БЕСПОКОЙНЫЕ УМЫ.

О. ТОФФЛЕР—КОНСУЛЬТАНТ ФОНДА РОКФЕЛЛЕРА, ФИРМЫ ИБМ, ИНСТИТУТА ПО ИЗУЧЕНИЮ БУДУЩЕГО.

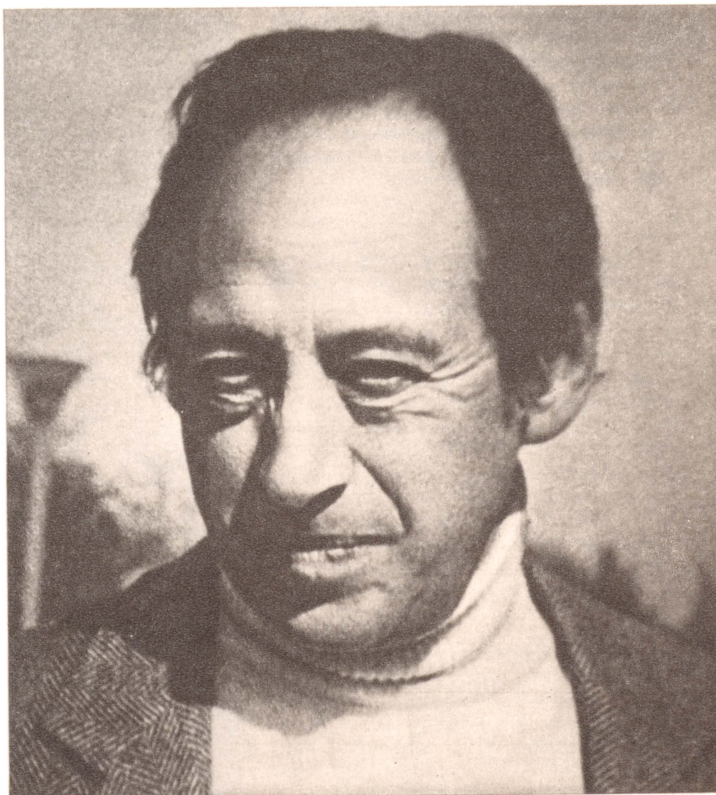
АМЕРИКАЛЫК ФУТУРОЛОГ, 1928-ЖЫЛЫ ТУУЛГАН. ТАЛАНТТУУ ЖАНА КУРЧ ПУБЛИЦИСТИКА ТҮРҮНДӨ БАЯНДАЛГАН ФУТУРОЛОГИЯ БОЮНЧА АНЫН ЭМГЕКТЕРИ АВТОРДУН КЕЧИРИ БЕЛГИЛҮҮ ВОЛУУСУН ШАРТАДЫ. АНЫН КИТЕПТЕРИ КӨП САНДАГАН ТИРАЖДАР МЕНЕН ТАРАЛЫП ЖАТАТ, АНЫ ОНДОГОН ӨЛКӨЛӨРДӨ ОКУШУП, КӨП НЕРСЕНИ БИЛҮҮНҮ КААЛАГАН АДАМДАР АНЫ МЕНЕН МАЕКТЕШҮҮГӨ УМТУЛУШАТ.

О. ТОФФЛЕР — РОКФЕЛЛЕРДИН ФОНДУСУНУН, ИБМ ФИРМАСЫНЫН, КЕЛЕЧЕКТИ ИЗИЛДЕП ҮЙРӨНҮҮ ИНСТИТУТУНУН КОНСУЛЬТАНТЫ.

BORN IN 1928, ALVIN TOFFLER FIRST MADE HIS NAME WITH THE PUBLICATION AND IMMEDIATE BESTSELLER SUCCESS OF HIS BOOK FUTURE SHOCK IN 1970. HIS TALENTED WORKS ON FUTUROLOGY ARE WRITTEN IN A VIVID JOURNALISTIC STYLE, WHICH ENSURES THEM AN ENORMOUS POPULARITY NOT TYPICAL FOR SIMILAR WORKS OF A PURELY ACADEMIC NATURE.

ALVIN TOFFLER IS A CONSULTANT FOR THE ROCKEFELLER BROTHERS' FUND, IBM AND THE INSTITUTE FOR FUTURE.

ОЛВИН ТОФФЛЕР

ALVIN TOFFLER

ХАЙДИ ТОФФЛЕР

АМЕРИКАНСКИЙ УЧЕНЫЙ-ФИЛОСОФ, ЖЕНА И СОАВТОР ИЗВЕСТНОГО ФУТУРОЛОГА ОЛВИНА ТОФФЛЕРА.

АМЕРИКАЛЫК ОКУМУШТУУ — ФИЛОСОФ БЕЛГИЛҮҮ ФУТУРОЛОГ ОЛВИН ТОФФЛЕРДИН АЯЛЫ ЖАНА АВТОРЛОШУ.

AMERICAN PHILOSOPHER, WIFE AND CO-AUTHOR OF ALVIN TOFFLER, A WELL-KNOWN FUTUROLOGIST.

HEIDI TOFFLER

ЛИСАНДРО ОТЕРО

LISANDRO OTERO

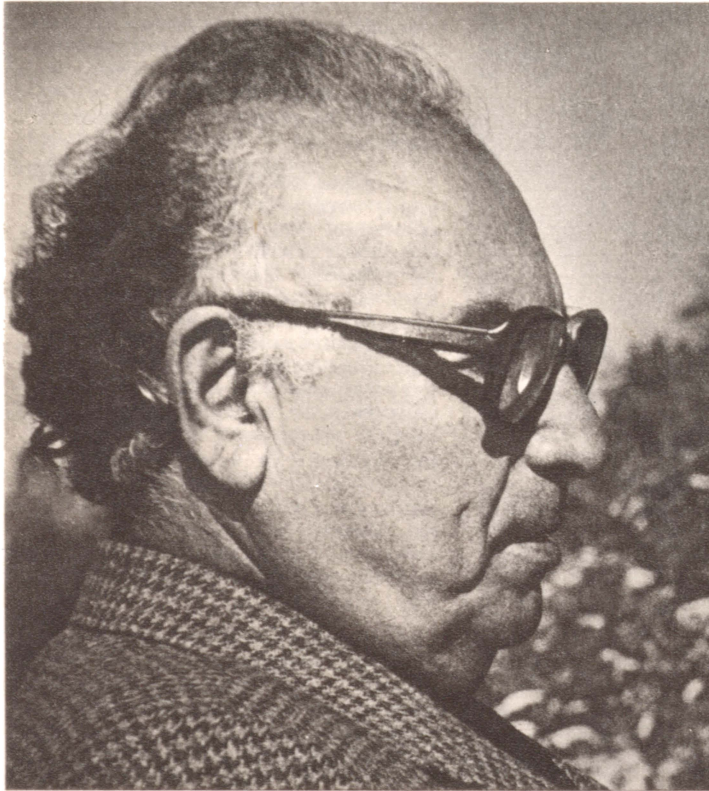
РОДИЛСЯ В 1932 г. В ГАВАНЕ. ОКОНЧИЛ ГАВАНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ, ПОТОМ УЧИЛСЯ В СОРБОННЕ (ФРАНЦИЯ). ЗАКОНЧИЛ ШКОЛУ ИСКУССТВА В ЛУВРЕ. В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ—ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТ СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ И ДЕЯТЕЛЕЙ ИСКУССТВ КУБЫ. ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР ЖУРНАЛА «РЕВОЛЮСЬОН И КУЛЬТУРА», СЕКРЕТАРЬ УНЕАК. ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТ НАЦИОНАЛЬНОГО СОВЕТА ПО КУЛЬТУРЕ, ЧЛЕН ЖЮРИ НАЦИОНАЛЬНЫХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ ЛИТЕРАТУРНЫХ КОНКУРСОВ. ОПУБЛИКОВАЛ 10 КНИГ (РОМАНЫ, СБОРНИКИ РАССКАЗОВ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИЕ ЭССЕ, ПУБЛИЦИСТИКА, ОЧЕРКИ ТВОРЧЕСТВА ХУДОЖНИКОВ И ДР.). ЕГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ ПЕРЕВЕДЕНЫ НА 14 ЯЗЫКОВ. СРЕДИ КНИГ Л. ОТЕРО ВЫДЕЛЯЮТСЯ ПОВЕСТЬ «СТРАСТИ УРБИНО» (1965), ЛИТЕРАТУРНО-ПУБЛИЦИСТИЧЕСКАЯ РАБОТА «ХЕМИНГУЭЙ» (1963), РОМАН «БОЛЕРО» (1986).

1932-ЖЫЛЫ ГАВАНАДА ТУУЛГАН. ГАВАНА УНИВЕРСИТЕТИН БУТКӨН, АНДАН КИЙИН СОРБОННДО (ФРАНЦИЯ) ОКУГАН. ЛУВРДА ИСКУССТВО МЕКТЕБИН БУТКӨН. УШУ КЕЗДЕ КУБАНЫН ЖАЗУУЧУЛАР ЖАНА ИСКУССТВО ИШМЕРЛЕРИ СОЮЗУНУН ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТИ. «РЕВОЛЮСЬОН И КУЛЬТУРА» ЖУРНАЛЫНЫН БАШКЫ РЕДАКТОРУ, УНЕАКТЫН СЕКРЕТАРЫ, МАДАНИЯТ БОЮНЧА УЛУТТУК СОВЕТТИН ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТИ, УЛУТТУК ЖАНА ЭЛ АРАЛЫК АДАБИЙ КОНКУРСТАР ЖЮРИСИНИН МҮЧӨСҮ. 10 КИТЕБИН ЖАРЫЯЛАГАН. АНЫН ЧЫГАРМАЛАРЫ 14 ТИЛГЕ КОТОРУЛГАН. Л. ОТЕРОНУН КИТЕПТЕРИНИН ИЧИНЕН «УРБИНОНУН КУМАРЫ» ПОВЕСТИ (1965), «ХЕМИНГУЭЙ» АДАБИЙ-ПУБЛИЦИСТИКАЛЫК ЭМГЕГИ (1963), «БОЛЕРО» РОМАНЫ (1986) БӨЛҮНҮП КӨРҮНҮП ТУРАТ.

BORN THE SON OF A JOURNALIST IN HAVANA IN 1932, HE GRADUATED FROM HAVANA UNIVERSITY AND LATER STUDIED AT THE SORBONNE (FRANCE). HE ALSO GRADUATED FROM THE ECOLE DU LOUVRE. AT PRESENT LISANDRO OTERO IS VICE-PRESIDENT AND SECRETARY OF UNEAC (THE NATIONAL UNION OF CUBAN WRITERS AND ARTISTS), EDITOR-IN-CHIEF OF THE MAGAZINE REVOLUCION Y CULTURA, VICE-PRESIDENT OF THE NATIONAL COUNCIL ON CULTURE AND OFTEN ACTS AS A JUDGE FOR NATIONAL AND INTERNATIONAL LITERARY CONTESTS.

LISANDRO OTERO HAS PUBLISHED TEN BOOKS (NOVELS, COLLECTION OF SHORT STORIES, ESSAYS ON THE HISTORY OF LITERATURE, STORIES IN THE JOURNALISTIC GENRE, ESSAYS ON THE WORK OF VARIOUS ARTISTS, ETC). HIS WORKS HAVE BEEN TRANSLATED INTO 14 LANGUAGES.

ЯШАР КЕМАЛЬ

YASAR KEMAL

РОДИЛСЯ В 1922 ГОДУ. ПИСАТЕЛЬ-РОМАНИСТ. НАСТОЯЩЕЕ ИМЯ—КЕМАЛЬ САДИК ГЕКЧЕЛИ. ЛИТЕРАТУРНЫЙ УСПЕХ КЕМАЛЮ ПРИНЕС РОМАН «ТОШИЙ МЕД» (1955 г.). ЭТОТ РОМАН БЫЛ ПЕРЕВЕДЕН БОЛЕЕ ЧЕМ НА СОРОК ЯЗЫКОВ. В ТОМ ЧИСЛЕ НА РУССКИЙ. НАИБОЛЕЕ ИЗВЕСТНЫЕ РОМАНЫ КЕМАЛЯ—«ОПОРНЫЙ СТОЛБ», «ЗЕМЛЯ—ЖЕЛЕЗО, НЕБО—МЕДЬ», «БЕССМЕРТНИК», «ПРЕСТУПЛЕНИЕ НА КУЗНЕЧНОМ РЫНКЕ», «ЛЕГЕНДА БИНБОРГА», «ТРИ АНАТОЛИЙСКИХ ЛЕГЕНДЫ», «ЛЕГЕНДА ГОРЫ». В 1977 ГОДУ РОМАН «ЗЕМЛЯ—ЖЕЛЕЗО, НЕБО—МЕДЬ» БЫЛ УДОСТОЕН ПРЕМИИ СОЮЗА ФРАНЦУЗСКИХ КРИТИКОВ НА ЛУЧШИЙ РОМАН ГОДА. В 1984 ГОДУ КЕМАЛЮ БЫЛ ВРУЧЕН ФРАНЦУЗСКИЙ ОРДЕН ПОЧЕТНОГО ЛЕГИОНА.

1922-ЖЫЛЫ ТУУЛГАН. ЧЫНЫГЫ АТЫ — КЕМАЛЬ САДИК ГЕКЧЕЛИ. КЕМАЛДЫ АДАБИЙ ИЙГИЛИККЕ 1955-ЖЫЛЫ ЖАРЫК КӨРГӨН «ООЗГО ЖУКПАГАН БАЛ» ДЕГЕН РОМАН ЖЕТКИРГЕН. БУЛ РОМАН КЫРКТАН АШЫК ТИЛГЕ, АНЫН ИЧИНДЕ ОРУС ТИЛИНЕ ДА КӨТӨРҮЛГАН. КЕМАЛДЫН ӨТӨ БЕЛГИЛҮҮ РОМАНДАРЫ — «ДИҢГЕК», «ЖЕР — ТЕМИР, АСМАН — ЖЕЗ», «СОЛУБАС ГҮЛ», «ТЕМИР УСТАЛАР БАЗАРЫНДАГЫ КЫЛМЫШ», «БИНБОРГ УЛАМЫШЫ», «АНАТОЛИЯЛЫК ҮЧ УЛАМЫШ», «ТОО УЛАМЫШЫ». «ЖЕР — ТЕМИР, АСМАН — ЖЕЗ» РОМАНЫ 1977-ЖЫЛДЫН МЫКТЫ РОМАНЫ КАТАРЫ ФРАНЦУЗ СЫНЧЫЛАР СОЮЗУНУН СЫЙЛЫГЫНА ТАТЫК-ТУУ БОЛГОН. 1984-ЖЫЛЫ КЕМАЛГА ФРАНЦУЗДАРДЫН АРДАКТУУ ЛЕГИОН ОРДЕНИ ТАПШЫРЫЛГАН.

THIS MOST POPULAR AND WIDELY READ TURKISH NOVELIST WAS BORN INTO A POOR PEASANT FAMILY IN 1922. HIS REAL NAME IS KEMAL SADIK GÖGCELI. THE NOVEL MEMED, MY HAWK PUBLISHED IN 1955 BROUGHT HIM HIS FIRST SUCCESS AND BECAME A NOTICEABLE PHENOMENON IN TURKISH LITERATURE. IT HAS BEEN TRANSLATED INTO MORE THAN 40 LANGUAGES, INCLUDING RUSSIAN.

KEMAL'S BEST KNOWN NOVELS ARE SUPPORT COLUMN, IRON EARTH, COPPER SKY, IMMORTELLE, MURDER IN THE IRONSMITHS' MARKET, THE LEGEND OF THE THOUSAND BULLS, ANATOLIAN TALES, AND THE LEGEND OF ARARAT. IN 1977 THE NOVEL IRON EARTH, COPPER SKY WAS NAMED THE BEST NOVEL OF THE YEAR BY THE UNION OF FRENCH CRITICS. KEMAL WAS DECORATED WITH THE FRENCH ORDER OF THE LEGION OF HONOUR IN 1984.

ФЕДЕРИКО МАЙОР

FEDERICO MAYOR

РОДИЛСЯ В 1934 г. В БАРСЕЛОНЕ.

С 1968 г.—РЕКТОР УНИВЕРСИТЕТА В ГРАНАДЕ. БЫЛ ПРЕЗИДЕНТОМ ОТДЕЛЕНИЯ ИСПАНСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК В ГРАНАДЕ. С 1986 г.—ЧЛЕН-КОРРЕСПОНДЕНТ КОРОЛЕВСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК.

В НАЧАЛЕ 70-х ГОДОВ БЫЛ ПРЕДСТАВИТЕЛЕМ ИСПАНИИ В ЮНЕСКО. С 1970 ПО 1977 гг.—ПЕРВЫЙ ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЕНЕРАЛЬНОГО ДИРЕКТОРА ЮНЕСКО. С 1977 ПО 1979 гг. БЫЛ МИНИСТРОМ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ ИСПАНИИ.

ПОСЛЕ УХОДА С ПОСТА МИНИСТРА РАБОТАЛ ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ В РАЗЛИЧНЫХ УНИВЕРСИТЕТАХ, В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ—РЕКТОР ФАКУЛЬТЕТА В МАДРИДСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.

1934-ЖЫЛЫ БАРСЕЛОНАДА ТУУЛГАН.

1968-ЖЫЛДАН ТАРТА ГРАНАДАДА УНИВЕРСИТЕТТИН РЕКТОРУ БОЛГОН. ИСПАНДЫК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫНЫН ГРАНАДАДАГЫ БӨЛҮМҮНҮН ПРЕЗИДЕНТИ БОЛГОН. 1986-ЖЫЛДАН БЕРИ КОРОЛДУК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫНЫН МҮЧӨ-КОРРЕСПОНДЕНТИ.

70-ЖЫЛДАРДЫН БАШЫНДА ЮНЕСКОдогу ИСПАНИЯНЫН ӨКҮЛҮ БОЛУП ДАЙЫНДАЛАТ. 1970-ЖЫЛДАН 1977-ЖЫЛГА ЧЕЙИН ЮНЕСКОнун ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ДИРЕКТОРУНУН БИРИНЧИ ОРУН БАСАРЫ, 1977-ЖЫЛДАН 1979-ЖЫЛГА ЧЕЙИН АСПАНИЯНЫН ИЛИМ ЖАНА ВИЛИМ БЕРҮҮ МИНИСТРИ БОЛУП ИШТЕЙТ.

МИНИСТРЛИК КЫЗМАТТАН КЕТКЕНДЕН КИЙИН ТҮРДҮҮ УНИВЕРСИТЕТТЕРДЕ ОКУТУУЧУ БОЛУП ИШТЕГЕН, АЗЫРКЫ УЧУРДА — МАДРИД УНИВЕРСИТЕТИНИН ФАКУЛЬТЕТИНИН РЕКТОРУ.

BORN IN BARCELONA IN 1934. SINCE 1968 HE HAS BEEN CHANCELLOR OF THE UNIVERSITY OF GRANADA. HE WAS ALSO PRESIDENT OF THE GRANADA BRANCH OF THE ROYAL SPANISH ACADEMY. SINCE 1968 HE HAS BEEN A CORRESPONDING MEMBER OF THAT ACADEMY. IN THE EARLY 1970S HE WAS THE SPANISH AMBASSADOR TO UNESCO, AND FROM 1970 TO 1977 HE HELD THE POST OF ITS DEPUTY DIRECTOR-GENERAL. FROM 1977 TO 1979 HE WAS SPAIN'S MINISTER FOR EDUCATION AND SCIENCE.

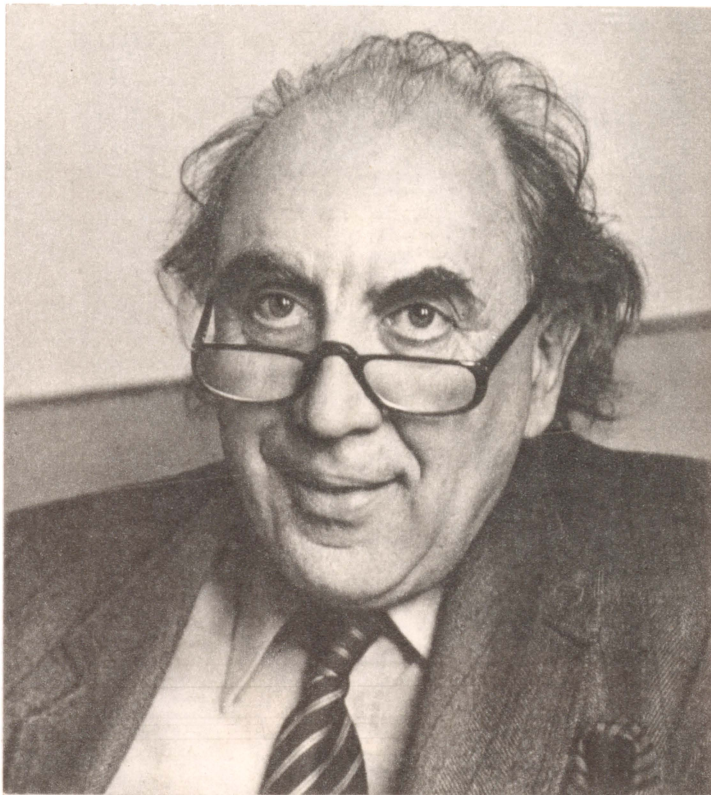
AFTER RESIGNING FROM HIS MINISTERIAL POSITION, HE WAS A LECTURER AT VARIOUS UNIVERSITIES. AT PRESENT HE IS THE HEAD OF A DEPARTMENT AT MADRID UNIVERSITY.

АУГУСТО ФОРТИ

ИТАЛЬЯНСКИЙ УЧЕНЫЙ, ЗАНИМАЮЩИЙСЯ КРУПНО-МАСШТАБНЫМИ НАУЧНЫМИ И ПЕДАГОГИЧЕСКИМИ ПРОЕКТАМИ, АУГУСТО ФОРТИ ЯВЛЯЕТСЯ ВИДНЫМ ДЕЯТЕЛЕМ СЕКРЕТАРИАТА ЮНЕСКО ПО ПРОБЛЕМАМ НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ.

ИРИ МАСШТАБДАГЫ ИЛИМИЙ ЖАНА ПЕДАГОГИКАЛЫК ДОЛБООРЛОРДУ ТУЗГӨН ИТАЛИЯЛЫК ОКУМУШТУУ АУГУСТО ФОРТИ, ЮНЕСКОнун ИЛИМ ЖАНА ЖОГОРКУ БИЛИМ БЕРҮҮ БОЮНЧА СЕКРЕТАРИАТЫНЫН КӨРҮНҮКТҮҮ ИШМЕРИ.

AN ITALIAN SCIENTIST ENGAGED IN LARGE-SCALE SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL PROJECTS, AUGUSTO FORTI IS A HIGH-RANKING OFFICIAL OF THE UNESCO SECRETARIAT DEALING WITH PROBLEMS OF SCIENCE AND EDUCATION.

AUGUSTO FORTI

ЛАУРЕАТ НОБЕЛЕВСКОЙ ПРЕМИИ. ФРАНЦУЗСКИЙ ПИСАТЕЛЬ. РОДИЛСЯ В 1913 ГОДУ. ОКОНЧИЛ ПАРИЖСКИЙ КОЛЛЕДЖ СТАНИСЛАС.

ИМ СОЗДАНЫ ПРОИЗВЕДЕНИЯ: «ПЛУТ» (1941), «НАТЯНУТАЯ СТРУНА» (1947), «ГУЛЛИВЕР» (1952), «ВЕСНА СВЯЩЕННАЯ» (1954), «ВЕТЕР» (1957), «ТРАВА» (1958), «ДОРОГА ВО ФЛАНДРИИ» (1960), «ГОСТИНИЦА» (1962), «ИСТОРИЯ» (1967), «БИТВА ПРИ ФАРСАЛЕ» (1969), «СЛЕПОЙ ОРИОН» (1970), «ПРОВОДНИКИ» (1971), «ТРИПТИХ» (1973), «УРОК О ВЕЩАХ» (1975), «ГЕОРГИКИ» (1981).

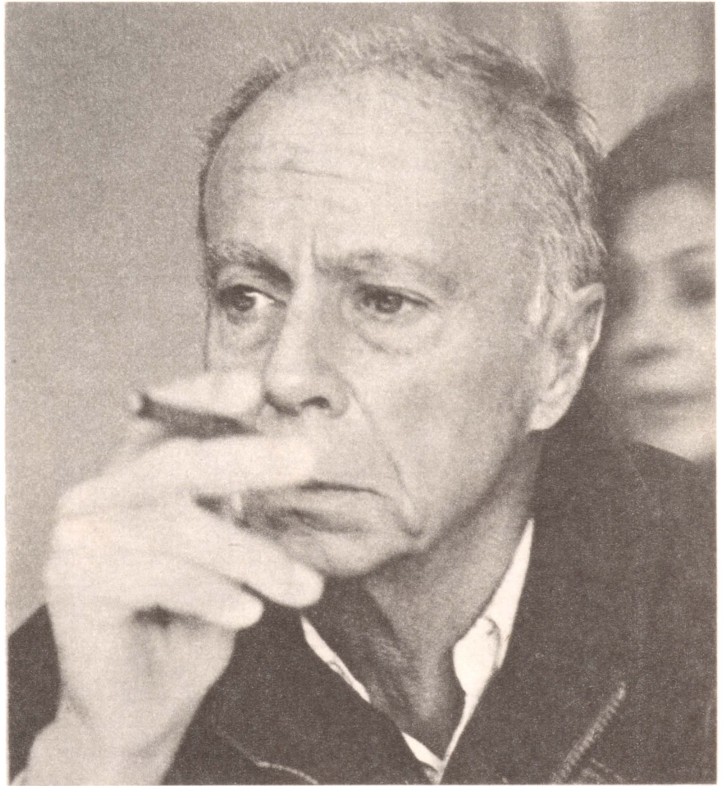
КЛОД СИМОН

НОБЕЛЬ СЫЙЛЫГЫНЫН ЛАУРЕАТЫ, ФРАНЦУЗ ЖАЗУУЧУСУ. 1913-ЖЫЛЫ ТУУЛГАН. ПАРИЖДЕГИ СТАНИСЛАС КОЛЛЕДЖИН БҮТҮРГӨН.

АНЫН ТӨМӨНДӨГҮ ЧЫГАРМАЛАРЫ БАР: «ШЫЛУУН» (1941), «ТАРТЫЛГАН КЫЛ» (1947), «ГУЛЛИВЕР» (1952), «ЫЙЫК ЖАЗ» (1954), «ШАМАЛ» (1957), «ЧӨП» (1958), «ФЛАНДРИЯГА БАРУУЧУ ЖОЛ» (1960), «МЕЙМАНКАНА» (1962), «ТАРЫХ» (1967), «ФАРСАЛ АЛДЫНДАГЫ САЛГЫЛАШУУ» (1969), «СОКУР ОРИОН» (1970), «ЖОЛ КӨРСӨТКҮЧТӨР» (1971), «ТРИПТИХ» (1973), «БУЮМДАР ЖӨНҮНДӨ САБАК» (1975), «ГЕОРГИКИ» (1981).

THE NOBEL PRIZE WINNER WRITER CLAUDE SIMON WAS BORN IN 1913. HE IS A GRADUATE OF COLLEGE STANISLAS IN PARIS.

HIS WORKS ARE LE TRICHEUR (1941), LA CORDE RAIDE (1947), GULLIVER (1952), LE SACRE DU PRINTEMPS (1954), LE VENT (1957), L'HERBE (1958), LA ROUTE DES FLANDRES (1960), LE PALACE (1962), HISTOIRE (1967), LA BATAILLE DE PHARSALE (1969), ORION AVEUGLE (1970), LES CORPS CONDUCTEURS (1971), TRYPTIQUE (1973), LECON DE CHOSES (1975) AND LES GEORGIQUES (1981).

CLAUDE SIMON

РОДИЛСЯ В 1932 ГОДУ В СТАРИННОМ ЭФИОПСКОМ ГОРОДКЕ АНКОБЕР.

АФЕВЕРК ТЕКЛЕ УЧИЛСЯ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ ШКОЛЕ ИСКУССТВ В ЛОНДОНЕ, А ПОЗДНЕЕ — НА ФАКУЛЬТЕТЕ ИЗЯЩНЫХ ИСКУССТВ ЛОНДОНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА. В ПЕРИОД УЧЕБЫ В АНГЛИИ ОН СОВЕРШИЛ НЕСКОЛЬКО ПОЕЗДОК ПО ЕВРОПЕ, В ЦЕЛЯХ ОЗНАКОМЛЕНИЯ С РАБОТАМИ ЕВРОПЕЙСКИХ ХУДОЖНИКОВ.

ЕГО ВСЕМИРНО ИЗВЕСТНЫЕ ВИТРАЖИ У ВХОДА В ДОМ АФРИКИ, ШТАБ-КВАРТИРЫ ЭКА ООН ДЛЯ АФРИКИ, ЯВЛЯЮТСЯ ОДНИМ ИЗ ВЕЛИЧАЙШИХ ДОСТИЖЕНИЙ ИСКУССТВА. В ЗНАК ПРИЗНАНИЯ ЕГО ЦЕННОГО ВКЛАДА В ДЕЛО АФРИКАНСКОГО ИСКУССТВА, АФЕВЕРК ТЕКЛЕ БЫЛ УДОСТОЕН ПРЕМИЙ И НАГРАД МНОГИХ СТРАН. ПОЧЕТНЫЙ ЧЛЕН АКАДЕМИИ ХУДОЖЕСТВ СССР.

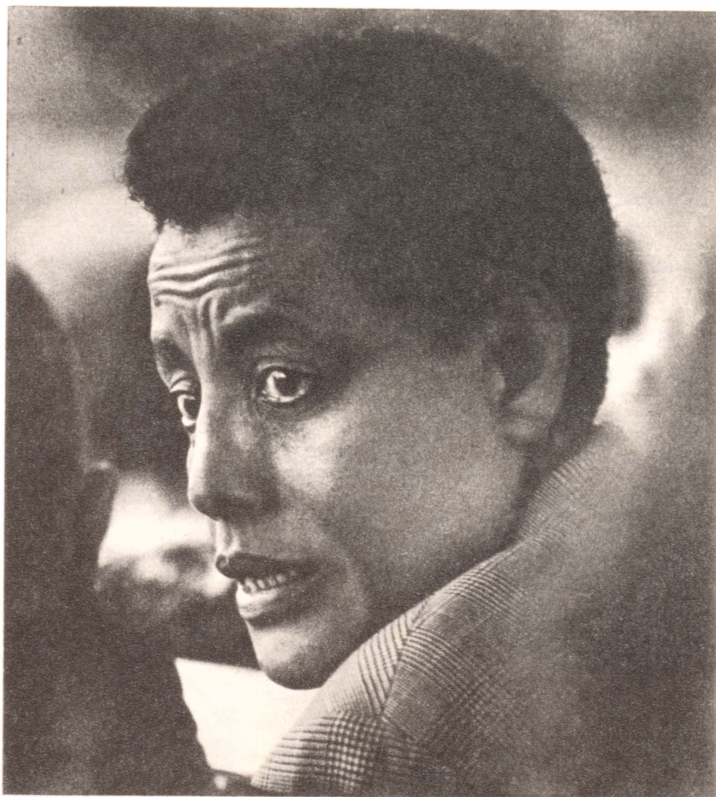
1932-ЖЫЛЫ ЭФИОПИЯДАГЫ БАЙЫРКЫ АНКОБЕР ШААРЫНДА ТУУЛГАН.

АФЕВЕРК ТЕКЛЕ ЛОНДОНДОГУ БОРБОРДУК ИСКУССТВО МЕКТЕБИНЕ, АНДАН КИЙИН ЛОНДОН УНИВЕРСИТЕТИНИН КЫЛДАТ ИСКУССТВОЛОР ФАКУЛЬТЕТИНЕ ОКУУГА КИРЕТ. АНГЛИЯДА ОКУП ЖАТКАН МЭЗГИЛИНДЕ ЕВРОПАЛЫК СҮРӨТЧҮЛӨРДҮН ЭМГЕКТЕРИ МЕНЕН ТААНЫШУУ МАКСАТЫНДА ЕВРОПАНЫ БИР НЕЧЕ ЖОЛУ КЫДЫРЫП ЧЫГАТ. ЭКА ООНДУН АФРИКА ҮЧҮН ШТАБ-КВАРТИРАСЫНЫН АЛДЫНДАГЫ АФРИКА ҮЙҮНҮН КИРЕ БЕРИШИНДЕГИ, АНЫН, БҮТКҮЛ ДҮЙНӨГӨ БЕЛГИЛҮҮ ВИТРАЖДАРЫ ИСКУССТВОНУН ЭҢ УЛУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИНИН БИРИ БОЛУП ЭСЕПТЕЛЕТ. АФЕВЕРК ТЕКЛЕ КӨП ӨЛКӨЛӨРДҮН СЫЙЛЫКТАРЫНА ТАТЫКТУУ БОЛГОН. АЛ — СССРДИН СҮРӨТ АКАДЕМИЯСЫНЫН АРДАКТУУ МҮЧӨСҮ.

BORN IN THE OLD ETHIOPIAN CITY OF ANKOVER IN 1932, AFEWORK TEKLE ENTERED THE CENTRAL SCHOOL OF ART IN LONDON AND, LATER, THE DEPARTMENT OF FINE ARTS AT LONDON UNIVERSITY. DURING HIS STAY IN BRITAIN HE MADE SEVERAL TRIPS TO EUROPE TO LOOK AT THE WORKS OF EUROPEAN ARTISTS FIRST HAND.

THE WORLD-FAMOUS STAINED-GLASS PANELS AT THE ENTRANCE TO AFRICA HALL, THE HEADQUARTERS OF THE UN ECONOMIC COMMISSION FOR AFRICA, ARE OF OUTSTANDING ACHIEVEMENTS OF THE ARTIST. AFEWORK TEKLE HAS WON A NUMBER OF PRIZES AND OTHER AWARDS FROM MANY COUNTRIES AS AN APPRECIATION OF HIS VALUABLE CONTRIBUTION TO THE AFRICAN ART. HE IS ALSO AN HONORARY MEMBER OF THE USSR ACADEMY OF ARTS.

АФЕВЕРК ТЕКЛЕ

AFEWERK TEKLE

ДЖЕЙМС (АРТУР) БОЛДУИН РОДИЛСЯ В 1924 г. В НЬЮ-ЙОРКЕ. С КОНЦА 50-х ГОДОВ ЖИВЕТ ГЛАВНЫМ ОБРАЗОМ ВО ФРАНЦИИ. ПОСЛЕ УБИЙСТВА НЕГРИТЯНСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО ДЕЯТЕЛЯ США МАРТИНА ЛЮТЕРА КИНГА В 1968 г. ПЕРЕСЕЛИЛСЯ В ПАРИЖ. БЫВАЕТ В США СРАВНИТЕЛЬНО РЕДКО, НЕИЗМЕННО ВЫСТУПАЕТ ПО АКТУАЛЬНЫМ ПОЛИТИЧЕСКИМ И ОБЩЕСТВЕННЫМ ПРОБЛЕМАМ.

КРУПНЕЙШИЙ СОВРЕМЕННЫЙ НЕГРИТЯНСКИЙ АМЕРИКАНСКИЙ ПИСАТЕЛЬ. АВТОР ШЕСТИ РОМАНОВ, ТРЕХ ПЬЕС, ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ КНИГ. НАИБОЛЕЕ ИЗВЕСТНЫ: РОМАНЫ «ИДИТЕ, ПОВЕДАЙТЕ ЭТО С ГОРЫ» (1953), «КОМНАТА ДЖОВАННИ» (1956), «ДРУГАЯ СТРАНА» (1962), «СКАЖИ, КОГДА УШЕЛ ЭТОТ ПОЕЗД» (1968) И ПУБЛИЦИСТИЧЕСКАЯ КНИГА «ЗАПИСКИ СЫНА АМЕРИКИ» (1955).

ДЖЕЙМС (АРТУР) БОЛДУИН 1924-ЖЫЛЫ НЬЮ-ЙОРК ШААРЫНДА ТУУЛГАН. 50-ЖЫЛДАРДЫН АЯК ЧЕНИНЕН ТАРТА НЕГИЗИНЕН ФРАНЦИЯДА. АКШНЫН НЕГРЛЕРИНИН КООМДУК ИШМЕРИ МАРТИН КИНГ 1968-ЖЫЛЫ ӨЛТҮРҮЛГӨНДӨН КИЙИН ПАРИЖГЕ БИРОТОЛО КӨЧҮП КЕЛГЕН. АКШДА АНДА-САНДА ЭЛЕ БОЛОТ, САЯСИЙ ЖАНА КООМДУК АКТУАЛДУУ ПРОБЛЕМАЛАРДЫ ДАЙЫМ КОЗГОП ТУРАТ. АМЕРИКАЛЫК НЕГРЛЕРДИН АЗЫРКЫ МЕЗГИЛДЕГИ ЭН ИРИ ЖАЗУУЧУСУ, АЛТЫ РОМАНДЫН, ҮЧ ПЬЕСАНЫН, ПУБЛИЦИСТИКАЛЫК ТОГУЗ КИТЕПТИН АВТОРУ. ЭН КӨРҮНҮКТҮҮ ЧЫГАРМАЛАРЫ: «МУНУ ТООЛОРДОН БАРЫП УККУЛА» (1953), «ДЖОВАННИНИН БӨЛМӨСҮ» (1956), «БАШКА ӨЛКӨ» (1962), «БУЛ ПОЕЗД КАЧАН КЕТКЕНИН АЙТЫП КОЮНУЗЧУ» (1968) РОМАНДАРЫ ЖАНА «АМЕРИКА УУЛУНУН ЖАЗГАНДАРЫ» 1955 ДЕГЕН ПУБЛИЦИСТИКАЛЫК КИТЕБИ.

JAMES (ARTHUR) BALDWIN WAS BORN IN NEW YORK CITY IN 1924. SINCE THE LATE 1950S HE HAS BEEN LIVING MAINCY IN FRANCE. AFTER THE ASSASSINATION OF THE US BLACK CIVIL RIGHTS CAMPAIGNER DR. MARTIN LUTHER KING IN 1968 HE FINALLY SETTLED DOWN IN PARIS AND NOW VISITS THE USA ONLY OCCASIONALLY. HE INVARIABLY SPEAKS OUT ON URGENT POLITICAL AND SOCIAL PROBLEMS.

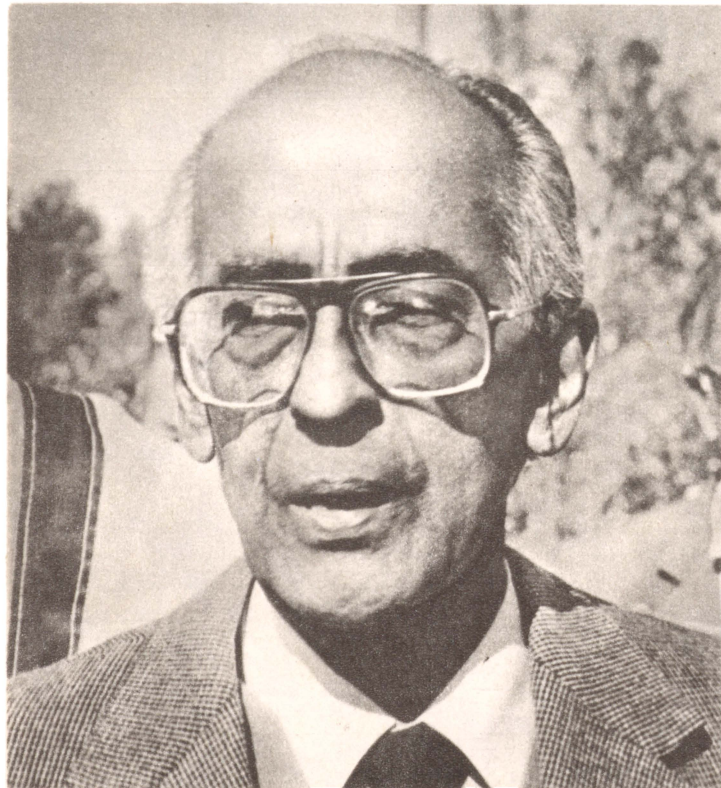
JAMES BALDWIN IS A PROMINENT PRESENT-DAY BLACK AMERICAN WRITER. THE AUTHOR OF SIX NOVELS, THREE PLAYS, AND NINE JOURNALISTIC WORKS. HIS PARTICULARLY WELL-KNOWN BOOKS INCLUDE THE NOVELS GO TELL IT ON THE MOUNTAIN (1953), GIOVANNI'S ROOM (1956), ANOTHER COUNTRY (1962), TELL ME HOW LONG THE TRAIN'S BEEN GONE (1968) AND THE JOURNALISTIC WORK NOTES OF A NATIVE SON (1955).

ДЖЕЙМС БОЛДУИН

JAMES BALDWIN

НАРАЯНА МЕНОН

NARAYANA MENON

ИЗВЕСТНЫЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ ИНДИИ.

ЭКС-ПРЕЗИДЕНТ МЕЖДУНАРОДНОГО МУЗЫКАЛЬНОГО СОВЕТА (ММС) ПРИ ЮНЕСКО, ПОЧЕТНЫЙ ЧЛЕН ММС, ПРЕЗИДЕНТ АКАДЕМИИ МУЗЫКИ И ДРАМЫ ИНДИИ, БЫЛ ДИРЕКТОРОМ БОМБЕЙСКОГО ИНСТИТУТА ФОЛЬКЛОРА И МУЗЫКИ. ЗНАТОК МУЗЫКАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ ИНДИИ И РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.

РАТУЕТ ЗА СОХРАНЕНИЕ ТРАДИЦИОННОЙ НАРОДНОЙ И КЛАССИЧЕСКОЙ МУЗЫКИ ВО ВСЕМ МИРЕ. СЧИТАЕТ, ЧТО НЕОБХОДИМО СОВМЕСТНО ДЕЙСТВОВАТЬ, СОХРАНЯТЬ ТРАДИЦИОННОЕ МУЗЫКАЛЬНОЕ ИСКУССТВО НЕ РАДИ САМОГО СОХРАНЕНИЯ, А ДЛЯ ТОГО, ЧТОБЫ ДОНЕСТИ ЕГО ДО БУДУЩИХ ПОКОЛЕНИЙ.

ИНДИЯНЫН БЕЛГИЛУУ МУЗЫКА ИЗИЛДӨӨЧҮСҮ ЖАНА КООМДУК ИШМЕРИ.

ЮНЕСКОнун АЛДЫНДАГЫ ЭЛ АРАЛЫК МУЗЫКА СОВЕТИНИН (МЖС) ЭКСПРЕЗИДЕНТИ, ММСТИН АРДАКТУУ МҮЧӨСҮ, ИНДИЯНЫН МУЗЫКА ЖАНА ДРАМА АКАДЕМИЯСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИ, БОМБЕЙДЕГИ ФОЛЬКЛОР ЖАНА МУЗЫКА ИНСТИТУТУНУН ДИРЕКТОРУ БОЛГОН. ИНДИЯНЫН ЖАНА ӨНҮГҮП КЕЛЕ ЖАТКАН ӨЛКӨЛӨРДҮН МУЗЫКАЛЫК САЛТТАРЫН МЫКТЫ БИЛЕТ.

БҮТКҮЛ ДҮЙНӨДӨ ТРАДИЦИЯЛЫК ЭЛДИК ЖАНА КЛАССИКАЛЫК МУЗЫКАНЫН САКТАЛЫП КАЛЫШЫН ЖАКТАЙТ. ТРАДИЦИЯЛЫК МУЗЫКА ИСКУССТВОНУН ЖӨН ГАНА ӨЗҮН САКТАП КАЛУУ ҮЧҮН ЭМЕС, АНЫ КЕЛЕЧЕКТЕГИ МУУНДАРГА ЖЕТКИРҮҮ ҮЧҮН БИРГЕЛЕШИП АРАКЕТТЕНҮҮ КЕРЕК ДЕП ЭСЕПТЕЙТ.

NARAYANA MENON, A WELL-KNOWN FIGURE IN INDIA'S MUSICAL AND PUBLIC LIFE, IS FORMER PRESIDENT OF UNESCO'S INTERNATIONAL MUSIC COUNCIL (IMC) AND ITS HONORARY MEMBER. HE IS ALSO PRESIDENT OF THE NATIONAL ACADEMY OF MUSIC, DANCE AND DRAMA AND FORMER EXECUTIVE DIRECTOR OF THE NATIONAL CENTRE FOR THE PERFORMING ARTS IN BOMBAY.

A CONNOISSEUR OF THE MUSICAL TRADITIONS OF INDIA AND OTHER DEVELOPING COUNTRIES, NARAYANA MENON ADVOCATES PRESERVING TRADITIONAL FOLK AND CLASSICAL MUSIC AROUND THE WORLD. HE BELIEVES THAT IT IS NECESSARY TO ACT TOGETHER TO RETAIN TRADITIONAL MUSIC NOT JUST FOR THE SAKE OF PRESERVATION, BUT IN ORDER TO PASS IT ON TO FUTURE GENERATIONS.

ОМЕР ЛИВАНЕЛИ

OMER LIVANELI

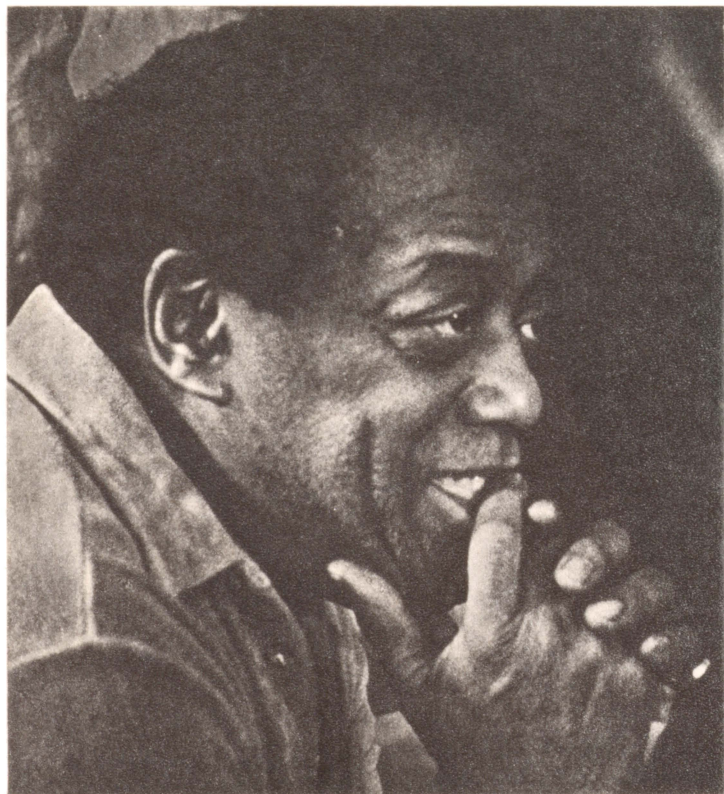
РОДИЛСЯ В ТУРЦИИ В 1946 Г. ОМЕР ЗУЛЬФУ ЛИВАНЕЛИ — КОМПОЗИТОР И ИСПОЛНИТЕЛЬ СОБСТВЕННЫХ ПЕСЕН, ШИРОКО ИЗВЕСТНЫХ КАК У СЕБЯ НА РОДИНЕ, ТАК И ЗА РУБЕЖОМ, ОСОБЕННО В ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАНАХ. В СССР ВПЕРВЫЕ. ДО ВЫНУЖДЕННОЙ ЭМИГРАЦИИ. ПОСЛЕДОВАВШЕЙ ЗА СОБЫТИЯМИ В ТУРЦИИ 12 МАРТА 1971 Г., ОН ВОЗГЛАВЛЯЛ ИЗДАТЕЛЬСТВО В АНКАРЕ, ВЫПУСКАВШЕЕ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКУЮ ЛИТЕРАТУРУ. С 1973 ПО 1984 ГОД ЖИЛ В РАЗЛИЧНЫХ СТРАНАХ ЕВРОПЫ И ЗАТЕМ ВЕРНУЛСЯ НА РОДИНУ.

1946-ЖЫЛЫ ТУРЦИЯДА ТУУЛГАН. ОМЕР ЗУЛЬФУ ЛИВАНЕЛИ — КОМПОЗИТОР ЖАНА ӨЗ МЕКЕНИНДЕ, ОШОНДОЙ ЭЛЕ ЧЕТ ӨЛКӨЛӨРДӨ, ӨЗГӨЧӨ ЕВРОПА ӨЛКӨЛӨРҮНДӨ КЕҢИРИ БЕЛГИЛҮҮ БОЛГОН ӨЗ ЫРЛАРЫНЫН АТКАРУУЧУСУ. БУЛ АНЫН СОВЕТТЕР СОЮЗУНА БИРИНЧИ КЕЛИШИ. 1971-ЖЫЛЫ 12-МАРТТА ТУРЦИЯДА БОЛГОН ОКУЯЛАРДАН УЛАМ АРГАСЫЗ ЭМИГРАЦИЯГА КЕТКЕНГЕ ЧЕЙИН АЛ АНКАРАДА КООМДУК-САЯСИЙ АДАБИЯТТАРДЫ ЧЫГАРУУЧУ БАСМАНЫ БАШКАРЫП КЕЛГЕН. 1973-ЖЫЛДАН 1984-ЖЫЛГА ЧЕЙИН ЕВРОПАНЫН ТҮРДҮҮ ӨЛКӨЛӨРҮНДӨ ЖАШАП, АНДАН КИЙИН МЕКЕНИНЕ КАЙТКАН.

BORN IN TURKEY IN 1946, ÖMER ZULFÜ LIVANELI IS A COMPOSER AND PERFORMER OF HIS OWN SONGS WHO IS WIDELY KNOWN BOTH INSIDE HIS COUNTRY AND ABROAD, ESPECIALLY IN EUROPEAN COUNTRIES.

THIS WAS HIS FIRST VISIT TO THE SOVIET UNION. BEFORE BEING COMPELLED TO EMIGRATE FOLLOWING THE MARCH 12, 1971 COUP IN TURKEY, HE RAN A PUBLISHING HOUSE IN ANKARA THAT PUT OUT SOCIAL AND POLITICAL LITERATURE. FROM 1973 TO 1984 HE LIVED IN VARIOUS EUROPEAN COUNTRIES AND LATER WAS ABLE TO RETURN TO TURKEY.

ДЭВИД БОЛДУИН

ИЗВЕСТНЫЙ АМЕРИКАНСКИЙ АКТЕР.

АМЕРИКАЛЫК БЕЛГИЛУУ АКТЕР.

A WELL-KNOWN AMERICAN ACTOR.

DAVID BALDWIN

встречи интеллектуалов из разных стран, представителей различных видов искусств, безусловно, нужны и полезны. И я хочу выразить благодарность Чингизу Айтматову, стране, которую он представлял, за гостеприимство, за возможность встретиться и обменяться мнениями на таком уникальном форуме, как Иссык-Кульский. На подобных форумах организаторы чего-то хотят от гостей и, бывает, оказывают на них давление. Нас здесь не только хорошо приняли, но и исключили даже намек на давление.

КЛОД СИМОН

ВЕК МИРА И ВЕК ТВОРЧЕСТВА

Художник должен хорошо знать прошлое, осмысливать настоящее, проникать в будущее. И мне думается, наши иссык-кульские беседы очень важны для будущего. Во все века человечество двигалось вперед волею и мыслью ученых, мыслителей, художников. Кому, как не деятелям культуры и науки подсказать людям дорогу к третьему тысячелетию?

Чтобы жить в мире и единстве, людям надо знать друг друга с лучшей стороны, а мы должны помочь им найти путь к совместной мирной жизни. В этом величайшая ответственность писателей, художников, артистов, философов. И вот что важно: чем больше мы сами будем знать друг друга, тем лучше сумеем помочь человечеству жить в мире и процветании в третьем тысячелетии.

Наши многочасовые беседы на берегах Иссык-Куля очень многому научили меня. Я воочию убедился, что величайшие умы современности с оптимизмом смотрят в XXI век. В полном

согласии и всеобщей гармонии чувств и мыслей было принято «Иссык-Кульское Заявление», в котором мы попытались отыскать новые решения старых и настоящих проблем, обосновать необходимость нового мышления.

Верю, что именно люди высокого творческого потенциала помогут человечеству найти новый подход к решению этих проблем. И прежде всего, проблем войны и мира. К мирному будущему человечество тоже должно быть подготовлено, оно должно поверить в него. Объединяя усилия людей, пробуждая все лучшее в человеке, должны мы стремиться к миру без войн.

В Эфиопии нет ни одной семьи, не пострадавшей от войны. Мне было два с половиной года, когда итальянские фашисты напали на нашу страну, но я до сих пор помню, как это страшно, когда рвутся бомбы и льется кровь, когда на твоих глазах гибнут люди. И я не могу допустить, чтобы хоть один ребенок увидел войну, надвигающуюся с небес.

Я счастлив, что мне довелось участвовать во встрече таких замечательных людей. Я счастлив, что меня пригласил Чингиз Айтматов, выдающийся писатель и гуманист, человек, которого я давно люблю и уважаю. Во время бесед он воодушевлял нас к раздумьям о том, как поставить свой талант на службу новому мышлению. Он познакомил нас со своей прекрасной республикой, с ее гостеприимным народом. Мы все стали почетными гражданами города Фрунзе — столицы Киргизии.

Когда я ехал на Иссык-Кульскую встречу, я думал о том, как нелегко, наверное, объединить идеи столь разных людей в единую гармонию мысли и чувства. А это впрямь нелегко, ведь все мы — представители разных национальностей и профессий, разных полити-

ческих взглядов и философских убеждений — по-разному воспринимаем проблемы настоящего и будущего по-разному видим себя в этом будущем.

Но сколь бы ни были различны мнения, суждения участников встречи, все мы были единомышленны в одном: в своем отношении к возможности преобразования мира с помощью развития творческой энергии. Сообща легче искать пути решения тех проблем, которые стоят перед нами сейчас. Чрезвычайно важно, чтобы следующее столетие стало не только веком мира, но и веком творчества. Я надеюсь, что семена, посеянные на Иссык-Куле, дадут богатый урожай, и многие деятели культуры во всем мире присоединятся к нашим усилиям.

АФЕВЕРК ТЕКЛЕ

ОТВЕЧАТЬ ЗА БУДУЩЕЕ

Нам всем грозит нечто новое — «шок от столкновения с будущим». В жизнь врывается не чуждая культура, а наше собственное завтра. И врывается оно столь стремительно, перемены в технике, науке, производстве, общении происходят столь быстро, что мы просто не успеваем психологически приспособиться к новому окружению, адекватно реагировать на него. Отсюда растерянность, неуверенность, утрата чувства времени. Отсюда взаимонепонимание и даже вражда, ибо разные части мира эволюционируют с разной скоростью.

История предстает как драма в трех действиях, последовательная смена трех волн — трех исторических периодов,

каждый из которых несет свою цивилизацию...

Сначала — «первая волна», воплотившаяся в «сельскохозяйственной цивилизации». Простое разделение труда, кастовая структура общества, авторитарная власть, децентрализованная экономика. Но вот наступила промышленная революция, и высвобожденная ею энергия — «вторая волна» — радикально но изменила образ жизни миллионов. Родилась «индустриальная цивилизация».

Она принесла человеку массу материальных благ, избавила от многих страшных болезней. Но какой ценой! Утрачена былая непосредственность. Человек оторвался от природы и нанес ей тяжелые травмы. В прежние времена его жизнь была пронизана ритмами, естественными, как биение сердца. «Вторая волна» сделала человека рабом машины. Миллионы людей живут и действуют — сами того не сознавая — по единой «программе», в основе которой лежат принципы стандартизации, специализации, синхронизации и концентрации.

«Третья волна» несет с собой подлинно новый образ жизни, основанный на возобновляемых источниках энергии; на методах производства, которые делают устаревшими большинство фабричных сборочных линий; на какой-то новой семье; на новом институте, который мог бы быть назван «электронным коттеджем»; на радикально преобразованных школах и кооперациях будущего. Формирующаяся цивилизация несет с собой новый кодекс поведения...»

Ну, а каким окажется будущий человек? Я хотел бы, чтобы люди XXI века быстрее взросли, и у них раньше появлялось чувство ответственности. Чтобы, отличаясь большой индивидуальностью, они могли решительнее, нежели наши современники, оспаривать автори-

теты. Чтобы они, не забывая о деньгах, не работали только ради денег и в меньшей степени, чем нынешние поколения, придерживались потребительской ориентации. Чтобы они умели сочетать работу с игрой, физический труд — с умственным, абстрактный подход — с конкретным, объективный — с субъективным. Это должны быть не аристократы, но и не чингисханы, а просто гуманные счастливые люди, испытывающие радость от своей работы, от общения друг с другом и близости к природе...

Однако, нельзя сидеть сложа руки в ожидании будущего — видится ли оно нам неизбежным судным днем или неизбежным раем. Нельзя, повернувшись спиной к политике, ждать, пока естественный поток событий смоеет рухлядь устаревшего мира — без наших усилий может и не смыть. Бессмысленно и уповать на «мессию», на «героя», который придет и спасет от голода, от деспотизма, от войны. Остается одно: самим «ввязаться в бой», на собственные плечи принять ответственность за свое будущее, за судьбу человечества. Многие зависит от гибкости и интеллекта нынешних элит, субэлит и суперэлит... Но элиты, сколь бы просвещенными они ни были, сами не могут создать новую цивилизацию. Здесь требуется энергия всей нации. Ну, а когда речь идет о глобальных проблемах, о предотвращении ядерной войны, то здесь, очевидно, необходимо уже единство волевых усилий всех наций, всего человечества. Мы живем в эпоху, когда акцент на политическую волю оправдан морально и исторически. Мир созрел для больших перемен — национальных, региональных, глобальных. Настало время действий.

* * *

Сегодня на планете происходит технологическая и социальная трансформация, столь же глубокая, как в свое время революция индустриальная. Быстрота перемен так велика, что люди и государства едва переводят дыхание. Все это ведет к тому, что общественные институты и политика устаревают на глазах. Вот почему «Иссык-Кульский форум», сфокусировав внимание на необходимости выработать совершенно новое мышление, стал событием чрезвычайной важности.

ОЛВИН ТОФФЛЕР

ЕСЛИ ХУДОЖНИК ЧЕСТЕН

Я верю, что человечество вступило в такой период, когда войны могут быть предотвращены. Мир на грани катастрофы держит, в частности, инерция мышления, привычка думать старыми штампами, воспринимать реальность сквозь призму былых предрассудков.

Часто говорят о противоречиях Востока и Запада, Севера и Юга. Но ведь одно из самых сложных противоречий — это конфликт нового мышления, видящего мир как единое целое, со старым, отжившим, эгоистичным. Мы — свидетели битвы открытого человеческого ума с древними предрассудками. Меня нередко спрашивают, какую роль в этой битве может сыграть художник. Огромную роль, если он честен. Ведь у художника — как бы две родины. Одна — эта страна, где он родился, вторая — мир творчества, кото-

рый нас всех и объединяет. И патриотизм похвален, если человек своим патриотизмом не мешает другому человеку — патриоту другой страны. Художник должен быть честен. Иначе он не сможет помогать становлению открытого, лишенного предрассудков человеческого разума. Поэтому художник — это человек, исповедующий мир, ибо мир — это высшее проявление здравого смысла и обязательное условие существования. Я — за союз художников, за их верность и своим странам, и нашей особой, общей стране — миру творчества. Художник — это мост, соединяющий народы в единый род человеческий. Вот почему я сразу же откликнулся на приглашение Чингиза Айтматова художникам разных стран собраться в дружеском кругу и подумать вместе о будущем нашей планеты.

Наиболее значимой чертой этой встречи, по моему мнению, является ее открытый характер. Это лишний раз доказывает, что мы движемся в правильном направлении. Наша встреча с Генеральным секретарем Горбачевым была весьма знаменательным событием. Мы туда прибыли где-то без десяти одиннадцать и все смотрели на часы и с нетерпением ждали наступления 11 часов. Ровно в 11 открылась дверь для встречи, которая должна была продлиться час, а продлилась — два с половиной. Почему наша встреча так долго длилась? Не потому, что мы любим поговорить. Потому, что мы слушали. И это явилось отличительной чертой всей встречи. Людям, которые только умеют говорить и не умеют слушать, нельзя доверять. Нам же всем можно доверять. Потому что мы говорили примерно одну тридцатую часть этой беседы. Остальное время мы слушали. Мистер Горбачев примерно час слушал нас, а затем

начался свободный обмен мнениями. Нам понадобилось примерно четверть часа, чтобы наконец покинуть стол, за которым мы говорили, и уйти. Потому что среди нас присутствовали блестящие ученые-социологи и другие высокие специалисты. Таким образом, мы представляем собой определенный срез со всех слоев жизни. И прежде чем мы начали напрягать мышление, думая о проблемах завтрашнего дня, мы обнаружили, что нам гораздо больше есть чему поучиться друг у друга, чем друг друга учить.

ПИТЕР АЛЕКСАНДР УСТИНОВ

ЗАЯВЛЕНИЕ
УЧАСТНИКОВ ИССЫК-КУЛЬСКОЙ
ВСТРЕЧИ

МЕНЕЕ ПЯТИ ТЫСЯЧ ДНЕЙ ОТДЕЛЯЮТ НАС ОТ КОНЦА ВЕКА И ПЕРЕХОДА В НОВОЕ ТЫСЯЧЕЛЕТИЕ. КРИЗИСЫ, ИМЕЮЩИЕ ГЛОБАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР И БЕСПРЕЦЕДЕНТНУЮ СЛОЖНОСТЬ, УГРОЖАЮТ БУДУЩЕМУ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ РАСЫ. НЕСОМНЕННО, ВОЗНИКНУТ ДРУГИЕ, ЕЩЕ БОЛЕЕ ТРУДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЕ КОТОРЫХ БУДЕТ НЕ ПО СИЛАМ ОТДЕЛЬНЫМ СТРАНАМ И КОТОРЫЕ ПОТРЕБУЮТ СОВЕРШЕННО НОВЫХ ПОДХОДОВ.

СЕГОДНЯ, СТАЛКИВАЯСЬ СО СТОЛЬ СЕРЬЕЗНЫМИ ПРОБЛЕМАМИ, ЛЮДИ ИСПЫТЫВАЮТ ЧУВСТВО ОТЧАЯНИЯ. ВОТ ПОЧЕМУ МЫ, ЛЮДИ ТВОРЧЕСТВА — ПИСАТЕЛИ, ХУДОЖНИКИ И УЧЕННЫЕ — ПРИЕХАЛИ СЮДА, НА ОЗЕРО ИССЫК-КУЛЬ В КИРГИЗИИ, ЧТОБЫ ВО ВСЕУСЛЫШАНИЕ ЗАЯВИТЬ О СВОЕЙ ВЕРЕ В ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ГЕНИЙ, ЕГО ТВОРЧЕСКИЕ СИЛЫ.

ПОСКОЛЬКУ МИР МЕНЯЕТСЯ ОЧЕНЬ БЫСТРО, А ТРАДИЦИОННЫЕ ИНСТИТУТЫ УСТАРЕВАЮТ, ВСЕ МЫ ДОЛЖНЫ УЧАСТВОВАТЬ В ПОИСКАХ НОВЫХ РЕШЕНИЙ НАШИХ ОБЩИХ ПРОБЛЕМ.

ТВОРЧЕСКОЕ НАЧАЛО ПОЗВОЛИЛО ЧЕЛОВЕЧЕСТВУ ВЫЖИТЬ УЖЕ В ТЕЧЕНИЕ МНОГИХ ТЫСЯЧЕЛЕТИЙ В ЭТОМ МИРЕ, ОТЯГОЩЕННОМ БЕДАМИ, ВОЙНАМИ И КАТАСТРОФАМИ. ПОЭТОМУ ЧРЕЗВЫЧАЙНО ВАЖНО, ЧТОБЫ СЛЕДУЮЩЕЕ СТОЛЕТИЕ СТАЛО НЕ ТОЛЬКО «ВЕКОМ ПЛАНЕТЫ», НО ТАКЖЕ И «ВЕКОМ ТВОРЧЕСТВА». ВЫЖИВАНИЕ И СЧАСТЬЕ ЧЕРЕЗ ТВОРЧЕСТВО — ВОТ НАШ ОТВЕТ НА СЕРЬЕЗНЫЕ ОПАСНОСТИ И УГРОЗЫ В НАШЕМ ОБРЕМЕНЕННОМ ПРОБЛЕМАМИ МИРЕ. КАК В ПРОШЛОМ, ТАК И В НАСТОЯЩЕМ ПРОГРЕССУ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА ЧАСТО МЕШАЛО НЕЖЕЛАНИЕ УВИДЕТЬ И ПРИЗНАТЬ РЕАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ВЕЩЕЙ. ИСТИННАЯ МУДРОСТЬ В ТОМ, ЧТОБЫ НАЙТИ В СЕБЕ ДОСТАТОЧНО ВООБРАЖЕНИЯ, МУЖЕСТВА И ПРОНИЦАТЕЛЬНОСТИ И СДЕЛАТЬ СЕГОДНЯ СОЗНАТЕЛЬНО ТО, ЧТО МЫ БУДЕМ ВЫНУЖДЕНЫ СДЕЛАТЬ ЗАВТРА В СИЛУ НЕОБХОДИМОСТИ. И ПОЭТОМУ МЫ НЕ ТОЛЬКО ДОЛЖНЫ ЭКСТРАПОЛИРОВАТЬ НАСТОЯЩЕЕ В БУДУЩЕЕ, НО ТАКЖЕ ТВОРЧЕСКИ УЧАСТВОВАТЬ В ЕГО ФОРМИРОВАНИИ. ЭТО ПОТРЕБУЕТ НОВОГО НЕЛИНЕЙНОГО МЫШЛЕНИЯ, ВООБРАЖЕНИЯ, ГЛУБОКОГО ПРОНИКНОВЕНИЯ В СУТЬ ПРОБЛЕМ И НОВЫХ ПРЕДВОСХИЩАЮЩИХ ИНИЦИ-

АТИВ. НАШЕ БУДУЩЕЕ УЖЕ НИКОГДА НЕ БУДЕТ ТАКИМ, КАКИМ ОНО БЫВАЛО В ПРОШЛОМ, ТОЛЬКО ТЕ ИЗ НАС, КТО СПОСОБЕН УВИДЕТЬ СКРЫТОЕ, СМОЖЕТ И СОВЕРШИТЬ НЕВОЗМОЖНОЕ. А ЗНАЧИТ, НАМ НЕОБХОДИМО ИМЕТЬ СВОБОДУ ДЛЯ ТОГО, ЧТОБЫ СОЗДАВАТЬ, РАСПРОСТРАНЯТЬ ИЛИ ПРЕПОДАВАТЬ ТАКИЕ СПОСОБЫ МЫШЛЕНИЯ, КОТОРЫЕ ТРЕБУЮТ МНОГОПЛАНОВОСТИ И СПОСОБНОСТИ ВОСПРИНИМАТЬ ВСЕ НСВОЕ.

НОВЫЕ ИДЕИ ДОЛЖНЫ РАСПРОСТРАНИТЬСЯ НА ВСЕ ОБЛАСТИ НАШЕЙ ЖИЗНИ, ВКЛЮЧАЯ ПОЛИТИКУ, СОЗДАВАЯ ТАКИМ ОБРАЗОМ НОВОЕ МЫШЛЕНИЕ В КАЖДОЙ СТРАНЕ. БУДУЩЕЕ НЕ ДОЛЖНО ЗАВИСЕТЬ ТОЛЬКО ОТ РЕШЕНИЙ, ПРИНИМАЕМЫХ ПОЛИТИКАМИ, И ОТ КОНФРОНТАЦИЙ МЕЖДУ ОТДЕЛЬНЫМИ ДЕРЖАВАМИ. ОГРОМНУЮ РОЛЬ ПРИЗВАН СЫГРАТЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ГЕНИЙ, СИЛА ВООБРАЖЕНИЯ ТАЛАНТЛИВЫХ ЛЮДЕЙ, ИНИЦИАТИВЫ И ОТКРЫТИЯ ЛЮДЕЙ НАУКИ, МЕЧТЫ ПОЭТОВ, А ТАКЖЕ НАДЕЖДЫ ПРОСТЫХ ЛЮДЕЙ. И ТОЛЬКО ВСЕ ЭТО, ВМЕСТЕ ВЗЯТОЕ, ПОМОЖЕТ ПОСЕЯТЬ СЕМЕНА НОВОГО МЫШЛЕНИЯ — ОБЩЕГО И ПОЛИТИЧЕСКОГО.

МЫ ЗНАЕМ, ЧТО РУКОВОДИТЕЛИ СТРАН, НЕСУЩИХ НА СВОИХ ПЛЕЧАХ ОСНОВНОЙ ГРУЗ ОТВЕТСТВЕННОСТИ, ДЕЛАЮТ ВСЕ ВОЗМОЖНОЕ, ЧТОБЫ ПРИЙТИ К СОГЛАШЕНИЮ О БУДУЩЕМ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА. МЫ ВСЕ НАДЕЕМСЯ, ЧТО ОНИ НАЙДУТ В СЕБЕ ДОСТАТОЧНО МУДРОСТИ, ВДОХНОВЕНИЯ И ВЕРЫ, НЕОБХОДИМЫХ ДЛЯ ТОГО, ЧТОБЫ ПРОЛОЖИТЬ ПУТЬ К БУДУЩЕМУ МИРУ, ПРИЕМЛЕМОМУ ДЛЯ ВСЕГО ЧЕЛОВЕЧЕСТВА.

ИМЕННО ПОЭТОМУ МЫ ПРИНЯЛИ ОЧЕНЬ СВОЕВРЕМЕННОЕ ПРИГЛАШЕНИЕ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА И ПРИЕХАЛИ СЮДА, В КИРГИЗИЮ, НА БЕРЕГА ИССЫК-КУЛЯ, ОКРУЖЕННОГО ВЕЛИЧЕСТВЕННЫМИ ГОРАМИ ТЯНЬ-ШАНЯ.

МЫ НАДЕЕМСЯ, ЧТО СЕМЕНА, ПОСЕЯННЫЕ НАМИ НА ИССЫК-КУЛЕ, ДАДУТ БОГАТЫЕ ВСХОДЫ, И ЧТО МНОГИЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ ЛЮДЕЙ ТВОРЧЕСТВА ВО ВСЕМ МИРЕ ПРИСОЕДИНЯТСЯ К НАМ В НАШИХ УСИЛИЯХ СОЗДАТЬ ТАКОЙ НОВЫЙ МИР, О КОТОРОМ МЫ МЕЧТАЕМ.

ПОЧТА
ФОРУМА

* * *

Сразу же после опубликования «Заявления Иссык-Кульского форума» в его адрес стали приходить письма от деятелей науки и культуры из самых разных стран. Письма эти отражают широчайшую палитру политических, идейных, религиозных представлений и убеждений, присущих нашему земному обществу. Для этой книги мы выбрали два письма, наиболее ярко выражающие характерные для международного творческого сообщества точки зрения.

ПИСЬМО ПЕРВОЕ

Шлем теплые и дружественные пожелания нашему другу и коллеге — Чингизу Айтматову. Как и наши советские друзья, мы знаем, что дипломатия, осуществляемая посредством искусства, скажем театрального искусства, может быть намного действенней искусства самой дипломатии, сколь театральным оно порой не выглядело бы. Мы приближаемся к XXI веку, и нашей первоочередной задачей должно быть ослабление международной напряженности. Здесь существуют два пути. Первый: сокращение и окончательное уничтожение средств, порождающих напряженность — боевой техники и других «усовершенствованных разновидностей дубинки пещерного человека». Все это следует выкинуть из мировых арсеналов. Второй и гораздо более важный: на смену напряженности должны прийти чувства доверия, дружбы, взаимопонимания и постоянный обмен идеями и творчеством между народами.

Нам надлежит улучшить качество, ускорить осуществление взаимных переводов книг и наладить обоюдное обще-

ние. Мы мечтаем, чтобы на сценах Москвы и Нью-Йорка шли одни и те же пьесы, чтобы книги создавались одновременно на русском, английском и китайских языках.

Своим литературным трудом мы всегда стремились утвердить идеи мира и взаимопонимания. Вместе с Норманом Казинсом мы написали недавно пьесу «Внутренний шепот». Она поднимает общечеловеческие проблемы, поскольку шепот, упомянутый в названии пьесы, вызывает к сознанию народов, принадлежащих к различным культурам, говорящих на разных языках. Давайте же возвысим этот шепот до победного клича: «Миру — мир! За мир во всем мире!»

ДЖЕРОМ ЛОУРЕНС, РОБЕРТ ЛИ
(США)

ПИСЬМО ВТОРОЕ

Иссык-Кульское обращение выражает добрую волю авторов и их надежду на более человечный мир, свободный от ненависти и угроз. Но...

Необходимо избавиться от иллюзии, что будущее планеты зависит от абстрактной надежды, разделяемой людьми творческих профессий...

Потому что теперь, когда наша планета разделена на сферы политического господства, решения Советского и Американского правительств весят гораздо больше, чем все знания и творческая сила, собранные во всех библиотеках мира.

Необходимо признать, что современная политическая конфронтация основывается на «балансе страха» и игре взаимных подозрений. И в ответ на Ваше обращение любой профессиональный политик скажет вам, что «хорошая по-

литика не базируется на хороших стихах».

Наши политики, похоже, считают наиболее прагматичным и выполнимым бесконечный подсчет и пересчет ядерных арсеналов, чтобы предупредить первый удар другой стороны. Неужели такая политика, включающая экспорт идеологии, предел сфер влияния, подавление совести, нарушение законов, имеет своей целью лишь доказательство того, что будущее мира — в полном господстве коммунизма или капитализма? В такой связи Иссык-Кульское обращение кажется мне излишне наивным...

До тех пор, пока человек не будет поставлен во главу угла при любом политическом режиме, никакие обращения не будут достигать своей цели...

АМАДЕУ ЖОЗЕ ДЕ
КАРВАЛЬЮ ОМЕНЬ
университет

г. Коимбра, Португалия,
факультет филологии

* * *

Это письмо пришло в Москву как раз в то время, когда здесь находились Федерико Майор и Аугусто Форти, участвовавшие в рабочем заседании «Иссык-Кульского форума». Их заинтересовали мысли, высказанные профессором Карвалью, и они решили прокомментировать его письмо в беседе с советским корреспондентом.

МАЙОР: Нельзя возлагать решение всех проблем на плечи одних сверхдержав, это не соответствует реальной действительности. Разумеется, существует угроза ядерного конфликта, за которым, вероятно, последует ядерная зима. Такая угроза существует, но существует еще и реальная действитель-

ность с кислотными дождями и войнами обычного типа, с гонкой вооружений, не ядерных вооружений, а обычного оружия. Страны производят и продают огромное количество таких вооружений, все это реальная действительность, и для нас, в особенности для молодежи, все это представляется гораздо важнее этой угрозы, ответственность за которую возлагается на сверхдержавы. В своем письме профессор Карвалью пишет об абстрактной надежде. Надежда всегда абстрактна, проблема состоит в том, чтобы сломать этот зловеющий круг, куда мы попали, вырваться из него, так как у нас нет никаких решений новым проблемам и мы применяем решения к новой реальности. Я помню как мой преподаватель биохимии, я по профессии биолог, говорил, что задача исследователя состоит в том, чтобы увидеть то, что не видят другие и подумать о том, о чем еще никто не думал. Я полностью разделяю его точку зрения.

Как биолог я знаю, что эволюцию всегда подталкивают мутации. Сейчас нам необходима мутация, а для этого нам необходимо вырваться из привычных представлений о решениях и найти новые пути и новый выход из тех проблем, что стоят сейчас перед нами. Короче, я полностью разделяю мнение, что только те, кто способен увидеть невидимое, способны совершить невозможное. Очень многое всего лишь несколько лет назад казалось совершенно невозможным, а сейчас стало возможным благодаря усилиям людей, способных к абстрактным надеждам.

ФОРТИ: Я разделяю тезис господина Майора, я согласен, что сейчас нам необходимо больше творческого воображения. Мне кажется, что одна из угроз

нынешней ситуации в нашем современном мире состоит в том, что созидательное творчество находится в упадке, в особенности, в индустриальном обществе. А если нам будет не хватать творческого подхода, созидательного творчества, то все старые проблемы, созданные в результате гонки вооружения, загрязнения окружающей среды, перенаселенности, уничтожат жизнь на нашей планете. К счастью, человек всегда был творческой личностью с богатым воображением, и я считаю, что именно благодаря этим качествам он смог выжить. Разумеется, воображение очень близко к утопии, а если бы не Галилей и другие утописты прошлого, то мы, возможно, и не достигли бы тех успехов, каких мы сейчас добились в науке и технике.

КОРРЕСПОНДЕНТ: Вы считаете, что хорошая политика действительно может быть основана в будущем на хорошем воображении, поэтическом и художественном воображении?

ФОРТИ: Я хочу напомнить вам об Эйнштейне. Он любил говорить, что формула тогда верна, когда она красиво выражена, все знают; насколько прекрасна была формула Эйнштейна. Я считаю, что он прав, и красота необходима. Если в нашей работе нет эстетического элемента, то вероятно, что эта работа никогда не будет иметь универсального характера и не будет признана повсеместно. Я хочу сказать, что в словах Эйнштейна есть очень глубокая правда, что всегда необходимо это эстетическое измерение, чтобы довести наши идеи и наши творения до определенного уровня, если мы хотим добиться их универсального признания.

МАЙОР: Разрешите мне добавить. Я считаю, что это очень верная мысль. Когда Чингиз Айтматов пригласил нас на

эту встречу на Иссык-Куле, то он ничего не говорил нам о том, что мы будем писать стихи, хотя мы и сделали это тоже, с тем, чтобы попытаться решить наиболее насущные проблемы человечества, стоящие сейчас перед ним. Айтматов сказал: творческое созидание может стать путем к выживанию, и мы разделяем эту мысль. Созидательное творчество — вот пример, вы сейчас как раз и занимаетесь этим созидательным творчеством, это то самое, что вы сейчас делаете, то, что делаю сейчас я и он, тоже созидательная деятельность. Но это еще не все. Речь идет не только о людях творческого труда, художниках, актерах или писателях, нет. Любая мать, заботящаяся о своем малыше, занимается созиданием, любой учитель, объясняющий ученикам то, что известно ему, творит, парикмахер занимается творческим трудом. Я хочу сказать, что большая часть человеческой деятельности, за исключением какой-то механической работы, которую, как сейчас совершенно ясно, будут выполнять машины и автоматы, за исключением этого все виды человеческой деятельности — это творческая созидательная деятельность, и именно ее имел в виду Форти, когда сказал, что на протяжении всей истории человечества творчество всегда умело преодолевать стоящие перед ним проблемы.

МАЙОР: Все зависит, как обычно, от того, что следует понимать под термином наивный. С самого начала встречи на Иссык-Куле мы занимались гонкой ядерных вооружений, а если вы прочитаете нашу декларацию, то увидите, что там нет никаких упоминаний о ядерном оружии. Разумеется, ядерное оружие — это огромная угроза, ра-

зумеется, мы понимаем, что нам следует попытаться убедить, следует прислушаться к нашим голосам, совместным выступлениям всех людей творческого труда всего мира, мы вместе должны потребовать положить конец этой глупой гонке. Это само собой разумеется. Но в то же самое время мы все согласились на этой Иссык-Кульской встрече, что выступаем против войны. Уже сама по себе война — это извращение, любая война, потому что ядерная война переносит ответственность на плечи всего лишь двух сверхдержав, на эти две державы возлагают ответственность за будущее всего человечества в условиях существования ядерного оружия. Мы не согласны с тем, что эта проблема столь проста. Конечно, если мы постоянно живем под сенью оружия, то наше поколение не может гордиться, по-моему, тем наследством, что мы оставляем следующим поколениям. Я считаю, что мы — я имею в виду людей моего поколения — не только можем, но и обязаны, это — наш долг: сделать все, что в наших силах, чтобы положить конец такому положению. Наш долг: ежедневно и ежечасно добиваться того, чтобы наши сыновья и будущие поколения, молодежь, те, кто вступает сейчас в жизнь, жили бы в лучшем мире, чем тот, в каком оказались мы с вами.

ФОРТИ: Я хочу только сказать, что, к сожалению, люди часто большие циники, и это проявляется в самых разных ситуациях. В этом недостаток человечества — люди могут жить в самых ужасных условиях, и они приспосабливаются к ним, привыкают. Я не хочу сказать, что это относится ко всем без исключения, но я считаю, что многие убеждены, что им приходится как-то

жить с ядерным оружием, в условиях такой угрозы, так как, возможно, они просто даже и не представляют, каков же на самом деле этот ужасный дамоклов меч, нависший над нашими головами. Я считаю, что на ученых лежит обязанность каждый день напоминать людям, что может произойти, если возникнет ядерный конфликт, что тогда никто не сможет избежать ужасной участи, даже и те страны, кто не имеет ядерного оружия сейчас, и те народы, кто живет вдали от Европы, Соединенных Штатов и Советского Союза. В этом состоит ежедневный долг и обязанность научного сообщества и наши ученые очень активно ведут такую кампанию. Я уверен, что новый тип мышления, который сейчас уже начинает проникать в политическое сознание многих руководителей, приведет к тому, что постоянная конфронтация между двумя сверхдержавами, принявшая сейчас столь острый характер, постепенно замедлится и утихнет, что, разумеется, не может не помочь в решении этой проблемы — освобождению земли от ядерного террора.

КОРРЕСПОНДЕНТ: Сейчас мы с вами подошли к самой сути проблемы. Если на первом месте при любом политическом режиме не будет стоять человек, то любые обращения, считает профессор Карвалью, будут бесполезны.

МАЙОР: Да, разумеется. Как вы совершенно правильно сказали, это суть всей проблемы, — какое место занимает человек в системе приоритетов наших интересов? Человек всегда был лишь только инструментом, орудием, которым пользовались и манипулировали власть имущие. Это осуществлялось либо с помощью силы, либо же с помощью средств массовой информации. Для решения главной проблемы нашего мира

нужно на первое место поставить человека. Именно поэтому мы часто подчеркиваем эту ядерную угрозу.

Сейчас на земле существует огромное неравенство. У нас есть знания, прикладные знания, технология, нам известны лекарства, способные помочь множеству людей, а вы знаете, что человечеству каждый день приходится вести войну, в которой ежедневно гибнут тысячи детей? Сегодня, вот в этот день, не менее 30 тысяч детей погибли на нашей планете потому, что у них нет воды и хотя бы минимального количества продуктов питания. Мы уже сейчас живем в таких условиях, нам нечего ждать до тех пор, пока ядерная угроза в конце концов разрешится конфликтом. Все это уже реальная действительность нашего мира, и временами, как мне кажется, мы просто избегаем думать об этом, потому что мы не ставим на первое место человека и его интересы. На национальном уровне интересы человека не стоят на первом месте, они также не занимают первого места и в международных отношениях.

Разрешите мне сказать следующее: на меня огромное впечатление произвели наблюдения и критический подход профессора Карвалью. После окончания этого интервью мне бы хотелось сказать вам одно — я бы очень хотел, чтобы здесь с нами был профессор Карвалью, так как нам необходимо иметь его среди людей, разделяющих наши цели, это ясно из его замечаний, в которых он не совсем согласен с нами и с нашим подходом. Такие люди совершенно необходимы для нас. Мы не в состоянии жить без критической оценки наших действий. Мне бы очень хотелось, чтобы профессор Карвалью когда-нибудь стал полноправным членом на-

шей организации, либо вступил с ней в контакт.

КОРРЕСПОНДЕНТ: Вы согласны с этим?

ФОРТИ: Да, полностью. Я хочу еще напомнить, что вначале мы упоминали, что нам необходимо творческое созидание. Никакое творческое созидание без полной свободы человека невозможно, необходимо также, чтобы человеку было предоставлено его полноправное место в обществе, в центре общества и в центре нашего внимания. Я считаю, что творческое созидание — это тот резервуар, из которого могут черпать любые страны во всем мире. Для того, чтобы страна и все человечество смогли уцелеть; самое главное, что необходимо обеспечить для улучшения творческого созидания и новаторства, — вернуть человеку его достоинство и использовать человека в целях выживания и творческого созидания. Я глубоко верю в это.

ОТКРЫТИЕ ШТАБ-КВАРТИРЫ

В рамках проходившей в Москве международной встречи-диалога деятелей науки и культуры состоялось рабочее заседание «Иссык-Кульского форума» — группы интеллектуалов-гуманитариев, обратившихся в конце 1986 года к мировой общественности с известным Заявлением «Иссык-Кульского форума». Главная цель учредителей этого нового международного неофициального сообщества, возникшего по инициативе Чингиза Айтматова, — обмен мнениями художников и мыслителей по актуальным проблемам духовной жизни современности.

Заседание проходило под руководством президента «Иссык-Кульского форума» Чингиза Айтматова, сообщившего о проделанной работе, в частности об установившихся контактах с ЮНЕСКО, Римским клубом и другими международными организациями.

Было сделано сообщение об открытии штаб-квартиры «Иссык-Кульского форума» в Москве.

ЫСЫК-
КӨЛ
ФОРУМУ

ИССЫК-
КУЛЬСКИЙ
ФОРУМ

THE
ISSYK-KUL
FORUM

ЫСЫК-
КӨЛ
ФОРУМУ

ЖАЛПЫ
ПЛАНЕТАРДЫН
КӨЗ
КАРАШ

XXI кылымдын босогосунда эртеңки келечегибизди «Планетанын кылымы», «Чыгармачылыктын кылымы» деп жалпыга жарыялоо үчүн XX кылымдын даанышман ойчулдары бир өргөөгө чогулуп сүйлөшүшөт деп фантаст Лем да же адамды айран калтырган футуролог О. Тоффлер да алдын ала айтууга батына алышмак эмес. Бирок мындай окуя болуп, ал жандуу, реалдуу турмуштун чексиз ийкемдүүлүгүнө жана анын рухий мүмкүнчүлүгүнө мүнөздүү акыл-ой чабытынын «сезимин» дагы бир ирет ырас-тады.

Мындай «футурологиялык» жөндөмдүүлүк Ысык-Көл форумунда толугу менен ачык көрүндү, анда ар башка континенттерден келишкен диндердин, эстетика менен философиянын таланттуу өкүлдөрү бир тилде — көрөгөчтүктүн, эркиндиктин жана чыгармачылыктын тилинде сүйлөшүштү. Чыгармачылыгы өзүнүн социалдык-философиялык багыты менен бүткүл дүйнөгө таанылган советтик жазуучу Чыңгыз Айтматовдун чакыруусу боюнча октябрь айында планетабыздын келечегинин маселелери жөнүндө өз ара пикир алышуу үчүн анын чөйрөнүн дүйнөгө белгилүү ишмерлери: жазуучу жана актер Питер Устинов (Великобритания), футуролог-окумуштуулар Олвин жана Хейди Тоффлерлер (АКШ), сүрөтчү Афеверк Текле (Эфиопия), Рим клубунун председатели А. Кинг, жазуучу, Нобель сыйлыгынын лауреаты Клод Симон (Франция), анын калемдештери Артур Миллер менен Джеймс Болдуин — экөө тең АКШдан, Лисандро Отеро (Куба), Яшар Кемаль (Турция), коомдук ишмер Федерико Майор (Испания), ЮНЕСКОнун өкүлү физик Аугусто Форти (Италия) жана башкалар чогулушту.

Бул мурда болуп көрбөгөндөй жаңы идеяларды тутандырган «акылдын ча-

буулу» сыяктуу жолугушуу болду. Жолугушуунун урааны — «Чыгармачылык аркылуу аман калуу, өсүп-өнүгүү». Таланттуу жана каарман адамдардын биргелешкен күч-аракеттери өтө кызыктуу жана терең акылман демилгени: үчүнчү миң жылдыкты тынчтыктын, гумандуулуктун жана түзүүчүлүктүн салтанаты катары тосуп алууга бүткүл планетабыздын даярдык көрүү идеясын; планетабыздын бейкут келечегине жол салууга жөндөмдүү адамдын чыгармачыл күч-кубатынын болочок проблемаларын чечүүнүн куралы катары жалпы планеталык жаңыча ой жүгүртүүнүн зарылчылыгын жаратты. Анда катышуучулардын маегине кезек берели.

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ: «Достор, мен учурдагы дүйнөлүк маданияттын жалпы нугунда ар бирибиз өз кыйырыбызды салганыбызга, искусстводо, гуманитардык илим-билимдерде жекече баамыбыз жана өз үнүбүз бар экендигине, ал эми биз баарыбыз рухий кенчтерди түзүүчүлөр чөйрөсүнүн интеллектуалдуу потенциалына кирерибизге таянамын... Акыл-эстин күчү эмнеге алып келип олтурат? Адамзат залкар, эбегейсиз зор күч-кубатка жетет да, андан соң өз акылы эси жараткан ийгиликтердин салмагынан басырылып жок болот — деп анын бешенесине жазылып жүрбөсүн? Акыл-ой жаратылышты жана өзүн тескеп турган азыркы кезде муну менен келишүү кыйын жана келишүүгө болбойт. Мына ушул жерде биз карама-каршы тараптардын жер жүзүн жексен кылуучу куралдарды улам көбөйтө беришине мүмкүндүк түзөөр ээ-жаа бербес илимий-техникалык революциянын шарттарында, массалык маданияттын мүдөөкордук таламдарга жана табиттерге моюн сунуп кетишинин шарттарында өз кудуретин чексиз сезип-туюучулук адамзатка аман калууга, өзүн-өзү жеткире оңдоого жар-

Каждый третий житель республики учится. И для всех широко открыты двери читальных залов многочисленных библиотек. Участники форума были тепло приняты в Государственной библиотеке Киргизской ССР имени В. И. Ленина.

Республиканын ар бир үчүнчү адамы окуйт. Алар үчүн көп сандаган китепканалардын окуу залдарынын эшиги ачык. Форумдун катышуучуларын Кыргыз ССРинин В. И. Ленин атындагы мамлекеттик китепканасында жылуу кабыл алышты.

Every third person in the republic attends some sort of formal schooling. Reading-halls of numerous libraries are open for all. The Forum participants were received at Kirghizia's Lenin State Library.

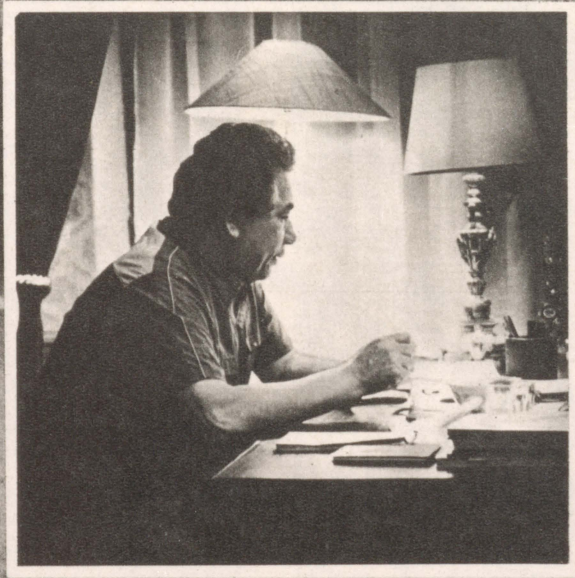

«Конь — крылья киргиза» — гласит народная пословица. Гостей убедил в этом яркий праздник на ипподроме в г. Чолпон-Ате.

«Ат адамдын канаты» деп айтылат эл макалында. Чолпон-Ата шаарынын ипподромунда көрсөтүлгөн оюнда меймандар буга өздөрү күбө болушту

“The horse is the wings of the Kirghiz” is a popular saying. This was convincingly demonstrated at the hippodrome in the town of Cholpon Ata.

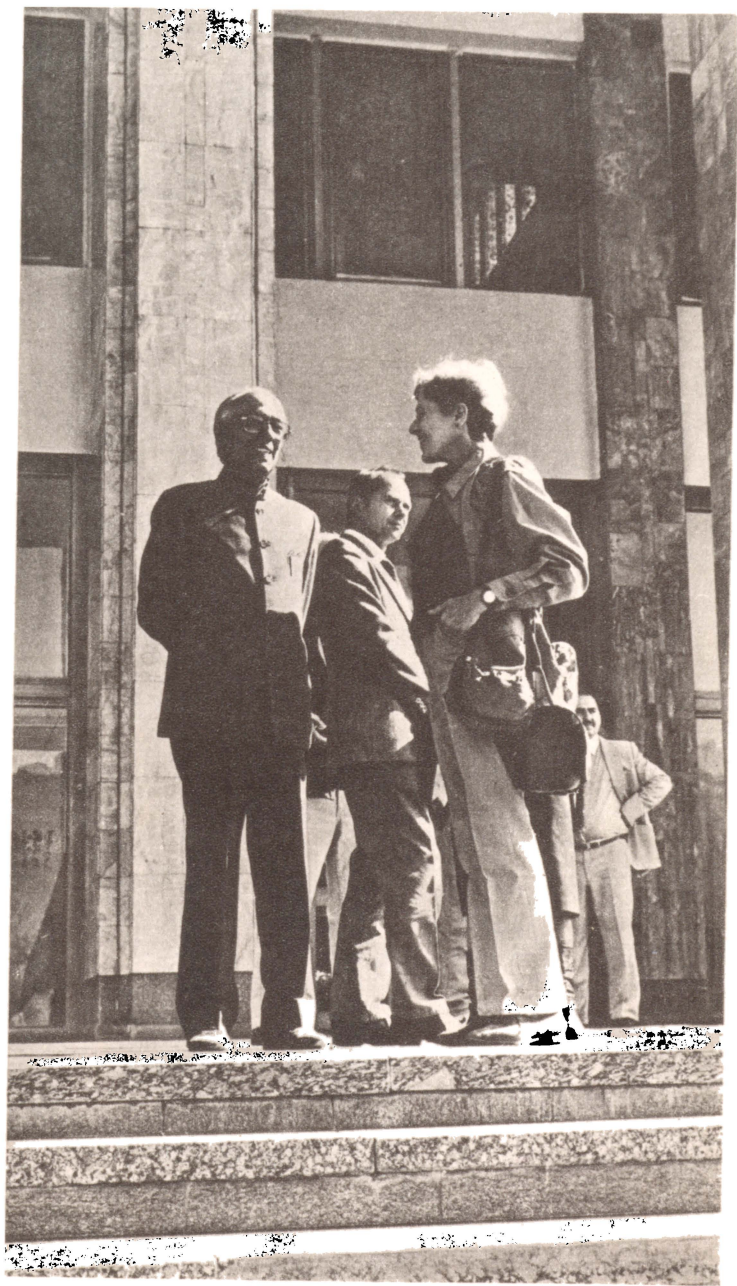

Древние обычаи, обряды, народные игры — все это вместил фольклорный конно-спортивный праздник, где восторженными зрителями стали участники форума.

Форумдун катышуучулары фольклордук ат-спорт майрамында болуп, элдин байыркы каада-салт оюндарын көрүштү

Old customs, rituals, and popular games— all were part of the equestrian sports festival where the Forum participants were the enthusiastic audience

дам берет деген үмүт менен көркөм чыгармачылыкта баарыдан мурда ойлоого жөндөмдүү тирүү жандардын түпкү өбөлгөлөрү катары дал ушул сөз чеберчилигине, рухка, аң-сезимге кайрылмачыбыз...»

ФЕДЕРИКО МАЙОР: «... Адам баласы өзүн-өзү ынандырып, адам менен адам кас эместигин айкын түшүнүшү керек. жер баарыбызга ортоктош, ал жалгыз, биз башка жерди таба албайбыз. Баарыбыз бир кайыкта сүзүп баратабыз».

ПИТЕР УСТИНОВ: «Ооба, мен чынында эле адамзат согушту болтурбай коё ала турган доорго кашта шилтегенине ишенем... Мен көркөм чеберлердин биримдигин, алардын өз өлкөлөрүнө жана биздин өзгөчө, жалпы өлкөбүз — чыгармачылык дүйнөсүнө берилгендигин жактаймын. Көркөм чебер — бардык элдерди бир адамзат уруусуна ширештирип турган данакер».

ДЖЕЙМС БОЛДУИН: «Бүгүнкү күндө улуттук чек аралар, улуттук стереотиптер менен байланышкан чектөөлөрдөн, же мындайча айтканда, учурубүздөгү саясаттын жана социалдык системалардын тилинде кабыл алынган чектөөлөрдөн өтүү мүмкүнчүлүгүнөн жогору турган маанилүү проблема жок».

АРТУР МИЛЛЕР: «Бүгүнкү күндө биз таптакыр жаңы проблемаларга кабылдык, бирок ошол эле учурда бери болгондо мындан жүз элүү жыл мурдагы идеяларга таянуубузду улантып келе жатабыз... Өзүбүз сезип-туйбасак да алигиче өткөндүн туткунундабыз».

АЛЕКСАНДР КИНГ: «Бул жолугушуунун чыныгы мааниси, анын өзгөчөлүгү дүйнөлүк маданияттын улуу ишмерлеринин Советтер Союзуна, меймандос кыргыз жергесине келип, болочок миң жылдыкта адамзатты күтүп турган проблемалар тууралуу баары бирге ой

жүгүртүүгө чогулушканында. Ой жүгүртүү, талкуулоо, анан, албетте, аракеттенүү үчүн чогулушкандыгында. Бул маанилүү саясий иш, болгондо да узак мезгилдүү иш.

ЯШАР КЕМАЛЬ: «Бири-бирибизди түшүнүү үчүн жеке байланыштан артык эмне бар?. Дүйнө жүзүндөгү татаал, чиеленишкен кырдаалга карабастан, келечектен үмүт үзбөөгө бардык негиздер бар. Мен бул жерде Советтер Союзу Рейкьявиктеги жолугушууда көрсөткөн саясий чыдамкайлыктын, акылмандыктын жана реализмдин үлгүсүн айтып жатам. Биз ХХ кылымды узатып жатабыз, ошондуктан өзүбүз дал ушул биздин кылымда Хиросима эң коркунучтуу кайгыны башынан өткөргөнүн эч убакта унутпообуз зарыл».

АУГУСТО ФОРТИ: «Менимче, Чыңгыз Айтматов уюштурган бул жолугушуу, ой жүгүртүүнүн илгертен бери келе жаткан көнүмүштөрүн бузуп, ядролук кылымда ой жүгүртүүнүн жаңы түрүнө өтүү үчүн бардык адамдардын акыл-эс жигерин топтоо зарыл болуп олтурган дүйнөлүк тарыхтын эң татаал учурунда өттү».

Үчүнчү миң жылдыкка он беш жыл калганда адамзаттын даанышман ойчулдары дүйнө жүзүнө чогула кыялдануунун күчүн жана келечекти алдын ала көрүүгө гана эмес, аны калыптандырууга да катышуу жөндөмдүүлүктөрүн, башкача, жаңыча ой жүгүртүүгө, жаңы ажайып демилгелерге жөндөмдүүлүктөрүн да далилдешти. Адамзат акылы ал өзү жашап турган жердеги тиричиликтин сакталып калышына жоопкер, — бул бүгүн тарыхый болуп калган «Ысык-Көл форумунун билдирүүсүндө» көрсөтүлгөн мына ушул чыгармачылык маектин түпкү тыянагы:

«Чыгармачылык башталыш кырсыктар, согуштар жана бүлгүндөр кыйын-

чылык келтирген бул дүйнөдө көп кылымдар бою тирүү калууга адамзатка мүмкүндүк берип келген. Ошондуктан, кийинки жүз жылдык «Планетанын кылымы» гана эмес, ошондой эле «Чыгармачылыктын кылымы» да болуп калышы бөтөнчө мааниге ээ. Чыгармачылык аркылуу аман калуу жана бакытка ээ болуу — бул проблемаларга толгон биздин дүйнөдө олуттуу коркунучтарга жана опузаларга биздин кайтарган жообубуз... Жаңы идеялар саясатты да камтуу менен биздин турмушубуздун бардык жактарына жайылтылууга, ошентип ар бир өлкөдө жаңыча ой жүгүртүүнү түзүүгө тийиш. Келечек саясатчылар кабыл алып жаткан чечимдерге жана айрым державалардын ортосундагы тиешүүлөргө гана байланышпоого тийиш. Адамдын даанышмандыгы, талантуу адамдардын акыл-оюнун күчү, илим адамдарынын демилгелери жана ачыштары, акындардын кыялы, карапайым адамдардын үмүт-тилеги зор роль ойноого тийиш. Ушунун бардыгы бириккенде гана жаңыча жалпы жана саясий ой-жүгүртүүнүн үрөнүн себүүгө көмөктөшөт».

Бүгүнкү күндө интеллигенциянын ролу планеталык масштабда өсүүдө. Ошондуктан, анын жетик эрки жана «озгон ой жүгүртүүсү» миллиондордун эрки боло алат жана болуп калууга тийиш. Жалпы чыгармачылык жана жалпы адамзаттык баалуулуктардын биринчи орунга коюлушу аркылуу жалпы макулдашууга келүү — цивилизацияны сактап калуунун бирден бир жолу. КПСС Борбордук Комитетинин Генеральный секретары М. С. Горбачев менен дүйнөлүк маданияттын ишмерлеринин жана форумдун катышуучуларынын 1986-жылы 20-октябрда болуп өткөн жолугушуусунда мына ушулар тууралуу сөз болду. Анткени, жолугушууда белгиленгендей,

түпкүлүгүндө адам — бул эң башкы нерсе болуп саналат. Ал эми тигил же бул тармактагы өсүп-өнүгүү адамдарды жоготууга — рухий же саясий эле эмес, кадимки жоготууга да алып келсе, анда мындай жоготууларга жол берген система жараксыз деп табылышы керек. Эгерде биз жалпы адамзаттын башына түшүп турган коркунучту жоё албасак, анда жаңылыштыктарды оңдоого мүмкүнчүлүктөрүбүз да болбой калмакчы. Кырсыктуу коркунуч биргелешкен күч-аракет менен гана жоюлушу мүмкүн. Адамзат өзүн өзү жок кылуучу күчтөргө жол бербейт.

«Өзгөчө маанилүү» бул - жолугушуу кимдир бирөөлөргө жашоонун түбөлүк маселелери жөнүндө ойго чөмүлүшкөн Аристотелдин, Платондун, Архимеддин элеси түшүрүлгөн Рафаэлдин көөнөрбөс сүрөтүндөгү «Афина мектебине» окшоп көрүнгөн. Эгерде бул чынында эле метафора сыяктуу көрүнсө, анда «Чыгармачылыктын кылымынын» босогосундагы анык олуялык. Үчүнчү миң жылдыкты гумандуулуктун жана чыгармачыл жаратуучулуктун доорундай тосуп алууга бүткүл планетабыздын даярдануу старты мына башталды.

Старттын адреси: Советтер Союзу, Ысык-Көл, 1986, октябрь.

МЕЗГИЛ
ЖАҢЫЧА ОЙЛООНУ
ТАЛАП КЫЛАТ

1986-жылдын 20-октябрында КПСС Борбордук Комитетинин Генеральный секретары М. С. Горбачев жазуучу Чыңгыз Айтматовдун чакыруусу боюнча Советтер Союзуна келген дүйнөлүк маданият ишмерлеринин тобу менен жолукту. Меймандар бир нече күн Кыргызстанда болушуп, азыркы учурдун эн эле актуалдуу маселелери тууралу пикир алмашышты. Бул жолугушуу «Ысык-Көл форуму» деп аталып калды. Жолугушууга төмөндөгүлөр катышты: советтик жазуучу Чыңгыз Айтматов, түрк жазуучусу Яшар Кемаль, Индиянын музыка жана драма Академиясынын президенти Нараян Менон, кубалык прозачы Лисандро Отеро, Рим клубунун президенти Александр Кинг, америкалык драматург Артур Миллер, анын жубайы сүрөтчү Инга Миллер, түрк композитору Омер Ливанели, америкалык прозачы Джеймс Болдуин, француз жазуучусу, Нобель сыйлыгынын лауреаты Клод Симон, испаниялык коомдук ишмер жана адабиятчы Федерико Майор, ЮНЕСКОнун секретариатынын мүчөсү Аугусто Форти, америкалык футуролог Олвин Тоффлер, анын жубайы философ Хейди Тоффлер, англис жазуучусу, актер, режиссер Питер Устинов, эфиоп сүрөтчүсү Афеверк Текле, америкалык актер Дэвид Болдуин.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Жолугушуу мүдөөсү, сыягы, менде да, сиздерде да болсо керек, маган ушундай туюлат. Ошондуктан, сиздердин бардыгыңыздарга чын жүрөктөн салам айтамын. Мен Чыңгыз Айтматов менен гана жекече таанышмын. Анын жазгандарынын баарын тең окудум көрүнөт. Башкаларыңыздар менен чыгармаларыңыздар, эмгектериңиздер аркылуу сырттан таанышмын.

Сиздердин Советтер Союзуна, биздин жазуучубуз Чыңгыз Айтматовго мейманчылап келишиңиздердин себебин биле-

мин. Кечээ газетадан сиздердин кыска интервьюңуздарды окудум. Балким, сиздер ал туурасында бүгүн кененирээк айтып берүүнү кааларсыздар.

Алгачкы сөз сиздерде. Менде да айта турган нерселер бар. Менимче, биздин баарыбызда тең бири-бирибизге айтчу сөзүбүз бар. Эгер биз тараптан да, сиздер тараптан да — бул сапар биз көптөгөн өлкөлөрдүн жана ар кайсы континенттердин өкүлдөрү болуп жатпайбызбы, — келерки кадам иш аракет болсо, анда бул жакшы болмокчу.

Ч. АЙТМАТОВ. «Ысык-Көл форумунун» атынан М. С. Горбачевго ишинин эбегейсиз көптүгүнө карабастан меймандар менен жолугууга убакыт тапканы үчүн ыраазылык билдирди. Ысык-Көл кездешүүсү, деп айтты ал, жекече мүнөздө болсо да капыстан болгон жана утурмдук иш эмес.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Бул а түгүл жакшы эмеспи.

Ч. АЙТМАТОВ. Мында отургандардын баары, адабият жана искусство, гуманитардык илимдер тармагында көптөн бери эмгектенишип, форумдарда жана конгресстерде, ич арада далай ирет жолугушуп жүрүшкөн. Биз кат жазышып, телефондон кабарлашып жатып бизде, Ысык-Көлдө чогулууну туура таптык. Биз сүйлөшкөн маселелерди тизмелебей эле коёюн. Каттышкандардын баары ойлорун эч кандай чектөөсүз, регламентсиз ортого салышты. Мисалы, белгилүү футуролог Олвин Тоффлер бир жарым саат сүйлөп, биз баардыгыбыз аны абдан кунт коюп тындап отурдук. Көпчүлүк темалар жалпыбызга тааныш, алар азыркы коомдук ой-пикирдин чордонунда. Бизде өз ара айырмаланган көз караштар да болбой койгон жок. Бирок бул, аларды биз коомдук чындыктарга каршы коюуну көздөгөндүгүбүз эмес. Биз маселелерди тереңдеттик,

тактадык жана коомдук ой-пикирге таасир этүүнүн ыктарын издедик. Натыйжада кездешүүнүн катышуучулары официалдуу эмес негизде дайыма аракеттене турган өзүнчө бир нерсе түзө алабыз деген бүтүмгө келишип, аны бир ооздон «Ысык-Көл форуму» деп аташты. Биздин мындан аркы карым-катышыбыздын бир формасы, бул, системалуу кат алышуу болуп саналат. Ал ар бирибиздин ишибизди да, коомдук маселелерди да талкуулоону камтып, басма сөз үчүн, өзгөчө авторлор жашаган өлкөлөрдөгү басма сөздөр үчүн ачык боло алат.

Биз көптөгөн маанилүү маселелерди козгодук. Албетте, биз согушту болтурбоону, баарынан мурда гуманитардык тармактагы кызматташтыкты жактайбыз. Азыркы абадият, искусство, философия бул жагынан пайдалуу кызмат өтөй алат.

Биз макулдашууга жетишүүдө азыркы кездеги саясий жетекчилерге, айрыкча ар кайсы өлкөлөрдүн интеллигенциясы тарабынан колдоо керек болгон учурларда, колдоо көрсөтүүгө ниеттенебиз жана антүүгө даярбыз. Бул жерде катышып отурган адабият жана искусство ишмерлери, окумуштуулар кеңири белгилүү адамдар экенин, алардын добушуна замандаштары кулак саларын айта кетмекчимин.

Көрүп турганыңыздай, ысымдар абдан абройлуу, салабаттуу, муну биздин көп күндүк сүйлөшүүлөр да далилдеди. Биз аларды жазып калууга аракет кылдык. Менимче, чоң сабак болорлук китеп болчудай, аны жалпысынан азыркы учурдун тарыхый шарттарында ойлоонун жаңы түрүн издөө катары мүнөздөөгө болот.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Мен да жаңыча ойлоону жактаймын. Ошон үчүн, балким, сиздердин клубга кандидат болуп өтө алармын? *(Күлкү)*. Эгер бүгүнкү цивилизациядагы жетишсиздиктер жөнүндө айтсак, алар көп. Бирок эң чоңу — бул жаңыча ойлоонун жетишсиздиги.

Ч. АЙТМАТОВ. Сиз айтканды улантуу иретинде биздин баш кошуубузга өбөлгө болгон себептерге дагы бир жолу кайрылым келет. Анын бир себеби Сиздин 1986-жылдын 15-январындагы Билдирүүңүз болду. Сиздин идеяларыңыз бизди чогулууга үндөгөн өбөлгөлөрдүн бирине айланды. Биз жалпы ишке кызмат кылууга, ага бүт өмүрлүк тажрыйбабызды, маданият ишмери катары өзүбүздө бар күч-аракетти берүүгө чечкиндүү бел байладык.

Биздин сонку аңгемелешүүбүздө Федерико Майор Сиздин атыңызга телеграмма жиберүүнү сунуш кылып, андан соң биздин тапшыруубуз боюнча ага кол койду. Бүгүнкү жолугушуу — ошол телеграмманын натыйжасы. Майор мырза аны комментарийлегиси келет.

Бүгүн, деди **ФЕДЕРИКО МАЙОР**, адамдар көп убакта ындыны өчкөн абалга дуушар болуп жатышат, анткени дүйнөдө эң эле ар түрдүү катмарлардын теңсиздиги уланууда, ындыны өчүү менен өкүнүүнүн көлөкөсү түшүп турат. Биздин форумдун билдирүүсүндө айтылгандай, жаңы идеялар саясатты кошо камтыган бардык чөйрөлөргө жетиши зарыл.

«Ысык-Көл форуму» бардык адамдарга, айрыкча илимпоздорго биздин умтулууларыбызга кошулуу жана жагымсыз дүйнөлүк өнүгүштү, апаат коркунучун болтурбай коюуга жардамдашчу жагдайлар катары азыркы абалды оңдоого көмөктөшчү жалпы аракеттерге катышуу, аракеттенүү чакырыгы менен кайрылат.

«Ысык-Көл форуму» бардык адамдарга, айрыкча илимпоздорго биздин умтулууларыбызга кошулуу жана жагымсыз дүйнөлүк өнүгүштү, апаат коркунучун болтурбай коюуга жардамдашчу жагдайлар катары азыркы абалды оңдоого көмөктөшчү жалпы аракеттерге катышуу, аракеттенүү чакырыгы менен кайрылат.

Жаңы маселелерди эскирген ыкмалар менен чечүүгө болбойт. Эскилик өтө эле оор жүк болуп эсептелет. Жаңы реалдуу жагдайларга кандай жол менен ың

гайлашуу керек? Мен өткөн чак автомобилдин арт жагын көргөзгөн күзгүгө окшош дээр элем. Ага алдыга карай бараткан адымдын тууралыгын аныктоо үчүн гана карашат. Көп учурда биз турмуштун реалдуу фактыларын көздөн обочо калтырып, өзүбүздүн «пил сөөгүнөн курулган мунарада», четте олтура берүүнү жактырабыз. Биз жаңы жагдайлар менен фактыларды моюнга алышыбыз жана ошол эле кезде келечекти айра таануу абалында турушубуз зарыл.

Биз өзүбүздүн форумубузду сиздердин өлкөдө өткөргөнүбүзгө өтө кубанычтабыз. Кыргызстандын биз барып көп нерселерди көргөн жана билген жерлерин чоң толкундануу менен эскеребиз. Адамдардын арасында жүрүү — бул алардын нукура үмүттөрүн билүүнүн, алардын материалдык жана руханий асылдыктары менен таанышуунун жападан жалгыз ыкмасы. Башкы байлык адамдын өзүндө, ар бирибизде чыгармачылык көрөңгө бар, ал эркин өнүгүшү жана өзүн көрсөтүшү ылаажым.

Биздин максаттарыбыз жана негизги ойлорубуз «Ысык-Көл форумунун» билдирүүсүндө жыйынтыкталган. Бул жолугушууда биз ошондой эле кээ бир демилгелерибизди да иштеп чыктык. Атап айтканда, өз тобуубузду көбөйткүбүз жана басылып чыккан эмгектерибизди тараткыбыз, эл аралык, коомдук жана өкмөттөн тышкары уюмдар менен байланыш түзгүбүз келет. Ушул пландагы ар кандай сунуш дилгирлик менен каралат.

Сиз башында айтып кеткендей, сөз эмес, иш-аракет керек. Бүгүн бул биздин башкы милдетибиз.

Коллегаларымдын атынан мага, биздин форум аяктар алдында Сизге телеграмма жиберүү жана өз ойлорубузду баяндоо үчүн Сиз менен жолугушууну өтүнүү сыймыгы ыйгарылган эле. Биз Сиздин, урматтуу Генеральный секре-

тарь, бул сунушубузду ыклас менен кабыл аларыңызга ишенгенбиз. Сиздин жообуңуз тез жана жагымдуу болду. Форумга карата сиздин ак пейил мамилениз биздин ишмердүүлүгүбүзгө өбөлгө болот жана ага зарыл болгон жаңы күч кошот.

«Ысык-Көл форуму» ошондой эле президент Рейганга да кат жөнөттү. Биздин ар бирибиз Ысык-Көл билдирүүсүнүн ойлору жогорку өкмөттүк мекемелерге жетсин үчүн өз өлкөлөрүбүздө аны мүмкүн болушунча кеңири таратууга умтулабыз. Жаңы доордун босогосунда туруп, биз өз мойнуна эң чоң жоопкерчиликти жүктөгөн ар бир адамдын аракетинен көптөгөн нерсе чечилерин жакшы туябыз. Бирок — өз ишибиздин жана камыбыздын бийиктигинде туруу ар бирибиздин парзыбыз.

Биз — турмуш тынчтыктын, эркиндиктин жана адилеттиктин кырдаалында уланат, согуш жана кыйратуунун башка амалдары жок болот деп үмүттөнөбүз. Биз учурдагы коркунучту жок кылуу үчүн колдон келгендин баарын жасайбыз. «Ысык-Көл форуму», атап айтканда, азыркы билим деңгээли менен реалдуу турмуштун ортосундагы айырманы азайтуу үчүн агартуу системасын түбүнөн тарта өзгөртүүнүн өктөм зарылдыгын белгиледи. Кырдаалга ээ боло билүү, а балким, анын ыктымалдуу өнүгүшүн көрө билүү керек.

Мен Сизди чын жүрөктөн алкагым келет. Сизге, Советтер Союзуна, бүткүл совет элине ар кандай ийгиликтерди каалайбыз.

Биз, бул жерде өзүбүздү үйдөгүдөй сездик жана жасаган ишибизге сыймыктануудабыз. Бул күндөр маанилүү окуяларга, пикир алмашууларга бай болду.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Бул өтө кызыктуу маалымат экен.

ХЕЙДИ ТОФФЛЕР. Кыргызстандагы

ат оюндарынын майрамында аны кыз куумай оюну бөтөнчө куштарлантканын айтты. Эгер жигит кызга жете албаса, кайтканда кыз аны камчыга алат экен. Бул өтө таң каларлык, бирок кызыктуу каада. Балким, аны кеңири таратуу керектир,— деди ал. Анын сөзүн отур-гандар күлкү менен коштоду.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Бул метафораны саясатка байланыштырып көрөлү: эгер биз тынчтык, прогресс, адилеттик идеясына жетүүгө жөндөмсүз болуп чыкса, анда биз чыны менен эле камчыга алууга татыктуубуз.

Мен бул эпизодду салыштыруу сыпатында келтирдим, деп сөзүн улантты **Х. ТОФФЛЕР.** Биз күйөөм экөөбүз түзүп жаткан телевизиондук программалардын акырында болжол менен төмөнкүдөй сөздөр айтылат: «Биз баарыбыз келечекке карай улуу жарыштын башталышында турабыз. Айрымдардын артыкчылыктары, башкалардын кандайдыр бир кемчиликтери бар. Бирок, келечек үчүн бул мелдеште жеңүүчүлөрдүн да, жеңилгендердин да болбогону жакшы. Баарыбыз тең марага бирге барышыбыз абзел».

Биздин милдетибиз жана жоопкерчилигибиз бардык адамзат үчүн келечекти буга чейин жашап келген ар кандай цивилизацияга караганда алда канча гумандуу жана демократиялуу кылууда турат деп ойлойбуз.

АЛЕКСАНДР КИНГ. Советтер Союзунда биринчи жолу 1938-жылы болгонун, кийин көп ирет келгенин айтты. Айрыкча биринчи жолу келиши эсинде калыптыр, анда өлкөнүн турмушундагы жаңылыктар аны таң калтырган экен. Бирок, бул жолкудай ак пейилдүүлүк менен ачыктыкты ал көргөн эмес.

Мен, деди **А. КИНГ,** келечек жөнүндө дүйнөдө көп адамдар ойлошкондугун айткым келет. Өкмөттүк эмес уюмдар-

дын, өкмөттөрдүн алдында турган маселелерге түшүнүү менен мамиле кылууга жөндөмдүүлүгү абдан маанилүү. Мен өзүмдүн тажрыйбадан көргөндөй, көптөгөн жогорку саясий жетекчилер (а менин президенттер менен премьер-министрлердин деңгээлинде жолугушуулар боюнча тажрыйба чоң) азыркы кыйынчылыктарды чыныгы маанисинде түшүнүшөт, өзгөртүү киргизүүгө даяр, бирок, өздөрү жетекчилик кылган жана алдыда иштеген бюрократиянын күчүнөн муну жасоо аларга кыйын.

«Ысык-Көл форумунун» билдирүүсүндө айтылган чыгармачылык жөндөмдүүлүк — бул дүйнөдө жаңыча ой жүгүртүү пайда болду, анын бүчүрлөрү бирде бул, бирде тигил жерде көз жарып жатат деп биз жактаган жана ынанган жаңыча мамиленин негизи. Ошондуктан, келечек жөнүндөгү элестөөлөр бүгүн мурдагыдай эмес, башкача.

Бул ой жүгүртүү физикалык илимден баштап биологияга чейинки көп нерсени камтып жатат, бирок азырынча коомдук ой-пикирге кире элек. Эгер ал кирсе, анда көп нерсе берер эле. Ошондуктан, биздин топтун милдети идеялардын ушул өңдүү жалгашуусун Сиздин жардамыңыз менен, өкмөттөрдү башкарган Сиздин коллегаларыңыздын көмөгү менен ишке ашырууда турат. Сиздин ачыктыгыңызды, бизди мында чакырганыңызды биз жогору баалайбыз.

АРТУР МИЛЛЕР. Меймандостук үчүн чын жүрөктөн ыракмат айтты да, мындай деди: мен драматургмун, жалгыздап иштейм жана эгер кандайдыр жекече идея айтсам, анда ал менин искусством аркылуу айтылат. Ошентсе да биздин бири-бирибиз менен бетме-бет сүйлөшкөнүбүз абдан маанилүү. Бир адамдан экинчи адамга өтүүгө тийиш идеялар бар. **А. Миллер** өкмөттүн негизги функциясы — ар кандай бийликтин

борбору болуу делген түшүнүктөн кутулуу керек деп эсептейт. Сиздер азыр өз өлкөнүздөрдө көрсөтүп жаткан жаңы мамилелер, ачыктыктар абдан келечектүү деп ойлоймун, деди ал.

Сиз билесиз, акындын иши — чындыкты айтуу. Ал жүрөгүнүн тереининен сүйлөөгө тийиш, а бул болсо өкмөт тарабынан сабырдуулукту талап кылат. Акын гана эмес, деги эле ким болбосун, татыктуу идеясы болсо, кандайдыр бир жаңы нерсени элге жарыялоо мүмкүнчүлүгү болууга тийиш. Мен конкреттүү бир өлкө жөнүндө гана айтып жатканым жок. Өз пикирин пир туткандар бүткүл дүйнөдө бар жана алардын баары бири-бирин коргошот. Эгерде биз өнүккүбүз келсе, чындык болбой калгандарды алып ыргытып, эмне чындык болуп эсептелсе, ошону кабылдоого жетишип, эркиндик кылуубуз керек. Анткени, реалдуулукка тең-тайлаш эч нерсе жок.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Реалдуулук темасы — менин жакшы көргөн темам...

ОЛВИН ТОФФЛЕР өзүнүн сөзүнүн көп бөлүгүн информация маселелерине арнады. Ушуга чейин, деп белгиледи ал, биздин көпчүлүгүбүз, сүрөтчүлөр, жазуучулар саясий жана философиялык түшүнүктөн улам информация эркиндигин талап кылып келдик. Бүгүнкү күндө биздин дагы бир, абдан күчтүү далилибиз бар: информацияга байланыштуу саясатты өзгөртпөй туруп, биздин өлкөлөрүбүздүн биринде да эч кандай экономикалык реформа мүмкүн эмес. Информация таратуу эркиндигинин зарылчылыгы — бул түздөн-түз экономикалык муктаждык, анткени жаңы экономика көп деңгээлде информатика технологиясын пайдаланууга негизделген.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Мен эң башкысы адам деп ойлойм. Эбегейсиз адам күчүн жокко чыгарып жаткан технологиянын дүркүрөп өнүгүшүнүн учурунда, эконо-

микалык процессти мындай коёлу, адам адам катары руханий жактан гана эмес, саясий да, коомдук да процесстерден сырткары калып жаткан кезде, мындай система жок эле дегенде олуттуу күмөндөрлүккө алып келүүгө тийиш деп эсептейм.

Ошондон улам, менимче, азыр адам фактору, инсан көмүскөдө калып, анын кадыр-баркы басмыртталбай-басынтылбай, тескерисинче ал өзүн чыныгы түзүүчү, накта активдүү жаратуучу катары көбүрөөк сезишине жетишүү аркылуу илимий-техникалык процессти адамдардын ымалалаштыгынын кызыкчылыгы менен бириктирүү зарыл, анткени, адам — ошол өсүштүн булагы, жаратылыштын эң барктуу перзенти.

Мен 1984-жылы Англияда болуп, ири автомобиль концерни менен тааныштым. Ошол учурда концерндин өндүрүшү түп-тамырынан кайра курулуп, жаңы технология киргизилип, автомобилдердин жаңы түрлөрү чыгарылып жаткан экен. Техника менен автомобилдердин түрлөрүнө абдан жогору баа берип келип, мен модернизацияга чейин иштеп келишкен жумушчулардын тагдыры эмне болгондугун ачык айтуусун өтүндүм. Көрсө алардын дээрлик жарымы ишсиз калыптыр. Бул технологиялык секириктин, алга суурулуп чыгуунун натыйжасында адам фактору жоюлуп кетишине, жеке адамдын баркынын басмырланып, кордолушуна жол берилбеши үчүн олуттуу иш жүргүзүүгө татыктуу проблема. Сиздерден башка эч ким бул теманы чегине жеткире көтөрө албайт. Эгерде сиздердин позиция башкача болсо, анда өзүңөрдү жокко чыгарасыңар.

ОЛВИН ТОФФЛЕР аялы экөө беш жыл автомобиль конвейеринде, кара жумушта иштегендигин айтты. Алар автомобилдерди, мотоциклдерди чыгарышкан экен. Жеке адам маселеси, техника-

лык жаңылануу проблемасы — бул түпкү проблема экендигине мени ынандыруунун эч кандай зарылчылыгы жок, деп айтты ал. Бул милдеттин аздыр-көптүр канааттандыруу чечилиши азырынча табыла элек, бирок жаңы технологиянын үмүткөр кыла турган жагдайы да бар деп ойлойм. Ал, бир кездерде аялым экөөбүз иштеген, адам баласы эмес, айбандарга гана ылайык оор иштерди жоюп жатат.

НАРАЯНА МЕНОН. Ысык-Көл жолугушуусунун катышуучулары дүйнөгө тынчтыктын, адамзаттын жашоо-турмушун жакшыртуунун зарылчылыгы, дүйнөнү жана анын проблемаларын реалисттик көрө билүүнүн зарылчылыгы жөнүндө бир пикирде болушту деп айтты. Ал өнүгүп келаткан жана начар өнүгүп жаткан мамлекеттердин маселесин козгоду. Алар жер шарынын калкынын жарымынан көбүн түзөт деп баса белгиледи Менон. Көпчүлүгү жабыр тартып, ач-жылаңач жашап жатышат. Бул проблеманы да иликтеп кароо, ага ак дилден, тике мамиле жасоо керек.

Соңку 300 жылда колониализм дүйнөнү эки топко бөлдү: бири кара жанын карч ура иштеп, бир нерсе өндүрүп жатса, бири аны тартып алып, өз пайдасы үчүн сатып жатат. Биз мына ушул реалдуу чындык жөнүндө да айтууга тийишпиз, муну унутта калтырууга акыбыз жок.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Мени өнүгүп келаткан өлкөлөрдүн проблемасы аябай тынчсыздандырат. Ошондуктан, мен бул жөнүндө мурда да тийиштүү деңгээлде сөз кылгам деп ойлойм. Эгерде бул проблеманы чечүүдөн баш тартсаң, анда биз дүйнөлүк масштабдагы күтүлбөгөндүккө кабыларыбыз бышык. Бул — «создугуп барып жарылуучу бомба» дегенге кошулар элем.

ПИТЕР УСТИНОВ. Ысык-Көл жолугушуусуна жогору баа берди. Башка бирөөнүн пикирин кунт коюп, көңүл төшөп угуу — бул өтө маанилүү. Эми, деп айтты ал, биздин форумга дагы бир өтө кадырман адам кошулду, ал биз менен чогуу биздин сөздөрүбүздү угуп олтурат. Сиздин сүйлөп жатышыңыз жана сизди угуп олтуруунун өзү канчалык маанилүү экенин да билем.

Биздин жолугушуунун башталышында ар бирибиздин эки граждандыгыбыз бар экендигин айткан элем: анын бири — паспорттогу жазуу, экинчиси — биздин кесип. Ошондой эле адамзат турмушуна биздин урмат. Питер Устинов өзүнүн сөзүнүн көпчүлүгүн өнүгүп келаткан мамлекеттердин проблемасына арнады. Ал **ЮНИСЕФ**те иштеген, ошондон улам Советтер Союзу азыр бул уюмдун ишине олуттуу салым кошо алмак деп эсептейт. Бул бардык жагынан алганда, өзгөчө бүгүнкү кырдаалда эң сонун уюм болуп саналат, деп айтты Питер Устинов. Жерге гигиенанын принциптери бар, алар жалпыга маалым. Эгерде бир манжанды жабыркатып алсаң, бирок дарыланбасаң, ал ырбап колуна тээп кетери бышык. А эгер аны да дарылабасаң колундан дагына өтөт, ошондо да камырабасаң мерт болушуң мүмкүн. Азыр адамзат да бизден өзүбүздүн ден-соолукка өзүбүз кандай мамиле жасасак дал ошондой мамилени талап кылып жатканын ар бир адамдын аң-сезимине жеткирүү керектиги айкын болду. Эгерде сен тагдырдын алаканында жашап жатсаң, анын бут учунда жашап жаткан адамдар өзүндөн капкайда алыс экен деп ойлоого акың жок.

ЯШАР КЕМАЛЬ жолугушуу үчүн, жолугушуунун катышуучуларына айткан сөздөрү үчүн Михаил Сергеевичке чын жүрөктөн ыраазычылык билдирди. Дүйнөлүк маселелер — деп белгиледи ал андан ары, — айрыкча адамзаттын үшүн

алып, үрейүн учуруп турган ядролук коркунуч абдан татаал. Дүйнө жүзү ядролук согуштун чыгып кетүү коркунучу алдында турат. Биз аны кантип жок кылабыз? Бардык адамдарды, искусствонун бардык өкүлдөрүн, маданият, адабият ишмерлерин баш коштуруу зарыл. Согуш коркунучуна каршы мындай биригишүү уюшкандыкта гана жүргүзүлүшү керек.

Адамзат туш келген экинчи коркунуч — жаратылышты кыйсыпыр кылуу. Биз табият дамамат, күн санап жок болуп жатканына күбөбүз. Жаныбарлар дүйнөсү кырылып, жок болуп, курчап турган чөйрө жексен болууда. Бул коркунуч согуш коркунучунан кем турбайт.

Жаратылышты жок кылып жиберүү коркунучу өтө зор. Кээде биз бул коркунуч канчалык зор экенин элестете да албайбыз. Айрым учурда табиятка азыркы технологиянын залакасы тийип жатат деп калышат. Мен, — дейт Кемаль, — азыркы технологияга айып коё албайм. Эгер биз дүйнөнү сактап калуунун зарылдыгын түшүнсөк, анда бул азыркы технологиянын гана колунан келет. Арийне, азыркы технология биздин жашообузду, биздин дүйнөнү сактоо менен бирге, экинчи жагынан аларды талкалап да жатат.

Жазуучунун ою боюнча, адамзат үчүн дагы бир маселе маанилүү экен. Билим берүү системасынын түзүлгөнүнөн бери эки миң жылча убакыт өттү, адамдар анын жардамы аркылуу бирин бири өлтүрүүнүн, жок кылуунун эң жаңы каражаттарын жасап алышууда.

Дүйнөдө бардык нерсе өзгөрүүгө дуушар болду, бирок билим берүү системасы өзгөрбөй калууда. Бул маселелер өкмөттөр тарабынан да, алардын катышуусуз да чечилиши абзел.

ЛИСАНДРО ОТЕРО саясий планда да, этиканын, диндин көз карашынан айтылган да ар кандай пикирлердин көп

түрдүүлүгү Ысык-Көл жолугушуусунун учурундагы эң кызыктуу нерсе болду деп белгиледи. Биздин бардыгыбыз, — деп айтты ал, — ар түрдүү көз караштын адамдарыбыз, албетте мунун биздин позицияларыбызда чагылып көрүнүшү табигый иш. Бирок бардык айырмачылыктарга карабастан аркалай турган бир пикирге, жалпы позицияга, бир максатка бириктик. Негизгиси мына ушул эмеспи.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Сиздин оюнуз абдан туура. «Тегерек столго» чынында ар түркүн адамдар чогулуптур, бирок бул жолугушуу баарыңар үчүн кызыктуу болду, анын натыйжасында байый түштүнөр, менимче, түшүнүгүнөр, дүйнөгө көз карашыңар кеңейип, күчүнөр артты. Мен мына ушундан дароо эле пайдалангым келет. Бүт дүйнөнү алып көрөлү — баарыбыз ар түрдүүбүз. Бул эмне кемчиликпи? Бул — реалдуулук. Демек, ушул көп түрдүүлүктө жашоого, ар бир элдин таламын урматтоого үйрөнүү керек. Күн өчпөйт, эл өлбөйт деген кеп бар. Бул олуттуу, көңүл бурууга татырлык ой.

Ар кимибиз, ар башка болгондугубуздан бири бирибизге ок атууга тийишпизби? Биз ар түрдүүлүктөн пайдаланышыбыз максатка ылайык келет, андан жаңы майнап чыгарып, бири бирибизди байытышыбыз зарыл.

Биз жакшылап тил табыштык, — деди ЛИСАНДРО ОТЕРО бул сөздөрдү коштоп. — Биздин аракеттерибиздин максаты бир. Чогуу күрөшүүгө макулдаштык. Бизди бири бирибизден бөлүп турган нерселерден баш тарттык. Дүйнөдө азыр кыйын кезең, татаал маселелер көп, аны түрдүү карама-каршылыктар бөлүп турат. Ядролук куралдардын арбын топтолуп калганын эле алып көрөлүчү. Ошондуктан, жолугушуунун катышуучулары проблемаларды чечүүгө өз салымдарын кошууга толук ынтызар жана

негизги пункттар боюнча келишимге келишти. Бул биз өз планетабызды сактап калууга көмөк көрсөтө алабыз деген үмүттү пайда кылат. Биз дүйнө менен гармония түбөлүк жашашы үчүн адамдарга таасир эте алабыз жана таасир этүүгө милдеттүүбүз.

ОМЕР ЛИВАНЕЛИ чыгармачыл интеллигенция менен жетекчилердин мамилеси — маанилүү маселелердин бири экенин белгиледи. Окуп, билгенибизге караганда — деп айтты ал, — илгери журт башында тургандар акындарга зарурат болушчу экен. Бирок үстүбүздөгү кылымда биз өкмөттөр менен көркөм интеллигенциянын ортосундагы өз ара мамилелер кээде үзүлүп калганына күбө өтүп отурабыз. Нацисттердин бир башчысы «маданият» деген сөздү эшитсем, колу тапанчага башышат деп айткан. Ушу тапта деле, — деп сөзүн улантты Ливанели, — жазуучулар менен акындар олуттуу иштердин өтөөсүнө чыккылары келишет. Алар өз чыгармаларында биздин келечек тууралуу ойлорубузду, биздин кыялдарыбызды чагылткылары келишет. Биз дүйнөгө маданияттын улуу ишмерлерин берген өлкөдө турабыз. Бул — чоң олжо жана Совет өлкөсүнүн маданий баалуулуктарын көрүү жагдайында чоң мүмкүнчүлүк. Биз ушуга ыраазыбыз.

АУГУСТО ФОРТИ окумуштуу катары ал үчүн маанилүү деп эсептеген маселени козгоду. Биздин иште, — деди ал, — ар кандай ой-пикирлерди талкуулайбыз, ошондон кийин гана макулдукка келүүгө тийишпиз. Бардыгыбыз үчүн жалпы болгон нерсени табуу зарыл, мына ушундай жол менен гана илим алга кылат. Эгер буга жетишилбесе, анда илимде прогресс да жок. Биз үчүн көптөгөн кылымдар бою закон болуп келген Ньютондун закону ушундайча болгон, ал эми бул пайда болуп келаткан жаңы илимге да

колдонулушу ажеп эмес. Айтматов уюштурган жолугушуу бизге чоң дем-күч берди. Биз мындан башка маселелер боюнча жаңы диалогду көрдүк. Эгер бул биз үчүн акыйкат болсо, анда ал коом үчүн да акыйкат болууга тийиш. Мына ушундай жол менен гана ал прогресске жетишет. **М. С. Горбачевго** кайрылып, **А. Форти** Советтер өлкөсүндө алдыга жылыш үчүн зор потенциал бар экендигин айтты. Сиздерде сонун окумуштуулар, сонун жазуучулар бар, деп улантты сөзүн ал. Сиздердин өлкөнүздөр жана Сиз жеке өзүңүз дүйнөгө зор мааниси бар идеяларды бере аласыздар.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Биздин мүмкүнчүлүгүбүзгө ишенгениңиз үчүн мен сизге ыракат айтам. Биз дагы ишенебиз.

ДЖЕЙМС БОЛДУИН сөзгө аралашып, Менон мырза «үчүнчү дүйнөгө» байланыштуу айткан сөздөрүнө өз пикирин кошумчалагысы келгенин билдирди. Жер шарында адамдар көп, бир даары «цивилизация дүйнөсүндө» жашашат, башкаларын — «үчүнчү дүйнө» деп бул түшүнүккө бир кыйла текебер маани кошуп айтышат. Ал эми биздин максат коомго андан четтетилип калгандарды кошуу болуп саналат. Канчалаган адамдар Жер жүзүндө алар үчүн башка орун жоктой геттолордо жашашат же камактарда жатышат. Себеби бийликте турган кээ бирөөлөр аларды пайдасыз, коом үчүн артык баш эсептешет. Бул глобалдуу проблема. Ага абдан этият мамиле кылуу керек, антпесе, эскирген көз караштын илендиси, бул жерде да чоң роль ойноп келиши ыктымал. Бийликте тургандардын төмөндө тургандардан айырмаланган түшүнүктөрү бар. Бирок алар деле адам да. Аларды биздин түйшүк менен көз караштын чөйрөсүнө тартуу керек.

АФЕВЕРК ТЕКЛЕ сүрөтчү катары ал дайыма өз сезимин кыл калем менен

полотнонун жардамы аркылуу берүүгө аракет кылып келатканын айтты. Ошентсе да ал Советтер өлкөсүндө жүргөн акыркы күндөрүндө пайда болгон ой-пикирлерин бөлүшкүсү келет.

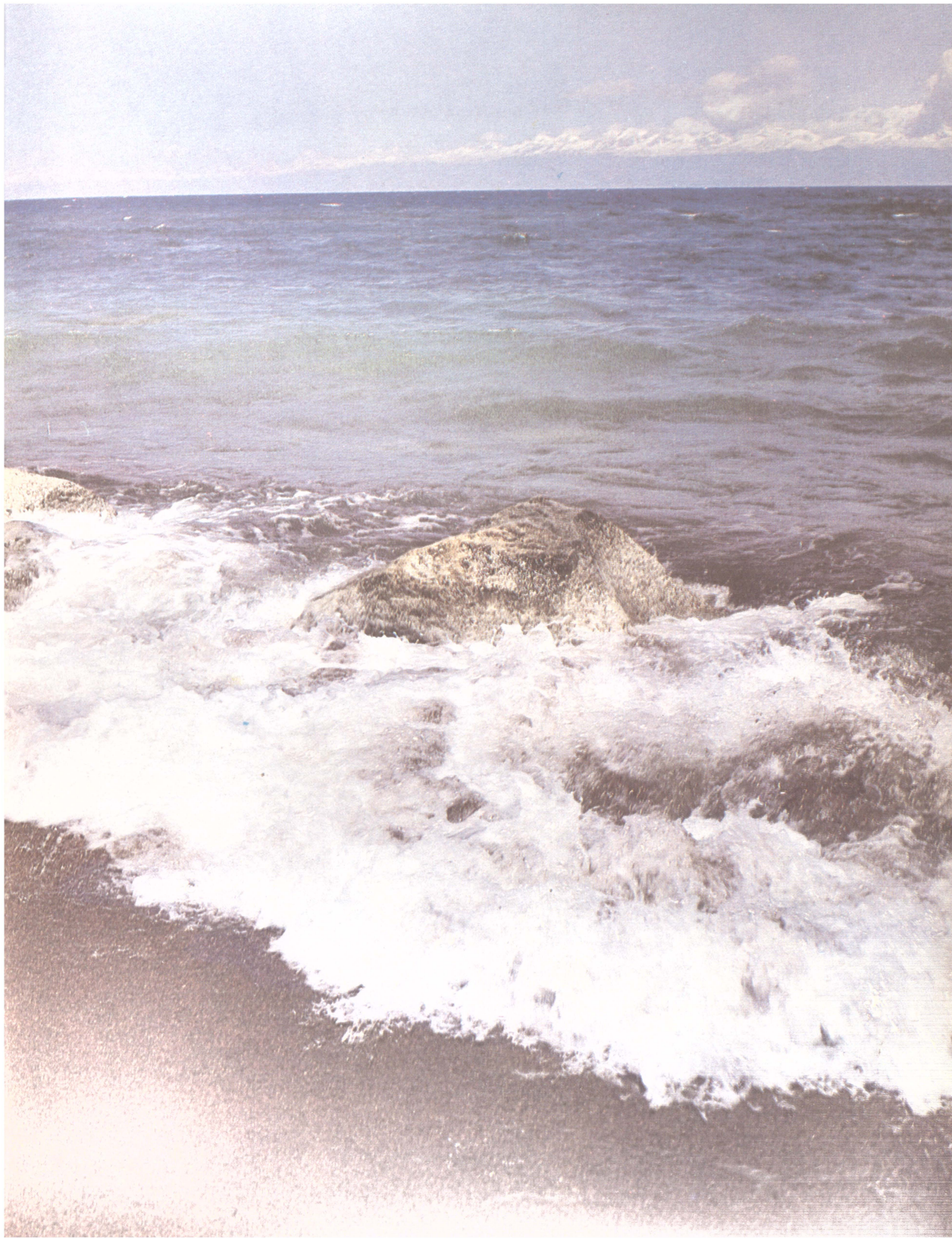
Мен көптөгөн проблемалары бар континентте жашаймын, деп сөзүн улантты ал. Бул Эфиопияга да тиешелүү. Ырас, башка өлкөлөрдө да жаңыча чечүүнү талап кылган проблемалар жок эмес. Мен Европадан өз үйүмө кайтып келгенден кийин, мага ал жерде окуткандардын көпчүлүгүн унутууга туура келди. Анткени бизде сүрөтчү «пил сөөгүнөн курулган мунарада» обочолонуп жашай албайт, ал өзүнүн талантын, өзүнүн чыгармачылык мүмкүнчүлүгүн өз калкы менен бөлүшүүгө тийиш. Ал өзү менен бир коомдо жашагандардын жүнүмдүк проблемаларын чечүүгө жардамым тиет деген үмүт менен жашоого тийиш.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Сиз да, Майор мырза да — сүрөтчү эгер анык сүрөтчү болсо, «пил сөөгүнөн курулган мунарада» обочолонуп жашай албайт деп айттыңыз. Жакында эле биз «Игордун кошуну жөнүндө сөздүн» 800 жылдыгын белгиледик — ыңгайдан пайдаланып мен ЮНЕСКОго алкышымды билдире кеткечмин. Мына 800 жыл бою бул жети жарым бет көлөмүндөгү ыр адамдарды толкундатып келе жатат. Жазуучулардын чоң тобу катышкан салтанаттуу жыйын бүткөндөн соң алар менен болгон аңгемелешүүдө мен минтип айттым: «Билесиздерби, бүгүнкү кечеден жана «Игордун кошуну жөнүндө сөздүн» 800 жылдыгынан кандай сабак алуу керек? Элдин тагдырын эмне түзөт, ошол жөнүндө жазуу керек. Биз сиздерден мына ушуну күтөбүз. Ал эми кандай жанрды тандап, кандай стилди жактырасыздар — бул сиздердин ишиниздер. Менин сиздерден мындан башка сурарым жок». Сүрөткер «пил сөөгүнөн курулган

мунарада» обочолонуп жашай албайт деген ой — туура гана эмес, ошону менен бирге абдан өз убагында айтылган ой.

А. ТЕКЛЕ М. С. Горбачевдун сөзүнө макул болду. Менимче кайтып барганда, деп улантты ал, чыгармачылык иштин үстүндө болом жана ошону менен бирге эле — африкалык катары, интеллигент катары — өз өлкөмдүн проблемалары менен да, универсалдык мүнөздөгү глобалдык проблемалар менен да түйшүктөнөм, анткени адам жөнүндө, дүйнө жөнүндө дайыма ой жүгүртөм.

Ысык-Көлгө келүү жөнүндөгү Айтматовдун чакыруусун алып мен алгач: эмне кыла алам, бул ишке, анан калса кийинки миң жылдыкта биздин алдыбызга коюла турган проблемаларды чечүүгө кандай үн кошом деп ойлодум. Бирок, бизге түзүлгөн ыңгайлуу атмосферанын натыйжасында өзүбүздүн оюбузду төкпөй-чачпай ортого сала алдык. Ысык-Көлдүн боюнда, Фрунзеде жүргөндө мен биринчи жолу төмөнкүлөрдү түшүндүм: менин алдыдагы жасай турган иштерим планетанын кандайдыр бир бурчу жөнүндөгү гана эмес, аалам жөнүндө ойго сугарылууга тийиш. Мен — деп улантты Текле, — Ысык-Көлдө таанышкан көптөгөн коллегаларым менин айрым идеяларымды бөлүшөрүн билип кубанычта болдум. Мен жаратылыштын, тоолордун кооздугун гана эмес, ошону менен бирге эле, ХХI кылымдын проблемаларын чечүүгө бел байлашкан, ага үмүт менен караган жана чын дилдери менен жаңы мамиле табууга умтулган ойчул адамдардын жан дүйнөлөрүнүн сулуулугун көрдүм. Сүрөтчү катары мен кээде жалгызсырачумун, бирок Ысык-Көл жолугушуусу мага жаңыча ойлоону тартуулады. Ошентип, мен өз өлкөмө, Африкага кайтып барып, коомго мурдагыдан да пайдалуу болууга, дагы да белсене иштөөгө бел байладым.

«Мы живем в горах и среди гор в долинах, у головы вод, в соседстве с тучами». Так говорят о природе Киргизии древние пословицы. Арктический холод высокогорий и субтропический климат долин здесь рядом. В природных зонах, как в калейдоскопе, отражается растительный и животный мир Киргизии.

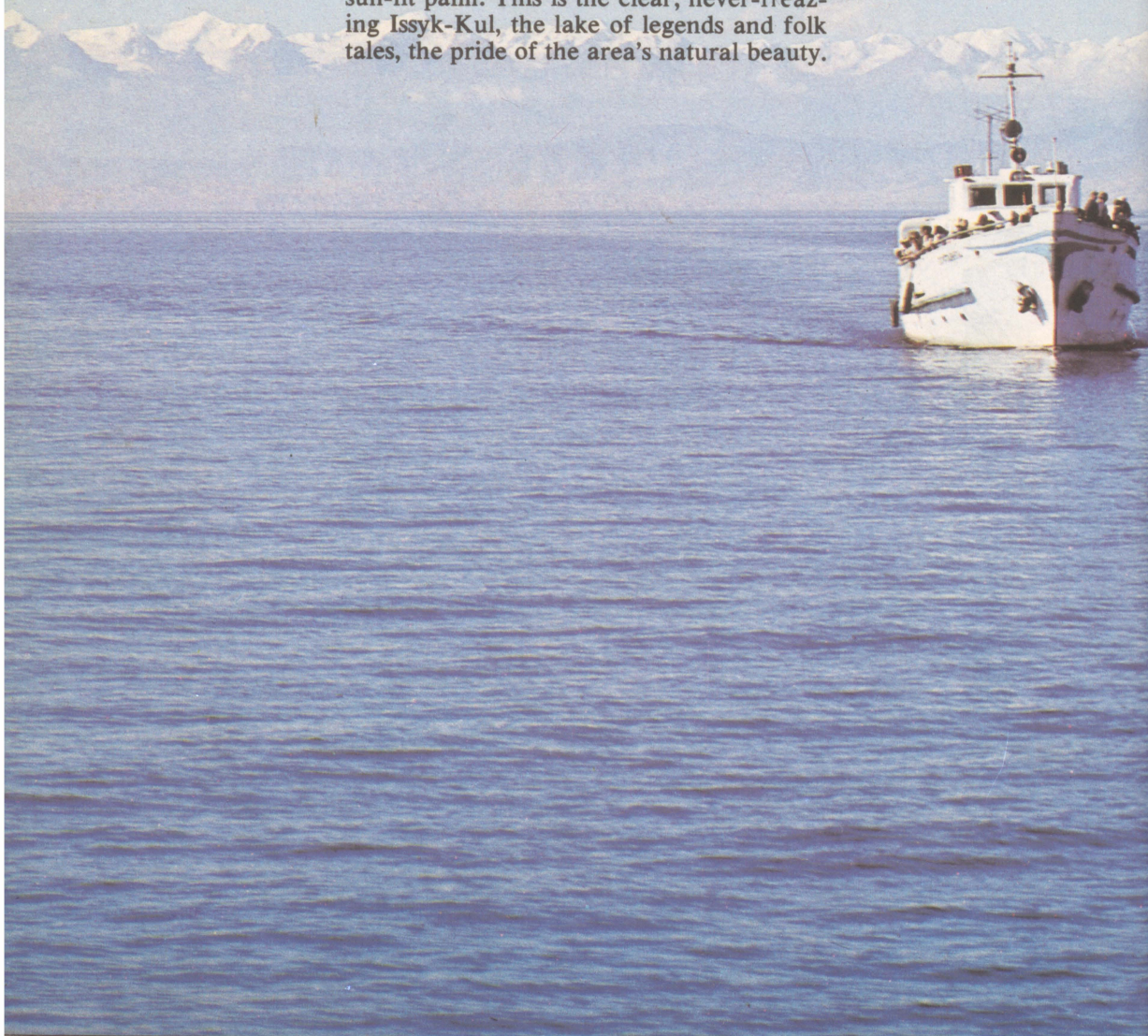
Кыргыз жергесинде асман мелжиген ак мөңгүлүү тоолор да, күн нуруна бөлөнгөн берекелүү өрөөндөр да бар. Бийик тоолордун салкын абасы өрөөндөрдүн субтропикалык климаты менен айкалышып турат. Кыргызстандын жаратылыш зоналарындагы өсүмдүк жана жаныбарлар дүйнөсү ар түрдүү

“We live in the mountains and in the valleys surrounded by mountains, by the source of waters next to the clouds”. This is the way old sayings describe Kirghizia's nature. The Arctic-like cold of the mountains is side by side with the subtropical climate. The natural zones present a kaleidoscopic picture of Kirghizia's flora and fauna.

Пропитанное свежестью горных лугов на
распахнутой солнечной ладони лежит
Киргизское море — прозрачный и ни-
когда незамерзающий Иссык-Куль, озе-
ро легенд и преданий, визитная карточ-
ка природы республики.

Жайы-кышы тоңбогон, берметтей тунук,
сансыз жомоктор менен уламыштарда
айтылган жергебиздин сыймыгы Кыргыз
денизи ак мөңгүлүү тоолорго курчалып,
күнөстүү өрөөндө чалкып жатат

Filled with the freshness of mountain mea-
dows lies the Kirghiz sea as if on an open
sun-lit palm. This is the clear, never-freaz-
ing Issyk-Kul, the lake of legends and folk
tales, the pride of the area's natural beauty.

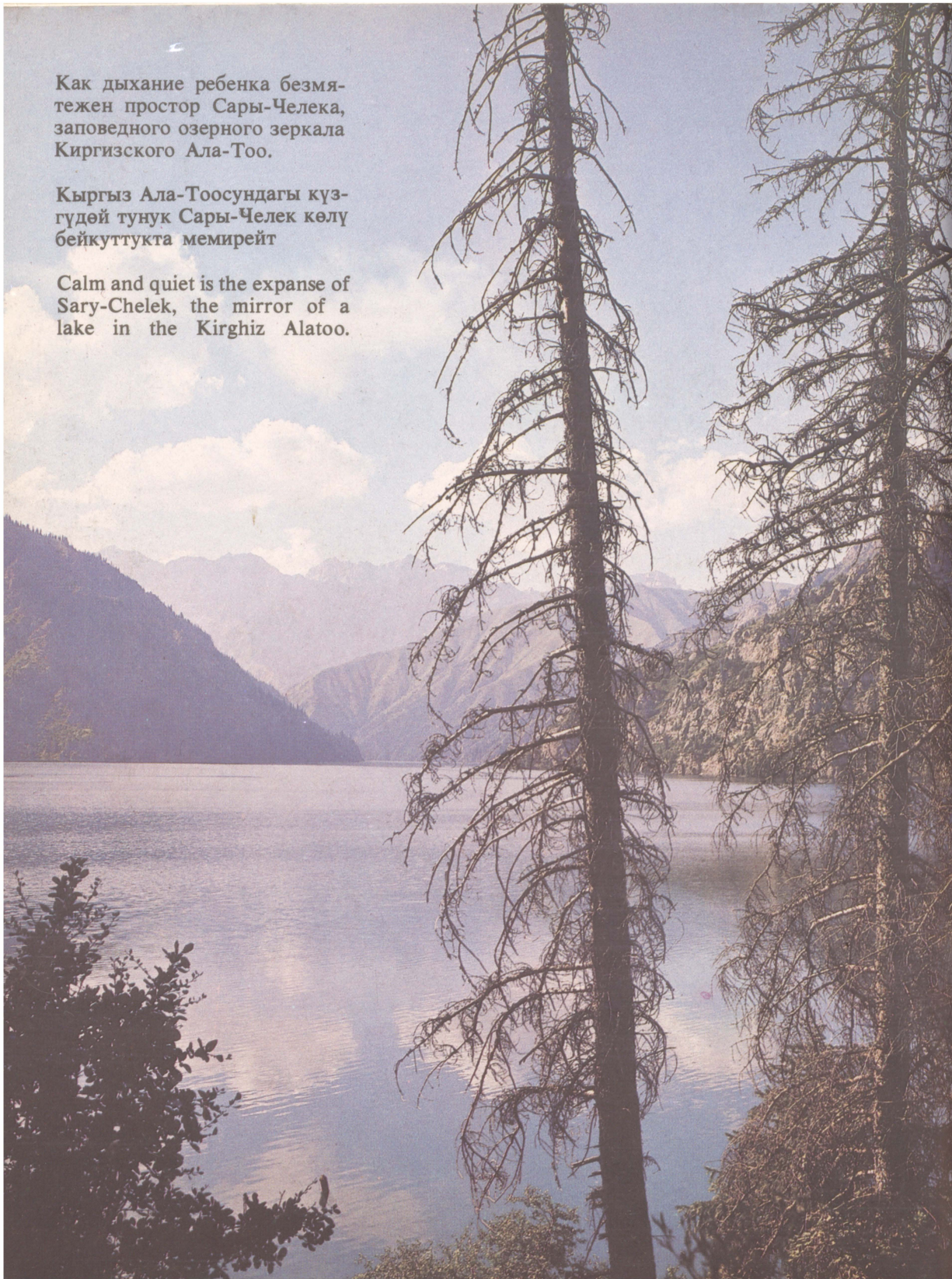

Как дыхание ребенка безмятежен простор Сары-Челека, заповедного озерного зеркала Киргизского Ала-Тоо.

Кыргыз Ала-Тоосундагы күзгүдөй тунук Сары-Челек көлү бейкуттукта мемирейт

Calm and quiet is the expanse of Sary-Chelek, the mirror of a lake in the Kirghiz Alatau.

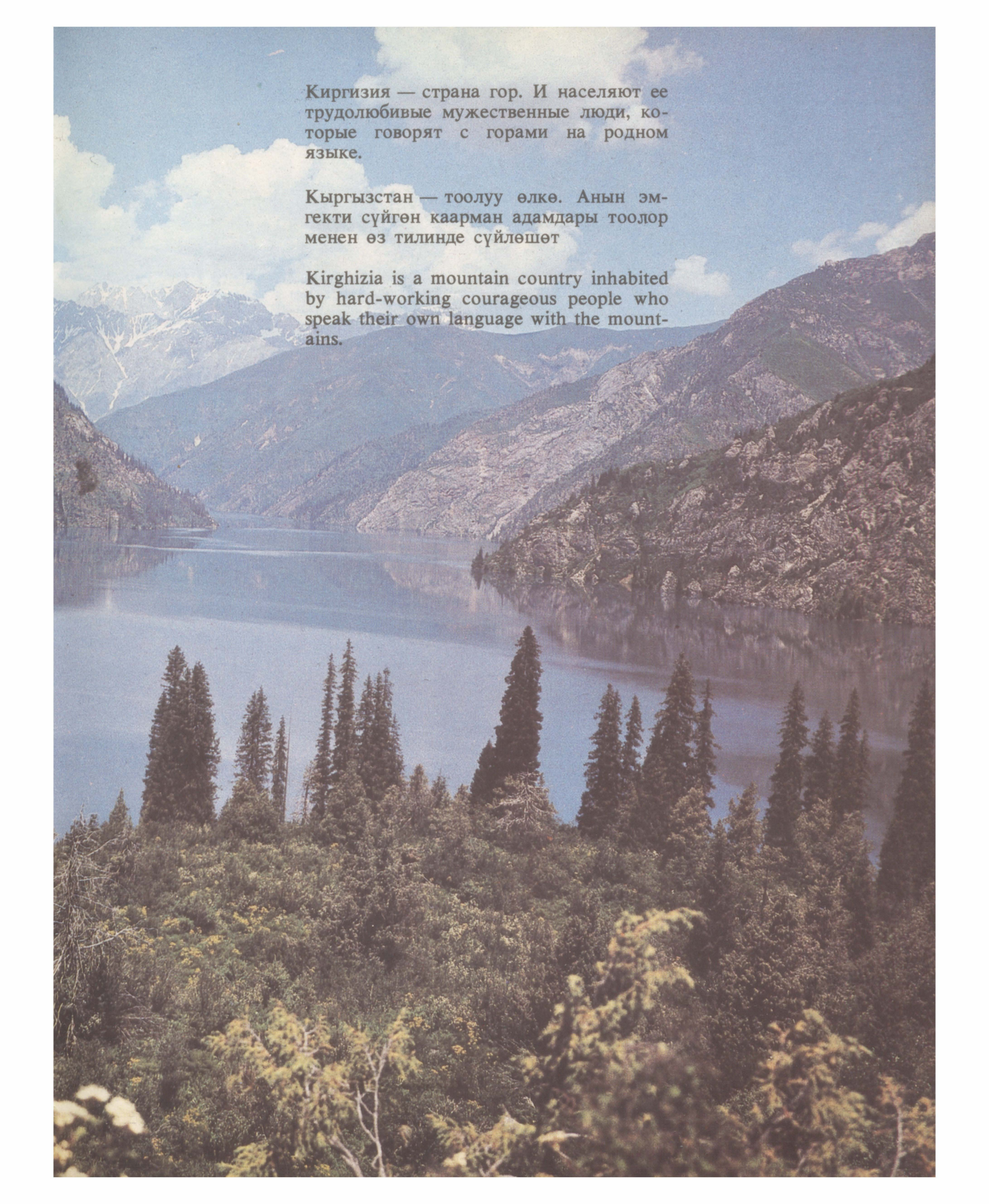

A scenic landscape photograph of a mountain valley. In the foreground, there is a dense forest of evergreen trees, with some yellow wildflowers visible. A large, calm lake occupies the middle ground, reflecting the surrounding mountains and sky. The background features rugged, rocky mountains with patches of snow on their peaks under a blue sky with scattered white clouds.

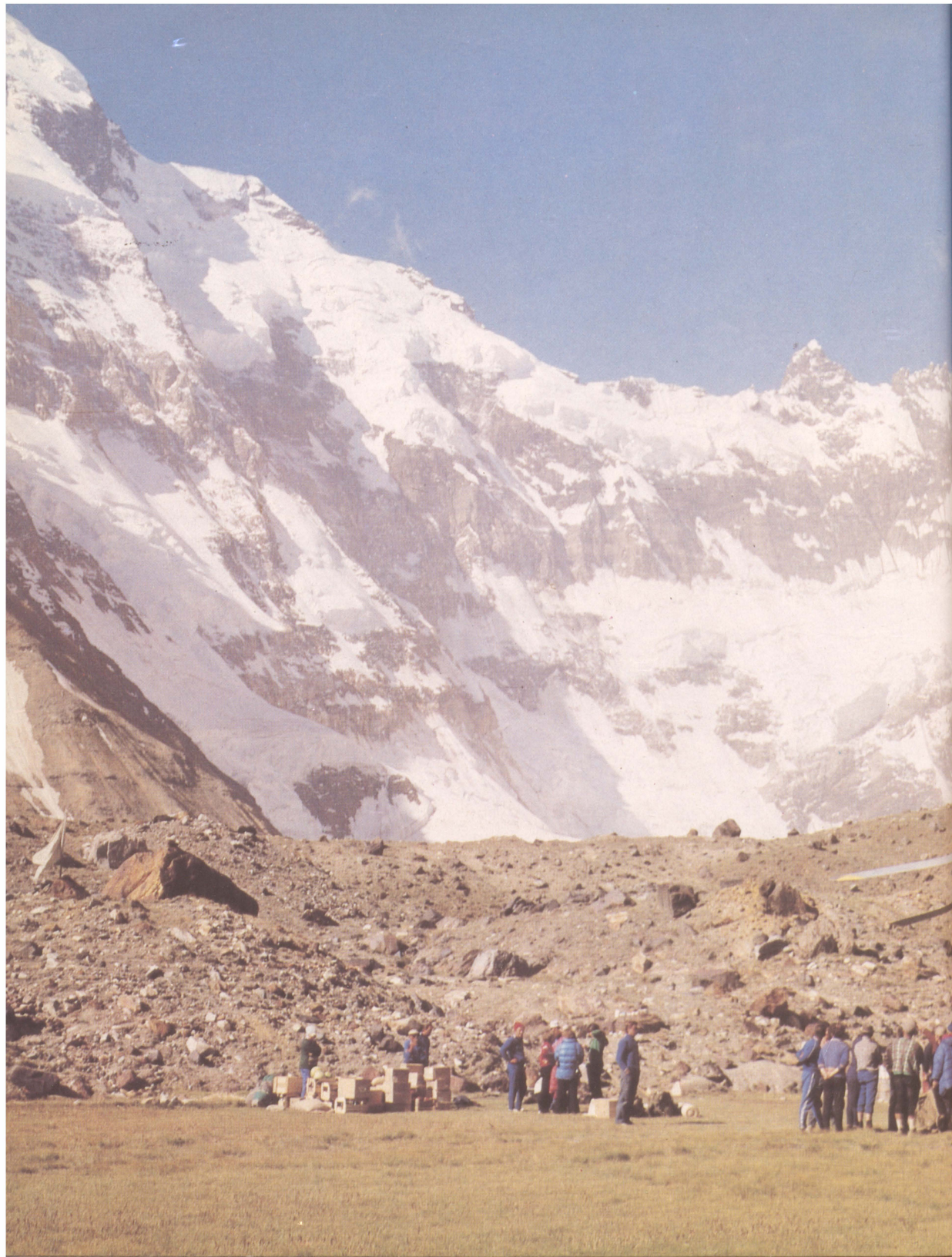
Киргизия — страна гор. И населяют ее
трудолюбивые мужественные люди, ко-
торые говорят с горами на родном
языке.

Кыргызстан — тоолуу өлкө. Анын эм-
гекти сүйгөн каарман адамдары тоолор
менен өз тилинде сүйлөшөт

Kirghizia is a mountain country inhabited
by hard-working courageous people who
speak their own language with the mount-
ains.

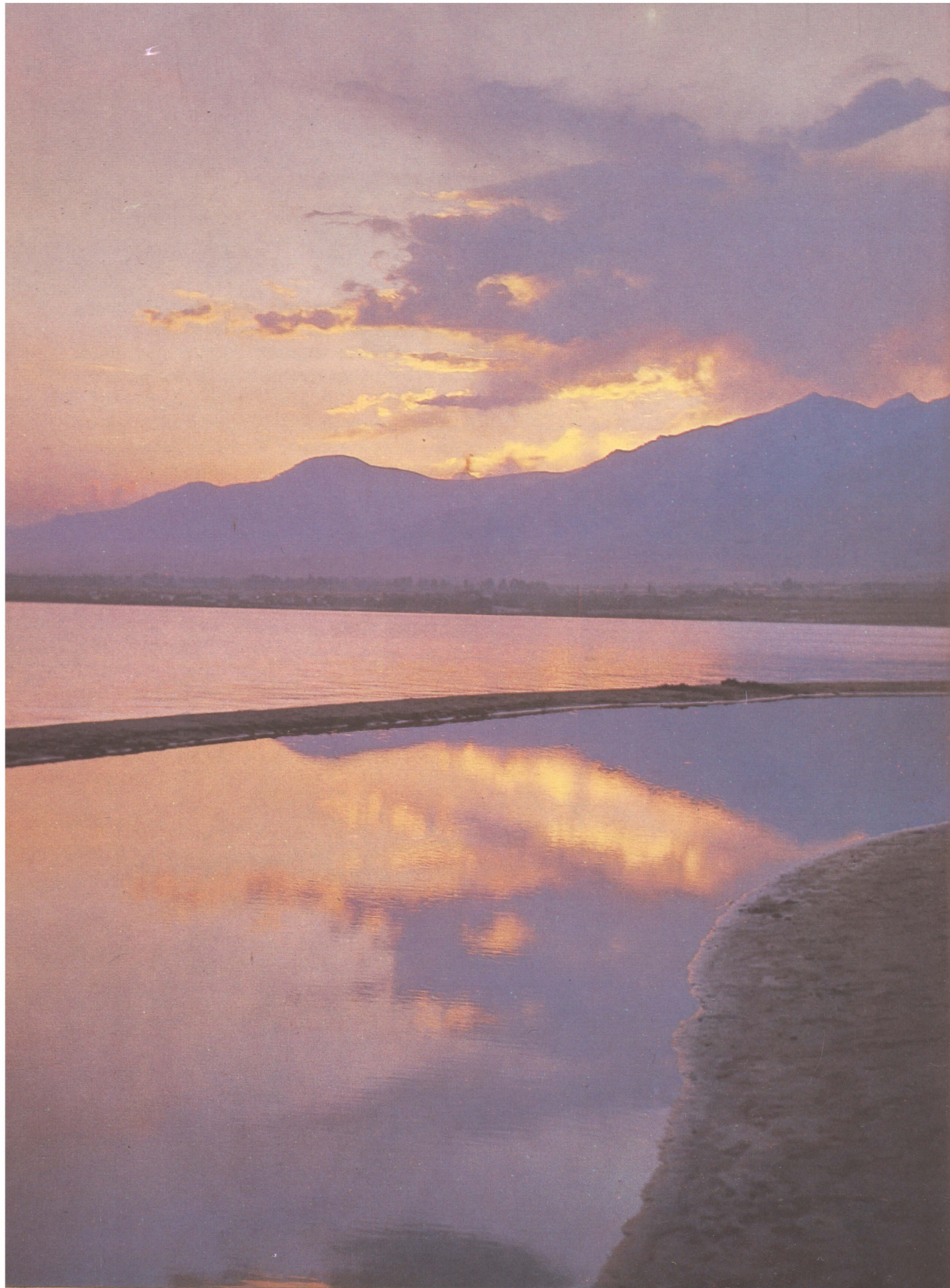

Киргизские горные вершины — давно стали местом паломничества альпинистов. С горных вершин, между космосом и землей раздаются ныне песни акынов.

Кыргыз тоолору альпинисттердин сүйгөн жери болуп калды. Космос менен жер ортосундагы тоо чокуларынан азыр акындардын ыры угулат

Mountain tops of Kirghizia have long become an attraction for the mountain-climbers. The songs of the *akyn*, can be heard in the mountains, halfway between land and outer space.

Бул форумдун уюштурулушу,— деп айтты Текле,— мен үчүн М. С. Горбачев сыяктуу жетекчилер, жакшы идеяларды келечек үчүн сабак болор конкреттүү формада, ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берди деген жаңы далил болуп калды. Жетекчилердин чыгармачыл кызматкерлерге ишенгени абдан маанилүү деп ойлоймун. Бул дайыма алгылыктуу чечимге жетишүүгө шарт түзөт.

Мен Советтер Союзунан — чыныгы чыгармачыл адамдар жашаган жана сүрөткерлерге зор урмат-сый менен караган улуу өлкөдөн бактылуу сезим жана ишеним менен кетип баратам. Африканы, айрыкча Эфиопияны көптөгөн кысыктар менен проблемалар басты. Мекениме кайтып барганда Эфиопиядагы жана бүткүл Африкадагы коллегаларыма Ысык-Көлдөгү жолугушуу жөнүндө жана да сүрөткерлердин ролу — искусство чыгармаларын жаратуу гана эмес, ошону менен бирге өзүнүн коомдук ишмердүүлүгү аркылуу адамдардын жүрөгүнө жаркын келечек тууралуу үмүттү түнөтүүдө экендиги жөнүндө айтам.

М. С. ГОРБАЧЕВ. Сиздер бул күндөрү көп нерсеге ой жүгүртүп, талдап чыкканыңыздарды сезип турам, аныңар кут болсун. Мени да көп ойго салдыңыздар.

Чыгып сүйлөөчүлөр деле аяктап калды окшойт, ошондон улам Ысык-Көлдөгү жолугушуу жөнүндө мен да ой бөлүшсөм дейм. Менимче, бул, мындан ары улана турган чоң иш. Бул ишке биз тилектеш болуп эле тим калбай, колдой турганыбызга да ишенсеңиздер болот.

Жолугушуудан каниет алганыңыздарды көрүп турам. Эмгеги элге арналса да, жалгыз отуруп, жалгыз иштөөгө көнүп алганын Артур Миллер азыр эле айтып өттү. Ысык-Көлдөгү жолугушудан бир нерсе чыгабы, алыс сапардан майнап болобу деп күнөм санаганын ал

мойнуна алды. Миллер мырза да, башкаларыңыздар да жолугушууга келгенге өкүнбөгөнүңүздөр азыр мага көрүмүп турат. Менимче, бул сиздердин гана ийгилигиниздер эмес, өзүңүздөр жашаган бардык өлкөлөрдүн элдеринин ийгилиги. Жеке өзүм сиздер тараптамын. Аракетиниздер чоң, аныңарды куттуктайм. Биздин бүгүнкү жолугушуубуз жөнүндө, бул өз ара адамдык кызыгуудан улам гана болгон жок деп айтаар элем. Бирок аны деле айыптоого болбойт, себеби биз акыры келип баарыбыз эле философ эмеспиз, алды менен адамбыз.

Жолгушсак деген тилегибиз мен тараптан да, сиздер тараптан да өзүбүз мекендеген дүйнө жөнүндө, анын болочогу жөнүндө чогуу кам көрүүбүздөн, кабатырлануубуздан улам ишке ашып отурат деп ойлойм. Ошол дүйнөнүн бүгүнкүсү, эртеңкиси жөнүндө ой толгоого толгон-токой негиз бар. «Ысык-Көл форумунун» артыкчылыгы ошол жолугушууга келген адамдардын кесиптери гана эмес, дүйнөгө болгон көз караштары да ар түрдүүлүгүндө деп ойлойм. Жалпы адамзат масштабында ыркка келишип, макулдашып алууга боло турганын форум миниатюрадан көрсөткөндөй болду.

Жакында бүгүнкү дүйнөнү тынчсызданткан проблемаларды талкуулоо үчүн Москвага келишкен окумуштуулардын чоң тобу менен жолугуштум. Алардын арасында кадыр-барктуу, атагы таш жарган адамдар, Нобель сыйлыгынын лауреаттары бар болчу. Мен аларга саясат илимий далилге муктаж дедим. (Бул басма сөздө жарыяланган.) Саясат илимий талдоого таянса жана эки жакка ойт бербей, ойго келгенди иштөөдөн жана импровизациядан оолак болсо, проблемаларга зарыл жоопторду бере алат.

Саясат ар бир улут жана бүткүл адам-

зат топтогон бардык акыл-байлык менен азыктануусу керектигин бүгүн чоң ишеним менен айта алам. Биздин интеллигенция (азыр совет элинин биримдиги жөнүндө айтып жатам) дайыма адамдын жан дүйнөсүн изилдеп, адам жөнүндө тынчсызданган, ой терметкен. Адамдын тагдыры жөнүндө баш катырбаган саясат — жаман саясат, адамгерчиликке жат саясат, ал сый-урматка татыбайт.

Ошондуктан, саясатчылардын жана азыркы маданияттын өкүлдөрүнүн табигый байланыштарынан өтөрү жок деген ой-пикириңиздерге, мен айтар элем, алардын өз ара карым-катнашта болуп, жолугушуп, такай пикир алышып турууларына толугу менен кошулам. Мындай байланыш эки тарапка тең пайдалуу болот деп ойлойм.

Саясатта ийгиликтер жана табылгалар менен бирге чоң жоготуулар, жаңылышуулар, кала берсе кырсыктуу жаңылышуулар болгон сыяктуу эле, искусстводо да ири ийгиликтер, ошондой эле көп жоготуулар бар экенин сиздер танбайсыздар го деп ойлоймун. Өзгөчө искусство жана анын айрым тармактары жана өкүлдөрү чыныгы турмуштан бой тартып, кала берсе адамдардын турмушундагы эң зарыл проблемаларга кырдына караганда ошондой абалга жетет.

Бир талаш пикир айтсам деп турам. Байыркы эле эмес, жакындагы эле окуяларды эстеп көрүңүздөрчү. Бул же тигил кейиштүү окуялардын себептерин териштирүүгө адамзаттын акыл-эси, кайраты жана ар-намысы дайыма жетишип келген. Бирок, тилекке каршы, бул эреже катары кысым болгондон кийин жасалып келген. Эгерде адамдар кырсык босогого кирип келгенде ар качан аны өз учурунда четтете алса, анда бүгүнкү күндө дүйнө кандай гана болор эле?

«Ысык-Көл форумун» куттуктап, аны, баарыбызды жок кылуучу кырсыктын

алдын алыш үчүн азыркы дүйнөнү түшүнүп, анын келечеги жөнүндө үн кошо турган бардык элдердин жана улуттардын мыкты күчтөрүн баштап кете турган дагы бир интеллектуалдык далалат деп эсептейм.

Биздин жолугушуубуздун артыкчылыгы — ага эң эле ар түрдүү адамдардын катышып жаткандыгында. Бирок алар өздөрүн бөлүп турган нерседен жогору турат жана негизги маселе — адамзаттын келечеги үчүн бардыгынын жоопкерчилиги жөнүндөгү маселе боюнча жалпы макулдукка келе алышты. Бул башкалар үчүн таалим болмок. Ал маселелер боюнча партиябыздын съездинде айтылгандар менен тааныш болсоңузда керек. Съездде өзүбүздүн проблемаларды талкуулоо менен эле чектелбей, өз ара байланышта болгон, өз ара карым-катнашта болгон, бири-бирине кастарын тигишсе да бир бүтүн дүйнөгө серп салууга аракеттендик. Бул идеяны Ленинден алдык. Ленинди окуп жана кайталап окуп жатканым жаңылык деле болбосо керек. Бул сиздер үчүн чоң жаңылык эмес.

Жалпы адамзат жашаган үйүбүздөн ядролук коркунучту оолактата албасак, анда эмне болмокчу? Эгерде алаамат башка түшсө, анда жаңылыштыкты оңоо үчүн мүмкүнчүлүк болбой калар эле. Азыр алааматка салчу коркунучту жалпы аракет менен гана четтетүүгө мүмкүн болгон тарыхтын коогалуу кезеңи келди.

В. И. Ленин кылымдын башында эле коомдук өнүгүүнүн, жалпы адамзат казынасынын таламдарынын тигил же бул таптын кызыкчылыгынан жогору турары жөнүндө залкар мааниси бар терең ой айткан. Бүгүнкү ракеталык-ядролук кылымда бул ойдун мааниси бөтөнчө даана сезилүүдө. Ошондуктан, дүйнөнүн башка бөлүгүндөгүлөр да жалпы адамзат казынасынын тигил же бул адамдар

жактаган башка бардык нерседен жогору турары жөнүндөгү тезисти түшүнүп жана кабыл алышын абдан каалайм.

Биздин замандын кооптуулугу жөнүндө көбүрөөк сөз кылып, азыркы учурдагы жана келечектеги тынчтыкты чыңдоодо зарыл ченемдерди биргелешип издеп, тынчтыктын тагдыры үчүн ар бир адамдын ар-намысын жана жоопкерчилигин ойготуу керек. Жашоо-турмуш үчүн, адам үчүн, бардык кыйынчылыктарына жана карама-каршылыктарына карабастан, цивилизацияны сактап калуу керек. Ал эми адамзат жашай берсе, карама-каршылыктарды кантсе да бир амал таап, жөнгө сала алат.

Ошондуктан, ааламда теңдеши жок дүйнөбүздү аман сактоо — милдеттин милдети болуп калды. Ядролук коркунучка каршы күрөшүүнүн маанисин экология, илимий-техникалык революциянын салдары, информация проблемаларынан келип чыккан камкордукка каршы койгон жокмун.

Мен деле сиздер сыяктуу, төрт тарабы төп келген дүйнөдө жашап жатабыз деп ойлой албайм, айта да албайм. Бирок аны кемелине жеткирүүгө болоруна ишенем. Интеллектуалдуу күч-кубатты да, сиздер айткан илимий ачылыштарды да, технологияны да ушул максатты жүзөгө ашырыш үчүн кызмат кылдырса болот. Бирок баарынан мурун дүйнөнү ядролук кыйроо коркунучунан сактап калышыбыз керек.

Дүйнөдөгү адамдардын ядролук коркунучтан коопсузданышы — кайсы жерди жердегенибизге, кайсы идеологияны жактап, кандай динди туу тутканыбызга карабай, баарыбызды баш коштуруп турат. Мунун баары ар кимдин өз иши, өз ишеними болуп кала берсин. Бирок биздин баарыбыз үчүн ядролук-ракета-лык кылымдын башкы реалдуулугун туя билүүдөн өткөн маанилүү милдет жок

болсо керек деп ойлойм. «Ысык-Көл форумунда» бул маселе көңүлдүн чордонунда болду, жолугушуунун бардык катышуучуларынын форумдун идеясын өнүктүрүү менен бүгүнкү дүйнөнүн проблемаларын кадыр туткан азыркы акыл эмгегинин өкүлдөрү алдынкы интеллигенциянын улам чоң тобун бириктирип, алга кадам таштоо жөнүндөгү жалпы тилеги кабыл алган билдирүүдө айтылды. Менимче, бул чоң иш. Ар бир саясатчынын өз мүмкүндүгү бар, искусствонун өкүлүнүн да өз өрүшүндө андан кем калбаган мүмкүндүгү бар.

Адамзатка апаат салууга далбас урган күчтөргө маданият ишмерлери кандай бөгөт коё алат? Дүйнөлүк биринчи согуш чыгар алдында мындай проблемалар Лев Толстойду аябай тынчсыздандырган болчу. Ал биздин доор менен үндөшүп турат. Дүйнөлүк адабияттын сексендеги бабасы согуштун жакындап калганын сезген. Ал согуштан пайда тапчулардын колунда миллиарддаган акчасы жана миллиондогон аскерлери бар деген. Жазуучунун колунда бир гана кубаттуу курал — чындык бар. Ошонун өзү эле күрөштөн күдөр үзбөсө болот! — деп айтууга негиз берет.

«Ысык-Көл форуму» — жаңыча ойлоону эмне берерин ырастоочу эң чоң далил. Саясат дарагы бүчүр байлай баштаганын, мындай бүчүрлөр маданият майданында өнүп чыкканын көрүп турабыз, ушунун өзү эле көпкө үмүттөн-дүрөт.

Бүгүнкү реалдуулукту бирдей түшүнүү үчүн жаңыча ойлоону зарыл экендигин дээрлик баарыңыздар айтып өттүңүздөр. Ошондой ойлоонуу негиз кылып, Советтер Союзу мурда бир жолу да сунуш кыла элек сунуштар менен Рейкьявике барды. Ошентсе да мындай жаңы ойлоону Рейкьявике жетишсиз болуп калды. Мен мындай деген маселе койдум: биз

талап жана ультиматум коёлу деп келген жокпуз, сунуштар — АКШнын президенти тарабынан да ошондой болот деген ойдо алысты көздөгөн сунуштар менен келдик. Рейкьявик жөнүндө көп айтылды. Бул иштин ойрон болушу эмес, күдөр үзгөндүк эмес, бир топ алга бастык. Бул жолугушуу ядролук куралды жоюуну баштоого негиз сала турган макулдашууга жетишүүгө боло тургандыгын көрсөттү. СССР алдыга койгон жаңы сунуштардын программасы өз ара алгылыктуу чечимдерди издөөнүн эшигин жаппастан, кайра аны ачат. Ал туюктан чыгууга реалдуу мүмкүндүк берет. Ошону менен бирге жолугушуу макулдашууга жетиш үчүн кыйла кыйынчылыкты жоюу керек экендигин да көрсөттү.

Рейкьявиктин негизги сабактарынын бири ядролук доордун реалдуулуктарына ылайык келген жаңыча саясий ойлоону, бул — жыйырманчы кылымдын аягында адамзат барып такалган оор кырдаалдан чыгуунун бирден-бир шарты экендигинде турат. Бүткүл адамзат коомунун саясий ойлонуусуна терең өзгөрүүлөр талап кылынат. Азыр, арийне, Рейкьявиктеги жолугушууну жыйынтыктоого АКШда пропаганда ар түрдүү топтордун жана жааттардын мүдөөлөрү, шайлоо ж. б. катуу аралашып кетти. Мындай кезде эч нерсе кыла албайсың. Бирок шайлоо өтөт, проблемалар кала берет, ошондуктан аларды чечүүнүн жолдорун ойлоп, издөө керек.

Сиздердин бизде жүргөндө көрүп-билгениңиздер жөнүндө, биздин коом жөнүндө ой-пикириңиздерди угуш мен үчүн абдан кызыктуу болду. Биз кызык кезеңден, тарыхый өнүгүүнүн кызык доорунан өтүп жатабыз, социализмдин базасында турмушубуздун бардык тармагын жаңыртсак дейбиз. Өзүбүз ишенген, артта калган Россияны бүгүнкү дең-

гээлге жеткизген баалуулуктарыбыздан баш тартпайбыз. Жөн эле экономиканы, социалдык чөйрөнү, маданиятты өнүктүрүү үчүн биздин система бергендерди жаман, сыйдалап айтканда, жетишсиз пайдаланып жатканыбызды байкадык. Ал аз келгенсип, бизде социалисттик баалуулуктарга такыр шайкеш келбеген, белгилүү деформациялар болгонун да билип калдык. Кеңири маалымдуулукту жана демократияны пайдалануу менен кайра куруу жолуна түшкөнүбүздү элибиз жакшы кабыл алды. Ондогон жылдар бою боло элек колдоону сездик окшойт.

Биз ошол жол менен барабыз. Бу дүйнөдөгүлөрдүн бир даары пландарыбызды куттуктап, кубаттап, ниетибизди жана тилегибизди колдоп жатышат. Калгандары эмнегедир жүрөкзаада болушат. Биздин ишибиз элдин үмүтүнө жооп берип гана тим болбостон, башка элдер жана мамлекеттер менен кызматташуунун жаңы формаларын табууга мүмкүндүк берет деп ойлойбуз. Бизге бут тосмок болушат. Бирок Россиянын мүнөзү мындай: эгер ага жолтоо болушса, анда ал ого бетер күчөйт! Бизге, мына ушундай саясатты баштагандарга, ал кимдир бирөөнүн кычыгына тийип, тынчын алып жаткандыгы ал түгүл дем берет. Бул дагы багытыбыздын тууралыгын ырастоочу далил болуп саналат.

Дагы далай аракет керек экендигин түшүнөбүз. Кайсы бир жерде бул процесс начар жүрүп жатат. Бирок ойлоп көрүңүздөр: биз — 280 миллион адамбыз, 100дөн ашуун улутпуз жана элбиз! Бүгүн баарыбыз тең азыркы саясат биздин коом үчүн ачкан көп нерсени жаңы жагдайдан карап, келечектин ой өрүшүн кеңейтүү менен кайра ойлоношубуз керек. Бул жөнөкөй маселе эмес да.

Биздин интеллигенция чоң жардам берет деп ишенебиз. Советтик интеллигенция — бул өтө маанилүү — кайра куруу

процессине белсенип кошулду, жөн гана кошулбастан, анын кызуу жактоочусу болуп калды. Бүткүл коомубуз кыймылга келип, бул кыймыл улам күч алууда. Бул болсо ички милдеттерди гана эмес, глобалдуу проблемаларды чечүүгө да чоң мүмкүндүк берет. Мүмкүндүгүбүз күчөйт, материалдык, саясий, интеллектуалдык, моралдык жактан салымыбыз артат.

Сиздер менен жолугушуп, жакындап таанышканыма, сиздерди көргөнүмө чоң кубанычтамын, көбүңүздөрдү сыртыңардан гана билчүмүн.

Сиздерге адамдык бак-таалай, оболку башталышы үчүн «Ысык-Көл форумунда» макулдашканыңыздардын бир аз бөлүгү болсо да ишке ашырылышын каалайм.

ҮНДӨР. Көбүрөөгү ишке ашсын...

М. С. ГОРБАЧЕВ. Сиздер көп нерсени каалаганыңыздарды көрүп турам. Мунуңуздам мен андан бетер кубанам. Сиздер менен пикирдешкениме терең ыраазымын.

Сиздерге жакшылык каалайм. Сапарыңыздар байсалдуу, ишиңиздер ийгиликтүү болсун.

Жолугушууга катышып отурушкандар М. С. Горбачевго чын ыкластан ыраазычылык билдирип, кол чабуулар менен узатышты.

Ч. АЙТМАТОВ

ЫСЫК-КӨЛ ФОРУМУНУН
АЧЫЛЫШЫНДА
СҮЙЛӨНГӨН СӨЗ

Урматтуу меймандар, кадырман достор!

Сиздер биздин жергебизге сапар жүрөр алдында мынчалык узак жол жүрүп, кай жерге барабыз деп, географиялык картага бир сыйра көз жүгүртүп чыксаңыздар керек. Бирок, бардык маалымат түшүрүлгөн бир да карта жок. Ошондуктан, сиздерден уруксат болсо, мен, бул тууралуу кыскача түшүнүк бере кетейин.

Азыр сиздер турган тоолуу аймак Орто Азиянын туу кыйыры, совет-кытай чек арасы тогошкон жер. Байыркы бул аймак өткөн чактарда Бухара, Самаркандан тартып азыркы Алматыга жана андан аркы кыйла жерлерге чейин Түркстан деп аталган. Андан да аркы замандарда байыркы Бактрия менен Согдиана ушул жерлерге жамаатташ өкүм сүргөн. Чыгыш адабий кенчинин өлбөс-өчпөс чыгармаларында айтылган, Иран менен Турандын узакка созулган кагылышуулары мына ушул аймактарда өткөн.

Мен, азыр, бул жерде, бир маанилүү нерсени — маданияттын эки түрүнүн — көчмөндүк жана отурукташкан түрлөрүнүн узак мезгилдер бою катарлаша жашап келишкендигинде жаткан, биздин жергебиздин дагы бир тарыхый-маданий өзгөчөлүгүн белгилей кетейин. Кытайдан Византияга кеткен Улуу жибек жолунун кыйласы биздин аймагыбызды тепчип өткөн, ошондуктан, эгерде, Улуу жибек жолунун маданиятын, узак мезгилдерге Европа менен Азиянын ортосуна салынган көпүрө, отурукташкан жана көчмөн турмуштардын элементтерине каныккан белгилүү, өзгөчө цивилизация катары карасак, анда, кылымдардын тээ түпкүрүнөн бери ушул тоолуу аймакты мекендеген байыркы кыргыздар, биздин ата-бабаларыбыз да жибек жолунун өнүгүп-өсүшүнө өз салымын кошкон, себеби, канткен менен кербен-

дер дүйнө-мүлктү эле эмес, ошондой эле басып өткөн жолунун маданий жетишкендиктеринин рухун да ала келишкен, элдердин жана континенттердин турмуштук тажрыйбаларды алгоо-лошууларынын өбөлгөсү болгон.

Эми бүгүнкү күндөргө кайрылайын. Биздин республика Кыргызстан азыркы административдик-мамлекеттик бөлүнүшү боюнча өлкөнүн ичинде Казакстан, Өзбекстан, Тажикстан менен чектешип турат.

Сиздер кадам койгон жердин болжолдуу географиялык орду мына ушундай.

Андан ары, мен, сөзүмдүн башатында ушул жолугушууга катышып отурган ар бирибиз барыдан мурда инсан катары өзүнүн атынан келгендигин, ошондон кийин гана, белгилүү даражада тигил же бул өлкөнүн өкүлү экендигин айта кетмекчимин. Башкача айтканда, биздин кайдан келгендигибиз эмес, ким экендигибиз өзгөчө маанилүү. Ошондуктан, жолугушуубузду инсандык мүнөзүн белгилей кетким келет. Мен, муну менен, биздин жолугушуубуз кандайдыр бир официалдуу максатты көздөбөстөн, жекече, инсандар аралык, эгерде каалаксаңыздар бир чөйрөнүн адамдарынын өз жакшы ой-тилектери өбөлгө болгон, өзүнчө жолугушуусу болмокчу деп айта кетүүнү каалар элем.

Мындай жолугушууну ойлоштуруп жатып, мен, чындыгында, эгер ушундай деп айтууга мүмкүн болсо, азыркы тарыхый доордо жашап жаткандар биздин чыр-чатактан арылбаган, блокторго бөлүнгөн дүйнөбүздүн уламдан-улам курчап, опурталдуу болуп бара жаткан ырксыздыгын жекече иретте аттап өтүүнү каалагамын. Менин кайрылган адамдарым адабияттагы, искусстводогу, коомдук ой-пикирдин чөйрөсүндөгү пикирдештерим экендигине көзүм жеткен,

ишенге мин. Тигил же бул уюм жетекчиликке алган эл аралык конференцияга же университеттик семинарга эмес, бардыгыбыз бир көчөдө, а балким шаардын бир четинде жашаган сыяктанып, ойго келе калганда телефондон өз ара кабарлашып алып, анан жөн-жай, мейманчылап бирибиздин төрүбүзгө чогулуп, ойпикирлерди төкпөй-чачпай ортого салышып, баарлашып отуруп кайтууга татына күндөрдүн биринде, өз алдыбызча, жер жүзүнүн бир бурчуна чогула алабызбы, мына ушуну билгим келди...

Ошентип, бул менимче орундалган сыяктанды. Мен бул жөнүндө кечээ, аэропортто, сиздердин самолетту күтүп жатып ойлогомун, а азыр болсо бардыгыбыз чогуу отурабыз. Мен үчүн, менин үй-бүлөм үчүн бул чыны менен эңсеп күткөн улуу күн. Балким, мен, өзүмдүн азыркы курагым менен келген, рух рух аркылуу гана көкөлөөрүн, байырын жана замандаштардын ошол руханий жакындыктарында улуу тириликтин куту жаткандыгын туюум менен келген сезимди баштан өткөрүп жаткандырмын. Биздин бул жерге чогулушубуз, негедир, бир кездерде баштан өткөргөн кереметтүү күндөрүм — аруу балалык чагымды менин эсиме салды. Өткөндө, орум-жыйым түйшүгү аяктап, мал жайлоодон түшкөндөн кийин, күздүн азыркыдай толуп турган күндөрүндө кыргыздын карыялары «шерне» жешип, бири-бириникине мейманчылашар эле. Бул, бири-бирин жакшы билишкен, өзүлөрүнүн ошол жаймажай маектешүүлөрүнөн суусун кандырышкан, баарлаш, кадырман адамдардын өз чөйрөсү болгон. Алдын-ала макулдашылгандай ошол аймактын адамдары кезге менен улам бириникине жумасына бир же эки ирет «шернеге» келишчү. Ошентип, ар дайым мыкты атты минип, мыкты тонду кийип үйдүн эр-бүлөсү «шернеге» жалгыз жөнөөр эле. Жубайы

үй ээсинин эл алдында абройлуу көрүнүшүнүн камында болуучу. Шернеге аттанган карыялардын кээ бирөөлөрү — мейли, турмуш даанышманы болуп калгандардын ошол чөйрөсүндө эмне сөздөр сүйлөнөрүн бала уксун дешип, сүймөнчүктүү небересин учкаштырып ала баруучу. Ар нерсеге көп кызыккан бала — мен да өз учурунда ошондой «шернелерге» баргам. Менин азыр түшүнгөнүмдөй, ал руху, турмуштук тажрыйбасы теңдеш адамдардын аңгемелешүүлөрү болгон. «Шернеде» козунун же күз маалына ылайык семиз улактын жаш этин жешкен, кымыз, чай ичишип, нарктуу сөздөрдөн сүйлөшүшкөн. Ал сөздөр эмне жөнүндө болор эле? Ошол замандарда ошол адамдарга эмнелер кызык болсо, эмнелерге алардын акылы жетсе ошолордун бардыгын калтырбай сөзгө салышчу. Өткөн замандарды эскеришип, маселен момундай бир өкүмдар мындай бир ишти баштап, анын аягы баландай болуп бүттү дешип, бул дүйнөнүн эки тизгин бир чылбырын колдоруна туткандардын кылган иштеринен, тагдырларынан аңгеме курушуп, алдыда күткөн эмне, кандай заман келет, акыр заман болобу же жокпу, болсо кандай болот дешип боолголордун, курандын сөздөрүнөн, кеменгерлердин алдын ала айткандарынан талкуулашып, элге-журтка белгилүү тигил же бул адам жөнүндө — мисалы кайсы бир Идирис деген даанышман-оюя адамдын сөөгү бул жерге, Чаткалдын тоолоруна коюлганбы, же алыскы Арабияга коюлганбы дешип талашышчу, тоо чокуларында жаткан мөңгүлөр жылдагыдан калыңбы же жукабы дешип, өз байкоолорун ортого салышып, демек, быйыл суу мындай кирет деп болжолдошчу, ал эми биздин жергебизде суу — бул өмүрдүн булагы экендигин өзүңүздөр түшүнөсүздөр. Кыскасы, акыры келип бардыгы, адам

жарык дүйнөдө кандай жашашы керек дегенге такалар эле.

Ошентип «шерне» — сый көрүшүп, даам татышып, дасторкон үстүндө өткөн аңгемелешүү. Ошондуктан, эгерде, бул сиздерге бир нерсе жөнүндө түшүнүк бере алса, анда, кымбаттуу меймандар, сиздер өзүңүздөрдү биздин «шернеге» келдик деп эсептеңиздер. Жана да, эгерде кааласаңыздар, кыргыз жергесиндеги биздин жолугушуубузду Айтматовдордун берген «шернеси» деп койсоңуздар да болот... Бирок, албетте, мурдагы «шернелер» менен салыштырганда аралыктар такыр башкача, сиздер келген жерлерге серепчилеп караган менен көз жетпейт. Сиздер мелмилдеген океандарды, материктердин мейкиндиктерин басып өтүп келдиңиздер. Бирок, мында иштин маанилүү жагы — жолугушуубузду төркүнү баягы эле экендигинде.

Ошондуктан, биздин «шернеге» кош келиңиздер.

Айтмакчы, ара-чолодо белгилей «етер маанилүү бир иш — бул «шернени», ага келишкен улуу муундагылардын бейкуттукта, кенен-кесири пикир алышууларына ыңгайлаштырып уюштуруу мейман күтүп жаткан тараптын жаштарынын жана жакын санаалаш адамдарынын адамгерчилик парзы, меймандостугунун даражасы болуп калгандыгында. Бул мааниде алганда, ушул милдетти аткарышып, жолугушууга катышып отурушкан өзүмдүн кеңешчилеримди, алардын жакын жардамчыларын, москвалык жана бул жерлик досторумду сиздерге кубанып тааныштырамын. Алар өз иштерин убактысынча калтыра турушуп, мага аянбай көмөк-жардам беришти. Алардын жигери, дилгирликтери аркасында биз — ушул отурган меймандар, өз пландарыбызды жана аракеттерибизди ыңгайлаштырып, дал бүгүнкү күнү өзүбүз эңсеген Кыргыз жергесинде

чогулдук. Сиздерге булар менен катар, бул иште, мага ар түрдүү коомдук фондулар — айтсак, китеп сүйүүчүлөрдүн коому, жазуучулар союзу, чет өлкөлөр менен достуктун коому зор жардам көрсөтүшкөндүктөрүн да айта кетейин.

Эми кымбаттуу меймандар, сиздерге — өзүмдүн замандаштарыма, үстүбүздөгү кылымдын искусствосунун жана маданиятынын азыркы өкүлдөрүнө салам айтам.

Достор, сиздерге кубанычта салам айтып кайрылып жатып, мен, дүйнөлүк азыркы маданияттын жалпы көрүнүшүндө ар бирибиздин өз нугубузду бардыгына жана искусстводо, гуманитардык жана башка илимдерде биздин ар кимибиз өз алдыбызча доошко, жекече көрө билүүгө ээ экендигибизге, ал эми бардыгыбызды чогуу алганда өзүбүз жаңы ойлордун жаратуучулары жана алып жүрүүчүлөрү болгон чөйрөлөрдөгү руханий байлыктарды түзүүчүлөрдүн дүйнөлүк интеллектуалдык потенциалына киребизге таянамын. Мына ушуга байланыштуу, менимче, биздин жолугушуубуз үчүн олуттуу мааниге ээ, бардыгыбызга мүнөздүү айрым жагдайларга сиздердин көңүлүңүздөрдү бура кетмекчимин.

Сиздердин келишиңиздерди күтүп жатып, кандай сөздөр менен өзүңүздөргө кайрылып аңгемелешүүбүздүн башатын ачсам болот, кандай эн асыл ойлор бизди, биздин жалпы ишибиз — искусстводо жана маданиятта дагы көбүрөөк жакындаштырмакчы, мына ушуларды элестетүүгө аракеттендим.

Ошентип, мындай учурларда ар дайым боло жүргөнүндөй, курсант болгонго караганда өкүнүүгө себептер арбынраак табылды. Неси болсо да, бул мааниде алганда өзүмдүн сезип-туйгандарымды өзүм кадыресе эле кабылдадым.

Дүйнөлүк тарыхтын өнүгүшүндөгү

бүтүндөй бир катар жагдайлардын себебинен улам, улуу тириликтин мурдатан салт болуп калган диалектикасына — оомалуу-төкмөлүү болсо да эптеп жарык дүйнө жашап келген, жамандык менен жакшылыктан ошол байыртан берки ара салмагына ишенүү биздин доордо өтө эле опурталдуу болуп калды деген коогалуу пикирге улам көбүрөөк кайрылуучу болгондугумдан эле баштайын. Дүйнөлүк түзүлүштүн бул кадырман диалектикасы, менин көз карашым боюнча, азыркы күндө тунук акыл-эстен тышкары калган, ошондуктан, эми, чагылдырып көрсөтүү биздин эң башкы парзыбызга жаткан азыркы инсанды жана коомду таанып-билүүнүн куралы болууга анын кудурети жетпейт.

Жалпы руху алдастаган доор өзү жараткан нерсени алдында кайра өзү чөгөлөп турган — бүт дүйнө жүзүн каптачу алааматтан үрөйүбүз учуп, өзүбүздү өзүбүз каргап жана арбап, өзүбүзгө өзүбүз жалынып жаткан акылга сыйбагандай абалыбызды байкайбыз. Адамзат мурда башынан өткөргөн доорлорунун биринде да өзүнөн өзү мынчалык жатыркоону билген эмес.

Ушундан улам, мындай абал, жер жүзүнө адамзат рухунун жашап турушунда принципалдуу жаңы доордун, айталы, өзүнүн мааниси боюнча планетабыздын геологиялык тарыхындагы муз дооруна барабар доордун келе жатканы эмеспи деген суроону өзүмө өзүм берүүчү болдум. Уюлдардан улам берилеп, арга түгөнүүнүн мөнгүлөрү каптап келе жатат, а биз болсо жашоого улам тарып бара жаткан мейкиндикте алдастап жүрөбүз. Демек, мындай абал, биз — чыгармачылыктын адамдары өздөрүбүздүн чыгармачылык вазиыпабызга, ал эми башкысы адамзаттын бардык мезгил ичиндеги эң жогорку, ченемсиз жетишкендиги — дал сөз алдындагы жоопкер-

чилигибизге башкача маани беришибиз керектигин билдирбейби. Анткени, сөз — бул адам да!..

Техникалык жактан пайгамбар, ал эми нравалык жактан алиге жапайы жана түркөй азыркы адамзаттын башына, өз карама-каршылыктарынан жана адаттарынан арыла албаган себептүү, өзүн өзү жок кылуу коркунучу үйүлгөн. Мына ушундан улам биздин аңгемелешүүбүзгө, айталы, «чыгармачылык аркылуу аман калуу» деп өзүбүз шарттуу белгилеп коё алар өзүнчө бир тема келип чыкпайбы...

Эмне үчүн аман калуу жана чыгармачылыктын буга кандай тиешеси бар? — деген суроонун да коюлушу мүмкүн. Албетте, бул жерде тарыхый, саясий, социалдык, моралдык жана башка болуп, көз караштар көп эле... Бирок, бардыгын камтыган көз караштар да бар... Менин жеке өзүм, иштердин мындай абалын акыл-эстин кудуретин каардуу сыноо катары кабылдаймын. Канткен менен акыл-эске болгон сапарын жаратылыш миллиондогон жылдардан кийин гана арытпадыбы. А мунун жыйынтыгы кандай болду, акыл-эс эмнеге келип такалды? Аң-сезимдин эволюциялык эң жогорку өнүгүүсү кандай алааматка айланып кеткени турат? Эгерде, балакеттин баары биологияда бугун жатса, анда материянын бул түрүнүн өнүгүшүндөгү мына ушул багыт чыны менен эле башталышынан тартып туюкка кептелме, биротоло жок боло тургандай, өзүн өзү кыйратуу, өзүнө өзү кыргын салуу менен жарык дүйнөдөн өз изин өчүрө тургандай беле? Кудурети, күчкүбаты эбегейсиз, болуп көрбөгөндөй өнүгүп-өсүп, анан, өз акыл-эсинин ошол жетишкендигин көтөрө албай, астында калып, былчыйып жок болуу чыны менен эле адамзат тукумунун бешенесине жазылуу беле? Муну менен келишүү мүмкүн эмес жана келишүүгө болбойт.

Азыр, акыл-эстин өзү өзүнүн жаратылышын, өзүнүн кайталап өнүгүп-өсүүсүн жана эволюциясын теске салып турган чакта, өзүн өзү жок кылуучу күчтөргө эрк берүү эң бери болгондо кылмышкерликке жатмакчы.

Тиричиликти улам демитип, кысып келе жаткан коркунучтун алдында тунук аң-сезим касташуунун жана жек көрүшүүнүн сокур инстинктинин, эгоцентризмдин бардык — коллективдүү жана жекече жийиркеничтүү көрүнүштөрүнүн үстүнөн артыкчылык кылат деп ишенип, биз, бардыгыбыз акыл--эске таянуудабыз. Албетте, акыл-эс биздин жөлөгүбүз, жападан-жалгыз жөлөгүбүз, эволюциянын берген баасыз белеги. Чыны менен эле, акыл-эс биздин өзүбүз болсок да, биз, бизди кырсыктан коргоп турган жоопкерчиликтүү эң жогорку баштапкы негиз катары, глобалдуу, бүткүл дүйнөнүн үстүнөн үстөмдүк кылар маанисиндеги акыл-эске кайрылабыз. Акыл-эстин өзүн-өзү чексиз өркүндөтүүгө, чексиз эволюцияга жөндөмдүү болуп калгандыгы үчүн улуу тириликке таазим. Башкача болгонунда, жер жүзүндө эчак эле биздин изибиз гана калмак. Глобалдык кескин карама-каршылыктардын айлампасында улам тездеп бара жаткан бул интеллектуалдык эволюция биздин күндөрдө сапаттык жаңы жогорулоону, өнүгүүнүн жаңы фазасын башынан өткөрүп жатат. Балким бул тукумун улантуу үчүн өзүн сактап калууга адамзаттын умтулуусудур, секиригидир, акыл-эстүү адам даанышман адамдын деңгээлине көтөрүлгөн кырдаалдыр. Эгерде акыл-эс рационалдуу логикалуулук болсо, анда даанышмандык-нравалык рух менен байыган акыл-эс.

Даанышмандыкка сыйынуу, даанышмандыктын принциби — мына ушулар өзүнүн жашоо ишмердигинде, эң оболу жер жүзүндөгү бүткүл адамзаттын

акыл-эстүү жашоосунун эң жогорку түшүнүгүн эгедер туткан даанышман адам үчүн, адамзат рухунун өнүгүшүндөгү жаңы маңызды изилдөөчү гуманист-сүрөткер үчүн табылгыс тема эмеспи.

Мына ушул жерде, массалык маданияттын мүдөөкердик таламдарга жана табиттерге моюн сунуп кетүүсүнүн кырдаалында карама-каршы турган тараптардын жер жүзүн жок кылуучу куралдары улам өөрчүтүүсүнө мүмкүндүк берген илимий-техникалык революциянын шарттарында өз маңызын чексиз андап билүү адамзатка аман калууга, өз калыбын сактап калуусуна жардам берет деген үмүт менен, биз, көркөм чыгармачылыкта барыдан мурда ойлоого жөндөмдүү жандардын жашоо эгедерлигинин баштапкы өбөлгөсү катары мына ушул турган абалындагы сөзгө, рухка, аң-сезимге кайрылмакчыбыз. Биз, мына ушул жерден, кылымдардын тогошкон мезгилиндеги, жаңы миң жылдыктын босогосундагы адамзат коомунун өзүн-өзү сактап калуусунун каражаты катары жаңы аң-сезимди, жаңы планетардык ой жүгүртүүнү таратуунун эбегейсиз зор милдеткерлигине кабыларыбыз шексиз.

Азыркы тарыхый шартта адам темасына кайрыларыбыз менен эле, биз келип, шексиз, анын тагдыры аралап өткөн коомчулуктун категорияларына — мамлекетке, саясатка, моралга кабылабыз. Мунун аркасынан ошондой эле шексиз түрдө — бул кандай коом, ал гуманисттик принциптерди жайылтууга жана демократияны ишке ашырууга, дүйнөлүк карама-каршылыктардын алдында, өзүнүн эгоисттик блоктук таламдарына кайыл болууга жөндөмдүү коомбу деген суроолор чыга келет. Анын чыныгы абалды планеталык ой жүгүртүүнүн деңгээлинде түшүнүүгө — айталы, ядролук мораторийди бекемдөө-

гө жана улам жаңы мөөнөттөргө узартууга, космосту милитаризациялоо — ааламдын универсалдык негиздерин бузуу, адамдын жана адамзатынын жердеги укугун бузуу болорун туюуга даремети жетеби. Биз кааласак да, каалабасак да бул проблемалар, учурубуздагы дүйнөлүк цивилизациянын жана маданияттын ансыз деле ички олуттуу кризистерге кабылган тагдыры үчүн адамдарда жалпы жоопкерчиликти тарбиялоо максатында болгон ишти болгондой айтууну талап кылат. Менин ынанымымда, адам өзүн калган бүткүл дүйнө менен: «Дүйнө жүзү — бул мен-мин» деген формула боюнча салыштыруусу керек. Мына ошондо гана планетардык аң-сезимди аздектөө ыйык боло башташы мүмкүн. Мен, балким, мына ушул жагдайда ой жүгүртүүгө өтө эле оошуп кеткендирмин, балким, азыркы коомдун реалдуулуктарын жана көп түрдүүлүгүн, анын эбегейсиз зор социалдык карама-каршылыктарын жана саясий проблемаларын толук эсепке албай жаткандырмын. Бирок, биз, менин түшүнүгүм боюнча ой жүгүртүүнүн жаңы жолуна түшүшүбүз, универсалдык аң-сезимдин жаңы деңгээлине көтөрүлүшүбүз абзел, мына ушул мааниде алганда, мен, заманыбыздын бул проблемалардын эл аралык мамилелердин негизине коюп жаткан лидерлердин бүткүл дитим менен колдоймун.

Кандай болсо да, азыркы замандын сүрөткеринин чыгармачылыгы менен планетабыздагы актуалдуу коомдук турмуштун чордонунун ортосунда, тээ тереңде жаткан байланыштын бардыгына көзүм жетип турат. Биздин айрымдарыбыз, кээде, сүрөткердин мындай карым-катнашта болушуна кошула беришпейт. Бирок, таптаза искусство, искусствонун шарапаты үчүн гана жаралган искусство азап-тозоктон арыла

элек адамзаттын катарынан караганда, негизинен жанынын тынчын гана көздөгөн, элден безердин иши болуп калмакчы.

Менин жеке өзүм, бүткүл рухум менен, сүрөткер, ойчул өз колундагы бардык каражаттарына таянып инсан катары адамдын руханий мүмкүнчүлүктөрүнүн өнүгүшүнө таяныч болуусун өзгөчө эңсеймин, бул, маданияттын массалуулугу бардык жерде калыпка салуунун, жылмаалоонун каражаты катары чыгып жаткан биздин мезгилде өзгөчө маанилүү. Ал эле эмес, биздин доордун жетишкендиктери, өзгөрүүлөрү, карама-каршылыктары ушунчалык алыска кеткендиктен, мага, алардын таасири астында ХХ кылымдын инсан түшүнүгүнүн өзү жаңырып жана татаалдашып жаткандай туюлат. Азыркы адабият, социология, футурология — жаңы адамдын өзүн андап билүүсүнүн динамикасынын, масштабдарынын мындай көрүнүшү менен тааныш болуп калды. Мындан инсан өз тажрыйбасына таянып көрө билүүнүн жаңы чектерин ачты — ал планеталык ой жүгүртүүнүн алып жүрүүчүсү, мурда өткөн муундардан анын түп-тамырынан берки айырмаларынын бири дал ушунда жатат. ХХ кылымдын инсаны жерде жашаган адамдын жаңы укуктарына, моралдык жаңы артыкчылыктарга ээ болгондой сыяктанат. Мына ушуга байланыштуу, мага, кайрадан эле ушул процессти чагылдырган, өөрчүткөн сүрөткердин, ойчулдун мааниси, искусствонун ролу дагы артылып, өсүп, татаалдашкан сыяктанып кетет. Ал эми бизге коюлган моралдык талаптар жаңы чыгармачылык милдеттердин алдында буратерисиз катаалданып бара жатат. Биз азыркы күндүн чындыгынан улам келип мурунку өткөндөр, а тургай XIX кылымдын эң эле улуу классиктери да

дуушар болушпаган проблемаларга кабылдык, алар рухтун мурда белгисиз болгон изденүүсү жараткан чыгармачылык проблемалар.

Болочокто, ал тургай жер жүзүндө тынчтыктын сакталып калышынын эң эле сонун шарттарда да адамзаттын жашоо-турмушу май көл, сүт көл болуп калат деп болжолдоого болбойт. Бирок эгерде, бул мүмкүн болсо, анда адамзат ага аябай чымырканып консерватизмин жана илгертеден келе жаткан улуттук, аймактык, мамлекеттик, блоктук эгоизмдерге кошулуп кетүүсүн жеңип чыкканда гана жетишет. Окуялардын дүйнөлүк айлампасында адам инсаны бууракандаган деңиздеги чамындынын абалында калат, бирок, ошого карабастан, ал өзүндөгү канына, сөөгүнө сиңип калган ишенбестиктин, өз ара касташуунун инстинкттерин жана эскиден калган калдыктарын жеңиши, өзүн өзү жеңиши өтө маанилүү. Ошондуктан, адам өмүрүн чака тыйындан да кунарсыз кылган мазмунсуз, ниет-турпатты таштай муздаткан мыкаачылык иштер улам кайталанып жасалып жатканда, буга мамлекеттик чөйрөлөрдө эле эмес, кадыресе күндөлүк турмушта да канчалык кыйынчылык менен жетерибизди көрүп турабыз. Мындай учурда, башка бирөөнүн башына түшкөн кырсык кайсы жерде жашаганыбызга карабастан баарыбызга тиешелүү болгондуктан, буга окшогон жүзүкаралык баарыбызды кыжырлантат. Биздин күндөрдө да ушунчалык кара өзгөйлүк, ыплас иштер адам колуна келерин моюнга алуу өзүндү кемсинтет. Бирок, башка жагынан алганда, акыл-эс акыры келип салтанат кураарына ишендирер улуу жана эргиткен мисалдар да бар.

Дээрлик кечээ эле Рейкьявикте, дүйнөлүк эки державанын лидерлеринин — М. С. Горбачев менен Рональд

Рейгандын жолугушуусу болуп өттү, позицияларды жакындаштыруунун жолун издөөгө мынчалык жигердүүлүк менен умтулууну татыктуу баалабай коюуга, ал жөнүндө ойлобой коюуга албетте, мүмкүн эмес. Мындай учурда ушул сыяктуу жолугушуунун маанисин толук түшүнүшкөн бардык социалдык топтордун жана социалдык күчтөрдүн кубаттоосу, бүткүл элдик колдоо элжуртту башкаргандар тарабында болот. Эл аралык абал канчалык татаал болсо ошончолук туруктуулук менен бири бирин көздөй умтулуу, макулдашуу керек. Жер жүзү бир, же эки-үч улуу державанын башкаруусунда болуп кала албайт. Башка элдердин турмушун жана ой жүгүртүү образдарын өзүң каалагандай, өзүңө жаккандай кылып оңдоп-бычууга эч кимге укук берилген эмес. Макулдашуу эң оболу өз ара келишүүдөн гана келип чыгарына практика ынандырды. Өзүнүн кудурети күчтүүлүгүн сезип туруп, башкаларга үстөмдүк кылуунун көлөкөсүн кубала-башка өзүнөн нравалык күч тапкан державалар гана чыныгы улуу державалар деп аталышы мүмкүн. Алар башкалардын баарынан айкөл, аяр, даанышман, өзүлөрүнүн эле эмес, ошондой эле биздин бүткүл цивилизациянын тагдыры үчүн да өз зор жоопкерчиликтерин туюу сезимдерине каныккан болуулары тийиш. Жалпы келишүүнү издеп жатканда бардыгы тең кызганып, бапестеп коргошкон (чектен чыгып кетпеген деңгээлде бул а түгүл зарыл да нерсе) улуттук суверенитет категориясы — бул юридикалык шарттуулук, бардык ыктымалдуулуктарга караганда элдердин чоң жана кичине иштердеги, анын ичинде маданият жана искусство чөйрөсүндөгү да жалпылыгына, кооперативдешүүлөрүнө, улам көбүрөөк жол берүүгө тийиш.

Акыры келип, биздин бардыгыбыз планетабыздын өнүгүшүнүн сырткы өлчөмдөрүн, бардык элдердин, азыркы жана болочок муундардын мына ушул чектерде жашоого укуктарын түшүнүүгө аракеттенүүлөрүбүз керек. Жаңжалдардан жана кысмакка алуулардан оолактап, калкыбыздын бир бөлүгү көчүп кеткидей башка жер шары жок. Мындай болбойт. Чакан планетабызда чогуу жашоого үйрөнүү — адамзаттын бүгүнкү күндөгү жана болочок бардык мезгилдерге бирден-бир шыдыр жолу мына ушул.

Бул жөнүндө дагы узун учук сөз кылып, өзүбүзгө өзүбүз, аман калуу жана өз тукумубузду улантуу үчүн аң-сезимибиздеги кылымдардын согуштук көнүмүшүнөн арылуу канчалык маанилүү экендигин далилдөөнүн зарылчылыгы деле жок го. Албетте, жок... Баш-аягы жок, бүтпөс талаш-тартыштардын жана ар дайым танылгыс себептери, шылтоолору табылып келген баскынчылык жүрүштөрдүн доору, эми эскерүүлөргө айланып калгандыгы баарыга маалим. Согуштардын тарыхы бирден-бир мүмкүн болгон келишүүлөрдүн, өз ара ыкка көнүүлөрдүн, чыдамкайлыктын жолундагы аман калуунун жана өнүгүп-өсүүнүн тарыхына жол бошотуп берүүдө. Гуманизмдин бул жаңы кодекси, өз жакыныңа кол салба деген кодекс сыяктуу эле ар бир адамдын абийиринин кодексине айланууда...

Кымбаттуу меймандар, сиздер менин айткандарымды биз өзүбүз. Ала-Арча жолугушуусу, Ала-Арча, шернеси, же Ала-Арча диалогу жана башка, жана башка деп атап коё ала турган аңгемелешүүлөрдүн башаты катары гана кабылдаарыңыздарга ишенем. Мейман чакырган үй ээсинин укугунан ашкере пайдаланып, убактыңыздарды көп

эле ала бергим жана биздин аңгемелешүүлөрүбүздүн темалары менен багыттарын алдын ала аныктагым келбейт. Бул мааниде алганда биз толук эркинбиз, ошондуктан, сиздердин чыгармачылык жана коомдук зор тажрыйбаңыздар азыркы турмуштун, маданияттын жана искусствонун курч проблемаларынын эң эле орчундуу маселелеринен козгоңуздарга өбөлгө болоруна менин эч күмөнүм жок.

Биздин дидарлашып маектешүүдөгү ниетибиздин жалпылыгы жолугушуубузду максаттарын аныктамакчы. Биздин милдеттүү аткараар программабыз жок, ошондуктан, биз ишти өзүбүздүн каалообузга жараша жүргүзүмөкчүбүз.

Ошондой болсо да, сиздердин улуксактыңыздар менен, менимче, биздин чогулуубузду бир максаты төмөнкүдөй болушу мүмкүн: биз ойлоштуруп көрүп, пикир алышып туруп, анан интеллектуалдардын — сөз зергерлеринин, илимдин жана маданияттын ишмерлеринин мына ушундай формалдуу эмес карымкатнаштарынын башатын ача алабызбы? Мен бул жобонун маанисин чечмелеп берүүгө аракеттенейин. Биз өз өмүрүбүздө эл аралык эң эле ар түрдүү форумдарга жана конференцияларга катыштык. Албетте, бул өзүнчө. Бирок бул сыяктуу таза жеке негиздеги жолугушуу менин билишимче боло элек. Бизге, Айтматовдордун үй-бүлөсүнө, өзүңүздөрдү мейманга чакыруу бактысы ыйгарылды, биз чын ыккластан, убакыттын жетишинче сиздерге өз өлкөбүздү көргөзөбүз. Эми, интеллектуалдардын арасындагы баарлашуунун жаңы түрүн, жаңыча ой жүгүртүү жолдорун издөөдө, төп келген эркибиз, зомбулуктан, опузадан арылган бейкут тынчтыкка умтулуубуз эмнеден көрүнмөкчү мына ушуну издөөдө бизди бириктире турган нерсени табууга умтулуубуз абзел.

ТИРИЧИЛИКТИ
ЭСТЕН
ЧЫГАРБАЙЛЫ!
«ЫСЫК-КӨЛ ФОРУМУ»
ЖӨНҮНДӨ ОЙ ТОЛГООЛОР

Демейдегидей эмес бул аңгемелешүү алтымыш саатка жакын созулду. Ал Фрунзе шаарынын жанындагы кооз Ала-Арчада башталып, Ысык-Көлдүн кылаасында улантылды. Автобустун ичинде да, Чолпон-Атага учуп баратканда да, меймандар кызыгып, ат спортунун оюнун көргөн учурда ипподромдо да пикир алышуулар токтолгон жок. Чыңгыз Айтматовдун чакыруусу боюнча кыргыз жергесине келген дүйнөлүк маданият ишмерлери түрдүү тилдерде — орус, англис, француз, испан, түрк, хинди тилдеринде сүйлөштү. Форумдун катышуучулары өздөрүнүн дүйнөгө бири бирине кескин карама-каршы келген көз караштарын жана саясий багыттарын жашырышкан жок, бирок алар бири биринин сөзүнүн так маанисин түшүнүү менен бирге далилдердин маанисин да жеткире билүүгө чын ыкластары менен умтулгандыктары байкалды. Бул эки тараптын аңгемелешүүсүнүн көптөгөн эл аралык жолугушууларда өтө эле жетишсиздик кылган эң маанилүү элементи. Жолугушуудан бери бир канча мезгил өттү, бирок форумдун калтырган таасирлери али да унутулбай, жаңы ой жүгүртүүлөргө түрткү берип жатат...

Ээн эркин аңгемелешүүлөрдүн биринде англиялык белгилүү жазуучу жана актер Питер Устинов кээ бир адамдардын бири бирине телефон чалышы сүйлөшүү үчүн эмес, телефон аппаратынын оң иштегендигин текшерүү үчүн болуп жаткандыгын айтты. Бул азыркы учурдун мүнөздүү көрүнүшү. Азыркы цивилизация адамдарды бири биринен алыстатпаса жакындаткан жери жок. Мындай шарттарда маданияттын баш кошуруучу ролу чукул жогорулайт.

Биздин күндөрүбүздө бул маанилүү рухий милдет өтө зор саясий мааниге ээ болуп жатат. Дүйнөдө таптакыр жаңы

кырдаал түзүлүп, дүйнөгө көз караштары түрдүүчө болгон адамдардын рухий жалпылык сезимин өнүктүрүү чыныгы тарыхый зарылдыкка айланدى. Анткени, Ааламда адамзаттын жашоо тиричилигин сактап калуу боюнча космостук масштабдагы, космостук маанидеги милдет азыркы учурдагы адамдын алдына түздөн-түз коюлуп олтурат.

Хиросимада жана Нагасакиде атомдук бомбалардын жарылышы менен ядролук доор өзүнүн башталгандыгы жөнүндө катуу жар салса да, жер жүзүндөгү адамдардын көпчүлүгү үчүн анын башталышы байкалбай калды. Жаңы курал эскилерден сан жагынан гана айырмаланат, башкача айтканда, ядролук согушта адамдардын курмандыгы жана экономикалык кыйроолор бир кыйла көбүрөөк болот деп эсептелип келген. Чындыгында жаңы курал сапат жагынан принциптүү терең айырмаланат: ракеталык-ядролук куралда бүткүл цивилизациянын жок болуп кетүү коркунучу турат.

Биздин партиябыз жана Совет мамлекети тынчтыкты сактоо үчүн зор аракеттерди жасап жатат. Ядролук куралсыз дүйнөнү куруу боюнча 1986-жылдын 15-январындагы М. С. Горбачевдун билдирүүсүндө сунуш кылынган программада, КПССти. XXVII съездинде куралсыздануу боюнча айтылган маанилүү демилгелерде адамзаттын тагдыры үчүн зор жоопкерчилик сезими баяндалган. Азыркы күндө адамзаттын жашоосу же жок болушу жөнүндөгү тарыхый маселени чечүүгө гуманитардык маданияттын ишмерлеринин да киришип жаткандыгы таң каларлык эмес. Анткени, адабият менен искусство социалдык турмушта жана аң-сезимде болуп, же даярдалып жаткан тереңдеги өзгөрүштөр жөнүндө кабарларды эң эле сезимталдык менен башкалардан мурдараак кабыл алат.

Албетте, жазуучулар, сүрөтчүлөр, фило-софтор дүйнөнүн тагдыры жөнүндөгү тиешелүү саясий, экономикалык же стратегиялык чечимдерди иштеп чыгууга түздөн-түз катышышпайт. Ошондой болсо да, алар жаратып жаткан маданият доордун нравалык климатын калыптайт. Ал эми доордун нравалык климаты жогоруда көрсөтүлгөн чечимдерди алдын ала аныктоо менен ошол сыяктуу чечимдердин мүнөзүнө таасир көрсөтөт. Бул кырдаал отузунчу жылдарда М. Горькийдин: «Маданияттын чеберлери, силер ким тараптасыңар?» деген атактуу сөздөрү бүткүл дүйнөгө угулганда эле белгилүү болгон. Согушка чейин жана согуштан кийин маданиятты коргоо боюнча Анри Барбюс менен Ромен Ролландын, Максим Горький менен Бертольд Брехттин, Бертран Рассел менен Мартин Андерсен-Нексенин, Илья Эренбург менен Назым Хикметтин, Александр Фадеев менен Мирзо Турсун-заденин ысымдарына байланыштуу болгон кыймыл традиция бүтүндөй бир региондордун жана континенттердин элдеринин рухий жана саясий жактан ойгонууларында зор роль ойноду.

Формалдуу жана официалдуу эмес мүнөздөгү «Ысык-Көл форуму» маданияттын коомдук пикирге таасир көрсөтүшүнүн жаңы формасын баштады. Дүйнөлүк көркөм жана илимий интеллигенциянын мыкты өкүлдөрү чогулган бул жыйындын башкы жыйынтыгы — адабияттын, искусствонун, гуманитардык илимдин жаңы рухий ролунун болочоктун калыптануу процессинин өзүнө активдүү таасир көрсөтүшүн түшүнүүдө турат. Акыркысы саясатчылар, стратегдер же илимий-техникалык эксперттер тарабынан кабыл алынуучу чечимдерге көз каранды болбоого тийиш; адамзат генийи, искусство ишмерлеринин көркөм табылгалары, акындардын кыял-

тилеги, ак ниеттүү адамдардын үмүтү да зор роль ойноого чакырылган. Ушулардын бардыгы бирге кошулганда гана биздин замандын рухуна жана максаттарына ылайык келген жаңы ой жүгүртүүнүн көрүнүштөрүнүн өсүп-өнүгүшүнө жардам бере алат, Ысык-Көл кыймылына катышуучулардын бир добуштан айтылган пикири мына ушундай.

Жалпы жана саясий жаңы ой жүгүртүүлөр эмнелерден түзүлөт? Маданият ишмерлери ага кандай салым кошо алат? «Ысык-Көл форумунда» талкууланган маселелердин негизин ушундайча баяндоо мүмкүн.

Эң башкысы — тарыхый чындык катарында дүйнөнүн бир бүтүндүгүн жана бөлүнбөстүгүн түшүнүү болот. Саясий ой жүгүртүүнүн багытын чечкиндүү өзгөртүүнү талап кылган бул сезимдин рухий ойгонушу 60-жылдарда эле башталса да, акыркы мезгилдерге чейин улантылып келди, кээ бир жерлерде азыр да аякталган жок. Эл аралык тынчтык жолунда көпчүлүгү 70-жылдардын аягынан тартып ой жүгүртүүдө үстөмдүк кыла баштаган жаңы консервативдик маанайдагы идеологиялык стереотиптер менен саясий ынанымдардан улам келип чыгышкан жасалма тоскоолдуктардын бар экендигин Рейкьявиктеги жолугушуу өзгөчө даана көрсөттү. Ушуга байланыштуу «Ысык-Көл форумунун» билдирүүсүнүн төмөндөгүдөй пунктун мисалга келтирүүгө болот. «Кийинчерээк аргасыздан жасай турган нерсесин өзүнөн тиешелүү түшүнүктүүлүктү, каармандыкты жана көрөгөчтүктү таап, учурунда бүтүрүүгө дилгирленбегендик өткөндө да, учурунда да адамзаттын өнүгүп-өсүшүнө көп учурда кедерги болуп келген.

Азыр Чыгыш жана Батыш деп аталып жүргөн саясий уюлдарды гана эмес, экономикалык антиподдорду — Түндүк

менен Түштүктү көзгө көрүнбөгөн, бирок өзгөчө бекем тутумдар менен тыгыз байланыштырып турган глобалдуу проблемаларды түшүнүү аркылуу өтө эле ар түрдүү жана карама-каршылыктуу, бирок өз ара байланышкан бир бүтүн дүйнөнүн идеясы азыркы коомдук аң-сезимге кирип жатат. Мына ошондуктан азыркы замандын глобалдуу проблемаларын эски, бир беткей ой жүгүртүүнүн каражаттары жана методдору менен чечүүгө болбойт.»

Артур Миллер өзүнүн сөзүндө татаал маселелерди чечүүгө жараксыз мамиле кылуу жагынан өзү күбө болгон бир окуяны мисалга келтирди.

Лос-Анджелестен Нью-Йоркко учуп келе жатканда ал трансулуттук корпорациялардын биринин президенти менен катарлаш отуруп калат. Самолет америкалык улуу чөлдүн үстүнөн учуп баратканда Миллер мындай дейт: «Бул чөлдүн ушунчалык зор экендигин ойлогон эмесмин». Анда жанында отурган коңшусу жооп берет: «Чоң эмей, бул жерлерге кеминде 40 миллион адамды жайгаштырууга болор эле!» «Бирок сууну кайдан алмакчысыз?» — дейт таң кала Миллер. «Суу тетигинде, чөлдү курчап турган аскалуу тоолордун этегинде», — америкалык ишкер адам иллюминатордун пардасын көтөрүп, чексиз созулуп жаткан мейкиндикти көрсөтөт. «Ал жерден сууну кантип алып келесиз?» — деп уланты инженердик иштердин аки-чүкүсүн анчалык биле бербеген Миллер. «Опоңой эле: Эки атомдук бомбаны алып, ушул тоонун этегине эки тарабынан коюп туруп жардырасыз, ошол замат суу айасманга жете атырылат!» «Ал суу радиоактивдүүлүк менен булганбайбы? — деди Миллер кооптоно» «Ал менин ишим эмес, менин милдетим — идеяны айтуу!» — деп так кесе жооп берди тиги...

Бул реплика кесип чөйрөсү менен гана

чектелген аң-сезимдин кеңкелестиги эмес. Бул окуя — илимий-техникалык прогресс ар кандай социалдык нравалык контролдон тышкары болгон (азыр да ошондой бойдон калууда) учурдагы адам менен жаратылыш ортосундагы өз ара мамиленин тарыхында бүтүндөй бир этаптын философиялык мазмунун жыйынтыктап көрсөтүп турат.

Азыркы учурда дүйнөлүк коомчулук алдында пайда болгон зор милдеттер улуттук же регионалдык масштабдарда чечилүүгө эч мүмкүн эмес экендигин, аларды чечүү үчүн таптакыр жаңы мамилелерди иштеп чыгуу талап кылынгандыгын «Ысык-Көл форумуна» катышкандар бир добуштан ырасташты. Ушундай татаал жана орчундуу проблемаларга дуушар болушуп көптөгөн адамдардын, алардын ичинде кээ бир интеллектуалдардын да айлалары кетип мүңкүрөөдө. Бирок көптөгөн миң жылдар бою табигый кырсыктарга жана согуштарга дуушар болгон дүйнөдө адамдын чыгармачылык башаты анын максаттарын айтууга мүмкүндүк берип келгендигин тарых көрсөттү. Бул сапар да так ошол чыгармачылык башат адамзатты сактап калууга тийиш.

Бирок бул үчүн аң-сезимдин принциптүү жаңы деңгээлине өтүү — ой жүгүртүүчү адамды акылман адамга айландыруу зарыл. Нравалык жактан дем берилген акыл-эс гана биздин доордун глобалдуу проблемаларын чече алат.

Жалпы адамзаттыктын маанисине түшүнүү — саясий жаңы ой жүгүртүүнүн дагы бир маанилүү шарты болот. Бул жөнүндө М. С. Горбачев «Ысык-Көл форумуна» катышуучулар менен аңгемелешкенде айткан: «Кайсы жерде жашагандыгыбызга, кандай идеологияны көздөгөндүгүбүзгө, кандай динге таандык болгондугубузга карабастан, азыркы күндө бардыгыбызды баш коштурган

нерсе — бул ядролук коркунучка байланыштуу дүйнөдөгү адамдардын жалпы кооптонуусу. Булардын бардыгы ар бирибиздин каалообузга жараша кала берсин. Бирок бүгүнкү күндө биздин бардыгыбыз үчүн чындыкты — ядролук-ракеталык кылымдын башкы чындыгын түшүнүүдөн башка маанилүү милдет жок деп ойлойм».

Дүйнөнүн биримдиги жана анын коопсуздугунун бөлүнбөстүгү Дели декларациясында да чагылдырып көрсөтүлдү. Марксисттер жалпы адамдык байлыктарды, адамдын өмүрүн жогору баалап, зордуксуз дүйнөнү жактоо менен бирге коомдук процесстерге таптык, партиялык мамиле кылуудан, идеологиялык душманга каршы келишпес идеологиялык күрөш жүргүзүүдөн баш тартышпайт. «Ысык-Көл форумунун» аныктоосу боюнча жаратылышы жагынан бир беткей эмес системалуу жана масштабы боюнча планетардык болуп эсептелген жаңы ой жүгүртүү тарыхый бир бүтүн нерсе катарында бүткүл адамзаттын өнүгүшүнүн рухий тажрыйбасын өзүнө топтогон белгилүү моралдык принциптерге негизделүүгө тийиш. Бул талап — дүйнөгө жана дүйнөлүк саясатка марксисттик көз караштын ажыралгыс бөлүгү болот. Улуттук эски саркынды көз караштарды көкүтүп, кылмыштуу максаттарды көздөгөн тышкы саясатты катуу айыптоо менен Маркс «айрым адамдар өздөрүнүн өз ара мамилелеринде жетекчиликке алууга тийиш болгон нравалуулуктун жана адилеттүүлүктүн жөнөкөй закондору элдердин ортосундагы мамилелерде да жогорку закондор болуп калышына жетишүүгө» чакырган. (К. Маркс, Ф. Энгельс, Сочинение т., 16, стр 11.)

Рухий мүнөздөгү бир катар булгануулардан — өз ара каардуу шектенүүлөрдөн, улуттук-эгоисттик, маданий обочо-

лонуучулук саркындылардан ж. б. у. сыяктуулардан дүйнөлүк коомдун моралдык-психологиялык чөйрөсүн таза-лоону ушул багыттагы алгачкы жана кыйла маанилүү кадам катарында кароо керек.

...«Ысык-Көл форумунун» билдирүүсүнүн текстин түзгөн кезде Рим клубунун президенти Александр Кинг «кылымдын аягына жана жаңы миң жылдыктын башталышына чейин беш миңден азыраак күн калды» деген сөздөрдөн баштоону сунуш кылганда кимдир бирөө: «Эмне үчүн жөн эле 15 жылдан азыраак убакыт калды деп айтууга болбойт?» деп айтты. Бул суроо жоопсуз калды, чогулгандар башталышын дурус баштаган автор менен унчукпай¹ макул болушту. Бул учурду эске түшүрүү менен ошол кездеги бир добуштан макул болуунун себебин окурмандарга түшүндүргүм келет.

Экинчи миң жылдыктын аягына чейин калган календарлык күндөрдү көнүмүш болгон жөнөкөй тил менен туюндуруу жалаң гана эмоциялык жактан эмес, нравалык жактан да зор мааниге ээ. Мындан ары келечектин урматында асыл иштерге толгон күндөр байыркылардын үлгүсү боюнча ак таштар менен белгиленет, ал эми «Күндү бошко кетирбе!» — деген алардын чакырыгы рухий жана саясий өнүгүүнүн жетишилген деңгээлине ылайык келүүчү гуманисттик жаңы мааниге ээ болот: Жер жүзүндөгү тынчтыкты чындоо үчүн пайдаланылбаган күн нравалык жактан бошко кеткен, демек, биротоло жоголгон күн катарында эсептелүүгө тийиш!

Ушул күндөлүк талыкпас иштин жалпы тарыхый зарылдыгын бардык өлкөлөрдүн саясий жана идеологиялык жактан обочолонгон адамдарына түшүндүрүп, келечектин коопсуздугун камсыз кылуунун чыныгы мүмкүндүгүнө аларды

ынандыруу — азыркы учурдагы гуманисттик маданияттын ыйык милдети.

Питер Устинов — бир тараптуу адис жөнүндөгү белгилүү афоризмдин карама-каршы маанисиндеги адам. Ал жөнүндө: деги бул ким? — деп талашышат. Актёрбу, режиссербу, драматургбу, прозаикпи, театр сүрөтчүсүбү, публицистпи, журналистпи, коомдук ишмерби? Бул суроо Устиновдун өзүн чындап эле таң калтыргандыгын, эгерде бул суроону журналист берген болсо ага сылык мыскыл менен жооп кайтарууга аракет кылгандыгын мен көп байкадым. Коллегасынын так жооп ала албай редакцияга кайтышын уят көргөн. Бирок Устиновдун талантын ийне жибине чейин ажыратып талдоонун зарылчылыгы барбы?

Баяндоонун жаңы формаларын талыкпай издеген темпераменти күчтүү, таланттуу бул адам жөн эле таланттуу жашайт, айланадагы дүйнөнү жана өзүн түшүнүүгө бүткүл ынтаасы менен аракет кылат. Ошондуктан, цивилизациянын, М. С. Горбачевдун дүйнөлүк маданият ишмерлери менен жолугушуусунда айтылган «жалпы адамдык маанилүү байлыктардын» жалпылыгын өзгөчө сезимтал кабыл алган гуманист Устиновдун коомдук ишмердиги анын чыгармачылык ой жүгүртүүсүнөн, ролдорунан, китептеринен, пьесаларынан кем калбаган көрүнүшү.

Устиновдун күндөрү кыйла алдыга мурдатан белгиленип турат: бүгүн Копенгагенде концерт, эртең Мюнхенде көркөм борбордун ачылышы, бүрсүгүнү — ЮНЕСКОнун жана ЮНИСЕФтин тапшырмаларын аткаруу; бул уюмдардын ишине ал көп убактысын жана күчүн жумшайт. Ишинин ушунчалык көптүгүнө карабастан, ал Ысык-Көлгө келүүгө да-роо макул болду.

Устиновду дайым таанышат. Мейманканаларда кыя бастырышпайт, аэропорт-

то токтотушат. Мындан беш жыл мурда ал самолетко кечигип жатканда мен «Свис-эрдин» өкүлүнө түшүндүрө баштадым: «Бул Устинов, артист...» Ал менин сөзүмдү бөлүп: «Устиновду ким билбейт! Атайын тосуу үчүн чыктым. Ансыз учпайбыз», деди.

Мындан мурда Москвада Батыштан келген адамдар сүйүктүү артист катарында аны көбүрөөк тааныша турган. Азыр болсо Фрунзеде дүкөн ичинде улгайган кыргыз анын жанына басып келип: «Сиздин китептериңиз үчүн рахмат» — деди. Фрунзеде, Ысык-Көлдө, Москвада адамдар ага келишип, «Чет элдик адабияттын» эскирген номерлерине автограф калтырууну сурашты.

Ушул кезге чейин Устиновдун прозасы менен советтик окурмандар журналдардан гана таанышып келген. 1987-жылы «Жаш гвардия» басмасынан анын китеби чыгат, бул китепте анын «Кадырман Мен» деген автографиялык романынын үзүндүлөрү басылат; бул романдын үзүндүлөрү «Неделянын» окурмандарына тартууланат. Устиновдун жыйнагы китепканалык серияда чыгып, сатууга түшпөгөндүгү гана өкүнүчтүү.

БИЗ ЧЫН ДИЛИБИЗДЕН
СҮЙЛӨШТҮК

БИЗ ЧЫН ЫКЛАСЫБЫЗДАН СҮЙЛӨШТҮК

Бул дүйнөлүк адабияттын жана искусствонун ишмерлеринин, түрдүү өлкөлөрдүн интеллектуалдарынын чынында эле сейрек учуроочу жолугушуусу болду. Азыр аны «Ысык-Көл форуму» деп атап жатышат. Руху жана ой-пикири боюнча жакын адамдардын жолугушуусун жекече, үй шарттарында өткөрүү жөнүндө мен өз жолдошторум менен бирге көптөн бери ойлоп келгем. Булар, барыдан мурда, азыркы дүйнөдөгү искусствонун жана адабияттын ролуна жана арналышына көз караштары боюнча жакын адамдар эле. Биздин ансыз да көп болуп жаткан кандайдыр официалдуу жыйынга чогулгубуз келбегендиктен, мен өзүмдүн ушул жакын досторумду жекече меймандарым катарында үйгө чакырдым. Биз Фрунзеге жакын жердеги Ала-Арчага чогулуп, өзүбүздү тынчсыздандырган маселелер боюнча пикир алышканыбызда жалаң гана биз үчүн эмес дүйнөдөгү абалына карабастан бардык элдерге түздөн-түз тиешелүү болгон маселелер жөнүндө кам көрүү менен ойлогон бардык адамдар үчүн ушундай жолугушуунун көптөн бери зарыл болгондугун түшүндүк.

Биз кенен-кесири ой жүгүрттүк. Биз өз пикирлерибизди төкпөй-чачпай баяндоого алда качан эле даяр болгонбуз. Биздин аңгемелешүүбүз алдын ала аныкталган темалар менен чектелбегендиктен жана оюбуздагыны эркин айтууга мүмкүндүгүбүз болгондуктан, бул жолугушуу таламдарынын чөйрөсү боюнча жакын интеллектуалдардын эркин аңгемелешүүсүнө айланды. Биздин арабызда абдан көрүнүктүү коомдук ишмерлер да

болду. Алар көптү билишет жана көп нерселерди алдын ала айта алышат. Жубайлар Тоффлерлер мына ушундай адамдардын катарына кирет. Булар — америкалык ири философтор. Алардын сөздөрүн угуу өзүнчө сабак болду. Рим клубунун президенти Александр Кинг жөнүндө да ушундай эле пикирди айтууга болот. Адабият жана искусство жагынан болсо Артур Миллер, Джеймс Болдуин, Клод Симон азыркы көркөм адабияттын жалпы көрүнүшүнө көз чаптырууга аракеттеништи. Анткени алдыбызга азыркы шарттарда кыйындык менен чечилүүчү карама-каршылыктардын жана глобалдуу проблемалардын натыйжасында адамдын жаңы ой жүгүртүүнү иштеп чыгуу зарылдыгы пайда болду. Алардын пикири боюнча адабият менен искусство ушул максатка кызмат кылууга тийиш. Эстетиктер жана этиктер жаңыча мамиленин, дүйнөнүн жаңыча көрүнүшүнүн үлгүсүн, акыр-аягында жаңыча ой жүгүртүүнүн үлгүсүн берүүлөрү керек.

Албетте, М. С. Горбачев менен жолугушуу биздин ишибиздеги өтө маанилүү окуя болду. Бул жолугушуу дээрлик үч саатка созулду. Ачыгын айтканда, мен, оболу бул жолугушуу эки тараптан тең сый визит катарында гана болот го деп ойлогом. Бул жолугушууда өзүбүздүн тынчыбызды алган бардык ойло-рубузду ортого салабыз деп мен ойлогон эмесмин. Бирок жолугушуу башкача мүнөздө болду. Биздин ар бирибиз азыркы дүйнө жана азыркы адабият жөнүндө ойлогондорубузду Михаил Сергеевичке баяндап бердик. Биз Ысык-Көлдө, өзүбүздүн форумубузда аныктаган жана аныктоого аракеттенген пикирлерибиз кыйла жыйынтыкталган түрдө Михаил Сергеевич менен болгон жолугушууда кайрадан айтылды. Бул чынында биздин дагы бир «тегерек столубуз»,

бул сапар КПСС Борбордук Комитетинин Генеральный секретарынын катышуусу менен болгон «тегерек столубуз» эле. Ырас, жолугушуудагылардын ар бири өз алдынча олуттуу болсо да, жолугушуунун жыйынтыгында М. С. Горбачев көз караштардын айырмасын жалпылап, алардын жалпы маанисин аныктады жана жалпы түшүнүк берди. Аңгемелешүү татаал, кызыктуу жана терең мүнөздө болду. Ал зор таасир калтырды.

«Ысык-Көл форумунун» мааниси адамзат аң-сезими турган турпаты менен согушка жат болушу үчүн адамдардын акыл-эсинде согуш чыгаруу идеясынын пайда болушун жоюу. Биз ушул максатка умтулабыз, искусство жана адабият боюнча өз кесиптештерибизди ушуга чакырабыз.

Биз жалпысынан алганда цивилизациянын өзү да чексиз баалуу көрүнүш экендиги сыяктуу эле адам тиричилиги да чексиз баалуу нерсе деп эсептейбиз. Ааламда биздикинен башка цивилизациянын жок экендиги белгилүү. Биздин цивилизациябыздын жетишкендиктери — маданият, техника жана ушул сыяктуулар да чексиз бааланат. Адамзат бизге чейин миңдеген жылдар бою түзгөн байлыктарды сактап калуу — биздин милдет.

«Ысык-Көл форуму» башкаларга кандайча таасир көрсөтөт? Барыдан мурда, өз ара кат алышуулар аркылуу. Биздин ар бирибиз жыйынга катышкан он беш адамдын кимисине болсо да жекече жана албетте, коомдук мүнөздөгү ар кандай маселелер менен кайрыла алат деп шерттештик. Биздин каттарыбыз качан жана кай жерде экендигин биз зарыл деп эсептеген жер шарынын ар кандай жеринде жарыяланышы мүмкүн. Ушундай жол менен биз коомдук пикирге таасир көрсөтө алабыз.

«Ысык-көл форуму» ар кандай өлкөдө мезгил-мезгили менен өткөрүлүп турат. Питер Устиновдун сунушу боюнча келерки жолугушууну Женевада өткөрмөк болдук. Азыртан баштап эле бизди өз мекенине чакырууну каалагандар көп болуп жатат. Алардын ичинде венгердик скульптор Варга бар. Ал биздин форумга катышкан жок, бирок куттуктоо кат жиберген. Түрк жазуучусу Яшар Кемаль Стамбулга чакырып жатат. Жыйынга катышкандардын бири — окумуштуу, акын, дипломат Федерико Майор Женевадан кийин Испанияга, Гранадага чогулууну каалайт. Кыскасын айтканда, алды жакта жол жүрүүлөрдүн, чогулуштардын, жолугушуулардын чоң программасы белгиленүүдө.

* * *

Бүгүнкү күндүн чындыгы — атом кылымынын чындыгы, Бүткүл дүйнөнүн интеллектуалдык күчтөрүн, алардын акыл-эсин, жан-дүйнөсүн — Жер планетасы жашап калабы же жокпу, анда жашап жаткан адамдар аман калабы, же бардыгы тыйпыл болобу деген негизги маселенин бирден бир туура чечилишин табууга мажбурлоодо. Биздин билишибизче, мунун чечилиш жолдору аз эмес. Анан алардын ар бири тарыхый, социалдык, а кээде субъективдүү себептер менен шартталган.

* * *

Мындай жолугушууну ойлоштуруу менен, мен, чындыгында эгер ушундай деп айтууга мүмкүн болсо, азыркы тарыхый доордо жашап жаткандар үчүн биздин чыр-чатактан арылбаган, блокторго бө-

лүнгөн дүйнөбүздүн уламдан-улам оор, опурталдуу болуп бара жаткан ырксыздыгын жекече тартипте аттап өтүүнү каалагамын.

* * *

Маданияттын вазийпасы — адамзаттын жашап турушу бардыгынан жогору деген концепция универсал маани алышы үчүн замандаштарыбыздын аң-сезимине, акыл-ой маанайына колунан келген бардык каражаттар менен өбөлгө болуу.

* * *

Албетте, сөздүн түз маанисинде буга каршы, бир нерсе жасай жана күрөшө албастырбыз, бирок согуштар жөнүндөгү ниет баарынан мурда адамдардын акыл-эсинде пайда болорун эске алуу керек. Ошондуктан, биз азыркы замандагы адамдын этикалык жана индивидуалдуу аң-сезими согуш, жарыша куралдануу идеяларын (алар кандай гана шылтоо менен көтөрүлүп чыкса да) кабыл албоосу үчүн колубуздан келген бардык каражаттар менен таасир этебиз. Бул жагдайда алганда адабият менен искусство адамдардын оюна жана маанайына олуттуу жана чечкиндүү таасир эте алат. Биз адам өмүрүнүн бардыгынан жогору турары жөнүндөгү өзүбүздүн концепциябыз бардык өлкөлөрдө жана коомдордо универсал мааниге жетиштерине ниеттенебиз.

* * *

Биздин «Чыгармачылык аркылуу аман калуу» деген девизибиз өзүнө көп

нерсени — адамдар XX кылымдын инсаны катары да, дүйнөнүн жалпы абалы үчүн жооптуу адамдар катары да өзүлөрүн түшүнүүлөрү, аңдап-туюнуулары үчүн көмөктөшө алуучулардын баарын камтып турат. Мен «Ысык-Көл форуму» мына ушундай ой жүгүртүү системасынын калыптанышына, биздин жалпы адамзаттык маданиятыбызды, биздин рухий кудуретибизди камтыган азыркы замандын эң эле актуалдуу маселелери боюнча адамдардын баарлашуусуна пикир алышуусуна белгилүү даражада катышы болот деп ойлоймун. Мен биздин ой толгоолорубуздун, талкууларыбыздын баары өзүбүздүн тилегибиз жана кайрат-жигерибиз багытталган тарыхый белгилүү чек бар деп айткым келет, ал — жаңы XXI кылымдын, жаңы миң жылдыктын босогосу. Биз өзүбүздүн жолугушууларыбызды мындан ары да уланта берүүгө жана ар бир жолугушуу бизди толкундаткан, жалпы адамзат маданиятынын жана жалпы адамзаттык гуманисттик рухтун таламы үчүн талкуулоого ылайык көргөн маселелердин баарын талкуулоого ниеттенебиз.

* * *

Эки куш асман мелжиген ак мөңгүлүү ашуунун эки тарабында калыптыр. Бирок экөө тең жазды, жашоону, эркиндикти жакшы көргөндүктөрү жөнүндө жана канаттуулардын жаратылышына мүнөздүү нерселердин баарын эңсешери жөнүндө сайрай беришиптир. Алар ашуунун эки жагынан бири биринин үндөрүн угуп турушкан. Бирок күн бүркөлүп, бороон болуп, бири бирин жакшылап уга албай калышат. Мына ошондо куштардын бирөө ашуудан учуп өтүүгө бел байлайт. Борошону карабай

учуп чыгып, ал, тоонун башка бетине өтөт. Ошентип, алар кайрадан чогуу үн алыша сайрап калышат. Биздин — бири бирибизди көп жылдар билишкен жазуучулардын, сүрөтчүлөрдүн философтордун, коомдук ишмерлердин — өзүлөрүнүн чыгармачылыгында жана мамилелеринде жалпы көп нерселерди тапкандардын ортосунда да мына ушундай зарылдык бар эле. Ошондуктан биз чогулуша алдык. Мына эми Ысык-Көлдүн жээгиндеги бул жолугушуу бизди ого бетер жакындаштырды жана бириктирди. Биздин жолугушуубуздун идеясы мына ошентип «Чыгармачылык аркылуу аман калуу» деген девизге айланды.

* * *

Мен муну азыркы замандагы көркөм интеллигенцияга тиешелүү эң актуалдуу маселелердин бири деп ойлоймун. Жазуучунун, же кеңири мааниде алганда сүрөткердин ролу биздин күндөрүбүздө жаңы милдетке ээ болуп жатат. Арийне адабият менен искусствонун милдеттери мурдагысындай эле адам жөнүндө, анын тагдыры, анын рухий жактан өркүндөөгө, эл арасында биз атап жүргөн адилеттүүлүккө, турмуштун чындыгына, адам рухунун кооздугуна умтулуулары жөнүндө адамдын баяндап бериши бойдон калып жатса да жаңы функцияга ээ болууда. Азыр мына ушулардын баарына жалпы адамзаттык мүнөздөгү түйшүк да кошулууда. Эгерде биз мурда адам турмушунун негизги жаңжалдары улуттардын, мамлекеттердин өзүндө уялап жатат деген ойдо болуп келсек, азыр ушу кездеги дүйнөдөгү адамдын абалын түшүнүшүбүз үчүн бул жетишсиздик кылат. Ошондуктан гуманитарий адамзат тагдырынын жалпылыгы жөнүндө ал азыр айтып бере ала турганда-

рынын баарын эске алууга милдеттүү, бул мейли чакан аңгеме, же үчилтик роман болсун, же тартылган сүрөт, же музыка болсун, айтор бардыгында бул камкордук түз же кыйыр мааниде көрүнүп турушу тийиш. Зомбулукка ырксыздыкка, расачыл карама-каршы коюуларга ж.д.у. сыяктууларга каршы аракет кылуу үчүн адамдарда адамзат баласынын теги бир деген сезимди тарбиялоо керек. Каерде жашабасын, сүрөткердин жаны мына ушулардын бардыгы жөнүндө кейийт. Бул Ысык-Көлдөгү жолугушууда да көрүндү. Анткени биз, жаңы уюм түзөлүк деген ниетте чогулган эмеспиз. Биз жөн гана ээн-эркин аңгемелешели дегенбиз. Бирок өз ара түшүнүшүүбүздүн натыйжасында биригишибиз жана бул идеяны азыркы учурдагы көркөм интеллигенциянын арасына жайылтышыбыз керек деген тыянакка келдик.

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ

ЭҢ БАШКЫСЫ — АДАМ!

Жазуучу үчүн бир гана тема бар, ал — адамдын жашап турушунун маанилүүлүгү. Курчап турган чындыкка акыл-эстүү карай билбөө, жасалары жасалып, кайра жангыс болуп калуучу жоруктардын кесепеттерин алдын ала көрө билбөө — мени баарынан көп кооптондурат. Мына ошондуктан азыр биздин баарыбыз үчүн өзүбүздүн ойлорубуздун образын өзгөртүү, биригүү жана адамзатты, планетадагы турмуштун өзүн ойрон болуудан сактап калуу үчүн аракеттенүү эң башкы нерсе.

Биздин кылымыбыз көптөгөн аңыз-уламыштарга, бөтөнчө башка өлкөлөр

жана элдер жөнүндөгү аңыз-уламыштарга толгон. Адамдар мүмкүн болушунча көп катташуулары жана бири-бири жөнүндө чындыкты билүүлөрү зарыл. Өзүлөрү үчүн ачылыш жасоолору, өзүлөрүнүн түшүнүктөрүн өзгөртүүлөрү, эскиден калган жөрөлгөлөрдөн баш тартуулары керек.

Жер мурда ушунчалык зордой көрүнүүчү, азыр анын ушунчалык кичинекей экендигин сезип жатабыз. Бул жерде болуп жаткандар тиги жактан жаңырыктай кайталап үн алышып турат. Адам эми өзүн коопсуз сезиши үчүн өз үйүнүн керегелери, ал түгүл бүтүндөй бир мамлекеттин чек аралары менен бекинип отура албай калды. Бул биздин ядролук доорубуздагы ачык-айкын нерсе. Жаңыча ой жүгүртүү — бул биз баарыбыз, биздин ар бирибиз өзүбүздүн кара башыбыздын аман калышы жөнүндө эмес, бүткүл адамзаттын кантип аман калышы жана гүлдөшү жөнүндө ойлошубуз.

Өзүм да, менин бир тууганым да Советтер Союзунда болуп, адабияттын жана искусствонун көп өлкөлөрдөн келген көрүнүктүү ишмерлери менен болгон талкууларга дискуссияларга катышууга чакырыкты чын дилибизден кабыл алдык. Биздин үмүтүбүз акталды, анткени башкы нерседе — тынчтык жөнүндөгү камкордукта бир пикирде болдук. Биринчи кадам жасалды. Биз маанилүү документти — «ЫСсык-Көл форумунун» билдирүүсүн кабыл алдык.

Джеймс Болдуин жолугушуу ага жана анын бир тууганына совет адамдарынын өтө ак пейилдүүлүгүн жана меймандостугун сезүүгө мүмкүнчүлүк бергендигин белгиледи. Ал талкуунун гана эмес, ошондой эле Кыргызстандын жана Советтик Россиянын маданият ишмерлери менен, жөнөкөй адамдары менен байла-

нышуулардын маанилүүлүгүн баса көрсөттү.

ДЖЕЙМС (АРТУР) БОЛДУИН

КЕЛЕЧЕК

Анын дүйнөнүн көп тилдерине, анын ичинде орус тилине да которулган китептеринин сюжеттери Кемалдын өзүнүн турмушунан жана өзү билген, же өзү алар жөнүндө башка бирөөлөрдөн уккан адамдардын турмушунан алынган. Яшар Кемалдын өмүр жолу кыйла татаал: ал сабатсыз дыйкандарга каткабар, өтүнүч, ар кандай арыздарды жазып берген көчө катчысы болгон. Ал жалданып күрүч жана пахта талааларында иштеген, мастердин жардамчысы жана жүк түшүргүч болгон, кийинчерээк жазуучу өз өмүрүндө кырктан ашык кесипти сынап көргөнүн эсептеп чыгышкан. Бирок анын атагын репортердук кесиби чыгарган. 1951-жылы ал стамбулдук «Джумхуриет» газетасына кызматка орношкон.

Турциядагылар ушул газетада жаштардын турмушу жөнүндө жарыяланган анын ашкерелөөчү курч макалаларын күнү бүгүнгө чейин эстеринде сактап жүрүшөт. Кемаль Стамбулдагы бузулгандар жашоочу жайларга барып, кароосуз калган балдар, уруулар, өспүрүм аракечтер жана өспүрүм сойкулар менен жолугушкан. Ал, бул жаштар эмне үчүн турмуштун эң жаман жолуна түшүп алышканын, алардын жаш дилин эмне бузгандыгын түшүнгүсү келген. Яшар Кемаль мындай карым-катыштан өзү үчүн маанилүү тыянак чыгарган — бул балдарга кенедей эле боорукердик мамиле жасаса, алардын дилинин түпкүрүндө терең бугуп жаткан бардык жак-

шы нерселер жылт этип жанып чыгарын билген. Кемаль стамбулдук өспүрүмдөр жөнүндө жазуу менен гана чектелген эмес. Ал ошол өспүрүмдөрдүн көбүнө бул сормо саздан чыгуусуна жардамдашкан, бирок анын минтиши кимдир бирөөгө жакпай калган экен. Ошондуктан газетадагы кызматынан кетүүгө мажбур болот. Мындан соң Кемаль иш таппай көпкө жүрдү. Бирок анын эсине көп узабай эле анын адабий эң сонун чыгармалары пайда болду: «Куйкалаган аптап» деген аңгемелер жыйнагы, «Каңалтыр» повести, дыйкан үй-бүлөсү жөнүндөгү «Диңгек» деген трилогиясы убай-чубай жарыкка чыга баштады. Мына ушул жана башка чыгармалары Яшар Кемалдын атагын эл аралык аренага чыгарды. Яшар Кемаль өзүнүн романдары жөнүндө минтип айтат: окурмандар менин романдарыма туура түшүнүүлөрүн каалаймын: алар табиятты эксплуатациялоого жана адамды эксплуатациялоого каршы билдирилген нааразылык.

* * *

Бири бирибизди түшүнүүбүзгө үйрөнүүбүз үчүн жеке карым-катыштан артык эмне маанилүү боло алат? Эзелтен келе жаткан бул чындыкты биз ушул жерде, Чыңгыз Айтматовдун «тегерек столуна» чогулганыбызда бөтөнчө түшүндүк. Мындай диалогдордун татыктуу улантыла бериши өтө зарыл. Бул форумдун чыныгы маани-маңызы биз өзүбүздүн кооптуу мезгилибиз адамзаттын алдына коюп турган татаал маселелерди талкуулагандыгыбызда.

Глобалдуу проблемаларды чечүү үчүн бардык мүмкүнчүлүктөрдү пайдалануу керек. Кылымдын, доордун, түбөлүктүүлүктүн проблемасы — бул согуш жана

тынчтык проблемасы. Адамзат баласынын жашап калардыгы же калбастыгы. Мен адамзат баласы жашап кала берет деймин.

Дүйнөдөгү татаал, айтаар элем, оор жагдайга карабастан, мындай оптимизм үчүн бардыгы кашкайып көрүнүп турат. Мен Рейкьявиктеги жолугушууда Советтер Союзу тарабынан көрсөтүлгөн саясий сабырдуулуктун, акылмандыктын жана реализмдин өрнөгүн эске алып жатамын. Биз ХХ кылымды узатып жатабыз жана биз Хиросима өзүнүн өтө коркунучтуу трагедиясын дал ушул кылымыбызда башынан кечиргенин унутпоого тийишпиз! Биз, искусство жана адабият чеберлери муну унутпоого милдеттүүбүз. Тынчтыкты коргоодо биздин үнүбүз улам бийик, улам чечкиндүү жаңыра бермекчи, акыры келип акыл-эс наадандыкты жеңип чыкмакчы.

Ысык-Көл жолугушуусу дал өз убагында болду. Адабият жана маданият ишмерлеринин врачтардан, физиктерден жана башка тынчсызданган адамдардан арта калгандыгы уят. Жолугушуу ошол эле убакта маданият ишмерлеринин тил табышуусу оңой-олтоңго турбастыгын далилдеди. Эски түшүнүктөрдү ар бир жолу татаал, кыйын, кээде курч талаш-тартышта жеңип чыгууга туура келет. Ошондой болсо да башкысы биз жалпы тил таба жана макулдаша, мындан ары жасалуучу аракеттердин программасын белгилей алдык.

ЯШАР КЕМАЛЬ

БОЛОЧОК КЫЛИМДА ТЫНЧТЫК БОЛСУН

Менин үч неберем бар. Бирөө 25, экинчиси 23, үчүнчүсү 21 жашта.

Улуусу — геолог, ортончусу — врач, кенжеси — акын.

Бул балдар (алар эрезеге жетишсе да мен үчүн, албетте, бала боюнча) жыйырма биринчи кылымда жашашмакчы. Мен алар кантип жашайт? Деги жашашмакчыбы?— деп ар дайым ойлоно берем. Бул кандай коркунучтуу ой! Анан алар, алардын курдаштары, биздин ордубузду баскан муундар жашоолору жана бактылуу болуулары үчүн эмне жасоо керек?

Үстүбүздөгү жылы май айында Парижде Чыңгыз Айтматов менен жолугушуп, ал мени мейманга чакырганда мен ал чакырыкты ошондуктан кубану менен кабыл алгам.

Мен Ысык-Көл жолугушуусу коомдук турмуштагы эң маанилүү окуя болуп калды деп эсептейм. Ал тургай бул жолугушуу шыктандыруучу жолугушуу болду. Анткени биз өтө ар түрдүү көз караштардагы адамдарбыз да, бирок баарлашууда эч кандай келишпестиктер болгон жок. Бул биринчиден биз өзүбүздү ажыратып тургандарды издебегенибизди мындай коёлук, кайра, тескерисинче, алардан обочолонууга аракеттенгендигибизден ошондой болду. Ар дайым бизди бириктирип тургандар жөнүндө ойлондук. А бизди көп нерсе бириктирип турат. Биринчи кезекте адамзаттын алдында турган проблемалар өтө кыйын жана ядролук куралсыздануу маселелери чечилген күндө да алар ошондой бойдон кала берет деген ынаным бириктирип турат. Бизди адамзаттын тагдыры үчүн жалпы тынчсыздануу жана азыркы, келечектеги муундардын тынчтык келечегин камсыз кылуу үчүн өзүбүздүн колубуздан келгендердин баарын иштөөгө дайым даярдык бириктирип турду.

Биз келген башкы тыянактардын би-

ри — бул биздин ядролук кылымыбызда жаңыча ойлоону зарылдыгы.

Бүгүнкү күн жаңыча, «адаттагыдай эмес» ойлоо керек экендигин ээели болуп көрбөгөндөй өктөм талап кылууда. Артта сүйрөлүп жүрүүчү ойлоону эмес, технологиялык жаңылыктар кандай фантастикалуу көрүнбөсүн, алардан озуп жүрүүчү ойлоону талап кылууда.

Адамдын аң-сезими, анын ойлоо стереотиптери жүздөгөн жылдар, же биздин буркан-шаркан түшкөн мезгилибизде ондогон жылдар бою калыптанып келди. Андыктан адамдарды кыска мөөнөттүн ичинде, бир нече айда, бир-эки жылда эле өзгөртүп жиберүүгө, албетте, болбойт, мүмкүн эмес. Муну тил алдыруу, буйрук берүү менен иштөөгө болбойт. Түшүндүрүү, жаңы адамдарды тарбиялоо зарыл. Ой жүгүртүүсү биздикиндей эмес, өзгөрүлүп турган мезгилдин рухунда ойлоочу адамдарды тарбиялоо зарыл.

Өлчөөсүз тез жана алдын ала айтууга болбогон өзгөрүштөрү көп биздин мезгилибизде азыркы тенденцияларды алдын ала билүү өтө маанилүү факторлордун бири болуп саналат. Анан проблемалар менен кыйынчылыктарды кризис деңгээлине жеткирбей, аларды сергек талдай билүү керек. Өзүнүн көз карашын өзгөрткөн саясий жетекчи азыркы учурдагы дүйнөдө адатта жолу болбой калган саясий лидер деп эсептелет. Бирок биз кадам таштаганы турган доордо өзгөрүү ушунчалык тез, кубулма, ушунчалык алдын ала айтууга болбос мүнөздө болот, андыктан өзүнүн ой-пикирин билүү, анан өзгөрүп турган чындыкка акыл-эстүү карай билүү саясий жетекчинин эң зор жетишкендиги.

Дал мына ушул жерде дүйнөлүк маданий ишмерлеринин — окумуштуулардын, жазуучулардын, акындардын, артисттердин ойноору ролу бөтөнчө зор.

Алардын рухий күч-кайратынын, интеллектуалдык жана адептик кадыр-баркынын ойноор ролу зор. Алардын сөздөрү жана чыгармалары бүткүл дүйнөгө тарайт, алар коомдук чоң жаңырыкка ээ болот. Мына ошондуктан алардын ар бир сөзү, ар бир чыгармасы азыркы дүйнөнү таанып-билүүдө адамдарга жардамдашуусу, адамдарды мыкты, аруу, эр жүрөк болууга үндөөсү тийиш.

Биз бул жөнүндө ажайып Ысык-Көлдүн жээгинде, бул кереметтүү көлдү курчап турган асман мелжиген тоолордун фонунда көп сүйлөштүк. Кыргызстандын табиятынын өзү терең ой толгоого үндөп турду. Менимче, «Ысык-Көл форумунун» биз даярдаган жана кол койгон «Билдирүүсү» башталышына аз гана убакыт — беш миңге жете бербеген күн калган үчүнчү миң жылдыктын тынчтык келечеги үчүн биздин жалпы камкордугубузду, кооптонууларыбызды жана үмүттөрүбүздү толук чагылдырат.

Кылым менен ядролук коркунуч түнөрүп, асманды чулгап алган учурда кош айтышканы жатабыз. Адамзаттын аман калуусу жана ядролук апаат болуу коркунучун жоюу проблемасы башкы проблема бойдон калып жатат. Маданият ишмерлери бул проблеманы чечүүгө көп жагынан көмөктөшөт деп ойлоймун, ошондуктан Ысык-Көлдөгү бул жолугушуу анын башталышы гана болуп саналат.

АЛЕКСАНДР КИНГ

ЖАШООДОН ЧАРЧАБАЙЛЫ

Эски, анын үстүнө пайдасыздыгын, жараксыздыгын далилдеп койгон ре-

цепттерге жана концепцияларга негизденип, мейли экономикада, саясатта же башка кандай нерседе болсо да прогресске жетишүү кыйын жана улам кыйын болуп бара жатат. Биз ал рецепттерге таянууга жана аларды колдонууга мындан ары жөн эле өзүбүзгө жол бере албайбыз. Дүйнө өзгөрүп жатат. Укмуштай тез өзгөрүүдө. Андыктан жаңы мамилелер, сапат жагынан жаңы идеялар керек.

Албетте, аттын кашкасындай нерсени таануудан баш тарткан, көзүн ачып дүйнө, ядролук куралга толуп кеткен дүйнө кандай болуп баратканын көрүүдөн баш тарткандар да бар. Ядролук курал бирден бир нерсе — өлтүрүүгө, жексен кылууга, талкалоого гана жарайт. А жарыша куралдануу уланууда. Биз тормоздору кармабай калган автомашинада, муну өзүбүз деле билебиз, тоодон ылдый чымын-куюн түшүп келе жаткан сыяктанабыз. Ал эми бул, дүйнөдө ондогон миллион адамдар ач калып, эң жөнөкөй керектөөлөрдү канааттандыруу үчүн, адамдын ачкадан өлүп калбоосуна жол бербөө үчүн каражаттар жетпей турган жагдайда болуп жатат.

Кыргызстандагы биздин аңгемелешүүлөрүбүздү кандай демекчимин? Чынында эле адаттагыдан башкача, табылгыс дегеним жөн. Анткени советтик жазуучунун жекече чакырыгы менен Франциядан Нобель сыйлыгынын лауреаты, Эфиопиядан атактуу сүрөтчү, АКШдан белгилүү жазуучу жана белгилүү артист негр бир туугандар, Индиянын, Кубанын, Турциянын жана башка өлкөлөрдүн өкүлдөрү мейманга келген учуру дегеле болгон эмес эле го. Алар ар кандай, өзүлөрүнүн социалдык абалы, кесиби боюнча, саясатка, экономикага, дегеле турмушка көз караштары боюнча өтө ар түрдүү адамдар.

Успехи Киргизии в области художественного творчества велики и поразительны. В Киргизском государственном музее изобразительных искусств собраны лучшие достижения народного искусства и произведения художников республики за многие годы.

Көркөм чыгармачылык жагынан Кыргызстандын жетишкен ийгиликтери зор. Сүрөт искусствосунун Кыргыз мамлекеттик музейинде элдик көркөм өнөрдүн жана республиканын сүрөтчүлөрүнүн көп жылдардан берки мыкты чыгармалары топтолгон.

Kirghizia's artistic achievements are varied and impressive. Its state museum of fine arts contains the best works of folk crafts and paintings of the republic's artists collected over the period of many years.

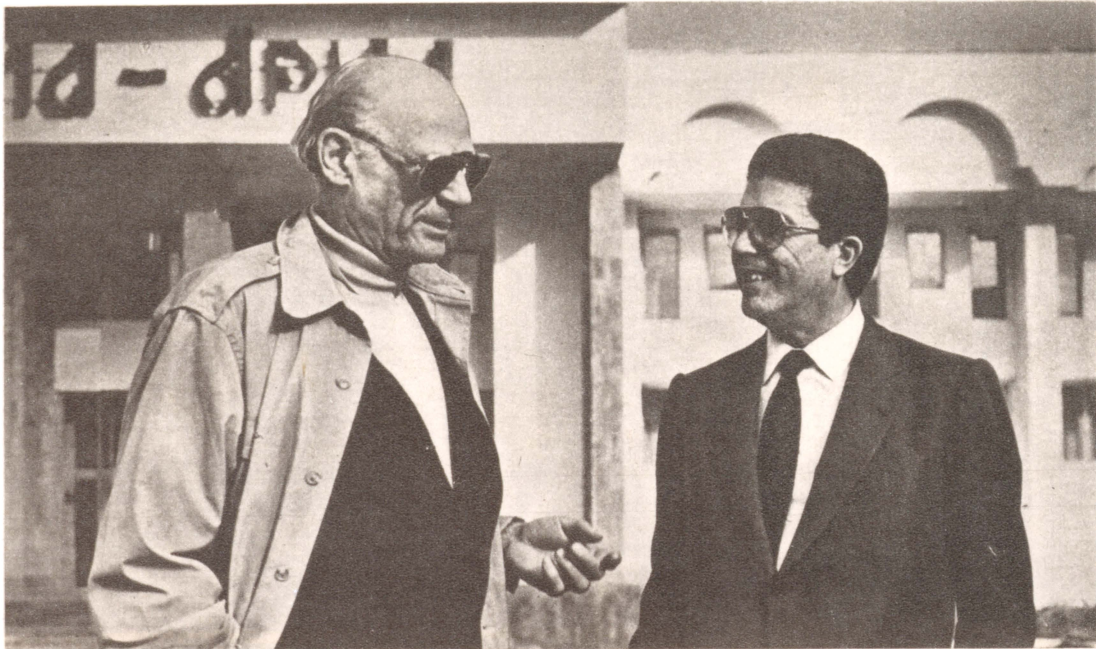
Вряд ли найдется такой гость, что устоит от собразна попробовать ароматные, вкусные блюда киргизской кухни.

Кыргыздын даамдуу тамак-ашы кимди гана болбосун өзүнө тартып, кызыктырат

No visitor can resist the temptation of tasting the spicy Kirghiz cuisine.

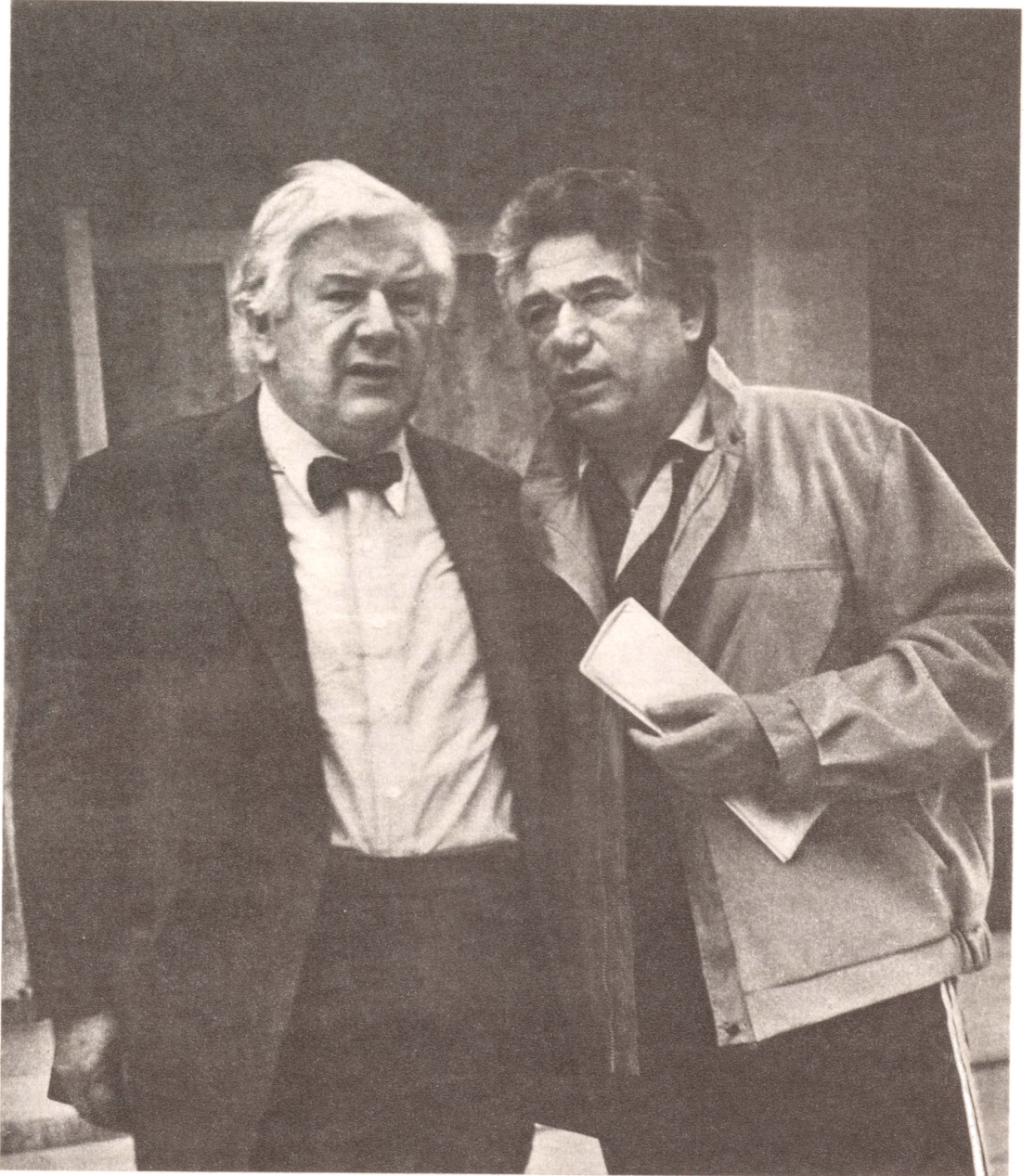

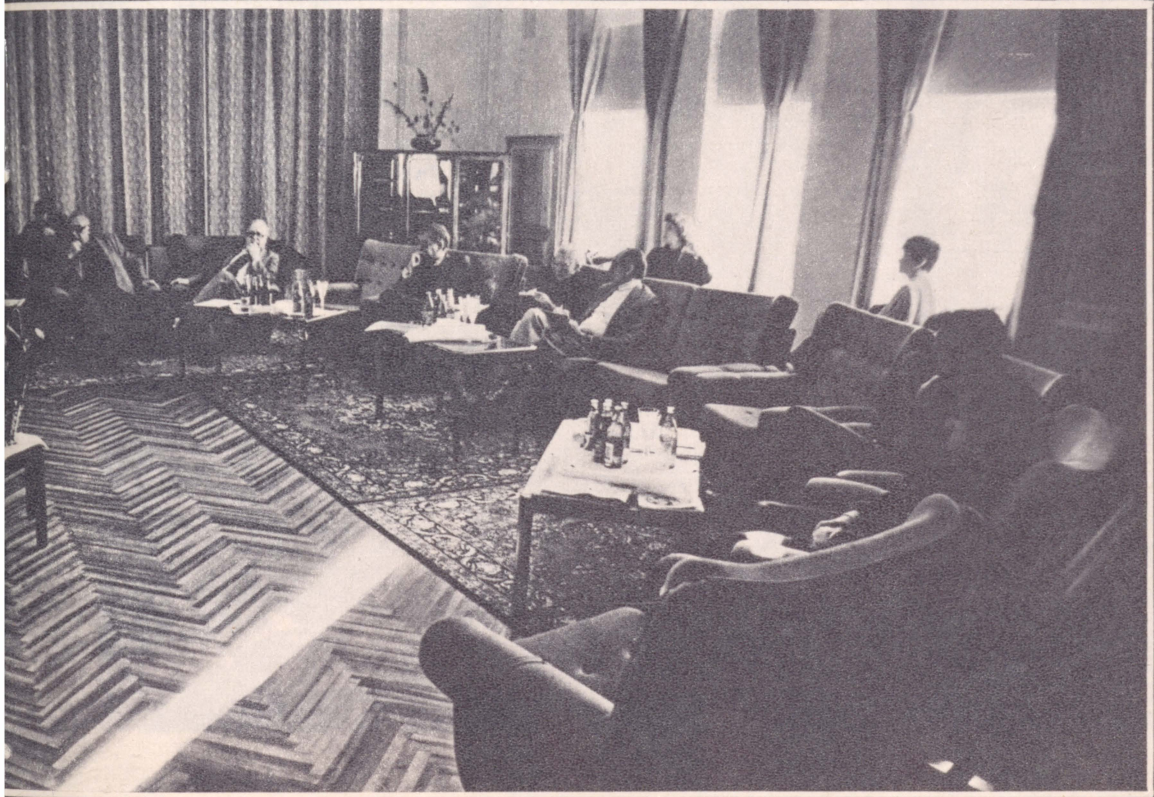
Работа форума — это не только заседания и пресс-конференции, но и личные беседы участников: страстные, заинтересованные, доверительные и душевные.

Форумдун ишинде жалаң гана кеңешмелер, пресс-конференциялар эмес, ага катышуучулардын кызыктуу жана чын ыкластуу аңгемелешүүлөр да болду

The Forum is not only sessions and press-conferences, it is also private discussions, both passionate and interested, confidential and friendly.

В Союзе писателей республики гости встретились с литераторами Киргизии.

Республиканын Жазуучулар союзунда меймандар Кыргызстандын адабиятчылары менен жолугушту

The Union of republic's writers hosted a meeting with Kirghizia's literary workers.

Посадить дерево — оставить добрую память. Об Исык-Кульском форуме будет напоминать аллея дружбы, посаженная его участниками в одном из парков столицы Киргизии.

Бак отургузуу — бул унутулгус эстелик калтыруу. Ысык-Кул форумунун катышуучулары борбор шаардын парктарынын бирине отургузган дарактардын достук аллеясы — алар жөнүндө эстелик болот

To plant a tree means to leave behind good memories of yourself. An alley of friendship planted by the Forum participants in one of the capital's parks will remain a reminder of the Issyk-Kul Forum.

Неисчерпаемы родники народного искусства Киргизии. Красочный фольклорный концерт увидели участники форума в музее изобразительных искусств.

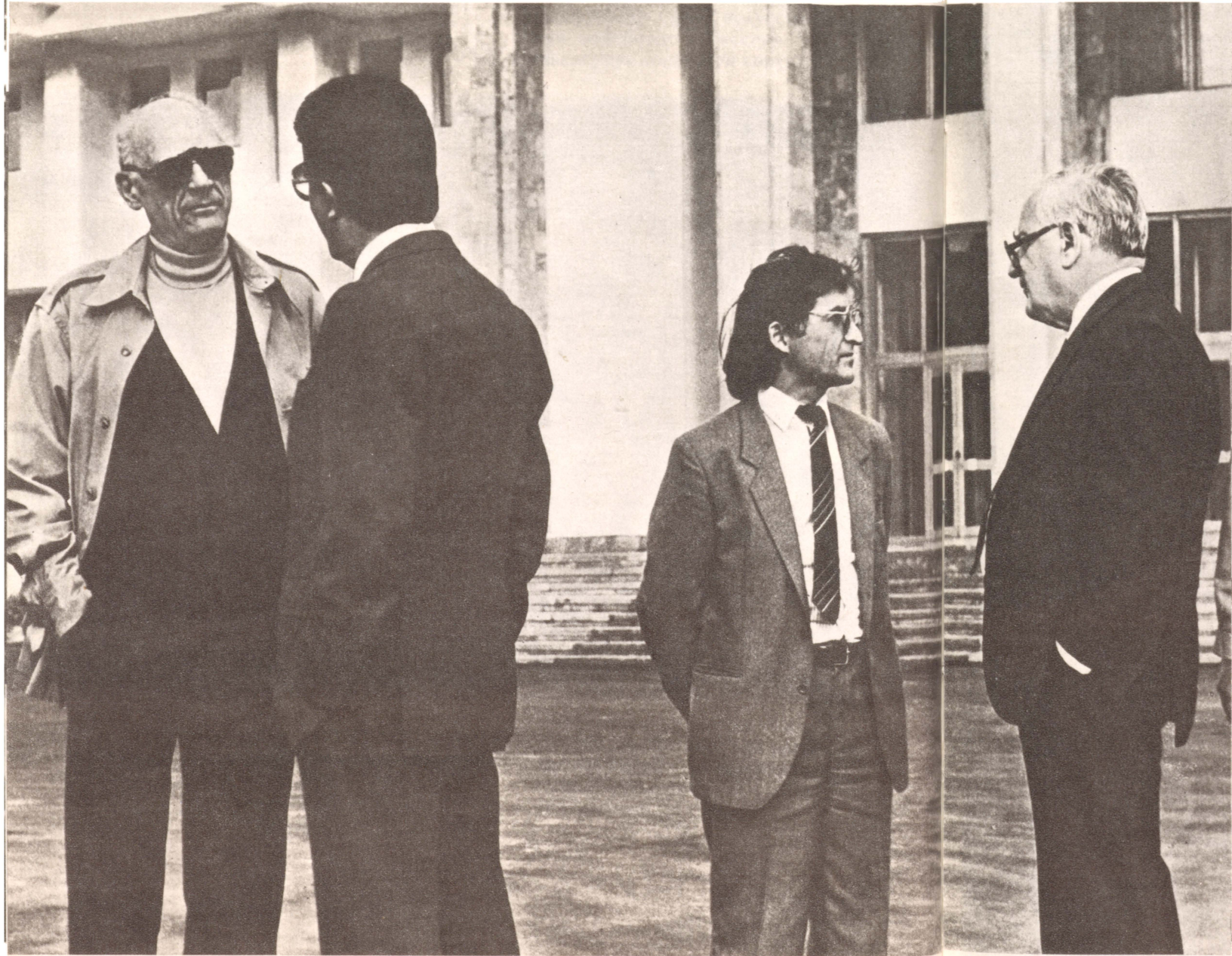
Кыргыздын элдик өнөрүнүн булактары түгөнгүс бай. Форумга катышуучулар сүрөт искусствосунун музейинде кызыктуу фольклордук концертти көрүштү

Plentiful are the sources of Kirghizia's popular arts. The participants attended a picturesque folklore presentation at the fine arts museum.

The literature of Kirghizia is known in many parts of the world and the meeting of the Forum participants with writers was one of the highlights of the programme.

Литературу Киргизстана знают во многих уголках планеты, и встреча участников форума с писателями была одной из интереснейших в программе их пребывания в республике.

Кыргыз адабияты дүйнөнүн көп жерлеринде белгилүү, ошондуктан форумдун катышуучуларынын жазуучулар менен жолугушуусу өтө кызыктуу болду

На московской пресс-конференции в Центральном выставочном зале.

Москвадагы Борбордук көргөзмө залындагы пресс-конференцияда

At the press-conference in the Central Exhibition Hall in Moscow.

Известный киргизский скульптор Т. Садыков выполнил монументальную работу группового портрета участников Исык-Кульского форума.

Кыргыздын белгилүү скульптору Т. Садыков Ысык-Көл форумунун катышуучуларынын чогуу элесин берген монументалдуу эмгекти жаратты

A well-known Kirghiz sculptor T. Sadykov made a collective portrait of the Issyk-Kul Forum participants.

Бирок биз баарыбыз, бир умтулуу, бир максат: биздин дүйнөбүздү, биздин планетабызды миллиарддаган адам үчүн коопсуз кылуу, адамдын аң-сезимин азат кылуу, бардык жана ар бир адамга өзүнүн атом кылымынын адамдарыбыз деп түшүнүүгө, ой жүгүртүүлөрүн өзгөртүүгө жардамдашуу максаты менен бириктик. Анткени азыркы дүйнөнүн реалдуулуктарын түшүнүү гана биздин турмушубузду бейкут кыла алат, адамзатты туруктуу коркутуп турган кооптонуудан куткара алат.

Мен кыйла эле узак өмүр сүрдүм. Бирок мен андан чарчаган жокмун. Мен турмушту жакшы көрөм, өзүмдүн жакындарымды, өзүмдүн Мекенимди жакшы көрөм. Өзүмдүн ар бир чыгармамда ошол жакшы көрүүмдү айтып берүүгө аракеттенем, анткени музыка да, поэзия да, проза да, бий да — мына ушулардын баары кайдыгер боло албайт. Искусство адамды өнүктүрүшү, тарбиялашы, аны ак көңүл, боорукер, ак ниет кылышы тийиш... Мына ошондуктан өзүн искусствого арнаган, бөтөнчө, ысымдары көпчүлүккө маалым адамдардын ойноор ролу өлчөөсүз зор жана жооптуу.

Искусство адамдары өзүлөрүнүн табиятынан — агартуучулар. Алар өзүлөрүнүн таланты, чыгармачылыгынын жаркындыгы, күчү менен миллиондогон окурмандарга, көрүүчүлөргө, концерттик залдардын угуучуларына, жөн эле дайыма радио угуучуларга, телепрограммаларды көрүүчүлөргө (а аларды ким көрбөйт) көптү түшүнүүгө жардамдашат. Айлана-чөйрөсүндөгү турмуштун аркы-беркисин билүүгө, жаңыча ойлоого үйрөнүүгө, эскиргендерди жана көп учурда керексиз гана эмес, ошондой эле зыяндуу догма болуп калгандарды ыргытып таштоого жардамдашат. Кыскасын айтканда, биз жаңы Адамдын

калыптанышына өзүбүздүн бүткүл иш-аракетибиз, өзүбүздүн чыгармачылыгыбыз менен көмөктөшөбүз.

Биз Ысык-Көлдүн жээгинде мына ушулардын бардыгы жөнүндө сүйлөштүк. Көп ирет талашып-тартыштык, бирок дайыма баарыбыз үчүн жалпы, кабыл алынарлык чечим таап турдук. Таба албай коюшубуз мүмкүн эмес эле, анткени биздин дискуссияларыбыздын башкы темасы акырында келип бирөө гана — жакынкы он беш жылда биз жана бүткүл адамзат жашайбы жана ал үчүн эмне иштөө керек деген маселе болуп калды.

Жалпы пикир боюнча бир гана жол болушу мүмкүн, ал — ядролук куралды акырындык менен толук жоюу. Кош, а азырынча эмне болуп жатат? Бирден бир максатты — өлтүрүүнү көздөгөн курал жоюлбай эле топтолуп жатат. Анын үстүнө өлчөөсүз сандарда топтолуп жатат. Азыркы америкалык администрация ядролук курал согуштан сактап калат имиш деп билдирип жүрөт. Бирок буга ким ишенет! Өлтүрүүгө арналган нерсе калканч боло албайт.

Мен ондогон өлкөлөрдү кыдырып чыктым Африканын, Азиянын, Латын Америкасынын миллиондогон адамдары ач калып, оорудан, ачкалыктан өлүп жаткан өлкөлөрүндө болдум. Ал өлкөлөрдө адамдын орточо жашы кыркка жетпейт. Бул цифранын эмне экенин ойлонуп көрүңүздөрчү! Аны ойлонуп көрүү коркунучтуу, жакырчылыкка, ачарчылыкка, ооруларга каршы күрөшүүнүн ордуна, түшүмдү жогорулатуу, жашоону бактылуу кылуу үчүн күрөшүүнүн ордуна дүйнөнүн эң бай мамлекеттери массалык, а чынын айтсак жалпы кыргын салуучу куралдарга астрономиялык суммаларды жок кылып жатканда коркунучтуу.

Бул темада өткөн дискуссиялардын жүрүшүндө биз дайыма конкреттүү аракеттер керек, деген тыянакка келип турдук. Тынчтыкты сүйүүчүлүк жөнүндө билдирүүлөр жетишээрлик болду, эми сөз эмес, иш керек. Албетте, тоодой жыйылып калган куралдарды ары-бери жок кыла салууга болбоштугу түшүнүктүү. Буга үч — беш жылдын ичинде да жетишүүгө мүмкүн эмес. Бирок муну иштөө зарыл. Эгерде, мына ушундай куралдары барлар жер үстүндө тынчтыкты сактап калгылары келсе муну иштөө зарыл.

Михаил Сергеевич Горбачев биз менен аңгемелешип отурган убагында келечек жөнүндө айтты. Ал — биздин дайыма көрөр камкордугубуз. Мен өзүбүздүн биринчи кеңешмебизден кийин сунуш кылып жаткан чараларды эске алып жатамын. Баарыбыз бир пикирден жактырган жана кол койгон «Билдирүүдөгүнү» сунуш кылабыз. Мен «биринчи кеңешме» деп айтып жатамын, анткени ал иштин башталышы, ал улана берээрине ишенемин. Улана берүүгө тийиш, анткени бул көп нерседен үмүткер кылган башталыш да. А башкысы — алга илгерилей берүү керек. Бир-эки кадамга болсо да илгерилей берүү керек. Алар да алга жылуу. Алардын үзгүлтүксүз улантыла бериши маанилүү.

НАРАЯНА МЕНОН

ТҮШҮНҮҮ ҮЧҮН БАРУУ КЕРЕК

Бул күндөрдө дүйнө жүзү таптакыр жаңы проблемаларга кабылды, бирок ушуга карабастан аз эле дегенде мындан жүз элүү жыл мурдагы идеяларга таянып келе жатат. Туюк жагдай түзүлгөндөй. Кээде эки тарап тең —

Батыш жана Чыгыш биздин алдыбызда турган проблемаларды чечүүгө жакындап келген учурлар болот. Дагы бир эле кадам шилтенсе... Анан ойдо жок жерден эле кайрадан эки тарапка басып кетишет. Эски системаларга арбалуу бүткүл дүйнөдө өтө күчтүү. Биз өзүбүз муну моюнга албасак да бизди өткөндө көнгөн адаттар башкарып жатат. Жаңы мамилелер керек, ой толгоолор керек. Сүрөтчүлөр, жазуучулар, чыгармачыл адамдар бул планда көп нерсе жасай алышат.

Ысык-Көл жолугушуусу өтө актуалдуу проблемалар жагынан көз караштарды өтө эркин кырдаалда алмашууга табылгыс мүмкүнчүлүк берди. Дүйнөнү жаңы мезгилдин призмасы аркылуу көрүү үчүн алгачкы кадамдар жасалды. Идеологиялык эч кандай алкактар менен чектелбеген бүтүндөй бир катар жаңы мамилелер сунуш кылынды. Албетте, жетишкендиктер жөнүндө айтуу азырынча али эрте, учуудан мурда басууну үйрөнүш керек да. Бирок Михаил Сергеевич менен ак пейилден аңгемелешүү ак пейилдүүлүк, жолугушууга катышкандардын көз караштарынын бардыгын камтыган кырдаалда өткөн жолугушуулардын өз ара түшүнүшүүнү иштеп чыгууга карата биринчи, бирок эң маанилүү кадам жасалды деген пикирин бекемдеди.

АРТУР МИЛЛЕР

АДАМДАРДЫ БИРИКТИРҮҮЧҮ ОЙЛОР

XXI кылымга сапар улап бара жаткан жолдо адамзат жасаган кээ бир чегинүүлөргө карабастан, акыл-эс жана адилеттик салтанат курат.

XXI кылымда адамзаттын тынчтык жана ынтымак жөнүндөгү, адилеттикке жана теңдикке негизделген гармониялуу коом жөнүндөгү эзелтеден эңсеп келе жаткан тилеги чындык болуп калмакчы.

Ар бир адамдын моралдык парзы — Жер жүзүндөгү элдердин өз ара түшүнүүсүнө, ар түрдүү тармактарда, анын ичинде маданият тармагында да өз ара алмашууларга көмөктөшүү. Эгерде ал адам чыгармачылыктын адамы болсо, анда ал эки эсе жоопкерчиликтүү. Ар бир адамдын аң-сезиминде жаңы согуш, эгерде ал чыгып кетсе, эң коркунучтуу согуш болору, анын, мүмкүн, адамзаттын акыркы трагедиясы болору жөнүндөгү ой терең тамырлоого тийиш. Бул ойду бардык адамдардын аң-сезимине сиңдирүү, бул ой адамдарды бириктиргидей кылуу керек — чыгармачыл интеллигенциянын башкы милдети мына ушул...

Чыңгыз Айтматовдун демилгеси өтө ийгиликтүү болгондугун айтканыма кубанычтуумун. Ал жаңы идеяны айта жана уюштуруучулук кандайдыр бир институттар менен байланышпаган досторунун тобун чогулта алды.

Биз ар түрдүү идеологияга, ар башка диндерге таандык адамдарбыз, биздин принциптерибиз ар башка жана ал тургай эстетикабыз да ар башка. Бирок ошого карабастан өз ара түшүнүшүү үчүн жалпы негиз таптык. Бул жалпы негиз адамзаттын алдында турган проблемаларды биз, топ катары талкуулай баштаганыбызда жана ал проблемаларды ойлонуштура баштаганыбызда турат. Мен, албетте, азыркы учурдагы өтө олуттуу проблема — бул ядролук курал жана согуш коркунучу проблемасы деп эсептеймин. Мына ошондуктан келекчекте биз өзүлөрүбүздүн өлкөлөрүбүздө да, бүткүл дүйнөдө да жаңыча ойлоону өнүктүрүүгө, бүткүл дүйнөдө тынчтык проблемаларын чечүү-

гө жана издеп табууга жаңыча мамиле жасоого жетишүү үчүн өзүбүз көрсөтө алар бардык таасирлерди пайдаланып аракеттене беребиз.

ЛИСАНДРО ОТЕРО

АКЫЛ-ЭСТИ ЖАНА ЖҮРӨКТҮ БИРИКТИРЕЛИ

Менимче, Чыңгыз Айтматов жазуучулардын, артисттердин, искусство ишмерлеринин, сүрөтчүлөрдүн катышуусу менен уюштурган формалдуу эмес, так чектөөлөрсүз өткөн жолугушуу ойлоонун традициялуу догмаларын бузуу, ядролук кылымда ойлоонун жаңы тибине өтүү үчүн адамзаттын акыл күч-кубатын топтоо зарыл болуп турган дүйнөлүк тарыхтын ушундай татаал мезгилинде болду деп ойлоймун.

Быйыл Ньютондун «Принципия» аттуу эмгегинин жарыяланган күнүнө 300 жыл толот. Мына ушул үч жүз жылдан бери бизде дүйнөнү мурда кандай көрсөк ошондой көрүү, мурда кандай ойлосо ошондой ойлоо сакталып келе жатат. Азыр, адамдын генийи табиятын түзүү үчүн да, кыйратуу үчүн пайдаланышы мүмкүн өлчөөсүз зор күчтөрүнүн тушоосун кескен кезде, убакыт бизден дүйнөнү жаңыча көрүүнү, жаңыча ойлоону талап кылууда. Мен мындай шарттарда муну биз жолугушкан жана өзүнө ушунчалык чоң жооперчилик жүктөлгөн Михаил Сергеевич Горбачев сыяктуу түшүнгөн адамдар бүткүл дүйнөлүк коомчулукка өлчөөсүз чоң жардам бере алышат деп ойлоймун. Биздин үчүнчү миң жылдыкка биз тынчтык, чыгармачыл түзүүчүлүк жана

боордоштук жардамдашуу кырдаалында, ар бир адамга өзүнүн керектөөлөрүн канааттандырууга жана өзүнүн жөндөмдүүлүктөрүн колдонууга мүмкүнчүлүк берүүчү кырдаалда кадам коё алаарыбыз, же албасыбыз мына ошондой адамдарга көп жагынан байланыштуу болот.

АУГУСТО ФОРТИ

ЖЕР — БААРЫБЫЗДЫН БИР ГАНА ҮЙҮБҮЗ

Согуштар дайым болуп келген. Ар дайым согуштарды баштаган адамдар да болгон. Көп учурларда эч кандай себепсиз эле адам адамга кол көтөргөн. XX кылымда кандай өзгөрүүлөр болду? Адамдын аң-сезими мурдагы бойдон эле калгандай көрүнөт. Кыскасын айтканда, анын тынчтык жагына көбүрөөк умтулгандыгы байкалган жери жок. Бирок согушуу ыкмалары жана согуш куралдары өзгөрдү. Алардын кыйраткыч күчү мурда болуп көрбөгөндөй өстү. Илимий-техникалык прогресс бардык тармактарда адамзатка зор пайда келтирип жатса, согуштук илимдин өнүгүшү адамзаттын азап чегүүсүн жана курмандыгын көбөйттү. Илимдин жетишкендиктери көп учурларда адамзаттын жыргалчылыгына кызмат кылбай жатат.

Ар бир адам сан жетпеген руханий байлыктардын ээси. Табигый байлыктарды табууда биз алга карай зор кадамдарды жасадык. Бул табигый байлыктар адамдын жыргалчылыгы үчүн пайдаланылып, анын ден соолугун чындап өмүрүн узартуу менен бирге адамдын руханий байлыктарын тереңирээк ачууга да жардам бере тургандыгына ишенебиз. Бирок келечек жөнүндө таттуу

кыялдар менен гана чектелип калууга болбойт. Бүгүнкү күндөн баштап эле адамзаттын карамагында болгон байлыктарды ага берүү зарыл.

Ядролук алааматтан кутулууга болобу же жокпу? Бул барыдан мурда атомдук куралдарга ээ болгондорго байланыштуу. Ошону менен бирге адамзатты жок кылуунун башка химиялык, бактериологиялык, генетикалык куралдарды да эстен чыгарбоо керек. Адамзат өзү менен макулдукка келип, адамдардын бири бирине душман эмес экендигин даана түшүнүүгө тийиш. Бүткүл дүйнөдөгү адамдар бири бирине колдорун берүүлөрү керек. Бардыгыбыз бир гана жердин жүзүндө жашап жатабыз, мындан башка жер жок. Бардыгыбыз бир кемеде бара жатабыз.

Ысык-Көл форумунун билдирүүсүндө баяндалган маанилүү пикирлерге мен толук кошулам, өзүбүздүн келечегибизди өзүбүз аныктоого кудуретибиз жетет деп эсептейм. Бул милдетти чыгармачыл эмгектин жардамы менен ишке ашыруу мүмкүн, мына ошондо адамзат кандай келечекке татыктуу боло тургандыгын аныктай алабыз. Чыгармачыл эмгектин жардамы менен, жаңы формулалардын жана мамилелердин жардамы менен адамзат рыноктук психологиядан айырмаланган, сансыз көп адамдарга жумуш таап берип жаткан өндүрүш — куралдануу сакталып калууга тийиш деген Батышта болуп жаткан пикирлерден кескин айырмаланган жаңы чындыкты түзө ала тургандыгына ишенем. Албетте, жаңы чындыкты түзүү оңой болбойт, азыркы абалды беш мүнөттө өзгөртүп жиберүү кыйын. Мисалы, куралдарды чыгарып жаткан өнөр жайдын бардык тармактарын азыктүлүк продуктыларын өндүрүүчү жана сактоочу тармактарга кандайча көчүрүүгө боло тургандыгы жөнүндө маселе

коюла турган болсо, буга албетте, көп убакыт талап кылынат, ошондуктан биз бул учурда маселени токтоосуз эле чечүүгө тийишпиз. Бирок, акыр аягында, мен, Альберт Эйнштейндин төмөндөгү сөздөрүн эч качан унутпайм, анткени, бул сөздөр менин кабинетимде ар дайым көз алдымда турат. Ал мындай деп айткан: кризистин убагында көз алдыга келтирүү билимден бир кыйла маанилүү. Бизге эки нерсе — билим жана көз алдыга келтирүү зарыл. Азыркы чындыкта билим — чыгармачыл көз алдыга келтирүүсүз пайдасыз болот, ал биздин проблемаларыбызды чечүүгө жөндөмсүз.

ФЕДЕРИКО МАЙОР САРАГОСА

ЧЫНДЫКТЫ БАРДЫГЫ БИЛИШИ КЕРЕК

Мен чечен эмесмин. Өз оюмду жазып билдирүүгө көнүп калганмын. Ошондой болсо да түрдүү өлкөлөрдүн интеллектуалдарынын, искусствонун түрдүү тармактарынын өкүлдөрүнүн жолугушуусу шексиз керектүү жана пайдалуу экендигин толук ишеним менен айта алам. Ошондуктан, меймандостугу үчүн, Ысык-Көлдөгү сыяктуу сейрек кездешүүчү жыйында жолугушуп пикир алышууну уюштурган Чыңгыз Айтматовго, ал өкүлдүк кылган өлкөгө алкыш айткым келет. Ушул сыяктуу жыйындарды уюштуруучулар меймандардын алдына кандайдыр талаптарды коюп, аларга кысым көрсөткөн учурлар болот. Ал эми бизди Ысык-Көлдө меймандостук менен жакшы кабыл алышты, кысым көрсөтүүнүн эч кандай белгилери болгон жок.

КЛОД СИМОН

ТЫНЧТЫКТЫН ЖАНА ЧЫГАРМАЧЫЛЫКТЫН КЫЛЫМЫ

Сүрөтчү өткөндү жакшы билип, азыркы турмушту түшүнүүгө, келечекке көз чаптырууга тийиш. Биздин Ысык-Көлдөгү аңгемелешүүбүз келечек үчүн өтө маанилүү деп ойлойм. Бардык кылымдарда адамзат окумуштуулардын, ойчулдардын, сүрөтчүлөрдүн эрки жана ой жүгүртүүсү менен алга жылып келген. Адамдар үчүн үчүнчү миң жылдыкка баруучу жолду маданият жана илим ишмерлеринен башка ким көрсөтө алат?

Тынчтыкта жана биримдикте жашоо үчүн адамдар бирин бири жакшы билүүгө тийиш, ал эми биз алардын биргелешкен тынч турмушуна алып баруучу жолду табууда аларга жардам берүүбүз керек. Жазуучулардын, сүрөтчүлөрдүн, артисттердин, философтордун улуу жоопкерчилиги мына ушунда турат. Биз бири бирибизди канчалык көбүрөөк билсек, үчүнчү миң жылдыкта адамзаттын тынчтыкта жашоосуна ошончолук жакшыраак жардам бере алабыз.

Биздин Ысык-Көл жээгинде көп сааттарга созулган аңгемелешүүлөрүбүз мени көп нерселерге үйрөттү. Азыркы замандын улуу акылмандары XXI кылымга үмүт менен көз чаптырып жаткандыгына бекем ишендим. «Ысык-Көл билдирүүсү» толук макулдук менен бир добуштан кабыл алынып, анда биз эски жана жаңы проблемаларды чечүү жолдорун табууга, жаңы ой жүгүртүүнүн зарылдыгын негиздөөгө аракет кылдык.

Ушул проблемаларды чечүүгө жаңыча мамиле кылууда адамзатка чыгармачыл ишмерлер гана жардам бере тургандыгына ишенем. Бул баарыдан мурда,

согуш жана тынчтык проблемалары болот. Келечектеги тынчтыкка адамзат даярданып, ага ишенүүгө тийиш. Адамдардын күч-аракетин бириктирип, алардагы жакшы сапаттарды ойготуу менен биз согушсуз дүйнөгө умтулууга тийишпиз.

Эфиопияда согуштан жапа чекпеген бир да үй-бүлө жок. Италия фашисттери биздин өлкөгө кол салганда мен 2 жарым жашта болучумун. Бирок согуштун коркунучу, бомба жарылып, кан төгүлүү, адамдардын көз алдыда курман болушу алиге чейин менин эсимде. Дүйнөдөгү бир да баланын согушту көрүшүн каалабайм.

Ушундай залкар адамдардын жолугушуусуна катышкандыгым үчүн өзүмдү бактылуумун деп эсептейм. Көрүнүктүү жазуучу жана гуманист Чыңгыз Айтматовдун мени чакыргандыгына чон кубанычта болдум, бул адамды мен көптөн бери урматтап келгем. Ангемелешүү убагында ал өзүбүздүн талантыбызды жаңы ой жүгүртүү үчүн кандайча пайдалануу жөнүндөгү ой толгоолорго бизди шыктандырып турду. Ал бизди өзүнүн гүлдөгөн республикасы, анын меймандос калкы менен тааныштырды. Биздин бардыгыбыз Кыргызстандын борбору Фрунзе шаарынын ардактуу граждандары болуп калдык.

Ысык-Көл жолугушуусуна келе жатканда мен түрдүү пикирдеги жана сезимдеги адамдарды бириктирүү канчалык кыйын экендиги жөнүндө ойлонуп келгем. Ал эми чынында эле бул оңой иш эмес, анткени биз түрдүү улуттардын жана кесиптердин, түрдүү саясий көз караштардын жана философиялык ынануулардын өкүлдөрү болуу менен, азыркы жана келечектеги проблемаларды түрдүүчө кабыл алабыз, өзүбүздү болочокто түрдүүчө көз алдыга келтиребиз.

Жыйынга катышуучулардын пикирлери канчалык ар түрдүү болсо да, чыгармачылыкты өнүктүрүүнүн жардамы менен дүйнөнү өзгөртүү мүмкүндүгүнө карата өздөрүнүн мамилеси жагынан бир добушта болушту. Азыркы учурда алдыга коюлуп жаткан проблемаларды чечүү жолдорун биргелешип издөө бир кыйла жеңил. Келечектеги кылым жалаң гана тынчтыктын эмес, ошондой эле чыгармачылыктын да кылымы боло тургандыгы өтө маанилүү. Ысык-Көлдүн жээгине себилген үрөн мол түшүм берип, бүткүл дүйнөдөгү маданияттын көптөгөн ишмерлери биздин күч аракеттерибизге кошула тургандыгына ишенем.

АФЕВЕРК ТЕКЛЕ

КЕЛЕЧЕК ҮЧҮН БАРДЫГЫБЫЗ ЖООП БЕРЕБИЗ

Тоффлердин жаңы китебинде адамдын тарыхы үч көрүнүштөгү драма катарында, удаалаш алмашылуучу үч толкун — ар бири өз цивилизациясын алып келүүчү тарыхый үч мезгил катарында баяндалат...

Адегенде — «айыл чарба цивилизациясын» алып келүүчү «биринчи толкун» көрсөтүлөт. Мында эмгектин жөнөкөй бөлүнүшү, коомдук касталык структурасы, өкүмчүл бийлик, бытыранды экономика баяндалат. Андан кийин өнөр жай революциясы болуп, анын алып келген экинчи толкуну миллиондогон адамдардын турмушун өзгөртөт. Ошентип, «индустриалдык цивилизация» пайда болот.

Бул цивилизация адамга сансыз материалдык жыргалчылыктарды алып кел-

гендиги, көптөгөн коркунучтуу оорулардан куткаргандыгы ырас. Бирок анын кесепети да көп болду. Адам жаратылыштан алыстап, ага оор зыянын тийгизди. Мурдагы мезгилдерде адамдын турмушу табигый ыргактуу өтүп келген. «Экинчи толкун» адамды машинаны кулуна айландырды. Миллиондогон адамдар өздөрү түшүнбөй эле бирдей «программа» боюнча жашайт жана аракет кылат, бул программанын негизине стандартташтыруу, адистештирүү, синхрондоштуруу, топтоштуруу принциптери коюлган.

«Үчүнчү толкун» турмуштун чыныгы жаңы түрүн алып келет, ал энергиянын калыбына келтирүүчү булактарына, фабрикалык кураштыруу линияларынын көпчүлүгүн жаңыртуучу өндүрүш ыкмаларына, кандайдыр жаңы үй-бүлөгө, «электрондук котедж» деп аталган жаңы институтка, радикалдуу кайра түзүлгөн келечектеги мектептерге жана кооперацияларга негизделет. Келечекте калыптануучу цивилизация жүрүш-туруштун жаңы кодексин алып келет...»

Ал эми келечектеги адам кандай болот? Тоффлер XXI кылымдын адамдарынын тезирээк өсүп жетилишин жана аларда жоопкерчилик сезими эртэрээк пайда болушун каалайт. Жекелик жагынан көбүрөөк айырмаланып, азыркыларга караганда кадыр-баркты чечкиндүүрөөк талашууларын каалайт. Алар акча жөнүндө унутпастан, акча үчүн гана иштебөөлөрү жана азыркы муундарга салыштырганда керектөө жөнүндө азыраак ойлонуулары керек. Алар ишти оюн менен, күч эмгегин акыл эмгегинен, абстракттуу мамилени конкреттүү мамиле менен объективдүү мамилени субъективдүү мамиле менен айкалыштырууну билүүлөрү керек. «Үчүнчү толкундун» авторунун пикири боюнча булар — аристотелдер, чыңгызхандар

эмес, өз ишинен, бири бирине мамиле кылуудан жана жаратылышка жакын болуудан ырахаттанган бакыт-таалайлуу жана гумандуу карапайым адамдар болууга тийиш...

Келечек сөзсүз келе турган бейиш болуп көрүнсө да, колду боорго алып, аны күтүп отурууга болбойт.

Окуялардын табигый агымы эски дүйнөнүн ыпыр-сыпырларын агызып кетет деп, саясаттан тескери бурулуп, күтүп отурууга болбойт, анткени, ал биздин күч-аракеттерибиз болмоюнча агыза албай калышы мүмкүн. Ачкачылыктан, деспотизмден, согуштан куткарат деп «баатырлардан» үмүттөнүүнүн да кажаты жок. Бир гана жол бар: өзүбүз «салгылашууга кирип», келечегибиз үчүн адамзаттын тагдыры үчүн жоопкерчиликти өз мойнубузга алуубуз керек. «Азыркы элиталардын, субэлиталардын жана суперэлиталардын,— дейт Тоффлер,— ийкемдүүлүгүнө жана интеллектине көп нерселер байланыштуу... Бирок элиталар канчалык билимдүү болсо да, жаңы цивилизацияны жеке өздөрү түзө алышпайт. Бул үчүн бүткүл улуттун күч-кубаты талап кылынат». Ал эми глобалдуу проблемалар жөнүндө, ядролук согушка жол бербөө жөнүндө сөз болгондо бардык улуттардын, бүткүл адамзаттын күч-аракеттеринин биримдиги зарыл. Саясий эркке өзгөчө көңүл буруу моралдык жана тарыхый жактан ырасталган доордо жашап жатабыз. Улуттук, регионалдык, глобалдык зор өзгөрүштөр үчүн дүйнө жетилди. Аракеттенүүгө убакыт жетти.

* * *

Бүгүнкү күндө планетада индустриалдык революция учурундагыдай эле технологиялык жана социалдык терең өз-

гөрүштөр болуп жатат. Бул өзгөрүштөр ушунчалык тездик менен болгондуктан, адамдар жана мамлекеттер ага таасир көрсөтүүгө үлгүрө албай жатышат. Мына ошондуктан, коомдук институттар жана саясат көз алдыда эскирүүдө. Ушул себептүү Ысык-Көл жыйыны жаңы ой жүгүртүүнү иштеп чыгуу зарылдыгына көңүлдү топтоо менен өтө маанилүү окуя болуп калды.

ОЛВИН ТОФФЛЕР

ЭГЕР СҮРӨТКЕР АК НИЕТ БОЛСО

Мен адамзаттын согуштарды болтурбай коюуга кудурети жетээр мезгилге киргендигине ишенем. Атап айтканда, эскиче ой жүгүртүү, эски ыкмаларга салып ойлоону, жалган көз караштар аркылуу чындыкты кабыл алуу дүйнөнү алааматтын босогосуна жакындатып турат.

Көп учурларда Чыгыш менен Батыштын, Түндүк менен Түштүктүн ортосундагы карама-каршылыктар жөнүндө сүйлөшөт. Дүйнөнү бир бүтүн нерсе катарында эсептеген жаңы ой жүгүртүү менен эгоисттик эски ой жүгүртүүлөрдүн ортосундагы келише албастык эң татаал карама-каршылыктардын бири болуп эсептелет. Биз адамзаттын тунук акыл-эси менен байыркы жалган көз караштар ортосунда болуп жаткан салгылашуунун күбөлөрүбүз. Менден көп учурларда чыгармачыл адам бул салгылашууда кандай роль ойноого тийиш экендиги жөнүндө сурашат. Эгерде чыгармачы ак ниеттүү болсо ал зор роль ойноого тийиш. Анткени чыгармачы адамдын эки мекени бардай сыяктанат. Бир — ал өзү туулган өлкө, экинчиси — биздин бардыгыбызды бириктирип тур-

ган чыгармачылык дүйнөсү. Эгерде, адам өзүнүн патриотизми менен башка өлкөнүн патриоту болгон башка адамга тоскоолдук кылбаса, анын патриотизми мактоого татыктуу. Чыгармачы адам ак ниеттүү болууга тийиш. Антпегенде ал жалган көз караштардан алыс турган адамдын тунук акыл эсинин калыптануусуна жардам бере албайт. Мына ошондуктан, чыгармачы адам — бул тынчтыкты көздөгөн адам болууга тийиш, анткени тынчтык — бул жашоонун чыныгы маанисинин жогорку көрүнүшү жана анын милдеттүү шарты болот. Мен чыгармачы адамдардын союзун, алардын өз өлкөлөрүнө жана чыгармачыл дүйнөгө берилгендиктерин жактайм. Чыгармачы адам — бул элдерди бириктирип туруучу көпүрө сыяктуу болот. Мына ошондуктан, түрдүү өлкөлөрдүн чыгармачы ишмерлери достук аңгемелешүүгө чогулуп, биздин планетанын келечеги жөнүндө биргелешип ой жүгүртүүгө Чыңгыз Айтматовдун чакыруусун дароо кабыл алдым.

Бул жолугушуунун ачык мүнөздө болушу менин оюмча анын бир кыйла маанилүү белгиси болду. Бул болсо биздин туура багытта бара жаткандыгыбыздын дагы бир далили. Генеральный секретарь Горбачев менен биздин жолугушуубуз өтө маанилүү окуя болду. Биз ал жолугушууга саат он бирге он минут калганда келип, саат 11 болушун чыдамсыздык менен күтүп турдук. Туптуура саат 11де жолугушуу башталды, ал бир гана саат болууга тийиш болсо, эки жарым саатка созулду. Эмне үчүн биздин жолугушуубуз мынчалык узак болду? Мунун себеби биздин сүйлөшүүнү жакшы көргөндүгүбүздөн эмес, сөздү угууну каалагандыгыбыздан болду. Бул болсо ушул жолугушуунун маанилүү белгиси болуп эсептелди. Сүйлөөнү гана билип, башкалардын сөзүн угууну каала-

баган адамдарга ишенүүгө болбойт. Ал эми бизге ишенүү мүмкүн. Анткени, биздин сүйлөшүүбүзгө ушул жолугушуунун убактысынын үчтөн бир бөлүгү туура келди. Калган убакытта биз сөздү угуп отурдук. Горбачев бир саатка жакын биздин сөзүбүздү угуп андан кийин эркин пикир алмашуулар башталды. Анткени, биздин арабызда мыкты окумуштуу — социологдор жана башка жогорку даражадагы адистер бар болучу. Биздин арабыздагы адамдар бир кыйла эмоционалдуу болушту. Мына ошентип, биз адамдардын бардык катмарларынын белгилүү өкүлдөрү болуп эсептелдик. Эртеңки күндүн проблемалары жөнүндө ой жүгүртүүнү баштоодон мурда бири-бирибизди үйрөтүүгө караганда, бири-бирибизден үйрөнө турган көп нерселер бар экендигин байкадык.

ПИТЕР АЛЕКСАНДР УСТИНОВ

ЫСЫК-КӨЛ ЖОЛУГУШУСУНА КАТЫШУУЧУЛАРДЫН БИЛДИРҮҮСҮ

КЫЛЫМДЫН АЯГЫНА ЧЫГЫП, ЖАҢЫ МИҢ ЖЫЛДЫККА ӨТҮҮГӨ ЧЕЙИН БЕШ МИҢДЕН АЗЫРААК КҮН КАЛДЫ. ГЛОБАЛДУУ МҮНӨЗГӨ ЭЭ БОЛУП, ӨТӨ ТАТААЛДАШЫП БАРА ЖАТКАН КРИЗИСТЕР АДАМЗАТТЫН КЕЛЕЧЕГИНЕ КОРКУНУЧ КЕЛТИРИП ЖАТАТ. МЫНДАН ДА КЫЙЫНЫРААК БАШКА ПРОБЛЕМАЛАРДЫН КЕЛИП ЧЫГЫШЫ ШЕКСИЗ, АЛАРДЫ ЧЕЧҮҮ АЙРЫМ ӨЛКӨЛӨРДҮН КОЛУНАН КЕЛБЕЙТ, АЛАРДЫ ЧЕЧҮҮ ҮЧҮН ЖАҢЫ МАМИЛЕЛЕР ТАЛАП КЫЛЫНАТ.

БҮГҮНКҮ КҮНДӨ КАБЫЛГАН ОРЧУНДУУ ПРОБЛЕМАЛАРДАН АДАМЗАТТЫН АЙЛАСЫ КЕТИП КАЛДЫ. МЫНА ОШОНДУКТАН, БИЗ, ЧЫГАРМАЧЫ АДАМДАР — ЖАЗУУЧУЛАР, СҮРӨТЧҮЛӨР ЖАНА ОКУМУШТУУЛАР АДАМЗАТТЫН ГЕНИЙИНЕ, АНЫН ЧЫГАРМАЧЫЛ КҮЧҮНӨ ИШЕНИМИБИЗДИ БАРДЫК АДАМДАРГА УГУЗА ЖАРЫЯЛОО ҮЧҮН УШУЛ ЖЕРГЕ, КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ЫСЫК-КӨЛГӨ КЕЛИП ОЛТУРАБЫЗ.

ДҮЙНӨ ӨТӨ ТЕЗ ӨЗГӨРҮЛҮП, АДАТ БОЛУП КАЛГАН ИНСТИТУТТАР ЭСКИРИП БАРА ЖАТКАНДЫКТАН, БИЗДИН ЖАЛПЫ ПРОБЛЕМАЛАРЫБЫЗДЫН ЖАҢЫ ЧЕЧИМДЕРИН ИЗДӨӨГӨ БАРДЫГЫБЫЗ КАТЫШУУГА ТИЙИШПИЗ.

КЫРСЫКТАРДАН, СОГУШТАРДАН ЖАНА АЛААМАТТАРДАН АЗАП ЧЕККЕН БУЛ ДҮЙНӨДӨ КӨПТӨГӨН МИҢ ЖЫЛДАР БОЮ АДАМЗАТКА ЖАШООСУН УЛАНТУУГА ЧЫГАРМАЧЫЛЫК ИШТЕР МҮМКҮНДҮК БЕРИП КЕЛДИ. МЫНА ОШОНДУКТАН, АЛДЫДА КЕЛЕ ЖАТКАН КЫЛЫМ ЖАЛАҢ ГАНА «ПЛАНЕТАНЫН КЫЛЫМЫ» БОЛБОСТОН, ОШОНДОЙ ЭЛЕ «ЧЫГАРМАЧЫЛЫКТЫН КЫЛЫМЫ» ДА БОЛУШУ ӨТӨ МААНИЛҮҮ. ЧЫГАРМАЧЫЛЫК АРКЫЛУУ ЖАШООНУ САКТАП КАЛУУ ЖАНА БАКТЫГА ЖЕТИШҮҮ — ПРОБЛЕМАЛАРГА ТОЛГОН ДҮЙНӨДӨГҮ ОРЧУНДУУ КОРКУНУЧТАРГА ЖАНА ОПУЗАЛАРГА БИЗДИН БЕРЕ ТУРГАН ЖООБУВУЗ УШУЛ. АБАЛДЫН ЧЫНДЫГЫН КӨРҮҮНҮ ЖАНА МОЮНГА АЛУУНУ КААЛАБАГАНДЫК МУРДА ДА, ОШОНДОЙ ЭЛЕ АЗЫРКЫ УЧУРДА ДА АДАМЗАТТЫН ПРОГРЕССИНЕ КЕДЕРГИ БОЛУП КЕЛГЕН. ЖЕТИШТҮҮ КАЙРАТТУУЛУК ЖАНА КӨРӨГӨЧТҮК СЕЗИМИНЕ ЭЭ БОЛУП, ЭРТЕҢКИ КҮНДӨ ЗАРЫЛДЫККА ЖАРАША ЖАСООГО МАЖБУР БОЛО ТУРГАНДАРДЫ БҮГҮНКҮ КҮНДӨ СЕЗИМДҮҮЛҮК МЕНЕН ИШКЕ АШЫРУУ ЧЫНЫГЫ АКЫЛМАНДЫК ИШ БОЛОТ. МЫНА ОШОНДУКТАН, БИЗ АЗЫРКЫ КҮНДӨ КЕЛЕЧЕК ЖӨНҮНДӨ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮ МЕНЕН БИРГЕ АНЫ ТҮЗҮҮГӨ ЧЫГАРМАЧЫЛЫК МЕНЕН КАТЫШУУГА ТИЙИШПИЗ. БУЛ БОЛСО МУРДАГЫДАН БАШКАЧА ОЙ ЖҮГҮРТҮҮ-

ЛӨРДҮ, ТҮШҮНҮҮНҮ, ПРОБЛЕМАЛАРДЫН ЖАНА ЖАҢЫ ДЕМИЛГЕЛЕРДИН МААНИСИН ТЕРЕҢ ТҮШҮНҮҮНҮ ТАЛАП КЫЛАТ. БИЗДИН КЕЛЕЧЕГИБИЗ ЭЧ КАЧАН ӨТКӨНДӨГҮДӨЙ БОЛБОЙТ, ЖАШЫРУУН НЕРСЕНИ КӨРӨ БИЛҮҮГӨ ЖӨНДӨМДҮҮ АДАМДАР ГАНА МҮМКҮН БОЛБОГОН ИШТЕРДИ ЖАСАЙ АЛАТ. ДЕМЕК, БАРДЫК ЖАҢЫ НЕРСЕЛЕРДИ КАБЫЛ АЛУУНУН КӨП ПЛАНДУУЛУГУН ЖАНА ЖӨНДӨМДҮҮЛҮГҮН ТАЛАП КЫЛУУЧУ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮНҮН ЖАҢЫ ЫКМАЛАРЫН ТҮЗҮҮ, ЖАЙЫЛТУУ ЖАНА АГА ҮЙРӨТҮҮ ҮЧҮН БИЗГЕ ЭРКИНДИК ЗАРЫЛ БОЛОТ.

ЖАҢЫ ИДЕЯЛАР САЯСАТТЫ КОШКОНДО БИЗДИН ТУРМУШУБУЗДУН БАРДЫК ТАРМАКТАРЫНА ЖАЙЫЛТЫЛЫП, ОШОНУН АРКАСЫНДА АР БИР ӨЛКӨДӨ ЖАҢЫ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮНҮ ТҮЗҮҮГӨ ТИЙИШ. КЕЛЕЧЕК САЯСАТЧЫЛАРДЫН КАБЫЛ АЛГАН ЧЕЧИМДЕРИНЕ, АЙРЫМ ДЕРЖАВАЛАРДЫН ОРТОСУНДАГЫ КАРАМА-КАРШЫЛЫКТАРГА ГАНА БАЙЛАНЫШТУУ БОЛУУГА ТИЙИШ ЭМЕС. БУЛ МАСЕЛЕДЕ АДАМЗАТТЫН ГЕНИЙИ, ТАЛАНТТУУ АДАМДАРДЫН КЫЯЛДАНУУ ЖӨНДӨМДҮҮЛҮГҮ, ИЛИМДИН АДАМАРЫНЫН ДЕМИЛГЕСИ ЖАНА ЖАҢЫ НЕРСЕЛЕРДИ АЧУУЛАРЫ, АКЫНДАРДЫН КЕЛЕЧЕККЕ ҮМҮТҮ, ОШОНДОЙ ЭЛЕ КАРАПАЙЫМ АДАМДАРДЫН ТИЛЕКТЕРИ ЗОР РОЛЬ ОЙНООГО ТИЙИШ. МЫНА УШУЛАРДЫН БАРДЫГЫ БИРГЕ КОШУЛГАНДА ГАНА ЖАЛПЫ ЖАНА САЯСИЙ ЖАҢЫ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮНҮ ТҮЗҮҮГӨ ЖАРДАМ БЕРЕТ.

АДАМЗАТ ҮЧҮН ЖООПКЕРЧИЛИКТИН НЕГИЗГИ ЖҮГҮН ӨЗДӨРҮНҮН МОЙНУНА АЛГАН ӨЛКӨЛӨРДҮН ЖЕТЕКЧИЛЕРИ АДАМЗАТТЫН КЕЛЕЧЕГИ ЖӨНҮНДӨ МАКУЛДАШУУ ҮЧҮН МҮМКҮН БОЛГОН БАРДЫК АРАКЕТТЕРДИ ИШТЕП ЖАТЫШКАНДЫГЫН БИЗ БИЛЕБИЗ. БҮТКҮЛ АДАМЗАТ ҮЧҮН ЫҢГАЙЛУУ БОЛГОН ДҮЙНӨНҮН КЕЛЕЧЕГИНЕ ЖОЛ САЛУУ ҮЧҮН ЗАРЫЛ БОЛГОН ЖЕТИШТҮҮ АКЫЛМАНДЫКТЫ АЛАРДЫН КӨРСӨТӨ ТУРГАНДЫКТАРЫНА БАРДЫГЫБЫЗ ИШЕНЕБИЗ.

МЫНА ОШОНДУКТАН, БИЗ, ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВДУН ӨЗ УЧУРУНДАГЫ ЧАКЫРУУСУН КАБЫЛ АЛЫП, КЫРГЫЗСТАНГА, ТЯНЬ-ШАНДЫН УЛУУ ТООЛОРУ МЕНЕН КУРЧАЛЫП ТУРГАН ЫСЫК-КӨЛДҮН КЫЛААСЫНА КЕЛИП ОЛТУРАБЫЗ.

ЫСЫК-КӨЛДҮН ЖЭЭГИНЕ БИЗДИН СЕПКЕН ҮРӨНДӨРҮБҮЗ МОЛ ТҮШҮМ БЕРИП, БҮТКҮЛ ДҮЙНӨДӨГҮ КӨП САДАГАН ЧЫГАРМАЧЫ АДАМДАР БИЗ ЭҢСЕП КЕЛГЕН ЖАҢЫ ДҮЙНӨНҮ ТҮЗҮҮ ҮЧҮН БОЛГОН БИЗДИН КҮЧ-АРАКЕТТЕРИБИЗГЕ КОШУЛА ТУРГАНДЫГЫНА ИШЕНЕБИЗ.

ФОРУМДУН
ПОЧТАСЫ

Ысык-Көл жыйынынын билдирүүсү жарыялангандан кийин түрдүү өлкөлөрдөгү илимдин жана маданияттын ишмерлеринен анын адресине каттар келе баштады. Бул каттарда бүткүл жер жүзүнүн коомчулугуна таандык ар түрдүү саясий, идеялык, диний көз караштар жана ынануулар кеңири баяндалган. Эл аралык чыгармачыл шериктештик үчүн мүнөздүү болгон көз караштарды бир кыйла даана баяндаган эки катты ушул китеп үчүн тандап алдык.

БИРИНЧИ КАТ

Биздин досубуз жана коллегабыз Чыңгыз Айтматовго достук каалоолорду жиберибиз. Биздин Советтик досторубуз сыяктуу эле искусствонун, атап айтканда театр искусствосунун жардамы менен ишке ашырылуучу дипломатия дипломатиянын өзүнүн искусствосуна караматиянын өзүнүн искусствосуна караганда кыйла таасирдүү боло тургандыгын биз билебиз. Биз XXI кылымга жакындап баратабыз. Бул учурда эл аралык оор абалды жеңилдетүү биздин биринчи кезектеги милдетибиз болууга тийиш. Мында эки жол бар. Биринчиси: оор абалга дуушар кылып жаткан согуштук техниканы жана башка «өркүндөтүлгөн мыкаачылык куралдарды» кыскартуу жана толук жок кылуу. Мына ушул куралдардын бардыгын дүйнөлүк арсеналдардан алып таштоо керек. Экинчи, бир кыйла маанилүү жол. Оор абалдын ордуна элдердин ортосундагы өз ара ишенүү, достук, өз ара түшүнүү сезимдери келип, алардын ортосунда туруктуу идеялар жана чыгармачылык алмашуулар болуп турууга тийиш.

Китептерди өз ара которуунун сапатын жакшыртып, аны тездетүү жана өз

ара катнашууну жолго коюу керек. Биз Москванын жана Нью-Йорктун сценаларында бирдей эле пьесалардын коюлушун, бир эле маалда китептердин орус, англис жана кытай тилдеринде жазылышын каалайбыз.

Биз өзүбүздүн адабий эмгегибиз менен тынчтыктын жана өз ара түшүнүүнүн идеяларын бекемдөөгө умтулуп келгенбиз. Норман Казинс экөөбүз жжында «Ички шыбыр» деген пьесаны жаздык. Бул пьесада адамзаттын жалпы проблемалары көтөрүлөт, анткени, пьесанын аталышындагы айтылган шыбыр түрдүү тилдерде сүйлөгөн жана түрдүү маданияттарга таандык болгон элдерди сезимталдыкка чакырат. Ушул шыбырды «Дүйнөгө — тынчтык! Бүткүл дүйнөдөгү тынчтык үчүн!» деген жеништүү чакырыкка чейин күчөтөлү.

Джером Лоуренс
Роберт Ли
(АКШ)

ЭКИНЧИ КАТ

Ысык-Көл кайрылуусу анын авторлорунун ак ниеттүү эркин, опузалардан жана жек көрүшүүдөн алыс болгон бир кыйла адамгерчиликтүү дүйнөгө карата алардын үмүтүн баяндайт. Бирок...

Планетанын келечеги чыгармачыл кесиптеги адамдардын абстракттуу үмүтүнө байланыштуу болот деген кыялдан кутулуу зарыл...

Анткени, биздин планетабыз саясий үстөмдүктүн чөйрөлөрүнө бөлүнүп турган азыркы учурда, Советтик жана Америкалык өкмөттөрдүн чечимдери дүйнөдөгү бардык китепканаларга топтолгон бардык билимдерден жана чыгармачыл күчтөн бир кыйла салмактуураак болуп отурат.

Азыркы учурдагы саясий карама-каршылыктар «коркунучтун ара салмагына» жана өз ара шектенүүлөргө негизделгендигин моюнга алуу керек. Сиздердин кайрылуунуздарга ар кандай профессионалдуу саясатчы «жакшы саясат жакшы ырларга негизделбейт» деп жооп берет.

Биздин саясатчылар башка тараптын биринчи соккусунун алдын алуу үчүн ядролук арсеналдарды кайра-кайра эсептей берүүнү бир кыйла прагматикалык жана аткарылуучу иш катарында эсептеп жаткандай көрүнөт. Идеологияны экспорттоонун, таасир чөйрөлөрүн кайра бөлүштүрүүнүн, адамдын эркин басуунун, закондорду бузуунун саясатынын максаты коммунизмдин же капитализмдин толук үстөмдүгүнө дүйнөнүн келечеги таандык боло тургандыгын далилдөө менен гана чектелбейт. Ушуга байланыштуу Ысык-Көл кайрылуусу мага өтө эле баёлук болуп көрүнөт...

Ар кандай саясий режимде көңүлдүн борборуна адам коюлмайынча эч кандай кайрылуулар өз максатына жетишпейт...

**Амадеу Жозе де Карвалью Омень,
Португалия, Колибра университети,
филология факультети**

* * *

«Ысык-Көл форумунун» кеңешмесине катышкан Федерико Майор жана Аугусто Форти Москвада болгон учурда ушул кат келип калды. Профессор Карвалью тарабынан айтылган пикирлер аларды кызыктырды, ошондуктан, алар советтик кабарчы менен болгон аңгемде ушул катты комментариялоону чечишти.

МАЙОР: Бардык проблемаларды чечүүнү жалгыз гана улуу державалардын

мойнуна жүктөөгө болбойт, бул чындыкка ылайык келбейт. Азыркы учурда ядролук жаңжалдын коркунучу туулуп, анын артында ядролук алааматтын тургандыгы белгилүү. Мындай коркунуч азыр бар, ошону менен бирге кислоталык жамгырларга жана кадимки согуштарга, жарыша куралданууга байланышкан чындык да орун алып жатат. Өлкөлөр ушундай куралдарды көп санда жасап чыгарышып, сатып жатышат, ушулардын бардыгы чындык, ушулардын бардыгы бул коркунучка караганда, улуу державаларга жүктөлгөн жоопкерчиликке караганда биз үчүн жана өзгөчө жаштар үчүн кыйла маанилүүрөөк болуп жатат. Профессор Карвалью өзүнүн катында абстракттуу үмүт жөнүндө жазат. Үмүт дайым абстракттуу болот, азыркы учурдагы проблема өзүбүз дуушар болгон коркунучтуу чөйрөнү бузуп, андан чыгууда турат, анткени, жаңы проблемалардын эч кандай чечимдери бизде жок жана биз жаңы чындыкка карата чечимдерди колдонуп жатабыз. Биохимиядан окуткан окутуучунун мындай деп айткандыгы эсимде: изилдөөчүнүн милдети — башкалардын көрбөгөндөрүн көрүү жана эч ким өйлонбогон нерселер жөнүндө ойлоону болот. Мен анын көз карашына толук кошулам.

Мутациялар ар дайым эволюцияга түрткү бере тургандыгын мен биолог катарында жакшы билем. Азыркы учурда бизде мутация зарыл, бул үчүн чечимдер жөнүндөгү адат болуп калган көз караштардан чыгып, азыр биздин алдыбызда турган проблемаларга карата жаңы жолдорду жана алардан чыгуунун жаңы ыкмаларын табуу зарыл. Кыскасы, көрүнбөгөн нерсени көрүүгө жөндөмдүүлөр гана мүмкүн болбогон нерселерди жасоого жөндөмдүү болот деген пикирге толук кошулам. Мындан бир нече жыл гана мурда көп нерселер таптакыр мүм-

күн болбогондой сыяктанган, азыр болсо абстракттуу үмүттөргө жөндөмдүү адамдардын күч аракеттеринин натыйжасында алар мүмкүн болуп отурат.

ФОРТИ: Мен Майор мырзанын пикирине кошулам, азыркы күндө бизге чыгармачыл ой жүгүртүү көбүрөөк зарыл болуп жатат деп эсептейм. Менин оюмча азыркы учурда, өзгөчө индустриялдык коомдо түзүүчү чыгармачылыктын начар абалда экендиги азыркы дүйнөдөгү коркунучтардын бири болуп жатат. А эгерде чыгармачыл мамиле кылуу, чыгармачыл түзүүчүлүк бизге жетишпей турган болсо, анда жарыша куралда-нунун, курчап турган чөйрөнү булгоонун, калктын көбөйүшүнүн натыйжасында келип чыккан бардык эски проблемалар биздин планетадагы тиричиликти жок кылат. Бактыга жараша адам ар дайым көз караштарга бай чыгармачыл болуп келген, ошондуктан, адам ушул сапаттардын натыйжасында гана жашап кете алат деп эсептейм. Албетте, элестетүүлөр жана көз алдыга келтирүүлөр утопияга өтө жакын, ошондой болсо да Галилей жана өткөн замандын башка утописттери болбогондо биз азыркы күндөгү илим менен техникадагы ийгиликтерге жетише албаган болор элек.

КАБАРЧЫ: Келечекте жакшы саясат жакшы көз караштарга, поэтикалык жана көркөм элестетүүлөргө негизделиши мүмкүн деп эсептейсизби?

ФОРТИ: Мен Эйнштейн жөнүндө эске салгым келет. Ал, формула көркөм туюндурулганда гана туура болот деп айтууну жакшы көрүүчү. Эйнштейндин формуласынын сонун болгондугун бардыгы жакшы билишет. Мен анын айткандарын туура деп эсептейм, сонундук бизге зарыл. Эгерде биздин ишибизде эстетикалык элемент болбосо, анда бул иш эч качан универсалдуу мүнөзгө ээ

болбойт жана бардык жерлерде кабыл алынбайт. Эйнштейндин сөздөрүндө терең чындык бар экендигин айткым келет, эгерде биздин идеяларыбыздын жана чыгармачылыгыбыздын универсалдуу кабыл алынышына жетишкибиз келсе, бул идеяларды жана чыгармачылыкты белгилүү деңгээлге жеткирүү үчүн ушул эстетикалык ченем ар дайым зарыл болот.

МАЙОР: Мунун абдан туура пикир экендигин кошумчалоого уруксат этиңиздер. Чыңгыз Айтматов Ысык-Көлдөгү ушул жолугушууга бизди чакырган учурда азыркы күндө биздин алдыбызда турган адамзаттын бир кыйла маанилүү проблемаларын чечүү үчүн биздин ыр жаза тургандыгыбыз жөнүндө эч нерсе айткан эмес. Айтматов мындай деди: түзүүчү чыгармачылык адамзаттын жашоосун сактап калуунун жолу болушу мүмкүн. Биз бул пикирге кошулабыз. Мисалы, сиздин азыркы иштеп жаткан ишиңиз түзүүчү чыгармачылык иши болот, менин жана тигинин азыр жасап жаткан иштери да түзүүчүлүк иш болот. Маселе жалаң гана мында эмес. Мында сөз жалаң гана чыгармачыл эмгектин адамдары, сүрөтчүлөр, актерлор же жазуучулар жөнүндө болуп жаткан жок. Өзүнүн жаш баласы жөнүндө камкордук көргөн ар кандай эне, өзүнүн билгендерин окуучуларына түшүндүргөн ар кандай мугалим чыгармачылык ишти аткарат, чач тарач да чыгармачыл эмгекти иштейт. Азыркы учурда машиналар жана автоматтар аткарып жаткан кандайдыр механикалык жумуштардан башка адамдын ишинин көп бөлүгү чыгармачыл иш экендигин айткым келет. Адамзаттын бүткүл тарыхында чыгармачылык иш анын алдында турган проблемаларды ар дайым билгичтик менен чечип келген деп айткан учурда Форти мына ушундай ишти көңүлгө алган.

МАЙОР: Баёо деген терминдин эмне ни түшүндүрө тургандыгына көп нерселер байланыштуу болот. Ысык-Көлдөгү жолугушуу башталгандан тартып эле биз ядролук жарыша куралдануу жөнүндө сүйлөштүк, ал эми биздин декларациябызды окуп көрсөңүз, анда ядролук курал жөнүндө эч кандай сөз жок. Албетте, ядролук курал — бул зор коркунуч, элдерди ынандырууга аракет кылып, биздин сөздөрүбүзгө кулак салууларына жетишүүбүз керектигин, бүткүл дүйнөдөгү чыгармачыл эмгектин бардык адамдарынын биргелешкен аракети менен ушул акылсыз жарыша куралданууну токтотууну талап кылууга тийиш экендигибизди жакшы түшүнөбүз. Бул өзүнөн өзү түшүнүктүү. Ошону менен бирге биз ушул Ысык-Көл жолугушуусунда согушка каршы тургандыгыбыз жөнүндө макулдаштык. Анткени, ар кандай согуш — бул адамзат үчүн зор кырсык. Ядролук согушта болсо адамзат үчүн жоопкерчилик эки улуу державанын гана мойнуна коюлат, ядролук куралдын сакталып туруу шарттарында бүткүл адамзаттын келечеги үчүн жоопкерчилик ушул эки державага жүктөлөт. Бул проблеманын жөнөкөй деп эсептешине биз макул эмеспиз. Албетте, эгерде биз ар дайым куралдардын коркунучу алдында жашап келген болсок, анда биздин муундагы адамдар келечектеги муундарга калтыра турган мурастарыбыз менен сыймыктана албайбыз. Ушундай оор абалдан чыгуу үчүн колубуздан келген бардык иштерди иштөө менин курагымдагы адамдардын колунан келет жана биз буга милдеттүүбүз деп эсептейм. Биздин балдарыбыз жана келечектеги муундар, азыр турмушка жаңыдан кошулуп жаткан жаштар биз жашап жаткан дүйнөгө караганда жакшыраак дүйнөдө жашай тургандыгына күн

сайын жана саат сайын жетишүүгө аракеттенүү — биздин парзыбыз.

ФОРТИ: Тилекке каршы, адамдар көп учурларда уят-сыйытсыз мүнөздө болуп, бул белгилер ар кандай шарттарда көрүнө тургандыгын айткым келет. Бул да болсо адамзаттын кемчилиги болуп, адамдар өтө эле начар шарттарда жашоо менен ага ылайыкташып, көнүп калат. Бул белгилер адамдардын бардыгына эле тиешелүү деп айткым келбейт, бирок көпчүлүк адамдар ядролук коркунучтун шарттарында жашоого туура келгендигине ынанып калышат деп эсептейм, анткени, алар бул коркунучтуу куралдын чынында кандай экендигин көз алдына элестете алышпайт. Эгерде ядролук жаңжал чыга турган болсо эмне боло тургандыгын, ал учурда азыр ядролук куралы болбогон өлкөлөр да, Европандан, Кошмо Штаттардан жана Советтер Союзунан алыс жашап турган элдер да алааматтан кутула албай тургандыгын адамдардын эсине күн сайын салып туруу — окумуштуулардын милдети болот. Илимий шериктештиктин ар күндөгү милдети мына ушунда турат, ошондуктан, биздин окумуштууларыбыз ушундай кампанияны активдүү жүргүзүп жатышат. Көптөгөн жетекчилердин саясий сезимине азыркы күндө кире баштаган жаңы типтеги ой жүгүртүү эки улуу державанын ортосунда азыркы учурда өтө курч абалга келген карамакаршылыктын акырындык менен жоюлушуна алып келе тургандыгына, жерди ядролук террордон куткаруу проблемасын чечүүдө жардам бере тургандыгына ишенем.

КАБАРЧЫ: Биз азыр проблеманын маанисинин так өзүнө жакындап келдик. Профессор Карвальонун пикири боюнча эгерде ар кандай саясий режимде адам биринчи планга коюлбаган бол-

со, анда ар кандай кайрылуулар пайдасыз болот.

МАЙОР: Албетте ошондой. Бул бүткүл проблеманын мааниси деп сиз туура айттыңыз. Биздин таламдарыбыздын биринчилигинин системасында адам кандай орунду ээлейт? Бийлик кылуучулар адамды ар дайым курал катарында гана пайдаланып келишкен. Бул иш күчтүн жардамы менен, же болбосо массалык информация куралдарынын жардамы менен жүргүзүлгөн. Азыркы учурда дүйнөдөгү башкы проблемаларды чечүү үчүн адамды биринчи орунга коюу керек. Мына ошондуктан, биз, ядролук коркунучту дайым баса көрсөтүп жатабыз.

Азыркы күндө жер жүзүндө зор теңсиздик орун алууда. Бизде колдонмо билимдер, технологиялар бар, көп адамдарга жардам бере ала турган дарылар бизге белгилүү, буга карабастан адамзат күн сайын согушууга мажбур болуп, күн сайын миңдеген балдар курман болуп жатканын билесизби? Бүгүнкү күндө, дал ушул күнү биздин планетабызда суунун жетишпегендигинен жана ичип-жээр тамак ашынын жоктугунан кеминде 30 миң бала өлдү. Биз ядролук коркунуч акыр аягында жаңжал менен чечиле тургандыгын күтүп отура албай турган шарттарда жашап жатабыз. Мына ушулардын бардыгы биздин дүйнөбүздүн жана мезгилибиздин чындыгы болот, бул жөнүндө ойлонгубуз келбейт, анткени, биз адамды жана анын таламдарын биринчи орунга койбойбуз. Улуттук деңгээлде да адам биринчи орунда турбайт, эл аралык мамилелерде да адам биринчи орунду ээлейт.

Профессор Карвальонун байкоолору жана сын мамилелери мага зор таасир көрсөткөндүгүн айткым келет. Ушул интервьюну аяктагандан кийин сизге айтарым — профессор Карвальонун биз

менен бирге болушун каалар элем, анткени арабызда биздин максаттарыбызды көздөгөн адамдардын болушу зарыл. Биз менен макул болбогон анын пикирлеринен бул даана көрүнүп турат. Мындай адамдар бизге өтө зарыл. Биздин аракеттерибизге сын көз менен баа берилип турууга тийиш. Профессор Карвалью качандыр бир кезде биздин уюмубздун толук укуктуу мүчөсү болушун, же болбосо биздин уюм менен байланышып турушун каалайм.

КАБАРЧЫ: Сиз буга макулсузбу?

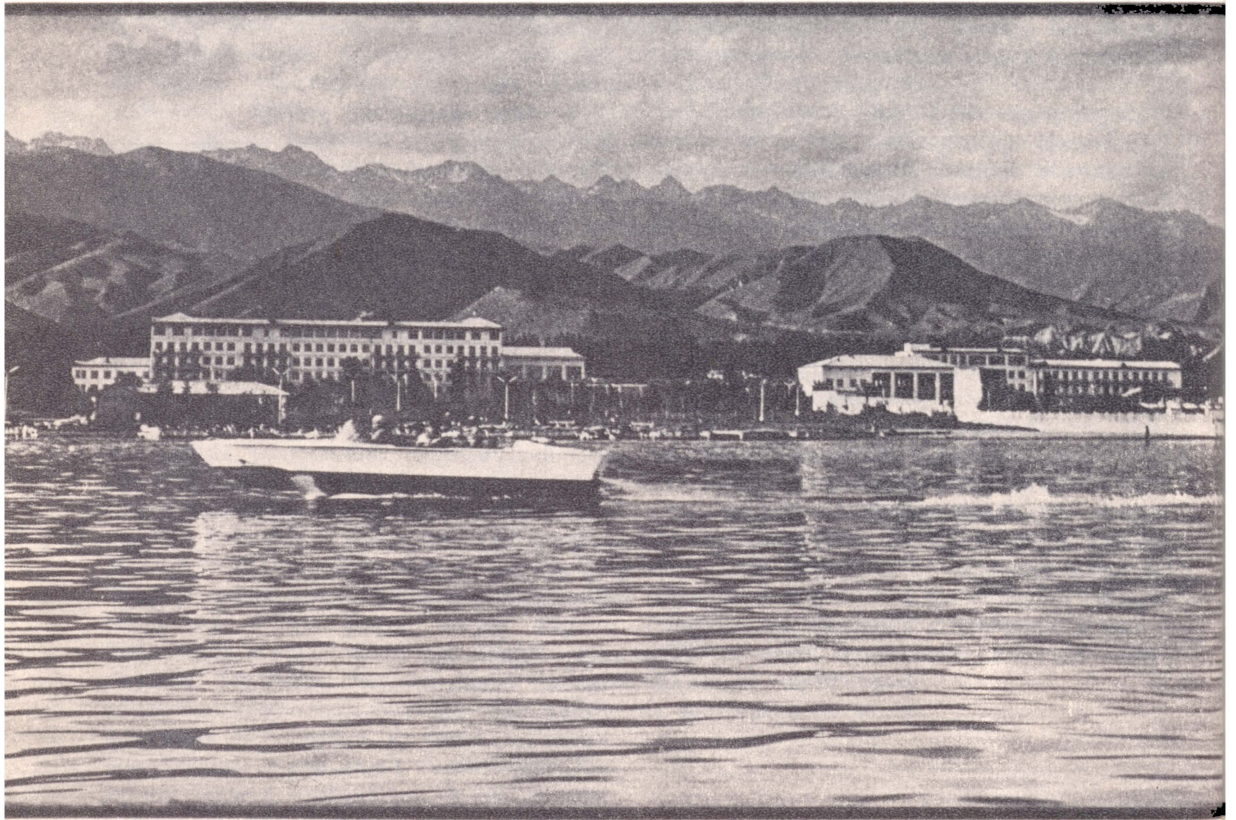
ФОРТИ: Толук макулмун. Бизге түзүүчү чыгармачылык зарыл экендигин дагы бир жолу эске салгым келет: адамдын толук эркиндиги болмоюнча эч кандай түзүүчү чыгармачылык мүмкүн эмес, ошондой эле коомдо, коомдун борборунда жана биздин көңүлүбүздүн борборунда адамга толук укуктуу орун берилүүгө тийиш. Түзүүчү чыгармачылык — бул бүткүл дүйнөдөгү ар кандай өлкөлөр пайдалана ала турган булак болот деп эсептейм. Бардык өлкөлөрдүн жана бүткүл адамзаттын жашоосун сактап калуу үчүн, түзүүчү чыгармачылыкты жана жаңычылдыкты жакшыртуу үчүн зарыл болгон башкы шарт — адамгерчиликти урматтап, адамдын жашоосун сактап калуу жана түзүүчү чыгармачылык максатында адамды пайдалануу болот. Мен буга терең ишенем.

ШТАБ- КВАРТИРАНЫН АЧЫЛЫШЫ

Илимдин жана маданияттын ишмерлеринин Москвадагы эл аралык жолугушуусунун убагында «Ысык-Көл форумунун» кеңешмеси болду, ага өткөн жылдын аягында «Ысык-Көл форумунун билдирүүсү» менен дүйнөлүк коомчулукка кайрылган интеллектуал — ишмерлердин тобу катышты. Чыңгыз Айтматовдун демилгеси боюнча түзүлгөн бул официалдуу эмес эл аралык жаңы уюмга катышуучулардын башкы максаты — азыркы замандагы рухий турмуштун актуалдуу проблемалары боюнча көркөм чыгармачылардын жана ойчулдардын пикир алмашуусу болот.

Кеңешме «Ысык-Көл форумунун» президенти Чыңгыз Айтматовдун жетекчилиги алдында өттү. Ал иштелген иштер жөнүндө, атап айтканда, ЮНЕСКО, Рим клубу жана башка эл аралык уюмдар менен түзүлгөн байланыштар жөнүндө билдирди.

Ошондой эле Москвада «Ысык-Көл форумунун» штаб-квартирасы ачылгандыгы жөнүндө да билдирүү жасалды.

THE
ISSYK-KUL
FORUM

THE GENERAL
PLANETARY
VIEWPOINT

Probably even S. Lem, a science-fiction writer, or A. Toffler, a paradoxical futurologist, could hardly be expected to risk a prediction that the best minds of the 20-th century would get together one day under a "common roof" to proclaim on the eve of the 21-st century that the future is going to be the "Century of the Planet", the "Century of Creativity". This is exactly what happened, however, having once again confirmed the boundless plasticity of true life reality and the "sense" of imagination inherent in its spiritual potential.

Such "futurologistic" ability has been fully manifested at the Issyk-Kul Forum where gifted people representing different continents, religions, aesthetic trends and philosophies could speak one common language—that of insight, freedom and creativity. In October, 1986, having received an invitation from Soviet writer Chinghiz Aitmatov, whose literary works are renown for their social-philosophic orientation, world-reputed progressive figures in the humanitarian fields—British writer, actor and film director Peter Ustinov; American futurologists Alvin Toffler and Heidi Toffler; Ethiopian artist Afework Tekle; President of the Club of Rome Alexander King; French writer and Nobel Prize winner Claude Simon; American novelist James Baldwin; American playwright Arthur Miller; Cuban novelist Lisandro Otero; Turkish author Yasar Kemal; Spanish public figure and writer Federico Mayor; Italian physicist and member of the UNESCO Secretariat Augusto Forti and others—met on Ch. Aitmatov's native soil for a non-formal exchange of views on the future of our planet.

This meeting turned out to be like a "brain assault" which struck out ideas of a radically new type. "Survival Through

Creativity" is the motto of the movement. The united endeavours of gifted and courageous human beings have brought to life a most attractive and profoundly wise initiative—that of worldwide preparing to enter the third millennium in the triumph of peace, humanism and creation; the necessity to give birth to a new planetary thinking which would be instrumental in solving the oncoming problems of man's creative power, capable of paving the way towards a peaceful future of the planet. So, let's lend an ear to the dialogue.

CHINGHIZ AITMATOV: "Friends, I proceed from the notion that while each of us, in the general context of world culture, goes his way as determined by his individual vision and his own say in arts, humanities or sciences, we all at the same time comprise the intellectual potential of the realm of those creating spiritual values... What has reason brought us to?... Could it have been genetically predetermined for man to reach the grandious, unthought of power just to crush down under the burden of his own intellect's achievements? To reconcile to it is neither easy nor one should—now when man's mind is able to control both the nature and itself ... It is then that in the artistic creativity that we turn primarily to the word, to the spirit, to the conscience proper, all these being the original impulses of thinking human beings, in hope that boundless cognition process of his own self will help man to survive and find himself anew amidst the irresistible technological progress which is also bringing about the ever growing build-up of deadly armaments by the rival sides taking place in the context of mass culture subordination to the consumer interests and tastes..."

FEDERICO MAYOR: "...Man should be at peace with himself and understand clearly that people are not each other's

enemies... There is one, and only one, Earth for us all and we all are in the same boat”.

PETER USTINOV: “Yes, I do believe that mankind has entered a period in which wars can be precluded... I am for union of artists, for their fidelity to both their own countries and our peculiar loving country—the realm of creativity. Artists are a bridge linking nations into a single human race”.

JAMES BALDWIN: “There is no more urgent problem today than that of overcoming limitations imposed by national boundaries and by national stereotypes and, if I may say so, limitations accepted now in the language of politics and social systems”.

ARTHUR MILLER: “We are facing today basically new problems and yet are guided by ideas which are at least 150 years old... The past overshadows us even though we do not want to accept it”.

ALEXANDER KING: “The true meaning of the forum and its unique nature lie in the fact that outstanding personalities of the world culture came to the Soviet Union, to the hospitable Kirghiz land, to reflect together on the problems awaiting humanity in the coming millennium. To reflect, to give some thought to them and, of course, to act. It is a political action of long-lasting importance”.

YASAR KEMAL: “What can be more important for learning to understand each other than personal contacts?... Despite the complex, I would say, dramatic world situation there is every reason for optimism. I am referring to political patience, wisdom and realism demonstrated by the Soviet Union at the Reykjavik meeting. We are nearing the end of the 20th century and we should not forget that the terrible

tragedy of Hiroshima occurred in our century!”

AUGUSTO FORTI: “I think that the meeting arranged by Chinghiz Aitmatov took place at a very difficult period in world history when it is necessary to direct the mental energy of all people towards breaking the traditional dogmas of thinking and going over to a new mentality in this nuclear age”.

Fifteen years before the coming of the third millennium, the best human minds demonstrated to the world the power of collective imagination and ability not only to project the present into the future but to creatively participate in shaping it as well; they have demonstrated readiness for nonlinear thinking, for new anticipative initiatives. The human genius will be responsible for preservation of life on the planet where it dwells— such was the logical conclusion of this creative dialogue formally expressed in the Issyk-Kul Forum Statement.

“Humanity by its creativity has already managed to survive for thousands of years burdened with hardships, wars and catastrophes. Therefore it is of crucial importance to make the next century not only the Century of the Planet but also the Century of Creativity. Survival and happiness through Creativity is our answer to the challenges of this problem-ridden world...”

New ideas must reach into every field, including politics, thus creating a new thinking in every nation. The future should depend not only on political decisions and confrontations of power, but also on the imagination of men and women of genius, the initiatives and discoveries of scientists and scholars, the dreams of poets, and the hopes of all people. It is such insights, initiatives, inspirations, breakthroughs and visions that would sow the

seeds of a new thinking—general and political.”

The role of intelligentsia today acquires global significance: both its competent will and “anticipative thinking” can and must become the will of millions of human beings. To come to a common accord through common creativity, through the priority of general human values is the only way to preserve civilisation. This was the subject of particular attention on October 20, 1986, at the meeting of the world culture figures, participants of the Forum, with M.S. Gorbachev, CC CPSU General Secretary. For, as was noted there, man is the main factor, in the long run. If technological breakthroughs are accompanied by great human losses, not only moral losses, but the exclusion of man from political, social and economic processes, the validity of such a system should be at least questioned. If we fail to remove the universal nuclear danger we’ll have no chance to correct our mistakes. It takes united effort to eliminate the fatal danger. Humanity cannot give a free hand to the forces of self-destruction.

This meeting of “exceptional importance” reminded me of the “School of Athens” in Rafael’s immortal fresco where Aristotle, Plato, Archimedes are deep in thought reflecting over the problems of existence... Even taken metaphorically it appears quite prophetic on the eve of the “Century of Creativity”.

Round-the-planet preparation for the third millennium as the era of humanity and creative effort has taken start.

The “address” of the on-the-start mark is: Soviet Union, Issyk-Kul, October 1986.

**OUR TIME
REQUIRES A NEW
WAY OF THINKING**

On October 20, 1986, M.S. Gorbachev, General Secretary of the CPSU Central Committee, received a group of prominent cultural personalities who had come to the Soviet Union to attend an international forum in Kirghizia at the invitation of the writer Chinghiz Aitmatov. The name "the Issyk-Kul Forum" was born in the course of the discussions on the most urgent problems of our time, and the participants were: Soviet writer Chinghiz Aitmatov; Turkish author Yasar Kemal; President of India's National Academy of Music, Dance and Drama Narayana Menon; Cuban novelist Lisandro Otero; President of the Club of Rome Alexander King; American playwright Arthur Miller and his wife, artist Inga Miller; Turkish composer Omer Livaneli; American novelist James Baldwin; French writer and Nobel Prize winner Claude Simon; Spanish public figure and writer Federico Mayor; member of the UNESCO Secretariat Augusto Forti; American futurologist Alvin Toffler and his wife, philosopher Heidi Toffler; British writer, actor and film director Peter Ustinov; Ethiopian artist Afework Tekle; and American actor David Baldwin.

M.S. GORBACHEV: I feel that this meeting was desired by all of us. Therefore I heartily welcome you all. I know personally only Chinghiz Aitmatov and probably have read everything he has written. And while I haven't met the rest of you before, I know you by your works.

I am aware of the reason for your

being in the Soviet Union and visiting our writer Chinghiz Aitmatov. Yesterday I read short interviews with each of you in a newspaper. But may be today you would like to discuss things at greater length.

You go first. I also have something to say. Indeed, I think we all have something to say to each other. And if we all follow this up with action—given that we represent many countries and different continents—that would be very good.

Having first thanked Mikhail Gorbachev on behalf of the Issyk-Kul Forum for taking time out of his busy schedule to meet with his guests, CHINGHIZ AITMATOV noted that the Issyk-Kul meeting, though not spontaneous or accidental, had nonetheless borne a personal character.

M.S. GORBACHEV: That's all for the better.

CHINGHIZ AITMATOV: All those present here have been working in the field of art, literature or the humanities for a long time, and they have often met at forums, congresses or privately. We contacted each other and decided to meet in this country at Lake Issyk-Kul. I shall not enumerate every topic we touched upon. There were no limitations on our discussions, not even time restrictions. For example, the famous futurologist Alvin Toffler spoke to us for ninety minutes and we gave him our close attention. Most of his themes are well known and are the focus of contemporary social thought. There were also our individual positions, though this does not mean that

we wanted to contrapose them to well-known truths. We deepened and clarified the topics and looked for ways with which we could influence public opinion. As a result, the meeting's participants arrived at the conclusion that we should have something operating on a permanent, though unofficial, basis, which we all unanimously decided should be named the Issyk-Kul Forum. One of the forms of our further communication will be a systematic correspondence. This can include discussion of both our activity and public issues and can be open for press, especially in the countries where the authors live.

We touched upon a whole series of important problems. Unquestionably, we're for the prevention of wars and for cooperation, above all, in the humanitarian field. Modern literature, arts and philosophy can exert a useful influence in this regard.

We also want and are prepared to back up present-day political leaders in their search for harmony, especially when support from the intellectuals of different countries is needed. I may point out that the artists, writers and scientists gathered here are all well known, and their voices are heeded by their contemporaries.

As you see, we have a galaxy of names and they are all serious people. This, in particular, was borne out during our many days of discussions. We tried to record them, and I think a significant, instructive book will result that can be described in general as a quest for a new way of thinking in today's historical setting.

M.S. GORBACHEV: I am also for a new way of thinking. Perhaps, then, I can become a candidate to join your club? (L a u g h t e r). If we are to speak of the deficiencies in today's civilisation, there are many of them. But the biggest is the lack of a new way of thinking.

CHINGHIZ AITMATOV: To elaborate

on what you have just said, I would like to go back to what exactly brought us here together. One of the reasons was your Statement of January 15, 1986. In fact, your ideas had become a stimulus, a reason for us to gather. We are determined to serve our common cause and give it our entire life experience, everything that is within our power of cultural workers.

At our last discussion Federico Mayor suggested sending a telegram to you and signed in on our behalf. Today's meeting is the result of this telegram. Mr. Mayor would like to comment on it.

People often despair today, said FEDERICO MAYOR, because inequality between various strata exists in the world, and there is a shadow of despair and disillusionment. As we declared in our Forum's Statement, new ideas should penetrate into every sphere, including politics.

The Issyk-Kul Forum calls on everyone, especially scientists, to share our aspirations and join in common effort that could contribute to improving the current situation and serve as a factor preventing the world from developing in an undesirable direction and averting an impending catastrophe.

New problems cannot be solved by outdated methods. The old is too heavy a load. How are we to adapt ourselves to the new realities? The past is like a car's rear-view mirror. It is looked into only to determine the right movement forward. Very often we ignore the facts of real life, preferring to stay in our ivory towers. We must recognise the new realities and facts, and yet be able to anticipate the future.

We are very glad that we held our forum in your country. We recall the places we visited in Kirghizia where we saw and learnt so much with great excite-

ment. To be among people is the only way to learn their hopes and acquaint oneself with their material and spiritual values. The main wealth is found in the individual himself, everybody has a creative potential and it must develop and express itself freely.

Our aims and chief thoughts are summed up in the Issyk-Kul Forum Statement. We have also worked out some initiatives at this meeting. In particular, we would like to expand our group, to distribute our publications and to establish contacts with international, public and nongovernmental organisations. Any proposal in this regard will be readily considered.

As you said at the beginning, it is actions, not words, that are needed. Today this is our principal task.

I was given the privilege at the close of our forum of sending you a telegram on behalf of my colleagues requesting that you meet with us so that we could state our views. We were confident that you, Mr. General Secretary, would treat our proposal with graciousness. Your reply was quick and favourable. Your kind attitude to the forum stimulates our activity and will give it the necessary impetus.

The Issyk-Kul Forum also sent a letter to President Reagan. Each of us will try to circulate the Issyk-Kul Statement as widely as possible in our own countries so that its ideas will reach the highest levels of government. With the world on the threshold of a new era, we realise that much depends on the actions of those who bear the greatest responsibility on their shoulders. But it is also the duty of each of us to be up to the mark in our activities and concerns.

We hope that life will continue in peace, freedom and justice and that wars and other methods of destruction will disappear. We will do everything to remove the

existing danger. The Issyk-Kul Forum has particularly stressed the urgent need for a radical change in the system of education in order to reduce the gap between the level of knowledge and real life. It is necessary to bring the situation under control and perhaps even foresee its possible development.

I want to thank you with all my heart. We wish every success to you, the Soviet Union and the entire Soviet people.

We felt at home here and are very proud of what we have accomplished. These were days filled with important events and discussions.

M.S. GORBACHEV: That's a very interesting statement.

At this point, HEIDI TOFFLER told about an equestrian festival they had gone to in Kirghizia where she had been particularly struck by the competition in which a man tries to catch a girl and if he fails he is whipped by the girl on the way back. Concluding that this was a very strange, yet instructive custom, Mrs Toffler made everybody laugh by suggesting that perhaps it should become widely practiced.

M.S. GORBACHEV: Let us try and use this metaphor in politics: if we prove unable to keep up with the idea of peace, progress and justice, we deserve to be given a thorough whipping.

I cited this episode only as an analogy, continued H. TOFFLER. The television programmes my husband and I produce end with these words: "We all stand on the starting line of great competition towards the future. Some have advantages and others shortcomings. But it is important that there should be neither winners nor losers in this competition for the right to a future. We must all reach the finish line together."

We believe that it is our duty and responsibility to make the future for all

humankind more humane and more democratic than any civilisation that has previously existed

Remarking that his first visit to the Soviet Union had been in 1933, ALEXANDER KING said that, though he had returned many times since, he had been particularly struck by that first visit, by the novelty in the life of the country. However, he said, he had never before seen such sincerity and openness as during this last visit.

I would like to say, he went on, that there are many people in the world who are thinking of the future. It is very important that nongovernmental organisations understand the tasks facing governments. My experience has shown me that many top political leaders (and I have often participated in meetings at the level of presidents and prime ministers) have a realistic view of today's problems and are prepared to make changes, but are hampered by the power of the bureaucracy that they lead and that works under them.

The creative ability spoken about in the Issyk-Kul Forum Statement is the core of the new approach to which we now adhere, and we are convinced that a new way of thinking has arisen in the world, with its shoots appearing here and there. And today the perception of the future is not what it used to be.

This thinking involves many areas, from the physical sciences to biology, but has not yet penetrated into the public mind, though it can produce much there. The task of our group is to make sure that such an assimilation of ideas occurs with your help and with the help of other heads of your government. We highly appreciate your openness and the fact that you have invited us here.

ARTHUR MILLER, after his warm expressions of gratitude for the hospitality, said that as a playwright he worked alone

and that the ideas he personally advanced were expressed through his art. Nonetheless he said that it was very important that they had been able to speak to each other directly and he noted that there were ideas that must be passed from one person to another.

The playwright, expressing his belief that it was necessary to overcome the idea that a government's chief function was to be the centre of all power, said that he thought that General Secretary Gorbachev's new approaches and the openness demonstrated in the country were very promising.

"You know that it is the job of a poet to tell the truth. He must speak from the bottom of his heart, and this calls for tolerance on the part of authorities. Not only the poet, but generally anyone who has new, interesting ideas should have the opportunity to make them known. I do not speak of any particular country. Orthodoxies exist throughout the world, and they all defend each other. If we want to develop, we must have the courage to discard what is no longer a truth, and recognise what is the truth. Because reality has no favourites".

M.S. GORBACHEV: The subject of reality—that's the subject I like the most ...

ALVIN TOFFLER spoke mainly about information, saying that many artists and writers had so far demanded freedom of information for political and philosophical reasons, but that now they had another very strong reason, which was that no economic reform was possible anywhere without a change of policy in the area of information. Freedom of information is an immediate economic necessity, he said, because new economics is based to a great extent on the use of information technology.

M.S. GORBACHEV: I think man is the

main factor. When I see technological breakthroughs that are accompanied by great human losses, not only moral losses, but the exclusion of man from political, social and economic processes, I think that the validity of such a system should be at least questioned.

Therefore, I think that it is now very important for scientific and technological progress to be geared to the interests of humankind so that the human factor is not lost in it and the individual and his dignity are not humiliated and suppressed, but, on the contrary, that man has a stronger sense of being a creator, a true and active creator, because he is the source of this movement forward and the greatest creation of Nature.

When I was in Britain in 1984, I visited a large auto works. It had just undergone a major overhaul of production, adopted new technology and started putting out new models of cars. I complimented the new technology and cars and then asked to tell me frankly what happened to the people who had worked there before the modernisation. It turned out that almost half of them had lost their jobs. This is a real problem to be tackled seriously so that technological explosions and breakthroughs do not diminish the worth of the individual. No one can make this point more forcefully than you. If you think differently, you contradict yourself.

ALVIN TOFFLER said that he and his wife had worked for five years as manual workers on a car assembly line, making cars and motorcycles, and that they were well aware that the problem of individuality and technical innovations was a fundamental one. Though no satisfactory solution had been found to this problem, he said that he thought the new technology was promising because it eliminated the arduous work, work that was

meant for animals, not for humans, such as he and his wife had been doing.

NARAYANA MENON said, and all the participants in the Issyk-Kul meeting agreed with him that it was necessary to ensure world peace and a better life for mankind and that a realistic view of the world and its problems must be adopted. He dealt with the problems facing the developing and underdeveloped countries, saying that they contain more than half of the world's people, many of whom live in poverty and hunger.

This is also a problem that deserves attention and one must be honest and open in speaking about it.

Over the past 300 years colonialism divided the world into those who worked and produced something and those who took it away from them and sold at a profit. We must speak about this reality and never forget it.

M.S. GORBACHEV: The situation in the developing countries is very much on my mind. And I think I have made that clear. If we try to neglect this problem, we shall be in for some global surprises. The situation, I think, can also be likened to a delayed-action bomb.

PETER USTINOV spoke highly of the Issyk-Kul Forum. It is very important, he observed, to be attentive and sensitive to other people's views. We now have one more very important person participating in our forum here with us and listening to our discussions. I know how much it means when you speak and people hear you.

At the beginning of our meeting I said that all of us have two citizenships: one that is listed in our passports and the other that is our trade. Along with our respect for human life.

Part of his speech Peter Ustinov devoted to the problems of developing countries.

He had worked for UNICEF and said that the Soviet Union could now make a more substantial contribution to the activity of this organisation.

It is in many ways a wonderful organisation, especially in the current situation. There are principles of personal hygiene that you all know well. If you cut your finger and don't treat it, your hand will hurt. If you don't treat your hand, your arm will hurt and so on. If you continue to ignore the disease, you may die. We must now make it clear to everyone that mankind requires the same kind of care as our body. If you live on the palm of destiny, you must not think of the people who live on its toes as being very far from you.

YASAR KEMAL, having heartily thanked M. Gorbachev for the meeting and for all his words to its participants, emphasized that the world's problems are very complex, especially the threat of nuclear war hovering over mankind. The world faces the danger of nuclear war. What should we do to remove it? We must unite all people, all representatives of art, culture and literature. Only by organising can such a unification against the threat of war be brought about.

The second danger for mankind is the destruction of nature. We see it being destroyed every day. The animal world is dying and the environment is deteriorating. And this threat is no less dangerous than the threat of war.

The danger of environmental degradation is very great. Sometimes we even fail to realise how great it is. It is sad that advanced technology is destroying the environment. I have nothing against advanced technology. If we realise the necessity of saving the world, only advanced technology will be able to do this. While

saving our life and our world, it is at the same time destroying them.

The most interesting thing about the Issyk-Kul meeting, according to LISANDRO OTERO, was the diversity of political, moral and religious views expressed at it. We all have very different views, he said, and naturally this is reflected in our positions. But in spite of our differences, we have come to a common view, a common stand and a common goal that we must all pursue. And this is the most important thing.

M.S. GORBACHEV: I quite agree. Though there were different people at the "round table", it was interesting for everybody. The meeting enriched you and enlarged your understanding and vision. It has given you a new lease on life, so to speak. I don't want to miss this opportunity and I would like to make the following point. Here is the whole world. We are all different. Is this bad? This is reality. It means that we must learn to live with this diversity and respect the choice of every people. As the saying goes, as long as the sun shines, people won't go astray. This is another important idea that deserves serious consideration.

Should we kill each other because we are different? We must profit from this diversity, benefit by it and enrich one another.

We have agreed on many things, takes it up Lisandro Otero, and we have a common cause to work for. We have agreed to work together and put aside everything that divides us. There are many problems and troubles in the world. It is being worn down by all sorts of antagonisms. Take, for example, the vast stockpiles of nuclear weapons. No wonder the participants in the meeting said they were determined to help resolve these problems and reached agreement on fundamental issues. This

gives us reason to believe that we can help save our planet. We can and must influence people so that there is always peace and harmony.

ÖMER LIVANELI emphasised that the relationship between artistic people and governments is a very sensitive issue. We know from books that rulers in olden times needed poets. In our age, however, we have witnessed occasional breakdowns of the ties and relationships between governments and artistic people. A Nazi leader once said that whenever he heard the word "culture", his hand reached for his gun.

Writers and poets, he went on, want to deal with serious problems today. They want to convey to readers their vision of the future and their dreams. We are in the country that gave the world great cultural personalities. This has been a great chance for us to get acquainted with the cultural values of the Soviet Union and we are very grateful for this.

AUGUSTO FORTI raised a point which he as a scientist considered very important. In our work, he said, different points of view are first discussed and only afterwards there comes the attempt to establish common ground.

We must find this common ground, this is the only way to make progress in science. If we fail, there will be no progress. That was the case with Newton's law, which has been a law for us for centuries, and the same may be true of some new branch of science that is just emerging.

The meeting organised by Aitmatov gave us a strong impetus. We saw it as a new opportunity for dialogue on major issues. And if it is true for us, it must also be true for the society. This is the only way we can make progress.

Addressing Mikhail Gorbachev, Augusto Forti said that the Soviet Union had a great potential for progress. He said that

it had brilliant scientists and writers and that the country and its leader could give the world ideas of great importance.

M.S. GORBACHEV: Thank you for having this confidence in our potentialities. We also have confidence in them.

Joining the conversation, JAMES BALDWIN said that he would like to add something to what Mr. Menon had said about the Third World.

There are many people on earth. Some live in the so-called civilised world, others in the Third World, a term with a somewhat derogatory connotation. Now, our goal is to incorporate in society those who are outside it. Too many people live in ghettos or in conditions close to prison, as if ghettos and prisons are the only places for them in the whole wide world. That's because some of those endowed with power think that society doesn't want those persons. This is a global problem, one that requires the utmost attention, since we have to do with age-old mental patterns here, too. The powers-that-be have their ideas, different from those the oppressed have. But the oppressed are human beings, and their welfare should be part of our concern.

AFEWORK TEKLE said that he, an artist, always sought to express what he felt with paints on canvas but that time, however, he would like to speak about some thoughts which came to him during the last days of their stay in the Soviet Union.

I live on a continent besieged with problems, he went on to say, and in that respect Ethiopia, my country, is no different. Other countries have their urgent problems as well. When I came home from Europe, I had to forget much of what I had learned there, because in my country it is impossible for an artist to live in an ivory tower. He should share his talent and

his creative potential with his nation and try to help his fellow countrymen settle their everyday problems.

M.S. GORBACHEV: You and Mr Mayor said that a true artist should not live in an ivory tower. We recently celebrated the 800th anniversary of "The Lay of Igor's Host". I want to use this occasion to thank UNESCO for the celebrations. The seven and a half pages of the "Lay" have touched many hearts for eight centuries—and not only in Russia. After the jubilee meeting, I addressed a large group of writers present there, and told them: "You know what lesson should be drawn from this evening and the anniversary of "The Lay of Igor's Host"? You should write about things that influence national destinies. That's what we expect of you. As for genre and style, that's entirely up to you. I ask nothing more of you." The idea that an artist shouldn't live in an ivory tower is correct and truly topical.

When I come home, went on **A. TEKLE**, having expressed agreement with M. Gorbachev's words, I shall go on with my painting. I shall also deal with my country's and world's problems as an African and as an intellectual, as one for whom man and the world are constant concerns.

When I received Aitmatov's invitation to come to Issyk-Kul, at first I wondered what I could do for the cause and for the issues that we'll be facing in the next millennium. But the atmosphere we enjoyed at the meeting helped us to fully express our ideas. On the shores of Lake Issyk-Kul and in Frunze, I realised for the first time that everything I do should be filled with thoughts of the universe, and not just a tiny part of our planet. I was glad to find that many colleagues I met at Issyk-Kul shared some of my ideas. I saw not only beautiful landscapes but beautiful souls, people who have pledged to solve the issues

of the 21st century, who hope and sincerely wish to find new approaches to them. As an artist I sometimes felt lonely, but the Issyk-Kul meeting made me think in a new way. Now I'm willing to do even more for the community when I go back to my country.

This forum gave me further proof that leaders like Mikhail Gorbachev offer us a chance to implement a good idea in a clear-cut form that has lessons for the future. As I see it, it's essential for leaders to trust creative workers. It contributes to positive decisions being taken.

I am about to leave the Soviet Union, a great country where artists are treated with respect. I am leaving with a feeling of happiness and confidence. Africa, especially Ethiopia, has been a seat of many problems and disasters. When I come home, I shall tell my colleagues in Ethiopia and throughout Africa about the Issyk-Kul meeting, I shall say that artists should not only create things of beauty but engage in community work to give people hopes of a better future.

M.S. GORBACHEV: I see that you have thought a lot these days, and discussed much. Congratulations! You have given me many ideas, too.

As I think nobody else wants to take the floor, I would like to express my opinion of what took place at Issyk-Kul. I think it was only the beginning, and more is to follow. You may count on our sympathy and support.

As far as I can tell, you are satisfied with your meeting. Mr. Miller has said here that he is used to living and working by his own, though his work is for people. He confessed that he had had his doubts about whether it was worth going so far and whether anything worthwhile would come out of the meeting. Now I see that Mr. Miller and all of you have no regrets about com-

ing. I think you are not the only ones to have benefited, but the many nations you represent here as well.

I am on your side. You are making grand efforts, which I welcome. As to this talk, I believe that it is not mere curiosity that has brought us here, though I have nothing against curiosity. Not all of us are philosophers, we are mostly ordinary people.

I think that what prompted our desire to meet were our common worries and concerns, our thoughts about the world we live in, and about its future. There are many reasons for our thinking so much about the world's present and future. The Issyk-Kul Forum attracted people of different professions and points of view, and it is in this that I see its great merit. It was a demonstration in miniature of the chance the human race has got to reach agreement.

Recently I met a large group of scientists gathered here in Moscow to discuss the urgent issues of the contemporary world. Among them were people of world renown, including Nobel Prize winners. I told them that politics needs to be scientifically substantiated. Politics can't provide answers to burning questions unless it is based on scientific analysis and is free of zigzags, voluntarism and improvisation. Subsequently, this statement was published.

I am even more sure today that politics should draw on the intellectual treasures of every nation and of the entire world civilisation. Our intelligentsia (I am referring to the Soviet community of peoples) has always put man above everything else as the object of persistent study and concern. Politics that ignores the fate of humanity is bad, immoral politics. Such politics can't be respected.

So I agree with your idea that political leaders and the creators of contemporary culture should be naturally linked, that

they should meet each other and regularly exchange opinions. This would be to the benefit of both sides.

I don't think you would deny that both arts and politics have not only scored victories but suffered losses and made mistakes, some of them fatal—especially when artists or artistic trends shun reality and ignore the urgent problems that life poses.

I dare to voice a somewhat controversial opinion here. Let's take a look at how matters stood in the past, the recent past as well. Humanity never lacked the moral sense and intellectual courage to discover the causes of upheavals and disasters. All that we can regret is that it did so only after calamities had occurred. Just think what the world would be like today if only people were able to ward off every imminent danger.

That is why I welcome the Issyk-Kul Forum, which I see as yet another attempt by intellectuals to lead the best forces of all nations and nationalities, to understand the contemporary world and to say what they think is in store for it in order to ward off the disaster that could engulf us all.

Quite different people took part in your forum, and therein lays its main strength. The participants transcended everything that divided them and reached accord on what mattered most: the universal responsibility for the future of humanity. That is a lesson we all need to learn. I presume that the participants know what our latest Party Congress had to say on this. We made it a point not only to discuss our own issues but to take the whole world into consideration: a world full of interdependencies, a contradictory world that is one great whole. We drew that idea from Lenin. I'm sure that it is no revelation that I regularly re-read Lenin.

And if we don't remove the universal nuclear danger? If so we'll have no chance to correct our mistakes. This is a critical

point in history if ever there was one. It takes united effort to eliminate the fatal danger. This is obvious.

Lenin, in his day, formulated a profound idea: the interests of social progress and universal values come before class interests—an idea all the more topical in this age of missiles and nuclear power. We wish that the other side would understand and accept our premise that peace is the supreme value that reigns over any other cherished value.

For the sake of peaceful present and future, we must speak out loudly about the major apprehensions of our time and join together in a search for the necessary decisions, arouse each individual's conscience and sense of responsibility for the destinies of peace. Civilisation, with all its difficulties and contradictions, should be preserved for the sake of life, for the sake of man. And if humanity continues to exist these contradictions will be overcome in one way or another.

That is why the top priority is the preservation of this world—a world that may be the only one of its kind in the Universe. I do not counterpose the importance of the struggle against the nuclear threat to ecological concerns, to the anxiety caused by the consequences of the scientific and technological revolution or to information problems.

Like you, I view the world we live in as being far from perfect. Certainly it would be wrong to say that we live in a perfect world. But I am sure that it can be improved. And I think that the intellectual potential and, as you said, scientific discoveries, and technology can be used to attain this aim. But first of all we must make the world safe from nuclear destruction.

The common anxiety over the nuclear threat has now united all of us regardless of where we live, our ideological

views or religious beliefs. Let all of these remain the choice of each of us. But, in my opinion, no task is now more important for all of us than understanding reality, the main reality of the nuclear-missile age. These apprehensions were focused upon at the Issyk-Kul Forum and are reflected in the Statement that it adopted, which expresses the common desire of all its participants to develop the ideas of the forum and to move forward, uniting ever broader sections of today's intelligentsia, progressive intellectuals who are well aware of the crucial issues of the contemporary world. I think this deserves appreciation. Each politician has his own possibilities, but artists have their possibilities as well, which in their field of activity are no narrower.

How can people in the arts counter the forces pushing mankind towards catastrophe? Leo Tolstoy was very much concerned with similar problems before the First World War. This is consonant with our time. The 80-year-old patriarch of world literature sensed the approach of war. He said that those who benefit from war have piles of money and millions of troops. By contrast, a writer has only one weapon—truth, but that is a mighty weapon, and this tells us that the struggle is not hopeless.

The Issyk-Kul Forum is a major argument in favour of a new way of thinking. We see new growth in the political field and in the field of culture, and this is most reassuring.

Almost all of you who spoke here said that to comprehend adequately today's realities requires a new way of thinking. Proceeding from this idea, we went to Reykjavik with proposals that the Soviet Union had never before submitted. And still there wasn't enough of this new thinking at Reykjavik. I put forward the matter there as follows: we have come here not to

make demands or ultimatums but have brought proposals, far-reaching proposals, in the hope that the US President would do the same. A lot has already been said about the Reykjavik meeting. It was not a failure, it did not leave us hopeless, and we have made great headway. The meeting showed that it is possible to reach agreements which would mark the beginning of the elimination of nuclear weapons. The new proposals advanced by the USSR do not shut but, conversely, open the door to a quest for mutually acceptable solutions. They provide a realistic opportunity to end the deadlock. But the meeting also showed that the difficulties to be overcome are not small.

A major lesson of the Reykjavik meeting is that a new political thinking, in keeping with the realities of the nuclear age, is an indispensable condition for overcoming the critical situation in which mankind has found itself as it nears the end of the 20th century. Profound changes in the political thinking of the entire human community are needed. Of course, the propaganda media, interests of various groups, the elections and other factors are now greatly influencing the assessment of the Reykjavik results in the USA. Nothing can be done about this. But elections pass, and problems remain, and ways to resolve them must be contemplated and sought for.

Hearing about what you have seen in our country and what you think of our society was very informative for me. We are going through an interesting stage, an interesting period of historical development, when we want to renovate every aspect of our life on a socialist basis. We do not renounce our values, what we believe in, what has brought Russia to its present level. We have simply discovered that in developing the economy, social sphere and culture we badly or, to put it mildly, insufficiently

utilised our system's potentialities. Furthermore, we have found that certain distortions that are completely at variance with socialist values have occurred in our society. The road of reconstruction with the use of openness and democracy that we have now taken, has struck a responsive chord among our people. We enjoy a support that has perhaps not been seen for decades.

We will stick to this road. Some people in the world welcome and share our plans and support our intentions and wishes whereas others for some reason are afraid of them. We believe that what we are doing not only meets the aspirations of Soviet people, but also opens up opportunities for a search for new forms of cooperation with other peoples and states. There are intentions to thwart our efforts. But, you know, Russia's character is such that when faced with obstacles it tries even harder. We, those of us who proposed this policy, are even inspired by the fact that it has made some people uneasy. This is also an evidence that we have taken the correct road.

We know that this is a job requiring great effort. The processes now underway are encountering great obstacles in some areas. But please remember that we number 280 million and comprise over 100 nationalities, big and small! And today all of us need to do a lot of rethinking from a new standpoint, from the point of view of the vistas that our policy has opened up before our society. This is not an easy task.

We hope that our intelligentsia will give us great assistance in this. It is a significant fact that the Soviet intelligentsia has actively joined the process of restructuring and has become its ardent advocate. Our entire society is now in motion, and this motion is gaining momentum. This opens up vast opportunities for accomplishing domestic task and for resolving global problems. Our possibilities and our material, political,

intellectual and moral contribution to this will increase.

I am very glad to see you here. Though I never had a chance to meet you before, I have read of many of you.

I wholeheartedly wish you every success, that you start off by realising at least some of what you agreed upon at the Issyk-Kul Forum.

Forum participants' voices: Let's hope for more than just "some"...

M.S. GORBACHEV: I see that you want a lot, and this is all the more gratifying. It has been a pleasure to talk to you.

All the best to you. Bon voyage and stay well.

The participants in the meeting wholeheartedly thanked Mikhail Gorbachev.

CH. T. AITMATOV
THE OPENING
SPEECH
AT THE
ISSYK-KUL FORUM

Dear guests, dear friends,

I believe, you did not forget to look at the map before departure to see the place you were going to make such a long journey to. Yet, no map is ever able to tell the traveller everything. If you do not mind, I will start with clearing up this point.

You are in the Central Asia now or, more precisely, in its mountainous end where the Soviet border-line adjoins that of China. In the past the whole of this area—from Bukhara to Samarkand and to the present-time Alma-Ata—bore the name of Turkestan, the ancient Bactria and Sogdiana being its close neighbours during the earlier epochs. It was within these bounds that the endless Iran-Turan rivalry went on, which later was reflected in the immortal creations of the oriental classics.

To my mind, another historical and cultural peculiarity of this region is also worth mentioning, i.e. the coexistence of two cultures, pertaining to the nomadic and to the settled ways of life, for a long time here in the past. It was through these territories that a considerable length of the Great Silk Way lay from China to Byzantium, so if its culture is described as a definite and unique civilization—the one which absorbed elements of both these cultures and served as a linkage between Europe and Asia—then a certain contribution to this process was undoubtedly made by our forebears, the ancient Kirghizes, who inhabited these mountainous lands from time immemorial: it was only natural, for with merchant goods the caravans also brought the spirit of cultural achievements thus enabling the exchange of life experience of peoples and continents.

However, let us return to our days. Within the present administrative-territorial set-up of this country, our republic, Kirghizia, borders with Kazakhstan, Uzbekistan and Tadzhikistan. These are the approxi-

mate geographic contours of the place, you are staying now.

Another thing I'd like to point out at the very start is that each of us, participating in this meeting, first represents himself as a person and only then, in a sense, such or other country. In other words, the important thing is not where we are from but who we are. I would particularly like to emphasise the personal character of our meeting. What I mean is that it doesn't have any official significance but is an inter-personal, if you like, a private meeting made real by the good will of people belonging to one and the same medium.

Our aim in arranging this meeting, if I may say so, was to try to overcome in person-to-person contact the division of our conflict-ridden world into blocks, a division that is becoming ever more onerous and threatening for us all living in this historical period. I, personally, was sufficiently confident that I was appealing to like-minded persons, to those close to me in literature, in arts, in social thinking. The underlying idea was whether we would be able to get together one day in one of the world's corners—not for an international conference sponsored by such or other organisation, not for a university seminar but simply for a friendly meeting just to talk heart to heart like if we all lived in one and the same street or a suburb neighbourhood and, having contacted one another over the telephone, gathered in somebody's home...

This seems to be coming true now. It was only yesterday that I thought about it in the airport waiting for the landing of your plane and today we are all already together. It is a truly desirable and happy day for me. Probably, this is a feeling which comes with age, with the realisation of the fact that spirit is ennobled and fertilised by spirit, that such spiritual affinity

of contemporaries makes one of the blessings of our existence.

This forum of ours does remind me, for one, of somewhat wonderful days from my, now already idyllic, childhood. In the past, Kirghiz old men used to organise the so-called “sherne”, that is when the summer harvesting and taking the cattle to the wintering areas had been completed, they made rounds visiting each other in the autumn time. These were a circle of venerable people, interlocutors, who, knowing each other well, found true pleasure in such unhurried conversations. They came to “sherne” from the whole neighbourhood, as I have said, in turn once or twice a week—not oftener—one man to another as had been previously agreed. As a rule, every man set out to “sherne” alone on a good horse and wearing his best furcoat, his wife taking pride in him looking grand to other people. Occasionally, some old man would encourage his favourite grandson to accompany him sitting behind him on the horse’s back—let the boy listen to the talk of the wise! It was in this capacity of a curious little boy that I was lucky to “participate” in such “shernes” in my green years. As I see it now those used to be interlocutions of the equal, of those people equal in spirit and life experience. At “sherne”, they feasted on a lamb or a young goat, the latter being even more preferable in view of the autumn season, drank tea or kumys and enjoyed steady unhurried conversation. What were these about? Well, about everything, I should say, that was within the participants’ intellectual grasp and interests of that time: they recollected the good old times, spoke about the deeds and fates of the powers-that-be—this is what such and such has decreed and this is what has come out of it—tried to foresee what lay in store for them, what was awaiting them, whether

there would come the end of the world and if it would, how would it happen; they discussed the Holy Books and prophecies or argued about certain priorities, e.g. where some Idris, allegedly a saint, had been buried—here, in our Chatkal Mountains or somewhere in the far-away Arabia; they shared their observations concerning the level of snow on the ridges and mountain tops and attempted forecasts with regard to the quantity of water to be expected and that, you should understand, is a vital life necessity in these parts. In short, those used to be quiet and easy-going heart-to-heart talks about this and that, about life necessities and hardships of human existence. On the whole, all this boiled down to how should man live in this world.

So, “sherne” is autumn conversations with feasting and tea-drinking. And if that means anything to you, then, dear friends, consider yourselves the guests of our “sherne” or, if you like it more, consider our meeting on the Kirghiz soil to be the “sherne” at Aitmatov’s home... And even though the distances separating us now, indeed, are much greater as compared with those “shernes”—for we are divided by vast oceans and continents—the important thing is that the essence and the spirit of this meeting, on the whole, is very much the same... So, you are welcome to our “sherne”!

By the way, something else is also noteworthy in this connection: the young and the host’s relatives thought it a matter of honour and duty to organise this “sherne” in such a way that would facilitate substantial and undisturbed exchange of opinions between the elder people. It is my pleasure then to introduce to you my close advisers and assistants, my Moscow and local friends who are present here in this capacity. Having put aside all their current obligations, they willingly volunteered to

give me a hand in making this idea a reality. It is owing to their good will and efforts that we have managed to coordinate our plans and activities so that this meeting is being held today with those whom we intended to invite and where we wanted it to be—here, in Kirghizia. I also feel obliged to tell you about great help I received from various Soviet public organisations, namely, the Society of Book-Lovers, the Union of Writers, the Society of Friendship With Foreign Countries.

And now, dear friends, I welcome you as my contemporaries, who represent the arts and culture of this century!

Friends, in addressing you with love and good wishes I proceed from the fact that while each of us, in the context of world culture, goes his way as determined by his individual vision and his own voice in arts, humanities or sciences, we all at the same time comprise the intellectual potential, potetial of the realm of those creating spiritual values and new ideas. In connection with this, I would like to draw your attention to certain specific features which, to my mind, are of considerable significance for our meeting.

While waiting for your arrival I tried to imagine what I could tell you, at least to start' the 'conversations, what intimate thoughts could bring us still closer together in this common cause of ours—in arts and culture.

And it turned out, as next to always is to be expected in such cases, that there is more ground for concern than for complacency.

Let me begin by saying that I am ever more often worried by a threatening thought that a whole number of developmental factors in the present-day world history has made it increasingly difficult to rely on the traditional dialectics of existence, on these time-immemorial good-

evil relationships which, with such or other degree of success, held this world of ours together. This venerable dialectics of the world set-up, in my opinion, is now beyond the framework of common sense and is therefore no longer capable of being instrumental for the cognition of modern personality and society the artistic reflection of which is our primary task. I wonder if we ever take notice of a paradoxical situation when, amidst the general confusion of the spirit, the epoch stands kneeling before its own creation—we appeal to ourselves, we conjure and condemn ourselves in fear of the total catastrophe as if we are not ourselves but somebody contradicting our own will. No epoch in the past has ever witnessed such a level of man's self-alienation.

I ask myself, therefore: are we not entering a fundamentally new era in human history equal in force with the Ice Age in the planet's geological history? The ice of despair is sort of spreading down from the poles, and we rush about in the ever shrinking space left for our survival. And does this not signify to us, men of letters who are creating works of art and promoting intelligent cognition, that we should interpret our creative mission in a new way, that we should—and this is even more important—have a new look at our responsibility to man's most striking and inconceivable achievement in all times—to the word as such? For, word is man himself!...

Man today in the snare of his own contradictions and prejudices, is threatened with self-destruction, for though technologically he is a demiurge, morally he is still a savage and a barbarian. Does this not suggest a general topic for conversation that could conditionally be called "Survival Through Creativity"?

Question may arise: Why survival and what has creativity to do with that? It goes

without saying, there are many different aspects—historical, political, moral, etc.... And yet, there is also but one aspect of universal significance... I, for one, perceive such state of affairs as a grave test of reason's vitality. The breakthroughs of nature towards reason, it should be noted, have not been taking place during just one millennium. And with what result? What has reason brought us to? What is to be expected from the evolutionary development of consciousness? If the roots of the evil lie in biology could this direction in the development of this kind of substance then have been initially a deadlock, potentially fatal and leaving the scene in the process of self-destruction and self-annihilation? Could it have been genetically predetermined for man to reach the grandiose, unthought of power just to crush down under the burden of his own intellect's achievements? To reconcile to it is neither easy nor one should—now when man's mind is able to control both the nature and itself it would be at least criminal to give way to the forces of self-destruction.

Our very lives being increasingly endangered, we all rely on reason thus implying the superiority of the real consciousness over the blind instinct of hostility and hatred, over egocentrism in all its unhealthy manifestations, both collective and individual. Reason is indeed our support, our only support and an invaluable gift of the evolution. We do rely on reason in its global significance regarding it as a responsible higher substance safeguarding us from disaster, even though reason is nothing but we ourselves. The existence is only to be thanked for the fact that reason is capable of self-perfection, of endless evolution: otherwise, to put it simply, we would have long ago ended up with tragedy. Ever speeding up in the turmoil of sharp global contradictions, this

intellectual evolution is now experiencing a new qualitative rise, a new stage of development. Probably, it is a leap, a dash towards self-preservation, a survival-necessitated moment when man of reason rises up to the level of man of wisdom. If reason is rational logic then wisdom is reason morally inspired.

The cult of wisdom, the principle of wisdom—aren't those truly rewarding themes for a humanistic artist, a student of a new aspect in the development of the human spirit, a wise man who is guided in his life activity primarily by higher considerations of reasonable existence of the whole human kind on the planet?!

It is then in the artistic creativity that we turn primarily to word, to spirit, to conscience proper, all these being the original impulses of thinking human beings, in hope that boundless cognition process of his own self will help man to survive and find himself anew amidst the irresistible technological progress which is also bringing about ever growing build-up of deadly armaments by the rival sides taking place in the context of mass culture subordination to the consumer interests and tastes. And it is then that we inevitably face a global task of cultivating a new-type consciousness, a new planetary thinking as a means for the humanity's survival on the threshold of ages, on the eve of the new millennium.

Now, whenever we turn to the subject of a contemporary man in the contemporary historical environment we inevitably have to deal with the social categories—state, politics, morality, etc.—whithin which he is living. These invariably provoke questions: What is this society like? Is it capable of cultivating humanistic principles and democracy? Is it viable enough to overcome its egoistic group inclinations in the face of acute world contradictions? Is it capable

of comprehending the reality on the level of planetary thinking? Is it capable of, say, adopting and continuously prolongating the nuclear moratorium? Is it capable of realising the fact that militarisation of space is a violation of the general fundamentals of the Universe, an encroachment on the status of both man and humanity? These problems, whether we like it or not, demand things to be called their proper names for the sake of making all people feel responsible for the fate of the world civilisation and culture which is objectively susceptible to serious internal crises. It is according to the "The World Is Myself" formula that man, I am convinced, should correspond himself with the rest of the world. Only then the cult of planetary consciousness has a chance of being viable. Probably, I am somewhat partial to such inferences, probably, I do not take into full account the reality and diversity of modern society, its profound social contradictions and political problems. Yet, to my mind, we have to rise on to a new way of thinking, to a higher level of universal consciousness, and in this connection I am wholeheartedly for those leaders of modern times who regard these problems as the basis for the new-type international relations.

Anyway, I am convinced, that there exists a deep-rooted interconnection between what is going on in the turmoil of the planet's public life and the creative efforts of a modern artist. And even though not all of us share such engagement of the artist, arts for arts' sake, nevertheless, becomes increasingly confined, in the context of the suffering humanity, to individual recluses who seem mostly to please either their internal peace or moral indifference.

Deep in my heart, I, for one, sincerely desire that artists, thinkers would do all possible to promote the spiritual abilities

of man as a personality which is of particular importance for our time, with mass culture universally appearing as a standardisation and levelling off means. Moreover, to my mind, the achievements, changes and contradictions of this epoch have turned out to be so far-reaching as to stimulate renewal and sophistication of the very notion of the 20th century personality. Modern literature, sociology, futurology have all experienced these phenomena already: the dynamics, the scale of new man's self-consciousness. Having acquired through experience an additional horizon of vision, this personality has become the carrier of a new planetary thinking and it is also in this that it radically differs from its previous generations. It is as if the 20th century personality has been endowed with a new status of the Earthian, with new moral prerogatives. In this connection, again, I think that the significance of artists and thinkers, as well as the role of arts reflecting and stimulating this process, grows still higher while our moral imperative gets unequivocally stricter and more sophisticated in the face of new creative tasks. Our predecessors—even the greatest classics of the 19th century—did not encounter those problems of creativity, born by the hitherto unknown search of the spirit, which our reality presents.

Man's life should not be expected to become easier in future even under most favourable conditions of peace preservation on the Earth. Even if it does become so it will be at the cost of intensive struggle of man against his own conservatism and age-old biases of the national, regional, state and group egoism. The human personality will be carried about in the world turmoil of things like a wooden splinter in a stormy sea, therefore making its victories over its own self, over the deeply rooted prejudices of mistrust and mutual hostility still the

more significant. And we are witnessing how difficult these achievements are being won not only in the interstate relations but in our daily life as well when democratic development, openness, social and human trust are time and again violated by mean terroristic acts—these senseless and embittering manifestations bringing human life down to a small-change value. Such evil deeds do concern all of us, wherever we live, for this is the case when there is no somebody else's misfortune. The very possibility of people behaving in such a foul and criminal way in our time is simply humiliating to realise. Yet, on the other hand, we witness great inspiring examples giving grounds for optimistic hopes that reason will eventually triumph.

It was literally yesterday that the Reykjavik meeting between the two world powers' leaders—Mikhail Gorbachev and Ronald Reagan—was over, and it seems impossible not to think about it, not to give its due to such desire for bringing closer their respective positions. This is the case when powers-that-be enjoy universal support and approval on the part of all social strata and political forces who understand the significance of this meeting. We should seek agreement, we should be willing to compromise, to meet halfway, and the more complicated is the international situation, the more zealously we must pursue this course. Our Earth cannot be a patrimony for only two or three great powers. No one has a right to carve up the life-style or the way of thinking of other peoples according to his own wish or pattern. Experience teaches us that agreement can be born only through compromise. Only those states deserve to be called truly great powers which, while realising their strength, are morally strong enough not to seek the ghost superiority over others. They are more than anybody else called upon to be

magnanimous, circumspect, far-sighted and apprehensive of their tremendous responsibility not only for their own fate but for that of our whole civilisation. In search for general agreement, the national sovereignty category—zealously guarded by all (which is, indeed, necessary but within reasonable limits)—should, in all probability, gradually give way to the notions of community, cooperativeness of peoples in all sorts of deeds, including arts and culture.

We must all try to understand at last the outer parameters of the planet's development and the right of all the peoples, of all the present and future generations to live within these confines. There is no any other globe where some of the Earth's population could emigrate to, away from conflict and injustice. Such an opportunity simply does not exist. We have to learn to live together on our small planet—this is the only alternative of the humanity for today and for all times to come.

Is there any need in expanding further on this subject, in trying to prove to ourselves just how important it is to overcome the militaristic inertia of ages in our mentality for the survival and continuation of the human race? I don't think there is... It is now clear to everybody that the era of endless hostilities and conquests, which were commonly justified by such or other objective reason, has become a myth. The history of wars is giving way to the history of survival and prosperity along the only possible line—that of compromise, mutual concessions and tolerance. This new code of humanism is becoming the code of each man's conscience somewhat similar to a Biblical commandment "Do not kill thy neighbour"...

Dear guests, I hope you do take what I am saying now as nothing but an introduction to our conversations. It would be

contrary to my intention to abuse my privilege of the host by taking more of your time than necessary, not to speak of my unwillingness to try to predetermine the course of our discussions. We are absolutely free in this respect and I have no doubts whatsoever that your creative and social experience will prompt you the most urgent and significant aspects of modern existence, arts and literature. Nor do I doubt that your reputation of thinkers and cultural figures will make these interlocutions ever more meaningful.

As to the concrete aim of our meeting, everything depends on ourselves, on our collective understanding. We are not confined to a strict programme, we will work as we wish.

However, if you don't mind, I'd still like to suggest that our meeting should have certain orientation: to exchange opinions and to set the beginning of such non-formal contacts between intellectuals—creators of word, figures of culture and science. Let me explain what I mean by this. All of us, it goes without saying, have taken part in quite a number of various international forums and conferences. Yet, as far as I know, there has never been any such meeting conducted on a purely personal basis. I have been lucky to get a chance to invite you to my place, and it will make me only happy to show you our country—indeed, so far as the-time will allow... Our major task now, as I understand it, consists in trying to find what unites us—and not what divides us—in search for new ways of thinking, new types of relationships between intellectuals; we are to define in what form our common will, our strive towards a humane world, the one free of violence and fear, can be translated into life.

TO
REMEMBER
ABOUT LIFE

SOME THOUGHTS ON THE ISSYK-KUL FORUM

This unusual discussion went on for sixty hours. It took place not only in Alarch, the picturesque suburb of Frunze and at the shores of Lake Issyk-Kul. The discussion didn't stop either on a bus trip, or onboard the flight to Cholpon Ata, nor at the hippodrome, where the guests were present to a dazzling equestrian festival. Men of culture who had come at Chinghiz Aitmatov's invitation to his country spoke in different languages—Russian and English, French and Spanish, Turkish and Hindi. The participants in the Forum made no secret of their greatly diverging outlooks and political attachments, but everybody was prepared to hear through other points of view and sincerely wished not only to grasp the precise meaning of what other participants said, but to see into the essence of their arguments and proofs—all this being an important element of the dialogue, which some international meetings desperately lack. Several weeks have passed since the Forum, but the vivid impressions are still alive, generating more reflections...

In one of his private talks, a well-known British actor and writer Peter Ustinov wittily noted that there are people who call each other not to have a talk and speak themselves out, so to say, but to check the working order of their telephones. This is a sign of today. Modern civilization may not draw people apart, but in any case it doesn't drive them closer. Therefore the integrative role of culture is becoming extremely high.

Today this everlasting aim has acquired a very important political perspective. The radical changes in the world have highlighted the real and urgent historical necessity to develop in people of different convictions

and outlooks a feeling of spiritual community, as man is facing the task of really cosmic scope and significance, that of saving life and intellect in the Universe.

The nuclear age proclaimed itself most loudly—by the atomic blasts in Hiroshima and Nagasaki, but the absolute majority of people in the world didn't realise that a new era had started. Many people thought that new weapons differed from the old only in terms of quantity, that a nuclear war may only inflict comparatively bigger casualties and ruin the economy. But the thing is that there is a principal, qualitative difference: missiles and nuclear weapons pose deadly threat to the whole of humanity.

The Communist Party and the Soviet state are doing their utmost to ensure peace. It's the sense of high responsibility that runs through the programme of building a nuclear-free world, put forward by Mikhail Gorbachev in his Statement of January 15, 1986, and the important disarmament initiatives formulated at the 27th CPSU Congress. It is only natural that prominent humanitarians voice their concern about a truly historic dilemma the humanity is to solve—to be or not to be. It's literature and the arts as the most sensitive seismographs of human conscience, that bring in first the signals of on-going or forthcoming tectonic shifts in depths of social life and people's minds. Though writers, artists and philosophers don't participate personally in working out political, economic and strategic decisions on the world's future, the culture they create shapes the moral climate of the epoch, which in its turn affects in a peculiar way the nature of such decisions, mapping out general approaches to them. It was distinctly realised as early as back in the thirties, when Gorky's famous question "On whose side are you, masters of culture?" aroused a world-wide response.

The pre- and postwar movements in defence of culture, being a tradition, associated with Anri Barbusse and Romain Rolland, Maxim Gorky and Bertold Brecht, Bertran Russel and Martin Andersen-Nekse, Ilya Erenburg and Nazym Hikmet, Alexander Fadeev and Mirzo Tursun-Zade, contributed immeasurably to the cultural and political awakening of peoples of whole regions and continents.

The non-official and non-formal Issyk-Kul Forum has launched a new way of cultural influence on the public opinion. The main result of the Forum which brought together the best representatives of the world arts and science is in realising a new spiritual role of literature, arts and humanities that may actively influence future-making, as it must not depend only on the decisions of politicians, strategists or experts in science and technology; a tremendous role is assigned to human genius, accomplishments of artists and poets, their dreams and hopes. Only if taken together these factors may support the fragile sprouts of a new thinking matching the spirit and strivings of our time—that is the unanimous opinion of the Issyk-Kul Forum participants.

What are the components of a new general and political thinking? How can men of culture contribute to its development? These were the questions that set the leitmotif of the Issyk-Kul Forum.

The crucial task is to realise that the world as a historic reality is integral and indivisible. This important process, demanding drastic changes in political thinking, started back in the sixties, but lingers on till today and somewhere is not over yet. At any rate, the Reykjavik meeting has graphically shown that the way to the international peace is still blocked with many artificial barriers, many of which are due to the ideological stereotypes and polit-

ical prejudices of neo-conservative type, that dominated in thinking of the late seventies. In this connection it would be appropriate to quote the following item of the Issyk-Kul Forum's Statement "Now, just as in the past man's progress is hindered by an unwillingness to look for enough imagination, courage and insight to do in due time what we will be forced to do tomorrow".

The idea of the world as the multifarious and contradictory, as well as the interdependent and integral aggregate is filtering into the contemporary public conscience through realising the major problems, that have invisibly but tightly bound together the political poles of East and West and their economic antipodes of North and South. That's why the major problems of today can't be treated in terms of the old "linear" thinking.

Arthur Miller told an episode he had eyewitnessed providing it as an obvious example of the discredited approach to difficult tasks. Onboard the flight from Los-Angeles to New-York he found himself sitting next to the president of a transnational corporation. When the plane was flying over the Great American Desert, Miller said, "I've never imagined that the Desert is so vast." "You're right", said his neighbour, "I think that no less than forty million people could live here." "Where will they find water?" asked Miller. "Water is right there, under the Rocky Mountains surrounding the Desert," said the businessman, drawing aside a blind and pointing out from his window. "How would you extract it?" persisted Miller, a layman in engineering. "That's easy. You'd take a couple of atomic bombs, put them under the mountains on opposite sides of the desert and detonate them, and you'll have water gushing forth in no time!" "But wouldn't it be radioactively contaminated?" Miller noted. "Who cares, my job is to give an idea," was the aloof answer.

This reply comes not as just a whim of a narrow-minded professional, but as a philosophic gist, typical of the whole period in man-nature relations, when the scientific and technical progress has been beyond any control of social and moral realities.

The participants in the Issyk-Kul Forum were unanimous in admitting that the tasks facing the international community could not be achieved in principle on a national or regional scale and demand radically new approaches. Coming to grips with these complex and grave problems many people, and intellectuals among them, become desperate and vexed.

But history proves that creativity has allowed man to survive many thousands of years in the world burdened with frequent natural calamities and military conflicts. And it is the creativity that must save the humankind today.

To this effect, however, it is necessary to pass to a radically new level of mentality, to transform a thinking man into a wise man. Only the spiritually inspired intellect can match major problems of the day and age.

Another, no less important component of a new political thinking rests with the awareness of the common human values. Talking with the participants in the Issyk-Kul Forum, Mikhail Gorbachev said: "The common concern of people the world over about the nuclear threat is uniting all of us, regardless of where we live, what ideology share, of what beliefs we are. Let all this stay with each man as his own choice. But to realise the reality, the major reality of the nuclear and missiles age, I think, is a crucially important task facing all of us".

The integrity of the world and the indivisibility of its security were highlighted in the Statement. At the same time, recognising values common to all people

and human life as priorities, Marxists don't abandon the class and party approach to social processes and won't cease the uncompromising struggle with their ideological opponents. A new thinking, according to the Issyk-Kul Forum, should be non-linear, systematic by its nature and planetary in scope and should be based on certain moral premises—principles, which accumulate in themselves the cultural riches created by the whole humankind as a historic unity in the process of its development. This demand is an organic part of the Marxist view of the world and the international policies. Marx strongly condemned the exterior policies and called "to vindicate the simple laws of morals and justice, which ought to govern the relations of private individuals, as the rules paramount of the intercourse of nations."

The first and most important step in this area should be purification of the international community's moral and psychological atmosphere from numerous spiritual pollutions—malice and mutual suspiciousness, national-egoistic, "cultural centre" prejudices and the like.

...When the participants in the Issyk-Kul Forum were discussing the text of their Statement, President of the Club of Rome Alexander King suggested the following opening words: "In less than five thousand days this century will come to an end and another millennium will begin," somebody asked, "Why not say this in simple and brief words: in less than fifteen years..." Nobody answered this question as everybody agreed in his heart and mind with Alexander King, who had produced a very good beginning. Calling back this episode now, I'd like to explain why all of us were so unanimous at the moment.

Time habitually measured in days that is left before the second millennium ends, carries a stronger emotional message and

is of higher moral value. From now on, as in the ancient times, a white pebble will score each day, marked with noble deeds for the sake of the future and the motto of the ancient "Catch a day!" will acquire a new humanistic meaning and importance in accordance with the achieved level of cultural and political development, as every day that is not used for the benefit of strengthening peace on earth should be a moral blank, and thus lost forever.

The sacred duty of the modern humanities and culture is to instill in politically and ideologically divided people in all countries and continents the all-historic necessity of this everyday work, of giving their soles a hope in the chance that really exists—to save the future.

WE
WERE
FRANK

BY HONOUR AND CONSCIENCE

It was a really unique meeting of internationally renown people of culture and literature, intellectuals from different countries, and it came to be known as the Issyk-Kul Forum. My friends and I had long before started cherishing the idea of holding an intimate meeting of people who share common views and ideas, and, foremostly, common views on the role of arts and literature and their aims in the current world. For we didn't want an official meeting, we have plenty of, I have invited my friends to the Kirghiz land as my personal guests. When we gathered in Alarch, a Frunze suburb, and started comparing our thoughts and exchange our worryings, concerns and hopes we realised that a meeting of this kind had long been necessary for us and, I think, for all those, who think about things, directly concerning all peoples, despite their position in the world.

We fell to thinking. We had long before wanted to unbosom ourselves. We were not restricted as to the subjects of the discussion and could speak freely, therefore, the discussion turned into an open talk of the intellectuals sharing common interests. There were major public figures among us. They know a lot and can foresee a lot, like the Tofflers, prominent American philosophers. Their speeches were very instructive, like those of President of the Club of Rome Alexander King. Arthur Miller, James Baldwin and Claude Simon tried to take a comprehensive look at modern fiction when they talked about literature and arts. A new thinking, necessitated by today's unsolvable contradictions and global issues facing man should be promoted, they think, by literature and arts, and artists should set an example of a new

approach, a new view of the world and finally—a new thinking.

The most important event of the Forum, certainly was the three-hours talk with Mikhail Gorbachev. Speaking frankly, first I thought that the meeting would become a sign of mere politeness on either side and could never imagine that everybody would be so outspoken, giving out all of his or her concerns. We told Mikhail Gorbachev everything we thought about the contemporary world and modern culture. During our meeting we tried to give Mikhail Gorbachev the gist of the Forum's discussions. In fact, it turned into another Round Table, with General Secretary Gorbachev as its participant. Each of us came out with his own views, and they differed a lot but, I should say, M.S. Gorbachev managed to sum up and generalise their divergency, find the common message and comprehensively explain them. It was a difficult, interesting and inclusive talk, which greatly impressed us.

The aim of the Issyk-Kul Forum is to prevent the notion of war creeping into people's minds, to convince man erase the very idea of war from his mind. This is our striving and this we are calling our colleagues for.

We assert that human life is of absolute value, as well as the civilisation itself. There is no other civilisation in the universe, as we know. All that the humanity achieved, including culture and technology, is of absolute value. We are calling to save all human attainments, made in the history of about two millenia.

How will the Issyk-Kul Forum exert its influence? Primarily, through open correspondence. We decided that any of us may ask any other of the fifteen Forum's participants any question of personal and, of course, of social character. Any of these letters may be published in every part of

the world whenever and wherever we find it necessary. Thus we will be able to influence the public opinion.

The Issyk-Kul Forum will be held regularly. We plan to have our next meeting in Geneva as suggested by Peter Ustinov. But there is already the whole list of those who would like to host the Forum. Hungarian sculptor Varga is among them. He did not come to our Forum, but he sent us a letter of greetings. Turkish writer Yasar Kemal asks us to come to his country. Another guest of the Forum Federico Mayor, a scientist, poet and diplomat, insists that the next time after Geneva we should get together in Spain, in Granada. So we have already got a vast programme of trips, meetings and get-togethers.

* * *

Today's reality—the reality of the atomic age—requires the international intellectual forces, their minds and hearts to find the single correct solution to the fundamental problem: will the planet Earth be or not be; will homo sapiens remain or will all that exists plunge into the abyss of oblivion? The possible solutions are many, as we well know. And each proceeds from historical, social and sometimes subjective causes.

* * *

We planned that this meeting would help by personal contacts to overcome the disconnectedness of our disagreeing world, divided into blocs, that becomes more burdening and threatening to those who live in this time of history.

* * *

The role of culture is as follows: it must by all its means influence the conscience and minds of the contemporaries, so that the concept of absolute human life would acquire a universal significance.

* * *

Of course, in the literal sense of the word, I doubt if we are able to make a concrete contribution but we should bear in mind, that the idea of war emerges in man's mind. We shall apply all the available means to influence man of today so that his ethics and his conscience would not accept the very idea of war and arms race despite a pretext. Literature and arts may do a lot here. We expect that our concept of absolute value of human life will get a universal recognition.

* * *

Our motto "Survival Through Creativity" has accumulated everything that may help people realise themselves as personalities living in the 20th century and that they are responsible for the general situation in the world. I believe that the Issyk-Kul Forum is doing its part of job to shape such system of thinking, to sustain the dialogue between people, the exchange of opinions on the burning issues of the day, concerning our common culture and our spiritual potential. Discussing and considering various problems we address our dreams and resoluteness to the certain historic juncture—the threshold of the 21st century and the 3rd millennium. We intend to meet in future and each time we meet

to discuss everything we are concerned about and we find appropriate to consider in the interests of common culture and humanism.

* * *

Two birds are separated by a wayless snow pass. But both are singing about their love of spring, life, freedom and everything dear to bird's nature. They can hear each other through the pass. The weather is getting worse and they cannot hear each other any more. Then one of the birds risks to fly over the pass. It flies against snowstorm and wind and comes to the opposite side. Again they are singing together in unison and harmony. Unison and harmony were necessary for us, writers, artists, philosophers and public leaders, those who shared a lot in their creativity and reactions. And we managed to get together. This meeting on the shores of Issyk-Kul drew us closer to unity. The message of our meeting has boiled down to the words of its motto "Survival Through Creativity".

* * *

I think, this is one of the pressing questions, concerning the humanitarian intelligentsia of today. The role of writer or to put it wider—artist—is acquiring a new function today. The main tasks of literature and arts remain the same—telling people about people, about their lots, strivings to spiritual perfection and justice. There's one more concern of the universal importance. Before we believed that major conflicts of life lie with the nations and states, themselves but now it is not enough if one wants to realise man's role in modern

world. Therefore a humanitarian must say everything he knows about the common fate of the human race. No matter what he would create—be it a short story or a trilogy, a piece of music or a picture—it should directly or indirectly show this concern. They should give people a strong sense of unity of human race in order to oppose the cult of violence, disconnectedness, racial prejudices and things of the kind. It stirs every artist's soul. And the Issyk-Kul Forum has proved this. When we started, we didn't intend to set a new organisation. We just wanted to speak freely. But as we came to understand each other, we decided that we must get united and spread these ideas within modern intelligentsia.

CHINGHIG AITMATOV

MAN IS ABOVE ALL

The main theme for any writer to develop is the essence of human life. What worries me most is the inability to look soberly at things and foresee the consequences of some deeds that may turn irreversible. That is why we need most of all today to change our way of thinking and get united and do our best to save humankind and the very life on the planet from the downfall.

There're many legends today, going round earth, especially legends about other countries and peoples. That means that people should meet each other oftener and learn the truth about each other. They should discover each other, change their ideas and reject the prejudices.

Earth that seemed so vast before has appeared to be so little today. What happens in one part of the globe echoes in another. Man cannot shut himself within his

house, and even within his country and feel secure. It's the absolute truth of the nuclear age. The notion of a new thinking suggests that we all, each of us, should not think about how to survive individually, but should seek ways to save and make prosper the whole of the humanity.

My brother and I didn't hesitate when we got the invitation to come to the Soviet Union and take part in discussions with the prominent writers and artists from many countries. Our hopes have come true, as we were unanimous in the basic thing—our concern about peace in the world. It was our first step. We adopted an important document—the Issyk-Kul Forum Statement.

James Baldwin said that the meeting had given him and his brother a chance to know how cordial and friendly the Soviet people are. He stressed that not only the discussion itself was important, but the contacts they had had with the people of culture from Kirghizia and Russia and with common people.

JAMES (ARTHUR) BALDWIN

THE FUTURE MUST COME

The plots of all his books that were translated into many languages including Russian, came from his own life and lives of other people he knew personally or learned about. Yasar Kemal's life was not easy: he started as a street scribe writing letters, petitions and applications of all sorts for illiterate peasants. He was to work as a farm-labourer on rice and cotton plantations, as an apprentice, a docker. Later the writer counted, that he

had tried forty professions in his life. He became known as a reporter after in 1951 he joined the staff of the Istanbul newspaper Gumhuriyet.

There are people in Turkey who still remember his acute and revealing articles about youth published in this newspaper. Kemal went to Istanbul's haunts of vices, met with waifs, thieves, juvenile alcoholics and prostitutes. He wanted to understand why these youngsters had come to the world's down, what had twisted their souls. These meetings helped Yasar Kemal to make an important conclusion—you have only to show the faintest compassion for these children and it will stir their best feelings and emotions concealed in the inmost recesses of their hearts. Kemal did not only write about these children of Istanbul but helped many of them to rise from the bottom. Some of the authorities did not like it and Kemal had to leave the newspaper. Then he began to publish his wonderful literary works: one after another came out the collection of stories *Burning Heat*, the story *Can*, the trilogy about a peasant family *Buttress*... These and other works made Kemal a world known writer. Yasar Kemal describes his novels as follows: 'I don't want to be misinterpreted. These novels voice my protest against the exploitation of nature and man'.

* * *

What can be more important than personal contacts if you want to

learn to understand each other? Chinghiz Aitmatov's Round Table has given this old truth a new perspective. It's extremely necessary that such dialogues should be properly continued. The basic essence of the Forum is that we discussed different issues, posed by the uneasy time we live in before the humanity.

We should jump at every opportunity to solve the burning problem of the age, epoch, eternity — the problem of war and peace. To be or not to be? I say: to be. I'm looking in future with hope and belief.

Despite the dramatic situation in the world, there is every reason for such optimism. I point to the example of political tolerance, wisdom and realism that the Soviet Union has provided at the Reykjavik Summit. The 20th century is coming to its end, and we must not forget that it has seen the dreadful tragedy of Hiroshima. We writers and artists, should not forget about this, either. Our voices in favour of peace should sound ever more louder and resolutely, reason should gain victory over obscurantism.

The Issyk-Kul Forum was held more than just in time. We are ashamed that we fell behind physicians, scientists and other concerned people. At the same time the meeting has demonstrated that it's very difficult for the people of culture to come to an agreement. We must overcome the outdated patterns of thinking in tough, sometimes heated debates. Still, and this is the most essential thing, we have managed to find common language and come to an agreement and mapped out the programme of action in future.

YASAR KEMAL

PEACE TO THE COMING AGE

I have three grandsons. One is 25, another 23, and the third is 21. The eldest is a geologist, the second is a doctor, and the youngest is a poet.

These children (I still regard them as children, though they are grown-ups already) are to live in the 21st century. I constantly think about their future lives. Will they be at all? (It's a dreadful thought!) What shall we do so that they, their friends and the generations coming after us could live and be happy?

All this explains why I was so glad to accept the invitation of Chinghiz Aitmatov when we met in May.

I believe that the Issyk-Kul Forum has become a major event in public life. To say more, it has inspired us. Though we were people of different views, we didn't stumble into any blocks in our discussions because primarily we didn't seek and lay stress on things that dissociate us but on the contrary we tried to ignore them and always remembered about things that are common for all of us. And there are many of them. First of all it is the conviction that the problems facing humanity are very difficult and will remain difficult even if nuclear disarmament is attained. We were united by the common concern for the humanity's future and by the desire to do our best to provide a peaceful future for those living and those who will come to live.

A major conclusion we made is that it is necessary to change the way of thinking in this nuclear age.

As never before the present day is demanding a new, nonstandard thinking, that will not trot with clipped wings after

technological innovations, but will outstrip them, even the most fantastic of them.

Man's conscience, the stereotypes of thinking shaped for centuries or decades as in our turbulent time. Of course, people can't change in brief time, say, in some months or a year or two. They cannot be pressed to change. We must explain things to man, gradually winning his mind, and thus we could bring up new man, who would think in a different way, i.e. in terms of changing time.

In this age of swift and unexpected changes it's especially significant to be able to foresee the current tendencies and give critical analysis to problems and difficulties before they become crucial. Today a political leader who changes his mind is considered a failure. But I believe, now when we are entering the new era, when things change as in a kaleidoscope and so unpredictably, the basic virtue of a political leader becomes the ability to change his views in accordance with the changing reality.

It's this area where prominent scientists, writers, poets, artists may show their worth, where they can apply their creative energy, use their intellectual and moral authority. Public throughout the world listen to them and watch their activities. That's why every word and every work of theirs must help people know the world of today, must help improve man, purify him and give him courage.

Many of our discussions took place on the shores of the wonderful and unique Lake Issyk-Kul, by the majestic mountains surrounding it. The very nature of Kirghizia invited us to profound thinking. I believe, that the Issyk-Kul Forum Statement, which we prepared and signed, has highlighted our common concerns, worryings and hopes for a peaceful future in the third

millennium, which will begin very soon—in less than five thousand days.

We are saying "good-bye" to our century under the dark sky, overshadowed by the nuclear threat. The main problem still facing us is the problem of humankind's survival and averting the threat of nuclear holocaust. I think the people of culture may greatly promote the solution of this problem and this meeting on the shores of Issyk-Kul is only the beginning.

ALEXANDER KING

NOT TO GET TIRED OF LIFE

It is difficult and it is becoming ever more difficult to ensure progress, be it in economy, politics or any where else, if you stick to the old, outdated, useless practices and conceptions. We can no longer let ourselves follow these practices. The world changes and changes swiftly. That is why the new approaches and qualitatively new ideas are necessary.

There are people who deny obvious truths, who do not want to see things as they stand, neglect seeing changes in the world, which is overburdened with heaps of nuclear weapons fit for killing and destroying. Nevertheless the arms race is gaining momentum. We feel like rushing downhill at full speed in a car whith brakes out of order. All this is taking place now, when there are millions and dozens of millions of people who starve, when people cannot find resources to provide for the essential needs and not let man die of hunger.

I would describe our discussions in Kirghizia as unusial and unique. It was an unprecedented meeting, when personal

invitation of a Soviet writer brought together a Nobel prize winner from France, a famous artist from Ethiopia, black brothers Baldwins from the USA—a well-known writer and a well-known actor—representatives of India, Cuba, Turkey and of other countries, all of them being very different in their social positions, professions, their outlooks on politics, economy and life in general.

All of us were united by the common desire: to make the world and the planet secure for milliards of people, to set free human conscience, to help everybody realise himself or herself as man of the atomic age and change his or her mentality, because if only people are completely aware of the world's realities of today they may make their life peaceful and deliver mankind from danger hanging over them.

I have lived quite a long life, but I'm not tired of it. I love life, I love my near and dear, I love my country. I try to put this love into everything I do as I believe music, poetry, prose or dancing cannot leave man indifferent. Arts must develop man, shape him, make him kinder, more responsive and honest. All this heightens the role and responsibility of those people who have committed themselves to arts, especially of those with world names.

People of culture are educators by their nature. With their bright talents, creative force they help millions of readers, theatre and cinema goers, those who come to concert halls or regularly listen in the radio and watch TV (and who does not!) to get to know more, to know life better, to learn a new way of thinking, casting aside the outdated, useless or even harmful dogmas. In short, by all our activities, all our creative efforts we are shaping a New Man.

We discussed all this at Issyk-Kul. We argued often, but always came to a mutually

acceptable agreement and it could not be other way, as the main topic of our discussions was—will the humanity be in the nearest fifteen years and what must we do to this end?

We all agreed that the only way out is the complete elimination of nuclear weapons. Things are different in actual life: the weapons, which only aim is to kill, are not eliminated but are being accumulated and, what is important, in incredible quantities. The US Administration alleges that nuclear weapons will protect us from a war. But who would believe it? Weapons that kill cannot protect.

I was to many countries, and to those African and Latin American countries where millions of people starve and die of diseases and malnutrition, where on average man lives less than forty years. Just think about this fact! It is monstrous and unbelievable: instead of eliminating poverty, hunger, illnesses, raising more crops and making life happy the richest powers spend astronomical sums of money on weapons of mass, or, to be frank, universal destruction.

The only conclusion we all came to in our discussions was: we need concrete actions. The world is fed up with all sorts of declarations of love of peace. We need deeds, not words. Of course, it is impossible to unload the planet of heaps of weapons without any effort. It cannot be achieved even in three or five years. But it must be done, if those who possess these weapons want to safeguard peace on earth.

Mikhail Gorbachev spoke with us about the future, which has become our constant concern. The Statement, which all of us signed, suggests some measures to be put to life. It was our first meeting but I believe, it is only the beginning that will be continued. It must be continued as the beginning has been very promising. The main thing is to move forward, even if

it means going just an inch or two of the road. This is also progress. It is important that it would be steady.

NARAYANA MENON

GO AND YOU WILL UNDERSTAND

The contemporary world has run into unprecedented problems, but still is governed by the ideas which are at least a hundred and a half years old. It looks like a deadlock. Both sides—the East and the West—sometimes come very close to the solution of the problems facing all of us. Just a step and... But it never happens. The world tends towards old ideologies. It is the past that rules us, but we do not admit it. We need new approaches and new imagination. Artists, writers may contribute considerably to this cause.

The Issyk-Kul Forum has provided a rare chance to exchange views on the most pressing issues of the day in a completely free atmosphere. We made first attempts to see the world in the light of new times. We cannot say yet that we have made great achievements; you must start walking before flying. But our meeting with Mikhail Gorbachev that was held in the atmosphere of utmost benevolence, his desire not to overlook anybody's point of view, assured the participants in their opinion that they had made a first but very meaningful step towards attaining mutual understanding.

ARTHUR MILLER

IDEAS UNITING PEOPLE

Lisandro Otero started working in literature in the days of Cuban revolution. He

wrote feature articles about the agrarian reform in the first year of independent Cuba, published a four-volume collection of documents about the events on Playa Giron. His first novels "It Was" and "The Same City" materialised Otero's personal experience as of a man, who had participated in the anti-Batista revolution and in the subsequent social restructuring of the Cuban society.

* * *

In spite of some deviations made by the humankind on its way to the 21st century, reason and justice will gain the day.

The 21st century must realise the everlasting human dream of living in peace and unity, of a harmonious society based on justice and equality.

Every man must take upon himself the duty of promoting mutual understanding of earthians, their contacts in various areas, including culture. A humanitarian bears the double responsibility. The idea that a new war, if it ever breaks out, may become the most awful and the last tragedy of the humankind, must be deeply rooted in each man's conscience. To bring this idea home to everyone—this is the imperative task of intelligentsia...

I am glad to say that Chinghiz Aitmatov's initiative was extremely important. He managed to come out with a new idea and gather a group of friends, unbiased organisationally.

We share different ideologies and different religions, we have different principles and even aesthetics. Nevertheless we managed to find a common stand for mutual understanding, as a group we started discussing together the problems of the day. I think that the gravest problem of the moment is that of nuclear weapons and war danger. Proceeding from this we will work hard in our countries and around the

world, applying all the influence we have to promote a new thinking and a new approach to the problems of peace on earth.

LISANDRO OTERO

TO UNITE HEARTS AND MINDS

I believe that this meeting sponsored by Chinghiz Aitmatov which was an informal gathering of writers, actors and artists was held at an extremely difficult period of world history, in time which calls for concentrating human intellect in order to destroy traditional dogmas and pass on to a new type of thinking in the nuclear age.

This year will mark the 300th anniversary of the publication of Isaac Newton's work Principia. For 300 years we have adhered to the same world outlook and the same type of thinking. Now, that the human genius has set free the mighty forces of nature, which can be applied for creation, and reality demands that we should change our outlook and the way of thinking. I think, that in this context people who realise this, like Mikhail Gorbachev, who has great responsibility on his shoulders, may do a great favour for the world community. Much depends on such people: if we enter the third millennium in peace, creation and fraternal help, then man will be able to satisfy all his needs and realise all his abilities.

AUGUSTRO FORTI

EARTH IS OUR COMMON HOME

There have always been wars and there have always been people who started wars. Men often resorted to arms without any reason. Has anything changed in the 20th century? The human conscience seems to be the same. At least, it has not shown greater love of peace. Warfare has changed nowadays and means of destruction have become more sophisticated. Compared to progress made in science and technology, which helped to develop some areas, the progress in the science of warfare has given rise to sufferings and the number of victims. Very often scientific discoveries serve against man.

Every man is very rich in spirit. We made great headway in revealing the potentials of nature. We should hope that they will be applied for the sake of man and help not just strengthen his health and prolong his life, but to develop his inner world as well. But it is no good to indulge in reverie. Man should have today everything the humankind disposes of.

Can the nuclear apocalypse be avoided or not? This depends, first and foremost, on those who possess nuclear weapons, but besides, there are other means of destruction—chemical, bacteriological, genetic—which are no less destructive. Man should find peace within himself and come to see clearly: people are not enemies. People of earth must give their hands to each other. It does not depend on if we like it or not but the planet is our only and common home and we shall never have any other. We are all in the same boat.

I ultimately subscribe to the important ideas, expressed in the Issyk-Kul Forum Statement and I am sure that we can determine our future ourselves. It may be achieved through creative effort and then

we will see, what future the humankind deserves. With the help of creative work, engaging new formulas and approaches, and I am sure of that, the humankind will shape a new reality, which will have nothing in common with market psychology, and with the point of view, which is popular, at least, in the West that weapons should be pursued as in the process of their production many people are provided with jobs.

Of course, we are facing a difficult task and I do not think that we will be able to change everything in five minutes, but if we, for example, study better the ways of converting war industry into branches that will make food and keep food-stuffs, though it will take much time, as we must be prepared for a long progressive process and not for downright decisions, we may be a success. I never forget, even when my optimism wears down, the words pronounced by Albert Einstein, as I have them inscribed in my study: "In crises imagination is more important than knowledge." We need knowledge and imagination. Today knowledge without imagination is useless, it cannot solve our problems.

FEDERICO MAYOR

ALL PEOPLE MUST LEARN THE TRUTH

I am not an orator. I am more accustomed to expressing my thoughts on paper. But I can say one thing with full confidence: meetings of intellectuals from different countries and representatives of the various arts are, without doubt, needed and useful. And I want to express my gratitude to Chinghiz Aitmatov and to the country he represents for their hospitality

and the opportunity to meet and exchange viewpoints at such a unique forum as this one at Issyk-Kul. Usually the sponsors of such forums expect something of their guests and as it happens, press them for it. But this meeting was not just a good reception, but the meeting free of any, even faintest resemblance of pressure.

CLAUDE SIMON

THE CENTURY OF PEACE AND THE CENTURY OF CREATIVITY

Afework Tekle is an amazing artist, the scope of his talents reminds of the Renaissance epoch: he is an artist, a sculptor, he makes stained-glass windows and mosaic, designer and monumentalist. All these talents make up an organic combination and complement one another.

It seemed that overwhelmed with the desire to create he wanted to embrace the unembracable. His pictures show no clash of various styles, such as realism, symbolism and abstractionism for the style is determined by the subject.

Tekle seriously and deeply studied the African culture, the Ethiopian works of art, and all this enriched his creativity, made it more social.

"The artist must know well the past, realise the present and foresee the future", he says, "I believe, that the Issyk-Kul discussions are important for the future. The humankind has always made its progress through the centuries with the help of will and thoughts of scientists, thinkers and artists. Who else but people of culture and scientists will pave the people's way to the third millennium?"

To live in peace and unity, people must

know the best points of each other, and our task is to help them find the way to common life in peace, and this is the highest responsibility of artists, actors, philosophers. Another important thing is: the more we know of one another, the more we can help people live in peace and prosperity in the coming millennium.

I have learned much during many hours of our discussions at Issyk-Kul. I could see for myself that the greatest minds of the present are optimistically looking to the 21st century. Unanimously and in common harmony of feelings and thoughts we adopted the Issyk-Kul Forum Statement, in which we made an attempt to find new ways of solving the old and the current problems, to substantiate the necessity of a new thinking.

I believe that it is people of high creative potential who will help humankind find a new approach to the solution of these problems, first and foremost, the problem of war and peace. The humankind must get prepared for a peaceful future and hope that it will come. By uniting people's efforts, revealing the best sides of human nature we must strive for world without wars.

There is not a single family in Ethiopia that was not affected by war. I was two and a half when Italian fascists attacked the country, but I still remember these days of horror with bombs coming down and people dying before my eyes. I cannot tolerate that any child should see war, formidably coming from the skies.

I am happy because I have participated in the meeting of such wonderful people. I am happy, because I was invited by Chinghiz Aitmatov, an outstanding writer and humanist, the man I have liked and respected for a long time. During the discussions he inspired us to think about how to give our talents to the cause of

promoting a new thinking. He showed us his beautiful republic and acquainted us with its hospitable people. We all became the honoured citizens of Kirghizia's capital Frunze.

When I was going to the Issyk-Kul Forum I did not think that it would be easy to unite the ideas of so different people into the single harmony of thoughts and feelings. And this is hard, indeed, as we all represent different professions, political views and philosophic convictions—we see in different light the problems of the present and the future, we picture differently ourselves in this future.

But no matter how diverse the ideas and views of the participants were, all of us were unanimous in one: in our approving the alternative of developing the world through creative effort. To seek solutions of the present-day problems together is much easier. It is extremely important that the next one hundred years be not only a century of peace of the planet but, also a century of creativity. I hope that the seeds sown at the Issyk-Kul Forum will be fruitful and that many cultural figures throughout the world will join the Forum participants in their efforts.

AFEWORK TEKLE

EVERYBODY IS RESPONSIBLE FOR THE FUTURE

The world first learned about Alvin Toffler in 1970 when his book *Future Shock* was published and immediately became a bestseller.

Toffler thinks that we all are threatened by a new phenomenon, the so-called shock of colliding with future. It is our own

tomorrow that is coming into our life, not foreign culture. And it is coming so swiftly, with unexpected breakthroughs in science and technology, rapid changes in economy and human relations, that we cannot at once adapt ourselves to a new environment and adequately react to it. That is why we are confused and uncertain, and have lost our sense of time. This gives rise to mutual misunderstanding and even hostility as different parts of the world develop with a different speed.

Toffler sees historic process as a three-act drama, a successive change of three waves—three periods of history with corresponding types of civilisation.

The “first wave” brings in an agricultural civilisation with simple division of labour, authoritarian power, decentralised economy. But then an industrial revolution ushers in the second wave—and with it the energy which radically changes the life of millions of people: “Industrial civilisation” appears.

It improved man’s life substantially and delivered him from many awful diseases. But at what cost! Man lost his ingenuousness. Man lost his touch with nature and did it much harm. In earlier times man’s life had been determined by rhythms, natural as heart’s beating. The “second wave” turned man into mechanism’s slave. Millions of people live and act, though they do not recognise it, according to one “programme”, based on principles of standardisation, specialisation, synchronisation and concentration.

The “third wave” brings a new mode of life on the ground of the renewed sources of energy; on methods of production that make obsolete most of the factory assembly lines; on a new family; on a new educational establishment, which can be called “electronic college”; on the radically transformed schools and cooperations. The

forming civilisation conditions a new mode of behaviour.

What would be people of the future like? Toffler would rather, they became grown-ups earlier with earlier acquired sense of responsibility. They would be more individuals and could more resolutely challenge authorities. They would not work for only money, though not forget about it completely, they would be less consumers than their contemporaries are. They would be able to combine working and playing, manual labour with brainwork, an abstract approach with a concrete one, objective with subjective. Toffler explains, they should be neither Aristotles nor Chinghiz hans, but just humane and happy people, enjoying their work and each other in their affinity with nature...

But you cannot just sit and wait for the future to come, irrespective of whether you see it as an inevitable Day of Judgement or an undoubted Paradise. You cannot ignore the today’s developments and wait until some natural flow sweeps away the outdated world’s rubbish, because it will not sweep it away, if we do not take effort. It is senseless to put all your hopes on some messia or hero, who would save people of hunger, of despotism, of war. The only thing we must do is to go into action ourselves, to load the responsibility for the future on our own shoulders. “Much”, Toffler believes, “depends on flexibility and intellect of today’s élites and superélités. But they cannot create a new civilisation, no matter how well educated they are. They need the energy of the whole nation”. And when we speak of some global problems, for instance, of averting a nuclear war, we must, probably, resort to the unity of will of all nations, of the whole humanity. We are living in the age which morally and historically justifies an accent we are laying on the political will.

The world has matured for big changes—national, regional and global. The time to act has come.

* * *

The planet is going through technological and social transformations as deep as were those of the industrial revolutions. Changes come so swiftly that people and states have no time to take breath. As a result of it, social establishments and ideologies get outdated in one's lifetime. That is why the Issyk-Kul Forum which has focussed its attention on the necessity to work out a radically new thinking, has become an event of extreme importance.

ALVIN TOFFLER

IF ARTIST IS HONEST

Peter Ustinov epitomises the antithesis of the well-known comparison of a one-sided specialist to a gumbail. People argue much about him, asking what is he, after all: an actor, a producer, a playwright, a prosaist, a story-teller, a theatre designer, a publicist, a journalist, or a public figure? Ustinov himself gets perplexed at such questions, and with ironic politeness he usually tries to find an answer, especially if he is speaking to a journalist, for he knows that it is a shame for his colleague to come to office without any concrete answer. But there is no need to break down Ustinov's talents.

Being a man of turbulent nature and greatly talented, he always looks for new forms of expressing himself, he lives a bright life, always striving to know the surrounding world and his own self. The social activity of Ustinov, a humanist, who has an acute feeling of people's community,

and those "priority values common to all people", the Issyk-Kul Forum participants discussed with Mikhail Gorbachev, is no less an expression of his creative thinking, than his roles, books and plays.

Ustinov's days are scheduled long beforehand: today it is a concert in Copenhagen, tomorrow he will go to attend the opening of a new arts centre in Munich, the day after tomorrow he will work for UNESCO and UNICEF, to which he gives much of his time and effort. Nevertheless, he immediately consented to come to the Issyk-Kul Forum.

* * *

I believe that the humankind has entered the period when wars can be prevented. The world is kept on the brink of a catastrophe, in particular, by the inertia of thinking, the commitment to stereotypes, taking reality through a prism of old prejudices.

They often refer to contradictions existing between the East and the West, the North and the South. But I see a most complex contradiction in clash of a new thinking, which regards the world in its integrity, with the old and egoistic thinking. We may evidence the battle of open man's mind with the rooted prejudices. I am often asked what role is assigned to artist in this context. Artist may contribute considerably, if he is honest. Every artist, you may say, belongs within two countries. One is the country, where he was born, and the other is the world of arts, which is common to all of us. And patriotism is worth praising, if a patriot of one country does not harm a patriot of some other country. Artist must be honest, otherwise he would not be able to promote an open mentality, devoid of prejudices. I am for an artists' union, for

their loyalty to their countries and to our common country—the world of arts. That is why artist is a man advocating peace, as peace is the highest manifestation of reason and is the obligatory condition for existence. Artist is a bridge linking peoples into single human race. That is why I immediately gave my consent when I got Chinghiz Aitmatov's invitation for men of world's culture to gather in a friendly atmosphere and to consider the future of our planet together.

The most significant feature of this meeting, to my mind, is its openness. This once again proves that we are going in the right direction. Our meeting with the CC CPSU General Secretary Mikhail Gorbachev was of great importance. We came to the place where the meeting was to be held at ten to eleven, and stood there impatiently looking at our watch. At eleven sharp the door opened and the meeting began. It was due to last for one hour but, in fact, it lasted for two and a half hours. Why did the meeting go on for such a long time? Not just because we like to speak. Because we listened. And that was the distinctive feature of the meeting. People who speak a lot but do not listen, cannot be trusted. We may be trusted. Because we spoke only one thirtieth of time during this meeting. All the rest time we listened. Mikhail Gorbachev listened to us for about an hour, and then a free discussion began. We could not part for some time. There were brilliant sociologists and other high specialists among us. We were like a shear of all life's layers. And before we started thinking hard about the issues of the coming day we found that we could learn much more from each other, than we could teach each other.

PETER ALEXANDER USTINOV

THE ISSYK-KYL
FORUM
STATEMENT

IN LESS THAN FIVE THOUSAND DAYS THIS CENTURY WILL COME TO AN END AND ANOTHER MILLENIUM WILL BEGIN. THE FUTURE OF MANKIND IS THREATENED WITH COMPLEX GLOBAL CRISES WHICH HAVE NO PRECEDENT. NEW AND EVEN MORE DIFFICULT PROBLEMS WILL UNDOUBTEDLY ARISE THAT INDIVIDUAL COUNTRIES WILL NOT BE ABLE TO SOLVE AND THAT WILL NECESSITATE A COMPLETELY DIFFERENT APPROACH.

FACED WITH SUCH SERIOUS PROBLEMS, PEOPLE TODAY FEEL DESPAIR. FOR THIS REASON WE, WRITERS, ARTISTS AND SCIENTISTS HAVE COME TO LAKE ISSYK-KUL IN KIRGHIZIA TO PUBLICLY AFFIRM OUR FAITH IN THE GENIUS AND CREATIVE ABILITY OF MAN.

INASMUCH AS THE WORLD CHANGES VERY QUICKLY AND TRADITIONAL INSTITUTIONS BECOME OUTDATED, WE MUST ALL JOIN IN THE SEARCH FOR NEW SOLUTIONS TO OUR COMMON PROBLEMS. CREATIVITY HAS ALLOWED MEN TO SURVIVE MANY THOUSANDS OF YEARS IN A WORLD BURDENED WITH SUFFERING, WARS AND DISASTERS. THEREFORE IT IS EXTREMELY IMPORTANT THAT THE NEXT ONE HUNDRED YEARS BE NOT ONLY THE CENTURY OF THE PLANET BUT ALSO THE CENTURY OF CREATIVITY. SURVIVAL AND HAPPINESS THROUGH CREATIVITY IS OUR ANSWER TO THE DANGERS AND THREATS IN OUR DEEPLY TROUBLED WORLD. NOW, JUST AS IN THE PAST, AN UNWILLINGNESS TO SEE AND ACCEPT REALITY IS HINDERING MAN'S PROGRESS. TRUE WISDOM LIES IN HAVING IMAGINATION, COURAGE AND INSIGHT AND MAKING A CONSCIOUS EFFORT TO DO TODAY WHAT WE WILL BE FORCED TO DO TOMORROW. THEREFORE, WE SHOULD NOT JUST EXTRAPOLATE THE FUTURE FROM THE PRESENT BUT JOIN TOGETHER IN CREATIVELY FORMING IT. THIS WILL REQUIRE A NEW, NONLINEAR WAY OF THINKING, IMAGINATION AND DEEP INSIGHT INTO THE GIST OF PROBLEMS AND NEW PROMISING INITIATIVES. OUR FUTURE WILL NEVER

BE WHAT IT WAS IN THE PAST. ONLY THOSE OF US CAPABLE OF SEEING WHAT HAS BEEN CONCEALED WILL BE ABLE TO ACCOMPLISH THE IMPOSSIBLE. THUS, WE MUST HAVE THE FREEDOM TO CREATE, TO DISTRIBUTE OR TEACH NEW WAYS OF THINKING REQUIRING A MULTIFACETED APPROACH AND THE ABILITY TO COMPREHEND THE NEW.

NEW IDEAS MUST BE SPREAD THROUGHOUT ALL SPHERES OF LIFE, INCLUDING POLITICS, THUS CREATING A NEW WAY OF THINKING IN EACH COUNTRY. THE FUTURE SHOULD NOT DEPEND ON THE DECISIONS MADE BY POLITICIANS OR CONFRONTATIONS BETWEEN SEPARATE COUNTRIES. MAN'S GENIUS, THE FORCE OF IMAGINATION OF TALENTED PEOPLE, THE INITIATIVES AND DISCOVERIES OF PEOPLE OF SCIENCE, THE DREAMS OF POETS AND HOPES OF ORDINARY PEOPLE—ALL THESE THINGS SHOULD PLAY AN IMPORTANT ROLE. AND ONLY ALL THESE FACTORS TAKEN TOGETHER WILL MAKE IT POSSIBLE TO SOW THE SEEDS OF A NEW GENERAL AND POLITICAL WAY OF THINKING.

WE KNOW THAT OUR COUNTRIES' LEADERS CARRY A HEAVY BURDEN OF RESPONSIBILITY ON THEIR SHOULDERS AND ARE DOING EVERYTHING POSSIBLE TO REACH AN AGREEMENT ABOUT THE FUTURE OF MANKIND. WE ALL HOPE THAT THEY WILL HAVE THE WISDOM, INSPIRATION AND FAITH NECESSARY TO CHART A PATH TO A FUTURE WORLD ACCEPTABLE FOR ALL MANKIND.

IT WAS PRECISELY FOR THIS REASON THAT WE ACCEPTED CHINGHIZ AITMATOV'S TIMELY INVITATION TO COME HERE TO THE SHORES OF KIRGHIZIA'S LAKE ISSYK-KUL, SURROUNDED BY THE MAGNIFICENT TIEN SHAN MOUNTAINS.

WE HOPE THAT THE SEEDS WE HAVE SOWN HERE AT ISSYK-KUL WILL TAKE ROOT AND THAT MANY REPRESENTATIVES OF CREATIVE ARTS AROUND THE WORLD WILL JOIN US IN OUR EFFORTS TO CREATE THE NEW WORLD OF OUR DREAMS.

THE
FORUM'S
MAIL

The publication of the Statement of the Issyk-Kul Forum was almost immediately followed with a steady flow of letters from men of science and culture living in different countries of the world. These letters reflect a widest range of political, ideological, religious beliefs and convictions typical of our diverse earthly society. We have selected two of them for this book as the most representative of views existing now in the international creative community.

LETTER ONE

We are sending our warm and friendly wishes to our friend and colleague—Chinghiz Aitmatov. We know, like our Soviet friends do, that diplomacy through art—say, theatrical art—can be much more efficient than the art of diplomacy as such, no matter how theatrical it might sometimes look. Relaxation of international tension—this should be our primary task on the eve of the 21st century. There are two ways to achieve this goal. One: reduction and total eradication of the means bringing about this tension—military equipment and other modernised variations of the caveman's club. All these must be thrown away. Two, and that is much more important: tension should be replaced with feelings of trust, friendliness, mutual understanding and a continuous exchange of ideas and creative efforts between peoples of the world.

We are to improve the quality and speed of book translations as well as to put right our mutual contacts. It is our dream that one and the same plays would be on in Moscow and New York theatres, that books would appear simultaneously in Russian, English and Chinese.

We always seek to strengthen the ideas of peace and mutual understanding in our

literary work. Norman Cousins and I wrote recently a play—*Whisper Inside* which raise general problems of humanity as this “whisper” appeals to the consciousness of peoples who belong to different cultures, who speak different languages. So let us raise this whisper up to a victorious call: “Peace to the World! For Peace in the Whole World!”

JEROME
LAWRENCE
ROBERT LEE
(USA)

LETTER TWO

The Issyk-Kul Statement expresses the good will of its authors as well as their hopes for a more humane world, free from hatred and threats. But...

We have to get rid of the illusion that the planet's future depends on abstract hopes shared by creative people...

Because with this planet of ours being divided now into the spheres of political domination, decisions by the Soviet and American governments greatly outweigh all the knowledge and creative potential contained in all the libraries of the world.

It is to be admitted that the present political confrontation is based on a balance of fear and on an interplay of mutual distrusts. Therefore, in replying to your appeal, any professional politician might say that a “good policy is not grounded on good verses”.

Our politicians seem to consider it more expedient and realistic to endlessly count and recount the nuclear arsenals so as to be capable of preventing the other side's first strike. Could such policy, including export of ideology, redivision of the spheres of influence, suppression of conscience,

violation of laws, have but just one aim: to prove that in the future, the world will be under a total domination either by communism or by capitalism? In this sense the Issyk-Kul Statement looks to me somewhat naive...

No appeals will ever achieve their aims unless man is made the cornerstone of any political regime...

AMADEU ZHOZE de
KARVALJU OMEN
University of Coimbra,
Portugal

This letter came to Moscow at a time when Federico Mayor and Augusto Forti were here participating in the working session of the Issyk-Kul Forum. They were interested in professor Karvalju's observations and decided to make some comments on his letter in the conversation with Nikolai Gorshkov, a Soviet journalist.

MAYOR: Super-powers alone should not bear the responsibility for solving all problems, it doesn't agree with the existing reality. The threat of a nuclear conflict, followed—with a "nuclear winter", does exist, there is no denying it. Yet, there also exists a real danger of acid rains and conventional wars, of non-nuclear arms race. Such weapons are now produced and traded in huge quantities all over the world: this is the reality of life which appears to us, and especially to young people, to be much more important than a nuclear threat that the super-powers are being made responsible for. Professor Carvalju writes in his letter about some abstract hope. But hope is always abstract, the problem being to break the vicious circle we find ourselves in, to find new solutions to new problems but not to try to deal with them along the old lines. I remember my biology teacher say that a researcher's task is to try

to see what others don't and to think what others haven't yet thought about. I do totally agree with this observation.

A biologist myself, I know that evolution is always "pushed ahead" by mutations. We need one right now but for that we have to break away from our standard notions on solutions, we must find new approaches to the problems we are now faced with. In short, I do share the opinion that the impossible can be achieved only by those who are capable of seeing the invisible. Why, a lot of things which seemed utterly impossible just a few years ago, have now become a reality owing to efforts of people capable of cherishing abstract hopes.

FORTI: I share Mr Mayor's opinion. I agree that what we need now is more creative imagination. To my mind, one of the current threats in our modern world has been brought about by the declining creative activity, particularly so in the industrialised society. But with such deficiency of creativity, of new creative approaches, all the traditional problems—products of the arms race, pollution of the environment, overpopulation, etc.—will eventually end the life on our planet. Luckily, man has always been a creative personality possessing rich imagination and that, in my opinion, has helped him to survive. But, on the other hand, had it not been for Galileo and other utopians of the past we, probably, would have never had our present scientific and technological achievements.

GORSHKOV: Do you really think that a sound policy in future could be based on good imagination, on poetic and artistic imagination?

FORTI: I'd like to remind you of Einstein who used to say that a formula is correct when it is beautifully expressed; and we all know how beautiful is his formulae. I think he is right: beauty is

always necessary. If one's work lacks an aesthetic element in it hardly will it ever be complete or enjoy a universal recognition. I mean to say that Einstein's words imply a very deep truth about the necessity of constant striving towards such aesthetic dimension if, indeed, we want our ideas and creations to be universally recognised.

MAYOR: That's a very true idea, I think. Inviting us to this Issyk-Kul meeting, Chinghiz Aitmatov never mentioned that we'd write verses—though we did that here too—to try to solve the most urgent problems facing now our humanity. He just said that creativity could lead the way towards survival, and we all share this assumption. Creative activity is what you are doing, what he and I are doing every day. Moreover, I do not mean only artists, actors or writers, no. Any mother who takes care of her child, any teacher who shares his knowledge with his pupils, any barber who makes his customers more attractive—they are all engaged in creative work. What I want to say is that practically all kinds of human activity, except certain purely mechanical functions which, it is clear, will be performed in future by robots and machines, are of creative character, and it is this what Forti meant by saying that creativity has throughout the whole history of humanity helped man to survive.

GORSHKOV: Still, some people believe that to think that an artist can influence a politician is a bit 'naive'.

MAYOR: Everything depends on what should be understood by the term "naive". We from the very start of the Issyk-Kul meeting were discussing the problems of the nuclear arms race but read our Statement and you will find there no mention of nuclear arms. Indeed, nuclear arms present a great threat, indeed, we understand the necessity of trying to persuade people to lend an ear to our voices, to those of

all creative men in the world; we must together demand an end to this stupid race. This goes without saying. But at the same time we all agreed at that Issyk-Kul meeting that we were speaking against war. War in itself is a perversion, any war and not only nuclear one placing the responsibility for the future of the whole mankind on the world super-powers alone. We do not think the problem is so simple. Of course, living under the constant shadow of armaments, this generation, to my mind, has no grounds to be proud of our heritage to the next generations. I think it is the duty of this generation to do all possible to correct such situation. We can and must consistently—every day and every hour of the day—try to make life so that our sons and the generations to come would live in a better world than it is at present.

FORTI: I'd only like to add that people, unfortunately, often act very cynically and it is manifested in quite different situations. It is a shortcoming of human beings that they get adapted to extremely horrible conditions and then find nothing wrong in putting up with them. I don't mean everybody with no exception, yet, in my opinion, a lot of them seem to be convinced that they have to somehow put up with nuclear arms and living under conditions of a constant nuclear threat; probably, they simply don't realise the true danger of the sword of Damocles hanging over them. I think it is the duty of scientists to remind people every day of what might happen in case of a nuclear conflict, i.e. that none will be able to avoid a terrible fate, not even those countries which do not possess nuclear weapons, not even those peoples who live far from Europe, far from the USA, far from the Soviet Union. It is the duty of the whole scientific community, and our scientists to actively participate in such campaigns. I am sure that the new way of

thinking, which is already penetrating the political consciousness of many world leaders, will gradually decelerate and calm down the continuous and acute state of confrontation between the two super-powers, and that, naturally, cannot but facilitate the solution of this problem—liberation of the Earth from the nuclear terror.

GORSHKOV: We have come up now to the very core of the problem. If man is not made the cornerstone under any political regime, thinks professor Carvalju, then no appeals will ever be of help.

MAYOR: Yes, of course. As you quite rightly noted, the core of the problem is exactly what place man occupies in the priority system of our interests. Man has so far been just an instrument, a tool to be used and abused by the powers-that-be either by sheer force or with the help of mass media means. The solution of our world's main problem requires that man be given the principal priority. That is exactly why we so often speak of this nuclear threat.

The inequality on the Earth is now great. We have knowledge, know-how, technology, we know medicines which can heal great numbers of people—but do you know that there is always a war somewhere on our planet which takes away thousands of children's lives every single day? For instance, this very day at least 30,000 children died on our planet just because there wasn't enough water and minimal quantities of food for them! We have this already now, so there is no need in waiting until the nuclear threat finally ends up in a nuclear conflict. This is a reality of our world but it sometimes seems to me that we simply avoid thinking about it just because man and his interests are given priority neither on the national nor on the international level.

Let me tell you this: I have been deeply impressed both by professor Carvalju's observations and his approach, and I wish he were here with us. We do need such people whose views and approaches differ from ours, as is obvious from his letter. We cannot live without a critical appraisal of our actions. It is only to be hoped for professor Carvalju to become a full-fledged member of our organisation or, at least, to establish contacts with it.

GORSHKOV: Do you agree with this, Mr. Forti?

FORTI: Yes, completely. I'd like to remind you again that we from the very start spoke of our need in creativity. But that is totally impossible without man's being absolutely free. Man must also be granted his rightful place in society, in the centre of society, and become the centre of our attention. Creativity, in my opinion, is the very reservoir which all nations in the world can draw from. Survival of the humanity demands that man be returned his human dignity and creativity. I firmly believe in this.

OPENING OF THE HEADQUARTERS

A working session of the Issyk-Kul Forum—a group of intellectuals in the field of humanities who addressed the world public with the Issyk-Kul Statement late last year—was held in Moscow within the framework of the international meeting-dialogue of cultural and scientific figures. The main aim of the founders of this new non-formal international community, initiated by Chinghiz Aitmatov is to facilitate exchange of opinions between artists and thinkers on important problems of the contemporary spiritual life.

The session was held under the chairmanship of Chinghiz Aitmatov, President of the Issyk-Kul Forum, who informed the participants of what had been done, and in particular of the contacts established with UNESCO and the Club of Rome and other international organisations.

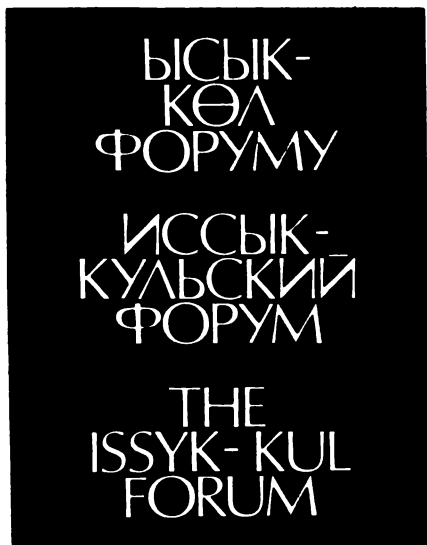
An announcement was also made of the opening of the Issyk-Kul Forum's Headquarters in Moscow.

СОДЕРЖАНИЕ

Общепланетарная точка зрения	8
Время требует нового мышления	12
Ч. Т. Айтматов. Вступительное слово на открытии Иссык-Кульского форума	29
Помнить о жизни! Размышление об «Иссык-Кульском форуме»	39
Мы говорили начистоту	45
По чести и совести	46
Самое главное — человек!	49
Будущему — быть!	49
Мир грядущему веку	50
Не уставать от жизни	51
Идти, чтобы понять	53
Мысли, объединяющие людей	53
Соединить умы и сердца	54
Земля — наш единственный дом	54
Правду знать всем	55
Чингиз Айтматов	58
Артур Миллер	59
Питер Александрович Устинов	60
Инга Миллер	61
Александр Кинг	62
Олвин Гоффлер	63
Хейди Гоффлер	64
Лисандро Отеро	65
Яшар Кемаль	66
Федерико Майор Сарагоса	67
Аугусто Форти	68
Клод Симон	69
Афеверк Гекле	70
Джеймс (Артур) Болдуин	71
Нараяна Менон	72
Омер Зульфю Ливанели	73
Дэвид Болдуин	74
Век мира и век творчества	75
Отвечать за будущее	76
Если художник честен	77
Заявление участников Иссык-Кульской встречи	79
Почта форума	83
Письмо первое	84
Письмо второе	84
Открытие штаб-квартиры	89

Художественное оформление и фотографии
А. ТОКБАЕВА

Составители:
Н. А. ГОРШКОВ, Е. И. МАРЧЕНКО,

на русском, киргизском, английском языках

В книге использованы фотографии:

А. АБДЫГУЛОВА, С. АЙЛЧИЕВА, Э. МАМАДАЛИЕВА,
А. ФЕДОРОВА, Кир ТАГ и др.

СПЕЦИАЛЬНЫЙ РЕДАКТОР А. И. ШЕПЕЛЕНКО
ЗАВЕДУЮЩИЙ РЕДАКЦИЕЙ Д. С. ЖАПАРОВ
РЕДАКТОРЫ: Д. С. УРМУКЕЕВ, Е. Н. ПЕТРЕНКО
МЛАДШИЕ РЕДАКТОРЫ: С. Ш. АБАКИРОВА, Ж. М. ИМАНБАЕВА
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР К. СЕЙТАЛИЕВ
ТЕХНИЧЕСКИЙ РЕДАКТОР А. БЕЙШЕНОВ
КОРРЕКТОРЫ С. ИМАНАЛИЕВА Л. М. ШЕЙКО

Иссык-Кульский форум-Ысык-Көл форуму-The Issyk-Kul
И 88 forum /Сост. Н. А. Горшков, Е. И. Марченко.; Пер. на кирг.
Х. Аманканов, С. Мокенов, на англ. С. В. Кибирского;
Худож. оформл. и фот. А. Токбаева.— Ф.: Кыргызстан,
1987.—272 с.

Мир на земле. Это многовековое чаяние народов всей планеты не может оставить равнодушным каждого думающего человека. Народный писатель Киргизии, Герой Социалистического Труда Чингиз Айтматов выступил инициатором встречи писателей, художников, ученых разных стран.

Забота о сохранении и упрочении мира, развитии добрососедских отношений составляют содержание книги.

0802010100—317

И-----
М 451 (17)—87

ББК 66.4(0)

ИБ № 3987

Сдано в набор 03.07.87. Подписано в печать 24.09.87. Формат 70×90^{1/16}. Бумага тифдручная 100 гр. Глубокая печать. Гарнитура Типа таймс. 17+1л. вкл. физ. печ. л. 19,89+1,17 вкл. усл. печ. л. 19,761 уч.-изд. л. 42,482 условн. кр. отт. Тираж 10 000. Заказ №1276.
Цена 1 р. 70 к.

Ордена Дружбы народов издательство «Кыргызстан»
720737, ГСП, Фрунзе, ул. Советская, 170.

Диапозитивы текстов изготовлены на Киргизполиграфкомбинате им. 50-летия Киргизской ССР. Отпечатано на ордена Трудового Красного Знамени Калининском полиграфическом комбинате Союзполиграфпрома при Государственном комитете СССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. 170024, г. Калинин, пр. Ленина, 5.